

secolul 20

REVISTĂ DE LITERATURĂ @Asociația Ziaristilor Independenți din România

Secolul 20

R E V I S T Ă
D E
L I T E R A T U R Ă
U N I V E R S A L Ă

Editată de
UNIUNEA SCRITORILOR DIN RPR
București, Red.: Casa Scriitorilor,
Calca Victoriei, 115, tel. 16.79.22
Ad-ția: Șos. Kiseleff, 10, tel. 18.63.99
Apare lunar

Operta:
D. IONESCU

secolul20
REVISTĂ DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ

SUMAR

Nr. 3 (anul III) — Martie 1963

MÁRIO DE ANDRADE: *Pușul*,
povestire, în românește de Nicolae
Velea și H. R. Radian 4

JOSEF NESVADBA: *Un băiat rău*,
schiță, în românește de Sanda
Apostolescu 17

Sinteze și profiluri

ALEXANDRA SIDOROVICI,
John Steinbeck 24

V. TEITELBOIM: *Tradiții realiste
în literatura chiliană* 30

A. E. BACONSKY: *Poezia
nordică* 42

	<u>Pag.</u>
AUREL RĂU: <i>Concepțiile estetice ale lui Antonio Machado</i>	48
ANTONIO MACHADO: <i>Amintiri</i> , poeme, în românește de A. Rău	52

★

WOLFGANG BORCHERT, <i>Uși închise</i> , piesă, prezentare și traducere de Mircea Avram și Petre Stoica	58
---	----

★

JOHN STEINBECK: <i>Iarna nemulțumirii noastre</i> , roman, partea I-a în românește de Tania Malița și Mihu Dragomir	93
--	----

★

De vorbă cu:

GUILLERMO CABRERA INFANTE — <i>la Paris</i>	
PAVEL SPASOV — <i>la București</i>	
KONSTANTIN SIMONOV — <i>la Moscova</i>	143

Literatura în arte și spectacole

ALEXANDR STEIN: <i>Amintiri despre Lavreniev</i>	164
--	-----

Imaginea prezentului în lume

Poezia lui Langston Hughes ; Iulian Semionov ; Rechinii ; Erich Kästner, opoziționistul ; Lumina tragică ; Versuri noi de Rafael Alberti.

175

Prezentarea artistică
EUGEN MIHĂESCU

DENNIS BAILEY (ANGLIA)

La țărm

POTUL

MARIO
DE
ANDRADE

Cam pe la ceasurile unsprezece dimineața, bătrînul Joaquim Prestes ajunsese la baltă. Cu toate că, de ochii musafirului poftit la pescuit, se străduia să pară binevoitor, sosise totuși în toane rele, din pricina celor cinci leghe făcute în micul Ford cu care străbătuse un drum îngrozitor. De altfel, moșierul nici nu prea era vesel din fire; se acrise, după o viață de șaptezeci și cinci de ani, care îl mumificase, făcînd din el un schelet colțuros și tăcut.

Prin partea locului se răspindise deodată moda ca moșierii bogați să cumpere terenuri în lunca râului Moji, pentru a-și amenaja bălți de agrement. Joaquim Prestes fusese, ca de obicei, unul dintre cei ce lansaseră această modă. El ținea la inițiativele lui, avea un fel de orgoliu de familie — familie de oameni singurateci, de deștelenitori de pămînturi pe acele meleaguri depărtate. Acum, Joaquim Prestes amenaja bălți de pescuit în lunca rară a râului Moji. Nu fusese nevoit să-și agonisească singur averea; se născuse proprietar de pămînturi și moștenirea îi revenise încă de tînăr. Foarte bogat, om umblat, neavînd aproape nimic de făcut, deștelenea mereu alte hățisuri.

El introdusese automobilul pe acele drumuri, iar dacă municipiul se mîndrea acum că deține întîietatea în producția de miere, acest lucru îl datora de asemeni bătrînului Joaquim Prestes, cel dintîi despre care se știe să fi crescut albine pe acolo. Vorbea nemțește (una din «inițiativele» lui, care nu prinsese prin partea locului) și avea o întreagă bibliotecă plină cu volume de apicultură. Așa era Joaquim Prestes. Cu mii de toane, ținea mai mult la poruncă decît la dreptate și avea cultul autorității. Pentru a-și cumpăra primul automobil, plecase în Europa, în vremea cînd automobilele erau mai mult europene decît americane. Se înapoiase ca o «somitate» în materie. Și tot așa și cu albinele, despre care știa totul. Într-o vreme avusese chiar de gînd să facă reeducarea albinelor naționale, niște «scîrbe», care amestecă mierea cu păstura. Cheltuise mulți ani și mulți bani cu această treabă, inventase stupi artificiali, încrucișase rasele și adusese chiar și niște albine din Amazônas¹. Dar dacă, atunci cînd porunceau oamenilor, toți i se supuneau, fu nevoit să li se supună și el albinelor, care nici nu se gîndeau să se lase educate. Și acum, dacă îi vorbea cineva despre această poveste, Joaquim Prestes înjura. Cînd venea vremea să înflorească plantația de cafea sau livezile cu pomi minunați, nu era fericit, n-a mai putut fi fericit niciodată. Îl amărau

¹ Amazônas, stat federal brazilian. (N.T.)

pînă la îndurerare toate acele mandaçaias¹, mandaguaris², bijuris³, care veneau să-i fure mierea lui Apis Mellifica⁴.

Altfel, tot ceea ce făcea Joaquim Prestes, făcea bine. Automobile avea trei. Primul, un Marmon de lux, ca să-l ducă de la moşie la oraş, pentru tîrguicli şi vizite. Dar fiindcă Marmonul era niţel cam strîmt ca să încapă amîndoi comod în faţă, el la volan şi alături nevastă-sa, care era grasă (ea nu putea să stea în spate cu şoferul, nici şoferul în faţă şi ea în spate), pusese să i se facă un Rolls-Royce de comandă, cu două locuri în faţă, care erau ca nişte fotolii de hol; îl costase peste o sută de contos⁵. Iar acum, din pricina bălţii şi a drumului nou, cumpăraseră micul Ford săltăreţ, căruia în fiecare zi i se defecta cîte o piesă, ceea ce-l indispuinea pe proprietar.

Să mai zică ceva ceilalţi moşieri! Căci bătrînul Joaquim Prestes pusese să i se clădească lingă baltă o casă impunătoare, de cărămidă şi învelită cu ţiglă, deşi nu se gîndea să stea acolo decît peste zi, de frica malariei. Dar ar fi putut să vrea să se odihnească. Casa era aproape ca un conac, cu o cameră a stăpînului, o cameră pentru vreun musafir, o tindă mare şi un ceardac închis cu pînză de jur împrejur, ca să nu intre ţîntarii. Numai apă la robinet nu introdusese, deoarece costa o groază de bani. În schimb, latrina din spatele vilei era o minunăţie nu altceva: toată din lemn geluit, vopsită frumuşel în verde, ca să se piardă printre mamoeerii⁶ din jur, cu plăci de gresie pe jos (de hazna nici vorbă!) şi cu vas de faianţă şi capac.

Pe o bucată de loc, împrejmuită, se puteau vedea pascănd, pe păşunea nouă, patru vaci cu taurul lor, în aşteptarea cuiva, care să vrea să bea un pahar de lapte gras.

Şi acum, cînd casa era aproape gata, cu grădina de zarzavat înfrunzită şi cu cîteva fire de floarea soarelui în faţă, Joaquim Prestes nu se mai mulţumea cu apa din răcitor — cărată de fiecare dată cu maşina în două termosuri mari — şi pusese să i se sape un puţ.

Cei care-l săpau erau oameni de pe moşie, băieţi din aceia care se pricep cîte puţin la toate. Aşa era Joaquim Prestes. Avea zece pălării aduse din străinătate, chiar şi o panama de un conto de réis, dar ciorapi nu purta decît făcuţi de nevastă-sa, «ca să facă economie», aşa spunea. În afară de cei patru muncitori care săpau puţul, mai erau încă doi care trebăluiau la terminarea casei; ciocăniturile lor monotone se auzeau pînă la focul de vreascuri al celorlalţi. Şi erau toţi foarte nemulţumiţi; băieţi din zona bogată şi civilizată, fuseseră zvîrliţi acolo, în plină mlaştină. Se supuseseră soartei, dar îi rodea mînia.

Singurul care socotea că şi-a făcut în sfîrşit un rost în viaţă era paznicul, un ţăran neaoş, un fel de somn lenevos, lăsat pe uscat de viiturile rîului, malaric, veşnic cu ghitară şi cu pană în mîină, om cu nevastă şi cu cinci odrasle pipernicite. Paznicul avea acum lapte de vacă, dacă poftea, avea ouă de găini de rasă şi zarzavaturi de soi. Dar se mulţumea numai cu gîndul că le are. Mîncă tot iahnie de fasole, iar duminicile carne uscată.

¹, ², ³ Dăunători ai albinelor; specii tropicala. (N. T.)

⁴ Numele ştiinţific (latin) al albinei melifere comune. (N. T.)

⁵ Un *milréis* (fosta unitate monetară a Braziliei pînă în 1942) = 1000 réis. Un conto = 1.000 milréis = 1.000.000 réis. (N. T.)

⁶ *Mamoeiro*, pom fructifer din flora Braziliei (*carica papaya*). (N. T.)

Pe la sfârșitul lui iulie dăduse un frig strașnic¹; era un iulie cu totul deosebit de cel din iernile obișnuite pe acele meleaguri pauliste², ierni întotdeauna foarte uscate, cu zile senine și însorite și cu nopți de o limpezime sublimă, cum nu se poate mai potrivite pentru cine poate să doarmă la căldură. Dar în anul acela, niște ploii ca de potop inundaseră totul; pielea portofelului mucegăia în buzunar, iar cafeaua putrezea pe pământ.

La baltă, frigul devenise cumplit, fiind însoțit de aceea umezeală ucigătoare, care era tot ceea ce se pricepea riul să dea, în afară de pește. Joaquim Prestes și musafirul se apropiară de focul de vreascuri, iar oamenii se sculară numaidecât în picioare și dădură bună-ziua, frământându-și palăriile în mâini. Liniștit de tot, Joaquim își scoase ceasornicul din buzunar și îl privi îndelung. Fără să pară că le face o nustrare, îi întrebă pe muncitori dacă nu începuseră lucrul.

Oamenii răspunseră că da, începuseră, dar că, pe o asemenea vreme, cine poate să rabde să mai stea în puț și să sape! Se apucaseră de altă treabă, dind o mină de ajutor la terminarea casei.

— Nu v-am adus încoace ca să-mi faceți casa.

Răspunseră că tocmai isprăveau de băut cafeaua de amiază. Lăsau timp între fraze, încurcați, neștiind nici cum să stea pe picioare. Erau pauze neplăcute. Dar bătrînul Joaquim Prestes, nepăsător, aștepta alte explicații, fără să lase prin nimic să se vadă că i-ar fi înțeles sau că i-ar fi descărcat de vină. Unul dintre ei, un mulatru înalt și voinic, foarte oacheș, era mai stăpîn pe sine decît ceilalți. Încă nu vorbise. În cele din urmă tocmai el avu o idee, care, deși umilitoare, pentru că vroia să acopere o vină închipuită, îl făcu pe proprietar să simtă un pic de fericire. Tînărul prinse a povesti, deodată, că acumă lucrul merge mai greu pentru că, în sfîrșit, a început să vină apa. Joaquim Prestes fu mulțumit — asta se vedea — și toți răsufară ușurați.

— Vine multă?

— Da, domnule; țîșnește tare.

— Da' mai trebe' săpat.

— Cîtă vine?

— Păi, cam de vreo două palme.

— O palmă juma', Zé³.

Mulatru se întoarse, mirat, către cel care vorbise, un alb tînăr, plîpînd, cu fața de o culoare bolnăvicioasă. Nimeni n-ar fi bănuît că sînt frați.

— Tu ai însemnat, frățioare...

— Da, am însemnat.

— Atunci, încă două zile de lucru și am apă destulă.

Oamenii se uitară unul la altul. José vorbi iar:

— Păi... nu prea știm; e-un noroi!... Puțu-i adînc; numai frate-meu, că-i ușurel, poate să coboare...

— Cît e de adînc?

— Patruzeci și cinci de palme.

— Nu mai spune! — îl luă gura pe dinainte pe Joaquim Prestes. Și rămase mut, adîncit în gînduri. Se vedea că șovăia să ia o hotărîre. Apoi păru că devine absent și începu să răsucească încet de tot, cu mare băgare de seamă

¹. Brazilia este situată în emisfera de sud, unde anotimpurile sînt inversate; iarna ține acolo din iunie pînă în septembrie. (N. T.)

². Paulist, din statul federal brazilian Sao Paulo. (N. T.)

³. Prescurtare familiară a numelui José. (N. T.)

și cu multă îndeminare, o țigară. Oamenii așteptau, în tăcere; o tăcere care li stânjenea; era aproape de nesuferit. Băiatul nu mai putu să rabde. Și, ca și cum s-ar fi simțit vinovat că e mai ușor ca ceilalți, izbucni:

— Dacă-i vorba de mine, Zé, eu cobor.

José se întoarse iar, minios, către frate-său. Vru să vorbească, dar se stăpîni, căci altul i-o luase înainte:

— Care va să zică, vrei să te-nhami la muncă, pe udătura asta!

— Dacă am putea să facem cu schimbul, tot ar mai merge... — mormăi al patrulea, destul de puțintel la trup și el, dar de loc dispus să se jertfească.

Și hotări:

— Pe ploaia asta cu găleata, pămîntu-i prea moale și te afunzi!... Doamne ferește...

Atunci José nu-și mai putu ascunde presimțirea care îl năpădise și-și preveni fratele:

— Ești nebun, frățioare! Dar boala ta?...

Boala; nu-i spunea pe nume. Doctorul găsisese că Albino e subred de piept. Cum de era unul mulatru, iar celălalt alb? Tatăl lor, spaniol, se încurcase mai întîi cu o negresă de pe litoral, iar după moartea ei își schimbase gustul, venise prin părțile pauliste și se însurase cu o fată albă. Dar femeia murise dîndu-i viață lui Albino, iar spaniolul, iubitor de schimbări, se încurcă iar, însă cu băutura. José, măricel, se mai descurcase el ca orfan, dar Albino, îngrijit numai cînd țărâncile de prin vecini își aduceau aminte de el, trecu prin multe, avu tifos, scarlatină, pojar, tuse măgărească. Anul și boala; iar tată-său zbiera de fiecă dată: «Ei, drăcia dracului, boală-i mai trebuie!» și-i dădea înainte cu băutura, pînă cînd aceasta îl duse la mormînt.

Pentru a dovedi, parcă, cele spuse de frate-său, Albino avu un acces puternic de tuse. Iar Joaquim Prestes:

— Ți-ai terminat medicamentul?

— Da, boierule, mai am un pic.

Joaquim Prestes îi cumpăra el însuși medicamentul lui Albino și i-l dădea fără să i-l scadă din simbrile. Pentru un geam pe care băiatul îl spărsese, moșierul îi scăzuse cei trei mii cinci sute de réis, cît costase. Totuși, la nevoie, se urca în Marmon și dădea fuga pînă la oraș, numai ca să-i cumpere întăritorul acela străin; «o groază de bani!», bombănea. Și costa numai optsprezece milréis.

După întorsătura pe care o luase convorbirea, oamenii își dădură seama că lucrurile se aranjaseră cît se poate de bine. Unul dintre ei mai zise:

— Să vedeți, ne uităm după soare, să iasă și să zvînte nițel, ca să poată Albino să coboare în puț.

Albino, simțîndu-se înjosit din pricina bolii, repetă, îndirjit:

— Nu-i nevoie, eu tot cobor! am mai spus...

José! Albino fu cît p-aci să-i zică una s-o ție minte, dar se stăpîni și-și privi fratele cu reproș. Joaquim Prestes spuse categoric:

— Azi nu iese soarele.

Frigul se întetise. Cafeaua fierbinte, servită de nevasta paznicului, nu înviora de loc; umezeala pătrunsese pînă la oase. Văzduhul mohorit apăsa piepturile oamenilor. Nu zbura nici o pasăre; cel mult cite un piuit pierdut făcea ca vremea să pară și mai tristă. Abia dacă se zărea povîrnișul luncii; riul nu se mai vedea de loc. Vălul de piclă, alb-murdar, de la atîta depărtare părea de nepătruns.

Afirmația moșierului stîrni un nou val de îngrijorare. Tocmai atunci se nimeri pe acolo paznicul. Își atinse doar pălăria cu degetele, apoi se duse și-și frecă minile cu putere deasupra focului, cu un zgomot ca de glaspapir. Zise încet, cu glas șoptit, necăjit de vremea rea:

— Azi nu e rost de pește.

Urmă o tăcere. În sfîrșit, patronul se îndreptă din șale într-un chip care impunea și înțepeni în poziția aceea, iar ceilalți își dădură seama că acum el avea să hotărască totul. Își călcă pe inimă și, fără a-i privi pe oameni, porunci:

— Bine... atunci treceți cu toții să lucrați la casă; sînteți mai ciștițați.

Această din urmă decizie a moșierului vroise să pară prietenoasă. Dar fusese tăioasă. Pînă și musafirul se simți stingherit. Oamenii plecară în graba mare, dar Joaquim Prestes mai zise:

— Tu vii cu mine, Albino, vreau să văd puțul.

Mai stătu pe loc, dînd cîteva ordine. Trebuia să încerce, oricum, să dea o raită pe acolo. În cele din urmă, își azvîrlî mukul de țigară printre tăciuni și-și îndreptă privirea către măgura pe care se găsea puțul, la vreo douăzeci de metri de casă.

Albino ajunsese acolo și dădea la o parte, cu multă băgare de seamă, scîndurile care acopereau groapa. Joaquim Prestes vroia ca nici în timpul construcției să nu cadă «goaze» în apa pe care avea s-o bea el cîndva. La urmă, nu rămăseseră decît scîndurile late și lungi, de cabreuva¹, care feresc pămîntul de pe mal de primejdia surpării. Și mai rămăsese și mecanismul primitiv, care «nu era cel elegant, definitiv» — se grăbi Joaquim Prestes să-i explice musafirului, — și care servea deocamdată muncitorilor la coborîrul în puț și la scoaterea pămîntului.

— Nu călcați acolo! strigă Albino speriat.

Dar Joaquim Prestes vroia să-și vadă apa. Cu mai multă băgare de seamă, se lăsă pe vine pe una din scîndurile de pe mal și, ținîndu-se bine cu minile de alte două scînduri, așezate de-a curmezișul peste gura puțului și care serveau pentru pus pe ele găleata, întinse gîtul ca să se uite. Scîndurile lunecară. Îl văzură numai cum face o mișcare de groază; strigă:

— Stiloul meu!

Se ridică și, fără măcar să aibă grijă să se depărteze de groapa primejdioasă, se uită la oameni, indignat:

— Asta-i bună!... Doar n-o să rămîn fără stilou! Acum trebuie să mai aveți răbdare, pentru că eu fără stilou nu pot! Trebuie să coboriți să mi-l căutați! Cheamă-i pe ceilalți, Albino! Și degrabă! Cum e mîlul răscolit, stiloul meu se duce la fund!

Albino porni în grabă. Oamenii veniră numaidecît, gata de treabă; nici prin gînd nu le trecea să se codească. Pentru ei era lucru hotărît că stiloul stăpînului nu poate să rămînă acolo, înăuntru. Albino se și apucase să-și scoată bocancii și vestimintele. Într-o clipită rămase gol de la brie în sus și-și sumese pantalonii. Și tot într-o clipită fu gata și funia cu nodul mare, de care să-și țină băiatul picioarele, cînd se va afunda în întunecimea gropii. José și încă unul țineau strîns roata. Albino se repezi la frînghie și se agăță de ea, legănîndu-se în aer. José privea, atent:

— Bagă de seamă, frățioare...

— Dă-i drumul.

¹ Cabreuva, arbore rășinos din flora braziliană (*Myrcarpus frondosus*). (N. T.)

— Albino...
— Da, boierule?
— ...caută să te ții pe frînghie, ca să nu calci pe stilou. Treci cu mina binișor prin mîl...
— Atunci ar fi mai bine să legăm de frînghie o scurtătură de lemn, ca să-ți rezemî picioarele.

— Hai, frăţioare! Dă-i drumul odată!
José şi celălalt învîrtiră roata. Albino dispăru în puţ. Trolitul gemu şi, pe măsură ce frînghia se desfăşura, geamătul creştea, creştea mereu, pînă ce se prefăcu într-un urlat sfişietor. Toţi erau atenţi; în cele din urmă se auzi strigătul de semnal al lui Albino, strigăt care sosi sus la ceilalţi, abia ca un scîncet. José se opri din învîrtit şi-şi rezemă pieptul de roată.

Acum aşteptau, nemişcaţi cu toţii. Joaquim Prestes şi chiar şi celălalt muncitor, trăgeau cu urechea; aproape că uitaseră de primejdia surpării pămîntului de pe malul săpăturii. Trecu un minut, trecu încă un minut; era cum nu se poate mai neplăcut. Mai trecu o bucată de vreme; José nu se putu stăpîni. Ținînd strîns roata numai cu mina dreaptă, de i se umflară muşchii pe braţul vinjos, se înclină cît putu peste gura puţului:

— Găsiiiişi?!

Nici un răspuns.

— Găsişi, frăţioareeeee!?

Încă vreo cîteva secunde. Musafirul nu mai putu răbda încordarea şi se depărtă, sub cuvînt că se duce să se plimbe. Din puţ, un glas, un sunet surd, caraghios de slab, ajunse pînă sus, ca ceva ce semăna cu un «nu». Minutele treceau; nimeni nu-şi mai putea stăpîni nerăbdarea. Pe Albino aveau să-l lase puterile, lipit de frînghia aceea, stînd pe vine, trecîndu-şi mina prin mîlul acoperit de apă.

— José...

— Da, boierule!

Dar băgînd de seamă unde se afla bătrînul, José nu-i mai aşteptă porunca şi-i spuse răstit:

— Vă rog, 'coane Joaquim Prestes, plecaţi de-acolo, ţărîna se desprinde!

Joaquim Prestes se depărtă îmbufnat, apoi urmă:

— Strigă-i lui Albino că poate să calce pe mîl, dar numai într-un singur loc.

José dădu ordinul în mare grabă. Frînghia se destinse. Uşuraţi de-o grijă, muncitorii stăteau acum de vorbă între ei. Slăbănogul, care ştia să citească ziarul ce se vindea în dugheana de la gară, începu să vorbească despre cazul cu «Îngropatul de viu din Campinas». Celălalt mărturisi că nu crede să se poată face vreo ispravă, dar nu stăruia, ca să nu-l supere pe patron. José stătea mut, cu capul plecat, cu ochii în pămînt, dus pe gînduri. Dar toţi lşi dădeau seama că stiloul intrase în glodul moale şi că trebuia scoasă mai întîi apa din puţ. José, ridicînd capul, zise hotărît:

— Degeaba, așa nu merge, 'coane Joaquim Prestes; trebuie secat puful.

Cu asta Joaquim Prestes fu de acord. Îi strigară lui Albino să vie sus. El mai stăruia vreo cîteva minute. Cu toţii aşteptau în tăcere, înfuriaţi de încăpăţînarea lui. Frînghia se zmuci, ca semnal. José apucă repede roata şi strigă:

— Gata!

Frînghia se întinse, deveni țeapănă. Fără să mai aştepte ca celălalt muncitor să-i ajute, José, cu muşchii încordaţi, învîrti singur trolitul. Arcul, întors repede, scoase vaietul acela înăbuşit; urla, gemea.

— Ei, drăcia dracului, să mi-l ungeți!

Abia cînd Albino se ivi la gura puțului, geamătul trolului încetă. Băiatul par'că era un monstru plămădit din noroi. Călcă pe pămînt și făcu trei pași împleticindu-se, aproape năuc. Își propti capul în piept scuturat de un horcăit, și dădu din mîini și din picioare, înconjurat de o aureolă de noroi gros, care cădea de pe el în bulgări, pe jos. Ca să nu pricinuiască o deza-măgire, dădu vina pe vreme:

— Al naibii frig!

Așa murdar cum era, își puse în grabă cămașa, pulovărul numai găuri, haina. José se duse să-și ia și el haina și i-o puse, tăcut, fratelui său pe umeri. Albino îl privi, zîmbindu-i prosteste, cu recunoștință. Cu o unduire feminină, se ghemui în haină, fericit: se simțea bine.

Joaquim Prestes era grozav de minios, se vedea asta. Nici nu-și mai dădea osteneala să se prefacă de ochii musafirului. Cînd paznicul veni și-i spuse că l-a trimis nevastă-sa să-i dea de veste patronului că prînzul e gata, el răspunse cu un « vin îndată » aspru, continuînd să-i asculte pe muncitori. Slăbănogul propuse să fie adus de la oraș un fîntiner de meserie. Joaquim Prestes sări ca ars. N-are de gînd să plătească un fîntiner pentru atîta lucru! Pentru ce? Pentru că ei nu binevoiesc să muncească? Să sece un puț cu nițică apă în el? Doar nu e cine știe ce mare expediție africană¹! Oamenii înțelesesă greșit, li se păru că patronul îi socotește negri. Se simțiră jigniți. Atunci însuși slăbănogul, mai înțepat, îl privi drept în ochi, pe José, cel mai voinic dintre ei, și zise, pe jumătate întrebînd și pe jumătate hotărînd:

— Hai!...

Începură de îndată să facă pregătirile: căutară găleata, schimbară scîndurile nesigure cu altele, care să țină greutatea unui om. Joaquim Prestes și musafirul se duseră la masă.

Prînz nereușit, în ciuda gustului ales al scrumbiei aurii. Joaquim Prestes era ursuz. Se gîndea la hotărîrea pe care o luase dintru început, hotărîrea nestrămutată de a-și recăpăta stiloul chiar în aceeași zi. Pentru el, onoarea, demnitatea, autoritatea, nu aveau gradații: erau una; a-și ține soția pe picior mare și a-și recăpăta stiloul, erau lucruri de aceeași însemnătate. De două ori musafirul aduse vorba despre fîntinerul de la oraș. Dar numai Fordul ar fi putut să se ducă după omul acela, iar Joaquim Prestes, acum, cînd paznicul îi spusese că nu e rost de pește, se încăpăținase: vroia să arate că în balta lui este. Și pe urmă, ce dracu'! puțul să-l sece oamenii lui, netoții ăia! Era furios. Dînd vina pe muncitori, Joaquim Prestes parcă vroia să-și abată gîndul de la propria sa vină, aceea de a-i fi pus să muncească fără rost.

După masă, o chemă pe nevasta paznicului și porunci să le ducă oamenilor cafea, dar foarte fierbinte. Întrebă dacă este vin. Nu mai era, se isprăvise din pricina frigului din ultimele zile. Dădu din umeri. Sovăi. Ridică puțin privirea către musafir, ca și cum ar fi așteptat o povață. Sfirși prin a-și cere iertare: vrea să dea o raită pînă la puț, ca să vadă ce fac oamenii. De pescuit nici nu se mai pomeni.

Lucrau de zor cu toții. Unul lăsa găleata în puț. Altul, zmcind tare frînghia, abia izbutea, cu greu, să arunce găleata pînă la fund, ca să intre apă în ea. Iar cînd găleata venea înapoi, sus, după ce stătuse o bucată bună de vreme înăuntru, venea plină abia cam pînă la o treime și aproape numai cu mil. Trecea din mină în mină, pentru a fi deșertată mai încolo, ca să nu se

¹ În original *Africa*, ispravă, faptă eroică. Joc de cuvinte. (N. T.)

infiltreze apa prin pământul de pe malul gropii. Joaquim Prestes întrebă dacă apa a început să scadă. Muncitorii tăcură, încruntați. În sfârșit, unul dintre ei vorbi, cam obraznic:

— Da' de unde!...

Joaquim Prestes rămase nemișcat, privind-i cum lucrează. Și tocmai Albino, mai îndatoritor, fu cel care propuse:

— Dacă am avea două găleți...

Oamenii tresăriră, neliniștiți, privind-se unul pe altul. Iar păcătosul de paznic le spuse că nevastă-sa are o găleată în casă și se duse s-o aducă. Slăbănogul, încă și mai neliniștit decît ceilalți, îi preveni:

— Aș! nici cu două găleți nu merge! e prea mult mîl! vine apă multă...

Atunci José, care clocotea, se hotărî să nu mai tacă și să limpezească lucrurile:

— Nu numai atîta; dar pentru două găleți trebuie și oameni înăuntru, iar Albino nu mai coboară.

— Ce ți-a venit, Zé? Ia mai lasă-te de povești! sări Albino.

De altfel, vremea se mai încălzise intrucitva, însă rămăsese tot mohorîtă: nori de plumb acopereau tot cerul. Nici o pasăre. Dar pe la unu, briza încetase, iar aerul molcom îngăduia trupurilor agitate să se mai dezmoștească. José se întoarse atît de indignat către fratele său, încît — toți văzură — nesocotind chiar prezența bătrînului Joaquim Prestes, Albino fu cit p-aci să se aleagă cu un pumn după ceafă, așa cum încasa cînd se incurca la vreun joc de cărți sau la băutura. Slăbănogul hotărî să se sacrifice, pentru ca să preîntîmpine alte necazuri. Se băgă repede în vorbă:

— O să facem cu schimbul, José. De data asta mă duc eu.

Mulatul dădu din cap deznădăjduit, înghițindu-și turbarea. Gălcata sosi și se repezîră cu toții să facă pregătiri pentru coborîrea următoare. Bătrînul Joaquim Prestes stătea mut, nemișcat. Abia dacă schița, din cînd în cînd, gestul lui lent, cu care își scotea ceasornicul, ca să vadă cît arată, ceea ce, de fapt, era o supraveghere indirectă, care îi făcea pe oameni să se simtă jenați și vinovați.

Iar munca istovitoare continua, zadarnică, fără întrerupere. Albino rămînea cît putea de mult înăuntru; gălețile coborau și urcau încet, într-un du-te-vino exasperant. Iar troliul prinse a țipa atît de tare, încît fură nevoiți să-l ungă, căci nu mai putea fi suportat. Joaquim Prestes, mut, privea gura puțului. Și cînd Albino nu mai putea răbda, celălalt slăbănog îl schimba. Dar pe acesta, după prima coborîre, îl cuprinse teama; se prefăcu nepriceput — ceea ce ar fi putut fi o pildă pentru toți ceilalți — și avu pretenții. În două rînduri vorbise de cachaça¹.

Atunci paznicul aminti că japonezul de pe celălalt mal avea cachaça de vinzare. Ar da o fugă pînă acolo, căci omul mai are întotdeauna și cîte un pește, prins cu plasa în baltă.

La aceste vorbe, Joaquim Prestes își ieși din sărite cu totul: își dădea foarte bine seama că nici unul dintre ei n-are pic de bunăvoință. De cîte ori urma să coboare slăbănogul, treceau cinci minute, uneori zece, atît de încet se dezbrăca. Apoi, abia își aducea aminte că trebuie să se ducă la latrină. Iar ceilalți așteptau ca pe cărbuni! (Fapt este că apa țîșnea mai tare acum, ne mai fiind oprită de atîta mîl. Vremea trecea. Și într-un rînd, cînd veni Albino sus, veni furios, fără voia lui, pentru că găsise puțul ca la început.)

¹ Cachaça, (pron.: kașasa), băutură alcoolică locală, un fel de rachiu. (N. T.)

RENATO GUTTUSO (ITALIA)

Schiță

Joaquim Prestes zbiera, vinât de minie. Paznicul să se ducă să-și vadă de vaci, să nu mai dea idei! Nu, n-are să plătească el cacheața unor neisprăviți! N-are de gînd să încurajeze pe nici un bețivan!

Deodată, oamenii întoarseră privirile spre patron, jigniți, răniți adînc, ajunși la marginea răbdării. Totuși, Joaquim Prestes mai stăruia, cu ochii la slăbănog.

— Chiar așa!... Bețivan!... Dezbracă-te mai repede! Fă-ți datoria!...

Iar băiatul, neputînd răbda privirea tăioasă a patronului, lăsă capul în jos și începu să se dezbrace. Dar fu și mai greoi, rumegînd o revoltă înconștientă, care îi răbufnea în răsufierea iuțită ce-i șuiera surd prin nas. Musafirul, dîndu-și seama de primejdie, se băgă în vorbă l-ar face plăcere să-i ducă soției sale niște pește; dacă domnul Prestes îngăduie, ar da o fugă cu paznicul pînă colea, la japonezul acela. Și, nervos, îi făcu semn țaranului. Plecă, fugind de cele văzute, fără măcar să mai aștepte încuviințarea lui Joaquim Prestes. Acesta dădu din umeri și rămase iar nemișcat, privind munca la puț.

Cînd, la vreun ceas după aceea, musafirul veni înapoi, avea cu el o sticlă de rachiu. Foarte încîntat, le oferi de băut oamenilor, dar ei îl priviră doar cu coada ochiului și nu-i răspunseră. Joaquim Prestes nici nu se uită la el; musafirul înțelese că se petrecuse ceva grav. Atmosfera era parcă gata să explodeze. Nu se vedea nici Albino, nici slăbănogul care îl schimba. Dar nu erau nici în fundul puțului, cum își închipuise musafirul.

Cu cîteva minute mai înainte, puțul fiind aproape sec, slăbănogul, care văzuse un bloc de pămînt desprinzîndu-se de pe malul gropii, nu mai vru să coboare cînd îi veni rîndul. Urmase nu mai mult de o jumătate de minut de hațcă între el și bătrînul Joaquim Prestes — coboară, nu cobor — și omul, într-o clipă de deznădejde, își luase cîmpii el singur, înainte ca să-l izgonească moșierul. Și plecase, lăsînd în urmă totul — opt ani de muncă pe moșie — răzbunîndu-și așa cum se pricepea el, umilințele îndurate. Iar Albino, cu bunătatea lui bolnăvicioasă de om slab, pentru ca să nu mai iasă vorbe și mai grele, ținu morțiș să coboare iar, fără măcar să-și tragă suflitul. Ceilalți doi, imaginîndu-și catastrofa îngrozitoare, se temură. Albino se afla în fundul puțului.

Acum, vîntul sufla, bîcuiind cumplit, insuportabil. Oamenii tremurau rău; tot așa și musafirul. Numai Joaquim Prestes nu tremura de loc; stătea neclîntit, cu ochii țîntă spre gura puțului. Plecarea muncitorului îl înfuriase peste măsură; rămăsese cu o ciudă nemaipomenită. Nu și-ar fi închipuit niciodată că adversarul ar putea cuteza să ia o hotărîre el singur — oricare ar fi împrejurările. Rămăsese uluit. Desigur că omul trebuia dat afară, dar ca acest lucru să se întîmple din voința muncitorului însuși, n-ar fi crezut vreodată. Atitudinea slăbănogului îl jignează ca o palmă. Dacă nu va răspunde, va fi dezonorat; cum să se răzbune?... Dar numai minile, care se frecau încet, încet de tot, una de alta, trădau tulburarea moșierului. Iar reacția fu hotărîrea, acum cu totul zmintită, de a-și regăsi stiloul cu orice preț. Ochii bătrînului, arzători, înghițeau gura puțului, aproape cu voluptate. Frînghia, scuturată din nou, zgîlțită cu putere, vesti că Albino vrea să urce. Muncitorii se repeziră. Joaquim Prestes întinse brațele, într-un gest de deznădejde și nerăbdare.

— Nici Albino n-a stat mai mult de zece minute!

José mai aruncă o privire rugătoare stăpînului, dar acesta nu mai înțelegea nimic. Albino se ivi la gura puțului. Veni agățat de frînghie, lipindu-se

de ea cu groază, ca și cum s-ar fi temut să nu cadă. Grijuliu ca o mamă și lăsându-l pe celălalt muncitor să păzească roata, José sări în ajutorul fratelui său. Acesta, cu capul lăsat pe frînghie, cu gura deschisă, îi privea pe toți ceilalți. Căutătura lui buimacă era aproape cu neputință de suportat. Pentru că nu vroia să se dezlipească de frînghie, José fu nevoit, — « eu sint frățioare », — să-l ia în brațe și să-i pună picioarele pe pămînt. Atunci Albino dădu drumul frînghiei. Dar simțind deodată frigul de afară, începu să tremure rău. Îl ținură să nu cadă. Joaquim Prestes îl întrebă dacă acolo, jos, mai este apă.

— E m... e m...

Cu gîndul să-și înviorizeze buzele amorțite, își duse la gură mîinile nesigure. Dar nu-și mai putu stăpîni gesturile, așa de rău tremura. Degetele îi bijbiură prin nări, îi intrară în gură, mișcarea se prelungi mult, pînă cînd mîna i se frînse pe obraz. Celălalt tovarăș de muncă îl frecă pe spate. José se duse și luă sticla din mîna musafirului, vru s-o destupe, dar neizbutînd, cu degetele lui bătătorite, să facă acest lucru de îndată, zmulse dopul cu dinții. José era foarte îngrijorat... Cu mîna stîngă cuprinse — atent și cu delicatețe — capul fratelui și îi puse sticla la gură.

— Bea, frățioare.

Albino înghiți alcoolul, care îi umpluse gura. Avu acea reacție bruscă pe care o pricinuesc băuturile tari. În sfîrșit, putu vorbi:

— E multă... doar atîtica a scăzut.

Joaquim Prestes zise cu glas blind, îngăduitor, dar comentînd nelundu-plecat:

— Păi de, Albino; dacă ai fi căutat, desigur că ai fi găsit. Pînă una, alta, apa vine.

— De-aș avea o lumină...

— Păi ia-ți.

José, care își fricționa fratele, se opri. Se întoarse către Joaquim Prestes. În privirea lui liniștită, poate că nu se citea ură. Hotărî, calm, uitîndu-se în ochii bătrînului:

— Albino nu mai coboară.

Izbit de aceste vorbe, fața lui Joaquim Prestes se schimonosi de minie. Făcu un pas înapoi, ca dintr-un instinct de apărare, și-și duse mîna la revolver. Tipă, fără să se mai gîndească la ceea ce spune:

— Cum nu coboară ?!

— Uite-așa, nu coboară. Nu vreau eu.

Albino apucă brațul fratelui său, dar se alese cu un ghiont, care era aproape să-l doboare. José își puse mîinile în șolduri, încetîșor, cu o desăvîrșită stăpînire de sine. Ochii, care nici nu clipeau măcar, se uitau țintă în ochii dușmanului. Mai spuse o dată, aproape în șoaptă, dar răspicat:

— Am spus că nu coboară; și n-o să coboare.

Prin ce spaimă trecu în clipa aceea Joaquim Prestes!... Expresia feței lui se schimbă dintr-o dată; nu mai arăta minie; gura căscată, ochii albi, metalici, înfruntînd privirea limpede, atît de calmă, a mulatruului... Rămăseră așa. Se lăsa acum cea dintîi întunecare a amurgului. Trupul lui José se clătina, dar puțin de tot; sforțarea morală fusese prea mare. Că fratele lui n-avea să coboare, era lucru hotărît, dar totul se prefăcuse, în sufletul lui José, în tristețe, în jale, într-un gol, oarecum într-un simțămînt de vinovăție.

Ochii lui Joaquim Prestes își recăpătară sclipirea omenească. În cele din urmă se lăsară în jos, se ațintiră spre pămînt. Apoi, brusc, coborî și capul,

gînditor. Iar umerii începură să se aplece și ei, încet-încet. Joaquim Prestes rămase fără profil. O zdreanță.

— Nici nu merită osteneala...

Nu avu demnitatea de a îndura și aspectul exterior al înfrîngerii. Se răsti:

— Dar ce dracu' ai, băiete? Pune-ți fustă!

Albino rise; se luminea la față, recunoscător. Musafirul rise, laș. José nu rise. Întoarse capul, poate pentru ca să nu i se vadă ochii umeziți. Dar după umerii încovoiați și după capul lăsat pe piept se vedea că e foarte, foarte obosit. Începu să frece din nou, în neștire, trupul fratelui său, care acum nu mai avea nevoie de ajutor. Nici el, nici ceilalți, căci incidentul izgonise cu totul orice senzație de frig.

De fapt, nu rise nici paznicul, care sosise în toilul certei, ca să aducă vestea că peștele, așa cum poruncise Joaquim Prestes, fusese curățat și că acum, înfășurat în pinză de in curată, se află în mașină. Joaquim Prestes se îndreptă spre Ford. Toți îl urmară. Mai era în el o rămășiță de superioritate călcată în picioare, care se cerea amăgită. Vorbi aspru, hotărînd cu încredință:

— Mîine să fiți gata. O fi frig, n-o fi frig, îl trimite pe fîntiner de vreme. Și... José!...

Se opri, se întoarse, îl privi țintă pe mulțime:

— ...altă dată, vezi cum vorbești cu patronul tău!

Și-și urmă drumul, și mai agitat decît înainte, spre mașină. Cei care erau în preajma lui, îl mai auziră mormăind ca pentru sine: «...doar nu sînt un om fără suflet...»

După două zile, muncitorul descălecă de pe frînghia puțului avînd la el stiloul. I-l duseră lui Joaquim Prestes, care, la măsura lui de scris, punea la zi registrul moșiei, operație care-l distra întotdeauna. Moșierul desfăcu pachetul alene. Stiloul se ivi, foarte curat, lustruit bine. Se vedea că oamenii se purtasera cu gingășie cu obiectul acela, aproape fermecat, care știa să scrie singur. Joaquim Prestes îl încercă, dar stiloul nu scria. Îl desfăcu și-l cercetă cu de-amănuntul; poate că intrase nisip în vreun șanțuleț. În sfîrșit, descoperi o crăpătură.

— Au călcat pe el! Ce brute!...

Azvirli totul la gunoi. Scoase din sertarul de jos o cutiuță și o deschise. În ea erau mai multe pixuri și trei stilouri. Unul dintre stilouri era de aur.

În romînește de NICOLAE VELEA
și H. R. RADIAN

N. BENDRE (INDIA)

Culegătoare de trestie

VAN GOGH — Sculptură de O. ZADRINE (OLANDA)

UN BĂIAT RĂU

JOSEF NESVADBA

Prozatorul ceh, Josef Nesvadba — de profesie medic — s-a impus atenției cititorilor de la primele sale povestiri, publicate în diferite reviste, începând din anul 1958.

Înzestrat cu o inventivitate cu totul deosebită și atras mai ales de genul științifico-fantastic, Nesvadba se dovedește, de asemenea, la fel de înzestrat și inspirat când scrie despre problemele vieții de fiecare zi a contemporanilor săi.

Cele trei volume publicate de Josef Nesvadba (*Moartea lui Tarzan*, *Cazul « Buddha de aur »* și *Creierul lui Einstein*) s-au bucurat de aprecieri favorabile atât din partea cititorilor, cât și a criticii de specialitate.

Povestirea *Un băiat rău*, pe care o publicăm mai jos, face parte din volumul *Moartea lui Tarzan*.

Până la urmă a furat un automobil. În loc să se ducă acasă, la fel ca ceilalți copii, s-a așezat în colț, lângă stația de benzină, și a așteptat. A stat acolo câteva ore, până a înghețat de tot. În ziua aceea nu era prea multă circulație. În cele din urmă a sosit un camion mare, cu o fereastră spartă. Șoferul a coborât, a încuiat ușa mașinii, și-a pus cheia în buzunarul hainei de piele și s-a îndreptat spre bufetul din apropiere. Băiatul s-a apropiat de el și l-a rugat să-l ducă afară din oraș.

— Astăzi? În seara de ajun? Șterge-o la maică-ta... l-a repezit șoferul.

Era un om mai în vîrstă, morocănos. În local s-a așezat lângă sobă și a comandat o cafea. Domnea aici o atmosferă de sărbătoare. Șoferul a intrat imediat în vorbă cu ceilalți. Haina de piele și-a agățat-o lângă ușă și nici nu a băgat de seamă că băiatul s-a strecurat în încăperea după el. De asemenea, a uitat că în buzunarul hainei are cheia de la mașină. De-abia cînd a auzit afară zgomotul unui motor cunoscut, s-a neliștit. A băgat mîna în buzunar după cheie, dar n-a găsit nimic. S-a ridicat și s-a îndreptat spre perete. A început să răscolească hainele care atîrnau în cuiul comun. În cele din urmă, a găsit-o pe a lui. Dar cheile nu erau acolo. A ieșit repede pe ușă. După el, chelnerul,

care își inchipuia că e un client care vrea să plece fără să-i plătească. Amindoi a u văzut camionul dispărînd în depărtare pe șosea.

Atunci a început goana. La cîțiva kilometri de oraș, mașina miliției a ajuns camionul. Toți credeau că hoțul este beat. Greaua Tatră parcă dansa pe șoseaua înghețată. Nimănui nici nu-i trecea prin minte că șoferul ei nu poate ajunge la accelerator, că nu împlinise încă zece ani. Înainte de Benešov, la o cotitură, mașina a alunecat și s-a rostogolit de două ori pe pantă. Pe băiat l-au transportat la spital.

Cum se uită toți la noi! La noi, părinții lui. Ca și cum noi am fi de vină că avem un copil rău. Și poate că, de fapt, nu sintem de vină. Cînd ni s-a spus pentru prima oară că fură, că nu e cuminte, că face numai rele, mi-am cercetat în gînd toți unchii și toată familia mamei, dar printre ei n-am găsit nici unul care să fie rău. Toți au fost oameni de treabă. Așa că, m-am gîndit, poate, soțul meu... N-am putut să-l întreb. Ne vedem așa de rar. De-abia aici, în sala de așteptare a spitalului, ne-am întîlnit. Stăm unul în fața celuilalt și tăcem, numai șoferul acela antipatic se vîicărește într-una că i-a stricat seara de ajun, că va trebui să plătim daune și că un copil nu are ce căuta la volan.

Știu. Soțul meu l-a învățat să conducă. N-a făcut-o din dragoste. Nici pomeneală de așa ceva! Dragostea exista înainte, cînd mai mergea la vechiul serviciu și seara învăța acasă pentru facultate; atunci ne aducea daruri, atunci se gîndea la noi. Dar de îndată ce i s-a pus la dispoziție mașina, s-a isprăvit. Cînd și-a terminat studiile și și-a schimbat serviciul, s-a isprăvit cu toate. A început să vină tirziu acasă, nu-mi mai dădea nici o atenție, nu mă săruta zile în șir. Se scuza că e obosit, dar cum l-aș fi putut crede: eu, care trăisem cu el zece ani! Îl cunosc bine. Doar am învățat împreună zi de zi, pînă aproape de douăsprezece noaptea... i-am făcut cafele, am avut grijă ca înainte de examene să se odihnească...

Într-o zi, m-am întors mai devreme de la lucru. Băiatul nostru ședea la volanul mașinii de serviciu a soțului meu, și tocmai pornise motorul. Se plimba prin curtea blocului. Pe la ferestre, începuseră să se arate capete supărate. I-am interzis să mai facă atîta gălăgie. Dar nu m-a ascultat. Doar tata singur îi dăduse cheia de la mașină. Poate să facă ce vrea. Ca un om mare. Tata i-a dat voie. Cum să nu-i dea, dacă voia să fie singur în casă! L-am prins, în locuința noastră, cu inginera aceea tînără. Am înțeles imediat ce fel de treabă îl reținea în fiecare zi la serviciu. Am văzut. Am dat-o pe ușă afară. Și aș fi aruncat și planurile, la care lucrau poate, într-adevăr împreună. Așa a început. Soțul meu l-a învățat să conducă mașina.

Dar să fure, eu. Da, eu l-am învățat să fure. Tot timpul îmi răsună în urechi aceste cuvinte: să fure, să fure, să fure — ca și cum ar croncăni un corb. Eu sînt, poate, mai vinovată decît soțul meu. Cînd a încercat să mă convingă că mă înșel, cînd mi-a spus că nu vrea să divorțeze, mi-am propus să nu-l scap din ochi. L-am spionat, m-am dus după el la serviciu. Îi telefonam într-una și continuam să-l bănuiesc. Într-o seară, mi-a spus că nu mai poate suporta gelozia mea neîntemeiată și că e de acord cu divorțul. Nu mă mai sărutase din clipa în care îi surprinsesem, nici nu-mi mai zîmbise, ca și cum cei zece ani ar fi fost zece minute. Mi-a spus că sînt geloasă așa, fără motiv, și că băiatul nu mi-l dă. Iar eu știam foarte bine că își și scriu, că se înțeleg în spatele meu. Am și zărit de cîteva ori scrisorile ei. Scria pe hîrtie galbenă, inginera aceea. El ascundea întotdeauna scrisorile în buzunar, imediat ce

BEN SHAHN (USA)

Copil cu flaut

@Asociația Ziariștilor Independenți din România

vedea că îl observ. În buzunarul hainei lui de piele. Și pleca repede la vreo sedință, la serviciu, sau la plimbare cu băiatul. A trebuit să-l oblig să se plimbe cu el. Băiatul trebuia doar să știe că are un tată.

Micul nostru Jirka! Eu l-am îndemnat să fure, într-o zi, când Jirka cel mare mi-a spus că a intentat acțiune de divorț. La cererea mea, a luat din buzunarul tatii scrisoarea galbenă. Probabil nici nu știa ce face. Înainte, ne jucam adesea împreună. Îmi amintesc cum o dată, într-o duminică dimineața, ne-am întins toți trei pe covorul din sufragerie și am cântat fals, pe trei voci, o zicătoare, întocmai ca niște copii mici. Și acum, Jirka a înaintat acțiune de divorț. Că îl suspectez fără motiv. Și eu, care aseară mai aveam încă în mână scrisoarea ei!... Plină de amănunte. Cum, când și unde. Toate dovezile le-am avut în mână. Dar omul e nebun... Trebuia să aștept pînă la proces, nu să-i spun totul imediat: că Jiřftek i-a luat scrisoarea, cînd stăteau împreună la masă. Niciodată nu l-am văzut așa de enervat. Alerga prin casă și amenința. Zicea că am aștit copilul împotriva lui, că am distrus familia noastră. Ca și cum eu aș fi intentat acțiune de divorț. Că nu are nevoie de un astfel de fiu, că nu poate fi copilul lui, c-o să-i arate el. A intrat val-virtej în camera copilului, deși n-am vrut să-l las. Atunci, am înțeles că nu-i sînt indiferentă. Am înțeles că mă urăște. A intrat val-virtej în camera copilului, dar aceasta era goală. Se înțelege, doar de acolo se aude totul. Jirka cel mic fugise din casă. Nici hăinuța nu și-o luase. A rătăcit așa prin oraș, numai în papuci. Pînă dimineața. Se ascundea de oameni și a fugit de milițianul care a vrut să-l aducă acasă. A adormit undeva, într-o curte din Žižkov, sub o cușcă veche de iepuri, rămasă acolo încă din timpul războiului. L-au găsit dimineața. L-au dus direct la spital.

Și atunci am stat așa, unul în fața celuilalt. Dar plini de ură. Ne acuzam reciproc. Ne aruncam unul asupra altuia vina bolii micului Jirka. Pneumonia lui. Numai că nu a fost o simplă pneumonie. Plămîinii copiilor sînt atît de sensibili. După paisprezece zile, l-au dus la sanatoriu. Tuberculoză.

A retras cererea, divorțul nu s-a mai pronunțat. Ne preocupau lucruri mai importante. Sanatoriul se află destul de departe de Praga. Mergeam acolo în fiecare săptămînă. Fiecare separat. Jirka cel mare se mutase de-acasă. La femeia aceea. Iar mie, îmi era aproape indiferent. Naiba să-i ia pe toți bărbații, dacă unul dintre ei este atît de bolnav. Cel mic, de la sanatoriu. Îi duceam jucării și trăiam numai pentru el. Din fericire, printre pacienții adulți, se afla și un vechi cunoscut de al meu, încă de pe vremea cînd, în timpul războiului, lucram la o fabrică. I l-am încredințat pe micul Jirka. Mergeau împreună la plimbare. Jirka se îngrășase și se părea că totul va fi iar în ordine.

Pînă cînd a venit telegrama. Într-o seară, la cîteva ore după ce mă întorsesem de la sanatoriu, mi-a adus-o poștașul. Au început să-mi tremure mîinile. «Veniți imediat!» Semna doctorița care-l îngrijea. Ne-am dus amîndoi. Soțul meu primise telegrama la serviciu.

— E sănătos... ne-a liniștit doctorița. În ce privește sănătatea lui, nu trebuie să vă faceți griji... ne-a spus aproape cu tristețe, ca și cum i-ar fi părut rău, ca și cum sănătatea ar fi fost acum un lucru ridicul și lipsit de importanță. Pe urmă, ne-a spus totul. Că Jirka e obraznic, că nu-i cuminte, că pricinuiește numai necazuri tuturor celor din jur. Și că, aseară, după ce am plecat, l-a bătut pe micul lui vecin de pat, pînă cînd acesta și-a pierdut cunoștința, după ce, înainte, îi călcase în picioare jucăriile. De unde apăruse toată răutatea asta? Ne miram. Pe urmă, am început să ne învinuim unul pe celălalt. Doctorița nu ne-a lăsat să vorbim prea mult.

— Cum, nu vă dați seama? Și ne-a acuzat pe amândoi. Căsnicia noastră, lipsa noastră de dragoste, egoismul nostru, de pe urma căruia suferea acest copil. Fiindcă pe băiețușul acela, pe care Jirka îl bătuse atât de sălbatec, tocmai îl vizitaseră amândoi părinții.

Se putea să aibă dreptate. Poate, într-adevăr, omul, fără să-și dea seama, se gîndește mai mult la el însuși. Poate, băiatul simte asta. Trebuie să încercăm... mi-am spus. Și ne-a fost și puțină rușine.

— Ce-i aia lipsă de dragoste? s-a mirat o soră mai în vîrstă, care ne-a condus la Jirka. Eu v-aș sfătui să puneți cureaua pe el... Și uitîndu-se admirativ la soțul meu: Aveți mină grea. Asta e cea mai bună metodă educativă...

A început să ridă. Mi-a făcut rău.

Am încercat să-l luăm cu blîndețe și dragoste. Am fost buni cu el. Și politiciși unul față de celălalt. Ca și cum s-ar fi întors vremurile de altădată. După cîteva vizite, băiatul era complet schimbat. Toți ne-au comunicat entuziasmați acest lucru. Toți erau fericiți.

Numai soțul meu nu era. Și el, sub puterea primului impuls, renunțase la iubita lui. Și lui i se păruse, dintr-o dată, că fericirea personală nu înseamnă nimic față de sănătatea și caracterul copilului nostru. Numai că au urmat săptămîni întregi. Decît o astfel de viață împreună, într-adevăr e mai bun divorțul. Dimineața nu mîncă, ofta, la lucru pleca tîrziu și cu greu. Uneori, se întorcea la prînz acasă; ședea întins pe canapea, cu o compresă pe frunte, nu răspundea la telefon. Și telefonul suna mereu, suna și noaptea, cînd soțul meu se zvîrcolea neliniștit lingă mine, ca și cum s-ar fi înăbușit, ca și cum ar fi fost pe moarte. Pînă cînd, într-o zi, a venit chiar ea la noi. Chiar în locuința noastră. Voia să vorbească cu mine, nu cu el. Și a început să-mi explice totul. Zicea că îl distrug, că la serviciu toți s-au ridicat împotriva lui, că nu mai poate fi gata cu lucrările, că pînă la urmă o să-l dea afară, dacă n-o să-l și aresteze — așa de gravă e situația. Sau o să termine la spital. Ce, eu nu văd că la anti-nevralgice cu nemiluita?

— Și ce să fac? am întrebat-o. Sînt oare eu de vină?

Mi-a explicat totul. N-am spus nimic. Știam că sînt simple pretexte. Și, în fond, mie îmi păsa în primul rînd de Jirka cel mic.

Cînd s-a întors acasă, era totul în ordine. Cel puțin așa părea. Trăiam ca înainte. Tata se străduia. Glumea tot timpul. Aducea mereu cîte o jucărie și venea pe jos acasă. Și seara stam împreună pînă adormea băiatul. Trebuia să doarmă mult, se culca devreme. Soțului meu îi rămînea destul timp pentru el însuși. De la orele șapte seara.

Băiatul mergea din nou la școală, mi se părea că nu mai are nevoie de mine. Îmi mărturisise totul: ce dor, ce teamă îi fusese de noi, cum a crezut că nu-l mai iubim. Vorbea liniștit, ca și cum ar fi povestit despre altcineva. Ba chiar mi-a spus cum niște derbedei îi tot cereau să fure mașina tatii, ca să plece cu toții de la sanatoriu. Se despărțise de ei de mult. Am început să le spunem: băieții cei răi. În sfîrșit, îi învinseserăm. De cîte ori îmi aminteam acest lucru, mi se părea că nu mai sînt atît de tristă.

Într-o seară, tîrziu, a venit la noi prietenul meu de la sanatoriu. Nu-mi amintesc să-i fi dat adresa. Dar acolo m-a condus de cîteva ori la gară, așa că probabil i-am dat-o. S-a așezat și a început să vorbească. Că acum e sănătos, că muncește, că trăiește singur. Ne-am amintit de trecut. I-am făcut un ceai. Zimbea atît de trist. Îmi era milă de el. Și atunci, mi-a mărturisit cît de îndrăgostit fusese de mine în timpul războiului, la fabrică, cum nu îndrăznise niciodată să-mi mărturisească. Și cum și astăzi mă mai iubește. Am crezut că e beat,

că băuse în oraș câteva păhărele, ca să-și facă curaj. L-am condus imediat la ușă. Zicea c-o să mă aștepte a doua zi. Inima începuse să-mi bată, mai-mai să-mi spargă pieptul. În zadar mă străduiam să-mi amintesc cum arăta în timpul războiului. Acum, era foarte interesant. Albit la temple, cu o fire domoală, exact opusul explozivului meu Jirka. Și pe deasupra mă iubea. În toți acești ani m-a iubit. Nu vede în mine un balast, mă admiră. Și dintr-o dată m-am simțit ca și cum aș fi fost o adevărată frumusețe. Mi-au mai rămas numai cîțiva ani. Să-i petrec într-o convicțiune plină de prefăcătorie, fără dragoste, fără înțelegere? Doar am și eu dreptul la viață!

A doua zi, nu l-am însoțit pe Jirka cel mic la școală. Pe drum ni s-a alăturat cunoștința mea, m-a luat cu el. De data asta, Jirka și-a dus singur ghiozdanul. Doar era complet sănătos. Și noi am umblat prin Praga ce se pregătea de Crăciun și am cumpărat fleacuri din piață. A vrut să mă ducă și la autodrom. Mi se părea că am întinerit cu zece ani. Și pe urmă mi-a spus:

— Aici locuiesc.

Ne-am oprit lângă casă. Am privit ferestrele lui, am urcat cu el. Aveam doar și eu dreptul la fericire. Am uitat de totul. Și de timp.

Jirka s-a întors la unsprezece. Nu m-a găsit. A trebuit să se ducă după tata la birou. Dar acolo i-au spus că tata plecase acasă. Pe urmă, cînd au auzit că e foarte important, i-au mai dat o adresă. Adresa pe care acolo o cunoșteau toți. Lui Jirka a venit să-i deschidă iningera. Băiatul a înțeles totul. Nici nu a vrut să intre.

M-a așteptat împreună cu tata, acasă, pînă la ora trei. Abia atunci m-am întors. Cinci ore mi-am furat din viață. Cinci ore am uitat de toate. Și cit aveau să mă coste!

— Să ne despărțim calm și în liniște — mi-a șoptit soțul meu în bucătărie, după ce îl împinseserăm pe Jirka în camera lui. Vorbeam încet, de data asta aveam grijă. Poți să-l iei pe Jirka. Ți-l las. O să și plătesc...

Mărinimia lui m-a surprins. Mi-am explicat-o însă foarte curînd. Va avea un copil cu iningera. Ce să facă cu un frățior vitreg?

— Crezi că viitorul tău soț îl va voi pe Jirka? m-a întrebat îngrijorat. De unde să știu? De unde să știu măcar dacă va voi să fie soțul meu? Nu mai aveam putere să mă opun. Și, dintr-o dată, Jirka cel mic ne-a apărut inutil, ni-l băgam unul celuilalt pe gît. Dintr-o dată, noi înșine deveniserăm mai importanți.

A doua zi a vrut să se ducă la școală, deși era în vacanța de iarnă. Zicea că domnul învățător îl meditează. Că vor să recupereze materia pierdută. Nu putea să-mi treacă prin minte... Învățătorul lucrase într-adevăr cu el, după ce se întorsese de la sanatoriu. Îl lăuda cît e de silitor și ce ușor înțelege. Jirka rămăsese de multe ori după ore la școală, discutînd cu învățătorul despre motoare. Asta era pasiunea lui. Azi s-a întîlnit cu cîțiva copii în fața școlii închise; viseră să ajute la amenajarea muzeului de științe naturale. Învățătorul însă a trebuit să plece. I-a trimis acasă. Jirka n-a vrut. Voia să rămînă la școală. Învățătorul a trebuit să insiste. Îi vorbea cu dragoste, se străduia să-l înțeleagă, dar zice că băiatul s-a simțit jignit și a fugit fără să-i spună bună ziua.

Și în loc să se ducă acasă, la fel ca ceilalți copii, s-a așezat în colț, lângă stația de benzină. A stat acolo cîteva ore, pînă a înghețat de tot. Astăzi, nu era prea multă circulație. În cele din urmă, a sosit un camion mare, Tatra, cu o fereastră spartă. Șoferul a coborît, a încuiat mașina, și-a pus cheia în buzunarul hainei de piele și s-a îndreptat spre bufetul din apropiere. Băiatul

s-a apropiat de el și l-a rugat să-l ducă afară din oraș. — Astăzi? În seara de ajun? Șterge-o la maică-ta — l-a repezit șoferul și a dispărut în local.

Băiatul s-a oprit o clipă în mijlocul drumului. Apoi, prin minte i-a trecut o idee. S-a suit pe scara mașinii. E doar la fel ca la mașina tatii! A privit în spre bufet. Și șoferul își pusese cheia într-o haină la fel cu cea în care își ascundea tata cândva scrisorile galbene! Și pe urmă, poate, și-a adus aminte de băieții cei răi de la sanatoriu. Cum îl chemau, cum plănuiau să fugă împreună. S-a strecurat în încăperea plină de zgomot și de fum. Drept în fața lui, atirna haina șoferului. A scos cheia din buzunar și a fugit afară. A descuiat ușa mașinii, a făcut contactul și a pornit.

Numai că nu știa că volanul unei mașini mari cere o mână mai puternică. Nu știa că frînele sint atât de departe. A pornit stînd în picioare. Înainte de Benešov, la o cotitură, mașina a alunecat și s-a rostogolit de două ori pe pantă. Fiindcă am vrut să fim fericiți. Ce senzație e asta, de fapt? A mai încercat-o cineva? Fiecare se scuză, ca să scape de răspundere.

Ne uităm unul la celălalt și tăcem. Doar șoferul Tatrei bombăne. Am vrea din nou să ne facem promisiuni. Dar ne e rușine. Și nici nu știm dacă micuțul nostru va trăi. Mai e încă pe masa de operație.

În românește de SANDA APOSTOLESCU

Portret

H. MATISSE (FRANȚA)

SINTEZE ȘI PROFILURI

JOHN STEINBECK

DE

ALEXANDRA SIDOROVICI

În octombrie 1962 premiul Nobel a fost decernat lui John Steinbeck; pentru a șasea oară în decursul anilor, acest premiu a revenit unui romanțier american. Decernare nu totdeauna lipsită de mașinațiuni politice. Dar în presa de mare tiraj din S.U.A. nu au izbucnit strigăte de bucurie. Zimbetele au fost forțate, articolele ocazionale, reținute. Doar din partea presei de stînga și a criticilor cu vederi mai liberale, care au urmărit cu simpatie — deși cu rezerve — producția literară a lui Steinbeck, s-a auzit aprecierea rostită cu căldură: « O distincție pe deplin meritată ». Și așa și este.

John Steinbeck nu este favoritul criticilor cu statut oficial în Statele Unite; în schimb o carte a sa va fi cu siguranță un « bestseller », va realiza vânzarea maximă. Succesul de public asigurat se datorește, pe lângă măiestria povestitorului, tocmai faptului că autorul abordează periodic în romanele sale probleme adînci ale vieții sociale, vitale pentru mase de oameni. Steinbeck nu a alunecat spre literatura disperării în vogă și nici nu și-a consacrat eforturile, ca mulți alți scriitori apuseni, ilustrării temei că « bogăția nu aduce fericire » — o afirmație care nu i-a tulburat nici o dată pe cei bogați. Acest scriitor de mare succes nu numai că nu a făcut nici un secret din totala sa neîncredere în faimosul « vis american » al posibilităților egale pentru toți (cine mai crede în el?), dar a și contribuit la năruirea acestei legende.

Născut (1900) și crescut în California, apoi student fără a-și termina studiile, muncitor de fermă, tâmplar, zidar, vopsitor, ziarist, Steinbeck este un scriitor american nu numai ca origine și formație, dar — cu unele excepții — și ca preocupări și tematică. În această privință el se apropie mai mult de Faulkner, decît de Hemingway.

Dacă drumul literar al lui Steinbeck nu s-a desfășurat nici pe departe egal, el poartă pecetea unei fundamentale consecvențe: opera lui este pătrunsă de umanism și, în ce privește lucrările de maturitate, ea este profund realistă.

Un punct de cotitură în evoluția scriitorului se situează cu aproape trei decenii în urmă — anul 1935.

Producția de tinerețe a lui Steinbeck ca romanele *Cup of Gold* (Cupa de aur), *Pastures of Heavens* (Pășunile cerului), *To a God Unknown* (Un zeu necunoscut), are în centrul ei individual — aventurier, fugăr sub urmărirea unui straniu « blestem », sau înțelept învingînd soarta prin renunțare. În această parte a operei lui Steinbeck, se manifestă nestînjinit și fără îndoială ca o formă de opoziție prin fugă de realitatea socială înconjurătoare, predilecția pentru primitivism, violență, aluziile frecvente la tot felul de forțe oculte. Toate acestea ar fi de-a dreptul respingătoare dacă nu s-ar împleti la Steinbeck cu un soi de naivitate și de exuberanță tinerască, de robustețe fundamentală, care-l ferec de înglodarea în morbidi-

tate și răscumpără într-o măsură gustul îndoielnic al acestor preocupări. Din păcate ele vor stărui uneori și dincolo de limitele tinereții literare și de vîrstă. Dar aceste ciudățenii nu sînt nici pe departe ceea ce precumpănește în opera scriitorului, care este plină de forță, de vitalitate și esențialmente realistă.

O particularitate a personalității artistice a lui Steinbeck este aceea că în locul întrebării de largă generalizare ce și-o pun alți autori de talia sa: « Care este sensul vieții? », el a căutat în primul rînd răspuns la întrebarea « Cum trebuie să trăim ca să fim fericiți? ». Felul cum a rezolvat într-o primă fază această chestiune e înfățișat de romanul *Tortilla Flat* (tradus în romînește cu titlul *Tortilla*), apărut în anul de cumpănă în opera autorului nostru — 1935. Răspunsul dat atunci a fost juvenil, poznaș, impulsiv, realist numai în măsura în care o farsă este realistă, dar de o admirabilă prospețime și — dezvăluind nota fundamentală a întregii opere a lui Steinbeck — pătruns de omenie și de dragostea frățească pentru cei săraci.

Eroii din *Tortilla Flat* sînt figurile romanțate ale prietenilor de copilărie și de adolescență ai lui Steinbeck, învăluite în nimbul roz al amintirilor tinerești — haimanale dintr-o mahala nenorocită, unde prosperitatea americană i-a împins pe băștinași (*paisanos*, un amestec de spanioli, indieni, mexicani și alte neamuri) în vechiul oraș Monterey de pe coasta Californiei. *Paisanos* trăiesc sus « pe deal, undă pădurea și orașul se contopesc, unde străzile nu cunosc asfaltul și colțul străzilor nu cunosc felinare ». Mîndri de originea lor străveche, leneși din principiu, hoți mărunți și cu măsură, mari bătauși, amatori de vin și de aventuri amoroase lipsite de complicații, ei nu muncesc decît atunci cînd îi ajunge nevoia cea mai imediată sau cînd codul lor strict dar neconvențional de onoare le poruncește să ajute pe unul din prietenii lor (și au foarte mulți prieteni). Dacă l-am crede pe Steinbeck, acești simpatici vagabonzi, pentru care orice posesiune peste strictul necesar reprezintă o povară de nesuportat, dețin adevăratul secret al fericii, al bucuriei pure de viață. Autorul dă cu tifa idealului convențional american al prosperității materiale ca scop suprem.

După ce cartea a trezit curiozitatea amuzată și condescendentă a burgheziei americane, Steinbeck s-a arătat mîhnit de a-și fi divulgat prietenii privirilor ei arogante: « Aceste povești au apărut și nu le pot retrage. Dar niciodată nu voi mai supune atingerii vulgare a celor „cumsecade“ pe acești oameni cu risul și bunătatea lor, cu poftele lor cinstite și privirile lor drepte, cu buna lor cuviință care depășește politoea ». Oricum ar fi, haimanalele lui Steinbeck, oameni simpli, sînt de preferat de o mie de ori urmașilor lor din literatura americană contemporană, cu ifosele lor de cunoscători ai poeziei lui Ezra Pound și ai vicilor rafinate.

Cu această notă de protest tinerec și indirect împotriva valorilor acceptate de societatea americană se încheie prima perioadă de creație a autorului. Urmează acum, la intervale relativ scurte, trei lucrări cu un conținut nou și de o factură deosebită celei cu care-și obișnuise Steinbeck cititorii. Criticul american Maxwell Geismar relevă la el, poate nu fără o notă de malițiozitate, « receptivitatea pentru noile idei, care-l va desemna ca barometru al opiniei publice americane ». Ar trebui precizat că schimbarea semnificativă care a avut loc la Steinbeck a constatat nu în orientarea intuitivă după « ceea ce cere publicul », ci în apariția unei trăsături noi — a sentimentului, nedeslușit poate, al răspunderii sociale a scriitorului. Eroul lui Steinbeck nu mai este individul în luptă cu destinul, nici vagabondul

lipsit de griji și idealizat. Cu trei ani înainte de apariția capodoperei sale, *Grapes of Wrath* (Fructele mînei) scriitorul se preocupă în romanul *In Dubious Battle* (Bătălia îndoielnică) de soarta muncitorilor agricoli migraatori și de încercările mișcării muncitorești de a-i organiza în lupta împotriva exploatării inumane de care sînt striviți. Steinbeck nu privește acțiunea de pe pozițiile clasei muncitoare, comuniștii zugrăviți de el nu seamănă cu cei din realitate, metodele lor de lucru sînt fanteziste, uneori chiar respingătoare pentru noi. Dar ne impresionează în această carte descrierea atentă și veridică a masei de desmoșteniți, din care se desprind o serie de figuri bine conturate, redarea unor aspecte concrete ale muncii și luptei lor; autorul manifestă un respect vădit față de comuniștii care-și jertfesc viața pentru un viitor de care se vor bucura alții. Dușmanul nu mai este de data aceasta o forță ocultă, un blestem misterios, și nici «civilizația» opusă bucuriilor simple ale omului înfrățit cu natura. Dușmanul are acum un chip precis, un loc bine determinat în societate — el este exploataatorul capitalist.

Anul următor (1937) îi aduce lui Steinbeck un succes strălucit. Piesa *Of Mice and Men* (Oameni și soareci) scrisă pe baza cărții cu același nume, a luat cu asalt Broadway-ul. Vraja vitalității artei lui, puterea de convingere — pe baza unor observații fundamental exacte — chiar atunci cînd unii din purtătorii lui de cuvînt sînt figuri ireale, cum e cazul în această piesă, au cucerit publicul. Lucrarea, sustrasă din ambianța luminilor rampei și citită în tihnă, își trădează ușor slăbiciunile și chiar o notă iritantă de calcul, recurgerea la efecte «tari», care din nefericire diminuează și alte lucrări ale lui Steinbeck. Dar făcînd abstracție de aceste lipsuri, rămîne un fond de adevăr uman și social care desvăluie trăsăturile cele mai bune ale autorului. Cele două figuri centrale ale piesei, George și uriașul cu mintea de copil, Lennie, fac parte din lumea muncitorilor agricoli care-și caută pîinea și norocul pe la diferite ferme: «oamenii cei mai singuratici din lume». De data aceasta, Steinbeck nu idealizează sărăcia care-i mină hoinarii prin țară, pe George și Lennie. Iar bietul lor vis de a-și înjgheba cîndva o mică gospodărie, cu păsări și iepuri de casă, este visul, mereu desmințit de viață, al zecilor de mii de muncitori agricoli lipsiți de dreptul asupra pămîntului lucrat de ei.

Din același sentiment de solidaritate cu omul mărunt, prins în angrenajul monstruos economic și social al unei societăți pline de contraste absurde și de contradicții fără leac, a izvorît și cel mai bun roman al lui Steinbeck, *Grapes of Wrath* (1939). În această adevărată epopee a maselor de mici fermieri ruinați, care încărcîndu-și familiile pe niște rable nenorocite de mașini pornesc exodul, în căutare de lucru, la culesul fructelor în imensele livezi din vest, ajung la culme talentul de povestitor al lui Steinbeck, cunoașterea realității descrise, frumusețea sobră și patosul reținut al stilului. Evident, nici în acest roman autorul nu rezistă întotdeauna ispitei de a exagera unele figuri sau de a regiza cam prea vădit unele efecte. Mult mai rodnic este însă să ne oprim asupra unor descrieri puternice ca aceea a secetei, care a dat lovitură de grație fermierilor striviți de datorii: «Vîntul se întinde, se furiează sub pietre, ridică paie și frunze vechi, ba chiar și bulgări mici de pămînt, însemnîndu-și zborul peste cîmp. Aerul și cerul se întuneacă; soarele lucea roșu iar în aer era ceva înțepător. În timpul nopții vîntul gonî mai repede peste ogoare, săpînd cu violență la rădăcina porumbului, iar porumbul luptă împotriva vîntului cu frunzele sale slăbite, pînă ce rădăcinile fură dezgolate de vîntul iscoditor și atunci, tulpinile se

lăsară istovite spre pământ, indicînd direcția vîntului. Veniră zorile, dar fără lumină... și pe măsură ce înainta ziua, penumbra aluneca din nou spre întinerie, iar vîntul plîngea și scîncea peste porumbul căzut ».

Sau să privim cum sosesc reprezentanții băncilor, care vor explica fermierilor că ei nu mai sînt stăpînii pămîntului defrișat de bunicii lor, pămînt pe care s-au născut ei și copiii lor; băncile vor prelua pămîntul, vor pune să fie lucrat cu tractorul, să fie semănat cu bumbac, iar ei, cei care-l lucra-seră cu brațele lor, vor trebui să plece. Unde ? Încotro ? Relatarea se face ca și cînd am surprinde ecoul cuvintelor de neînțeles în mintea năucită a fermierilor ; « Banca — sau Compania — cere — vrea — insistă — trebuie să aibe — ca și cînd Banca sau Compania ar fi un monstru, înzestrat cu gîndire și simțiri, care i-ar fi robii... Omul poate să păstreze pămîntul dacă îi ajunge ca să mănînce și să-și plătească taxele ; da, omul poate s-o facă. Da, poate s-o facă pînă ce într-o zi semănăturile dau greș și el trebuie să ceară împrumuturi la bănci. Dar, vedeți voi, o bancă sau o companie nu pot face la fel, pentru că aceste fapte nu respiră aer, nu mănîncă carne. Ele respiră profituri ; ele mănîncă dobinda banilor. Dacă nu le obțin, ele mor cum muriți voi fără aer, fără carne. Este un lucru trist, dar așa este, chiar așa. »

Și foștii fermieri pornesc pe drumul pribegiei, izbindu-se de alți nenorociți în căutare de lucru : « Unde era lucru pentru un om, luptau zece ca să-l capete — luptau cu simbria scăzută. Dacă omul de colo va lucra pentru treizeci de cenți, eu voi lucra pentru douăzeci și cinci. Dacă el ia douăzeci și cinci, eu voi face treaba pentru douăzeci. Nu, — eu ! Mi-e foame ! Voi lucra pentru cincisprezece. Voi lucra doar pentru hrană. Copiii.Să-i vedeți !.. Plini de bube, și nu mai pot alerga... Și aceasta era bine, căci simbria scădea și prețurile creșteau. Marii proprietari erau mulțumiți... »

Eroii lui Steinbeck, muncitorii agricoli șomeri, înaintează spre California urmînd șoseaua nr. 66 — drumul celor fără căpătîi. Șoseaua nr. 66 a devenit deodată drumul cel mai vestit din Statele Unite, asupra căruia s-au concentrat privirile cititorilor din toate colțurile lumii. Steinbeck a creat o operă literară zguduitoare, care va înfrunta veacurile, ca un document teribil de acuzator.

După această răspicată critică a stărilor existente și celor în desfășurare din S.U.A., se pune pentru Steinbeck aceeași întrebare ca pentru eroii săi rătăcitori pe șoseaua nr. 66 : *Încotro ?* Dar, ca și în cazul lor, se dovedea că drumul pe care se află autorul nu-l putea duce acolo unde ar fi vrut să meargă — înapoi. Steinbeck, dușmanul băncilor și al monopolurilor, visa în plin secol douăzeci idealul jeffersonian al unei democrații agrare, cu pămîntul stăpînit de o mulțime de mici fermieri individuali și individualiști. Istoria își urma însă cursul. Micul fermier american își îndeplinise funcția istorică ; el defrișase întinderi imense, împingînd tot mai spre vest romantica « frontieră » dincolo de care începea țara nimănui (sau a pieilor roșii — ceea ce era tot una). Acum venise tractorul aducător de profituri pentru Bancă și Companie. Micul producător era condamnat fără drept de apel, iar Steinbeck o știa prea bine. De aceea el nu a propus nimic, nici o soluție, nici o acțiune. În felul acesta și drumul său literar ajunge la un impas.

După *Grapes of Wrath* inspirația lui Steinbeck pare vîlăguită. Ce mai putea spune autorul fără să se repete ? El continua să scrie, ocazional, lucrări de mică anvergură și facile, evitînd problemele sociale, sau cel puțin prezentarea lor realistă. Dar arta lui Steinbeck nu se desvăluie decît atunci cînd stă pe fundamentul ferm al faptelor observate și înțelese. Cea mai reușită

povestire din acea perioadă este *The Pearl* (Perla); axată pe un basm mexican, ea oglindește realitatea cel puțin în mod simbolic. Un biet pescar găsește cea mai mare perla din lume; din cauza lăcomiei «albilor» această comoară nu-i va aduce decît nenorocuri și în cele din urmă el o aruncă înapoi în mare.

Iată însă că, după mai bine de două decenii, Steinbeck revine în mod neașteptat cu o lucrare în tradiția lui cea mai bună (chiar dacă nu mai atinge forța și patosul din *Fructele miniei*). *The Winter of Our Discontent* (Iarna nemulțumirii noastre). Co-l-a determinat pe autor să apară din nou în arena literară atacînd o problemă socială majoră? Desigur atît simțul de răspundere, cît și indemnul opiniei publice.

Titlul romanului apărut în 1961, împrumută primul vers al tragediei shakespeariene *Richard al III-lea*. Acțiunea romanului se petrece în anul 1960; iarna anului precedent fusese pentru opinia publică americană o adevărată «iarnă a nemulțumirilor», în care au izbucnit o serie de scandaluri răsunătoare, cu ramificații în lumea politică, în conducerea forțelor armate, în administrația statului New York, la radio și televiziune și, pentru a completa aspectul de ansamblu, pînă și în lumea universitară. Scandalurile izbucnesc în S.U.A. cu o regularitate care tocește oarecum sensibilitatea publicului; dar de data aceasta ele se reliefașu pe un fond care le făcea să apară în toată gravitatea lor — și în special scandalul universitar. În 1957, apariția primului Sputnik sovietic pe firmament, dusesse la constatarea indiscutabilei superiorități sovietice în domenii întinse și hotărîtoare ale științei, constatare cu totul neașteptată pentru americanul de rînd, sistematic dezinformat. De unde pînă atunci intelectualul era socotit în S.U.A. un personaj destul de caraghios și, într-un mod nedeslușit, puțin cam subversiv, deodată el a ajuns la modă. Reclama a început să se ocupe de el; trebuia să se vadă solitudine față de oamenii de știință, trebuiau să fie înfățișați publicului oameni de știință în carne și oase, dar care să nu se depărteze prea mult de personajele prezentate pînă atunci, ca exemple de «americanism», pe ecranele de televiziune. Pe cît posibil, trebuia popularizat chipul savantului-businessman. Noul ideal s-a întruchipat în persoana unui conferențiar universitar, membru al unei binecunoscute familii de literați. Apărînd de repetate ori la televiziune în cadrul unui concurs de răspunsuri la felurite întrebări, el a bătut toate recordurile cunoscute, scoțînd la comandă și cu eleganță de scame, din adîncurile formidabilei sale erudiții, cele mai obscure date istorice, amănunte geografice sau titluri de cărți. Conferențiarul stîrnea admirația publicului și devenise idolul studenților săi de la universitatea Columbia, cu atît mai mult cu cît tot programul era legat pentru el de serioase cîștiguri bănești. Iată însă că o indiscreție a dezvăluit într-o zi că fotogenicele savant era înștiințat dinainte de întrebările care urmau să-i fie puse! Dezgustul cetățeanului de rînd și al autenticilor oameni de știință s-a transformat în acută îngrijorare, în special atunci cînd s-a observat reacția tineretului față de această excocherie și față de altele asemănătoare. O bună parte din studenți s-a solidarizat cu nedemnul lor dascăl atunci cînd el a fost concediat din universitate: «Și ce dacă s-a „învîrțit”? E băiat isteț! O mulțime de tineri repetau cu încăpăținare: «Toată lumea face la fel». În paginile ziarelor au început să apară articole alarmante, sub titluri ca: «Suferim oare de o erupție de imoralitate?», «Sîntem oare pe cale de a deveni o țară de șarlatani?».

Iată cadrul în care se plasează romanul lui John Steinbeck. Eroul, Ethan Allen Hawley, face parte dintr-o veche familie de navigatori, ruinată. Tradițiile de cinste moștenite de Ethan contrastează și se ciocnesc cu practicile corupte ale mediului înconjurător, care-l asaltează până și în orașelul său cu aspect idilic. Ca într-un microcosm se oglindește în New Baytown, statul Long Island, marasmul moral al societății americane contemporane. Ethan, ajuns vânzător de băcănie, este încolțit de grija zilei de mâine pe de o parte, de aluziile și de ofertele directe ce i se fac pe de alta. Speriat de notele de plată lunare, de costul medicului, al dentistului, de faptul că din lipsă de bani copiii lui nu au perspectiva de a învăța mai departe, el aude din toate părțile variațiuni pe tema: « Omul trebuie să facă dolari. Ai grijă în primul rînd de nr. 1 » (nr. 1 fiind persoana proprie). Pînă și dragălașa sa soție Mary îi spune într-un moment de exasperare: « Un gentleman fără bani e un vagabond ». În cele din urmă, tradițiile se arată neputincioase față de presiunea mediului. Ethan dă două lovituri care-i vor aduce bunăstarea. Prețul: indirect, dar conștient, viața celui mai bun prieten al său și, direct, deportarea din S.U.A. a proprietarului băcăniei, denunțat de el ca unul care cu zeci de ani în urmă intrase ilegal în țară. Lucrurile merg bine, prea bine chiar! Numai că ele nu se opresc și nu se puteau opri aici. Ethan e zguduit de descoperirea faptului că și fiul său, băiat de 14 ani, a săvîrșit o excocherie, cu ocazia unui concurs. Tras la răspundere de tatăl său, băiatul strigă cuvintele bine cunoscute: « Toată lumea face la fel! ». Apele tulburi ale mocirei al pătruns și în căminul atît de drag lui Ethan, murdărind totul. Ethan Hawley e împins pe pragul sinuciderii. Ce se va întimpla cu el mai departe? Nu știm. Scriitorul ne-a înfățișat un crîmpei de realitate semnificativă, lăsîndu-ne să imaginăm continuarea și să tragem concluziile.

Că viziunea lui Steinbeck a îmbrățișat însă o realitate și mai complexă ne-o dovedește meditația lui Ethan privind înfrigurarea care a cuprins societatea americană. Sub tărăboiul de bilci fără veselie, la baza căutării obsedante de plăceri ușoare și de cîștiguri fără eforturi, la baza consumului masiv de medicamente liniștitoare și a prestigiului psihanalizei, stă dorința de a uita de vedeniile de coșmar ale războiului și nimicirii, zilnic și cu tot dinadinsul evocate de cei interesați în fața poporului american.

Cu o mină sigură, autorul creionează, uneori fără cruțare, alături cu oarecare compătimire, o serie de tipuri reprezentative pentru mediul mic burghez, sufocant, al orașului. El are simțul amănuntului caracteristic și o mare ușurință în a-l reda. În schimb, ușurîndă alunecă uneori spre superficialitate. Ceea ce nu ne spune aproape nimic despre procesul lăuntric de transformare a lui Ethan Hawley; autorul s-a mărginit să indice (și a indicat admirabil) factorii exteriori, sociali, ai acestei transformări.

Vioiciunea povestirii este susținută de stilul în care se îmbină cu efect frumusețile unei limbi pure cu limbajul familiar american, incorect dar expresiv. Dar și de data aceasta, nu putem să nu manifestăm fireasca rezervă față de unele inconsecvențe și de jocul pueril cu elemente mistice la care autorul nu a putut renunța nici în acest roman.

În *Iarna nemulțumirii noastre* îl regăsim pe Steinbeck așa cum l-am cunoscut și l-am îndrăgit pe vremuri, autor plin de vervă, stăpînind o mare măiestrie artistică, reprezentant al tradițiilor democratice ale poporului său, dușman neîmpăcat al religiei profiturilor care dezumanizează societatea americană contemporană.

TRADIȚII REALISTE ÎN LITERATURA CHILIANĂ

DE V. TEITELBOIM

Literatura noastră, chiar în cei două sute cincizeci de ani de dominație colonială spaniolă a fost o literatură cu pronunțate accente sociale. În epistolele sale adresate lui Carlos al V-lea, Pedro de Valdivia, cuceritorul spaniol al acestui ținut, vorbește de Chile, traducând cuvîntul cu sensurile atribuite de către populația de limba aymaró, în care Chile înseamnă *sfîrșitul pămîntului* și cea de limbă quechua, unde același cuvînt înseamnă *pămînt adînc și friguros*, cu scopul vădit de a se asigura de ajutorul Majestății Sale și de postul de guvernator. Ar fi o utopie deci să se susțină că literatura chiliană s-a născut cultivînd arta pentru artă.

Literatura politică a Independenței

Cînd tunurile lui Napoleon au contribuit în America Spaniolă la deslănțuirea furtunii eliberatoare, pregătită din timp îndelungat, muzele nu au putut să tacă. Camilo Henriquez, primul ziarist chilian,

fondatorul ziarului *La Aurora de Chile*, și a unei duzini întregi de alte publicații, este în același timp primul, deși mediocru, dramaturg național prin *La Inocencia en el Asilo de las Virtudes*, îmbibată cu toate defectele melodramei din timpul său și de asemenea primul care a știut să facă din opera sa o puternică armă de luptă. Mai mult, acest înflăcărat partizan al revoluției franceze a fost tot primul om din Chile care a redactat manifeste politice. Opera sa literară nu are prea mare valoare artistică, însă însemnătatea sa ca luptător pentru ideile revoluționare prin intermediul scrisului nu are egal în societatea din vremea sa.

Tot pe atunci în Chile s-a născut literatura celor persecutați și cea a exilaților politici. Monumentul acestei literaturi este reprezentat de *El chileno consolado en los presidios* de Juan Egaña, operă care în epoca contemporană are o puternică influență asupra unui mare număr de scriitori în frunte cu Carlos Vicuña.

Făcut prizonier de către spanioli, împreună cu mulți alți patrioți, Egaña va fi deportat pe insula Juan Fernández, unde adevăratul Robinson Crusoe, marinarul englez Alexandr Selkirk, și-a trăit odiseea descrisă în cartea lui Daniel de Foe. Acolo Egaña va scrie pagini de un puternic realism, condamnând societatea în care i-a fost dat să se nască. Trăind împreună cu condamnații de drept comun, Juan Egaña a cunoscut mai bine decât oricare altul viața de mizerie și tortură din insulă, iar memoriile sale din cele douăzeci și cinci de luni de închisoare sînt de un dramatism zguduitor, asemănător poate numai cu cele ale deținuților politici chileni din secolul nostru.

Burghezia își reclamă locul său în cultură

Odată cu separarea de Spania, eliberatorii din 1810 — adepți ai revoluției burgheze — nu numai că au încetat de a mai fi necesari, ci s-au transformat într-o piedică serioasă pentru creolii bogați deținători de pămînturi, care au devenit interesați în menținerea orînduirii feudale. Aceștia dezlănțuie războaie, exilează sau lichidează unul după altul pe marii eroi ai independenței. Este momentul în care în Chile, după primul război purtat împotriva Boliviei și Perului, pătrunderea capitalului englez atinge apogeul, începîndu-se exploatarea carboniferă. Se construiesc primele căi ferate, se dezvoltă comerțul maritim, apare telegraful și vin coloniștii germani. Se profilează astfel mai clar apariția burgheziei și totodată se simte prezența primelor uniuni muncitorești. Se formează organizații cum sînt *Clubul Reformei* și *Societatea Egalității*, aceasta din urmă influențată de Bilbao și Santiago Arcos, discipolul socialiștilor utopici francezi. Ei sînt cei care vor spune deschis: « Proclamăm cu glas tare revoluția și acceptăm titlul de revoluționari ». În acel moment Chile este primul producător de cupru din lume, și se crează o burghezie comercială, minieră și manufacturieră; băncile se asociază cu statul și se transformă în creditorii lui.

Multe din aceste forțe, și în special tineretul intelectual, se ridică împotriva monopolului și a guvernului, împotriva feudalismului și a restaurării dominației coloniale sub masca Republicii, împotriva guvernării cu președinte, sau rege fără coroană, împotriva autocrației,

împotriva parlamentului patrician, în care numai o singură clasă este reprezentată.

Clasa mijlocie abia născută își reclamă locul său atât în conducerea economiei și a politicii chilene, cât și în domeniul culturii. Această efervescentă nu a fost, precum s-ar părea, inițiată de chilieni, ci de către doi latino-americani, venezuelanul Andrés Bello, unul dintre cei mai mari umaniști de pe continent, și furtunosul argentinian Sarmiento. Mișcarea intelectuală din 1842 și fundarea Universității din Chile, sînt primele rezultate ale muncii acestor doi deschizători de drumuri în cultura Americii Latine. Tot atunci își face apariția prima generație literară modernă, cu un program bine definit. Ea proclamă necesitatea de a se crea o literatură națională opusă modelelor străine. Ei sînt partizanii unei culturi care să reflecte viața chiliană și să fie în serviciul ei. Asemenea idei fundamentale pentru existența unei culturi sînt cuprinse printre altele în manifestul lui Lastarria, ideologul liberal al mișcării.

Primul scriitor chilian născut din popor a fost fiul unui modest bijutier, descendent din spanioli și polonezi, Jotabeche. Originar din Otacama, pe atunci frontiera de nord a țării, provincie minieră prin excelență, Jotabeche a cunoscut îndeaproape viața din această provincie, precum și pe cea din închisori și alte locuri de suspectă reputație. El este primul *costumbrist* din literatura noastră. Și, deși nu-și ascunde admirația sa față de Larra («rare ori mă culc — scrie el — fără a citi ceva din prețioasele sale creații»), articolele sale despre obiceiuri sînt foarte deosebite de ale acestuia.

Colosul romanului chilian

Poetul național cu majusculă nu se născuse încă și va trebui să așteptăm pînă în secolul XX pentru a-l întîlni în persoana Gabrielei Mistral și în special în Neruda. Dar romanul chilian se născuse de mult. El a irupt precum un torent printr-un titan realist, Alberto Blest Gana unul dintre cei mai de seamă romancieri hispano-americani din secolul al XIX-lea. Cu el se naște romanul chilian în sensul modern al cuvîntului. Luat ca o totalitate, Alberto Blest continuă să fie pînă în zilele noastre cel mai mare dintre romancierii chilieni.

El cautiverio feliz, La restauracion de la Imperial y conversacion de almas infieles, de Fray Juan Barrenechea, creații din perioada colonială nu pot fi considerate romane în accepția actuală. Nici *Cerșetorul* nici *El alferéz Alonso Diaz Guzman* de José Victorino Lastarria, nici *Emma y Carlos*, de Bernabé de la Barra, n-au suportat focul timpului în sensibilitatea cititorului de rînd. Doar Blest Gana a fost cel care a supraviețuit prin operele sale capitale și continuă să fie cel mai atrăgător dintre romancierii noștri.

În 1953 s-au împlinit o sută de ani de la apariția primului său roman *Una escena social*. Apoi au urmat, unul după altul *La fascinación*, *Juan de Aria*, *La flor de la Liguera*, *Marihuan*, și multe altele care i-au pregătit terenul pentru o etapă superioară în creația sa cu *El pago de las deudas*, *La aritmetica en el amor*, culminînd cu capodoperele sale *Martin Rivas*, *El ideal de un calavera*, *Durante la reconquista*, *Los transplantados*, *El loco Estero*, etc. El a scris într-o formă

ALEXANDER TRIZULJAK (R. S. CEHOSLOVACĂ

Îndrăgostiți

@Asociația Ziarștilor Independenți din România

SOMMATH HORE (INDIA)

@Asociația Ziaristilor Independenți din România

Țărancă

profund realistă sub influența lui Balzac din *Comedia umană*. După ce a publicat *El ideal de un calavera*, Blest i-a explicat lui Lastarria concepția sa asupra romanului: «Din ziua în care l-am citit pe Balzac, mi-am făcut o analiză severă, condamnând flăcărilor impresiile rimate ale adolescenței mele, și jurînd să devin romancier, și să abandonez tărîmul literar dacă forțele mele nu mă vor ajuta să fac ceva care să reziste timpului.» Asemenea declarații de principii dovedesc elocvent că el nu avea caracterul unui scriitor frivol și că nici nu va mîzgăli hirtia cu nimicuri. Pe Blest l-au atras de la început temele reprezentative și capitale. El a fost un mare romancier aparținînd realismului critic, dornic de a cuprinde în opera sa o întreagă perioadă din societatea noastră.

Blest Gana transpune în literatură momentul în care banul devine motorul și inima unei epoci, în care Rastignac nu ar fi fost un străin în acea ambianță. El vrea să fie în ce privește societatea chileană ceea ce maestrul său, Balzac, pretinde să fie față de cea franceză: «Societatea franceză, va fi povestitorul; eu nu trebuie să fiu altceva decît secretarul». Îmi permit să subliniez acest fapt, deoarece unii pretind să definească literatura chileană ca pe o literatură fără probleme, dorind-o poate, astfel.

N-au fost între noi romancieri care să fi adus, să fi propus sau să fi prezentat atîtea probleme ale epocii sale ca Blest Gana.

Încă din prima sa lucrare *Una escena social*, el prezintă problema banilor, a setei de bani, a avariției, înfățișînd cavaleri de industrie și falsificatori de acte publice. În această operă banii sînt tiranul care dictează peste tot, chiar în lumea sentimentelor. O altă operă, *La aritmetica en el amor* tratează de asemenea drama complicațiilor financiare. Romanul acesta este atît de realist, încît hotărîrea prin care era premiat la Concursul de romane deschis de Universitate în 1859, redactată de Lastarria, scoate în evidență o caracteristică esențială: «Marele merit al acestei compoziții este de a fi complet chileană. Personajele sînt chilene și seamănă mult cu personajele pe care le cunoaștem, cărora le stringem mîna, cu care conversăm.»

Realist, național, popular și anticosmopolit

El pago de las deudas, reprezintă infernul lipsei de fonduri, descriînd viciile și crimele generate de banii care încep să invadeze totul. Cu acestea, autorul se află de-acum pregătît să înfrunte marile sale creații, avînd cele trei caracteristici principale ale sale: e realist, național și popular.

Prima din aceste opere, *Martin Rivas* are ceva din romantismul revoluționar. Este romanul unui tînăr sărac, pe care inteligentul Andrés Bello îl salută astfel: «Cel care în tinerețea sa a scris *Martin Rivas* este destinat să fie un mare romancier». Opera este inspirată de evenimentele din 20 aprilie 1851 provocate de răscoala și luptele de stradă conduse de Societatea Egalității, influențată în mare măsură de socialismul utopic, cu participarea unor tineri care au trăit eroicele zile ale lui 1848 în Paris și care au cunoscut sau au auzit vorbindu-se de Manifestul Comunist.

Această idee națională devine și mai bogată în *El ideal de un calavera*, tablou complet al societății chilene, unde sînt trecute în revistă toate clasele sociale din timpul său, începînd cu frumoasa și calculata aristocrată și terminînd cu Miraflores și femeile din popor, proiectate pe un fond istoric. Protagonistul, Abelardo Manriquez, o specie a romantismului foarte la modă, un Byron cu sabie și fără versuri, moare executat în urma rebeliunii căreia îi cade victimă ministrul Portales. « Un militar este de asemenea un cetățean — spune el — și are dreptul de a se interesa de soarta patriei sale. Adică dumneavoastră ați vrea să vă răsculați? îl întrebă doi căpitani. Dacă ar fi dreaptă această revoluție, de ce nu? »

Dar unde istoria va fi reconstituită prin profilurile ei cele mai puternice și mai majestuoase este în *Durante la reconquista*. Păstrînd toate proporțiile și toate diferențele, care sînt multe, scenele diverse, însă tratînd aceeași epocă, această operă are într-un anumit sens o afinitate cu *Război și pace* de Lev Tolstoi.

Este, după părerea noastră, cel mai bun roman chilian, cu un profund conținut psihologic, cu o complexitate enormă în intriga inteligent țesută. Este cel mai mare roman despre o mare temă: nașterea republicii. Și în ea — un lucru nou pînă acum — autorul recunoaște poporului locul său. Vorbește de « poporul nostru, de țărani noștri ». După publicarea acestui roman, cineva i-a reproșat lui Blest Gana de ce No Camara nu moare în roman și Blest Gana i-a răspuns cu aceste cuvinte, care cu nu știu să fi fost predate vreodată în școli și licee: « No Camara reprezintă poporul chilian și poporul chilian nu moare; trăiește și va trăi totdeauna ».

Blest Gana va adăuga semnificației realiste, naționale și populare a operei sale, caracterul anticosmopolit prin vastul roman *Los transplantados*. Îndelungată ședere în Europa, care a cuprins cea mai mare parte a vieții sale, a fost un lucru regretabil, deoarece i-a încetinit ritmul creației. Dar el n-a fost un emigrant care merge în Europa să cheltuiască fără rost banii obținuți prin sudoarea celor de pe moșii. El nu avea acești bani.

Deja bătrîn, titanul literaturii noastre transformă nostalgia sa în amintiri din copilărie din patria îndepărtată și scrie atunci, cartea care e poate de cea mai mare frumusețe ce a ieșit de sub pana sa, *El loco Estero* (Nebunul Estero). A murit în Franța în 1920 la vîrsta de nouăzeci de ani, dar încă mai înainte, din 1870, spre regretul nostru, se îndepărtase de mîna care i-a furnizat tezaurul său. Din această cauză el n-a participat nici măcar sufletește la marile schimbări care s-au produs în Chile, în ultimii ani pe care i-a trăit. În lipsa lui un magnific vagabond, Perez Rosales, începe să evoce scenele, experiențele și aventurile trăite de el în zilele independenței. El a fost alături de baricadele europene în 1848, a făcut o călătorie de *Ulisse creol* pînă în California, atras de febra aurului, a fost agent de colonizare ajutînd imigrația germană în sudul statului Chile, și a scris romanele frescă *Recuerdos del Pasado* (Amintiri din trecut), una din cele cinci sau șase cărți mai reprezentative din literatura noastră.

Într-adevăr se trăiește într-o țară în criză; criza structurii agrare, care precipită criza celui de al doilea conflict armat cu Perù și Bolivia;

o criză profundă din cauza pătrunderii imperialismului străin, care împinge pe chilieni la războiul civil din anul 1891 ca un mijloc de acaparare a bogățiilor de silitră. Silitra corupe statul din cap și pînă în picioare. Administrația se transformă într-o furnizoare de servicii politice, în însușirea bugetului pentru un scop în sine. Pentru a avea bani nu este nimic mai bun decît înstrăinarea țării în parcele capitaliștilor englezi și a face să funcționeze mașinile de bani de hîrtie, provocînd o inflație cronică.

Clasa muncitoare își spune cuvîntul. Această criză se reflectă în literatură. După înălțimea lui Blest, nu mai sînt nici vulturi și nici condori. Burghezia pierde tot avîntul revoluționar. Corupția provocată de imperialismul britanic ucide voința de a zbura și reduce literele noastre la un zbor de păsări domestice. Asemenea decadență va fi numai parțial înviorată la începutul secolului XX, caracterizat printr-un eveniment central: apariția clasei muncitoare ca o forță organizată, cu o conștiință proprie.

Cel care reprezintă mai bine decît oricare altul incorporarea muncitorului industrial pe plan literar este Baldomero Lillo, cel mai important dintre povestitorii chilieni. Acum mai bine de cincizeci de ani el a publicat cartea *Subterra* (Sub pămînt) și criticul oficial de atunci de la revista *El Mercurio*, Omer Emeth, învățător din Alone, a strîmbat din nas și a spus: « Este clar că nu este imparțial. Nu e natural... În cartea domnului Lillo domnește o atmosferă morală analoagă cu cea din romanele rusești. Este în ea ceva care se aseamănă mult cu „religia suferinții umane” inspirată din Dostoievski, din Turgheniev și Tolstoi. După citirea acestei cărți cititorul se va simți înclinat spre socialism. Din ura față de un Davis (un inginer brutal) se ajunge să se ceară confiscarea minelor de către stat și să se spună că mina trebuie să aparțină minerilor ». După cum se vede, cartea a explodat ca o detonătură de grizú asupra potentatilor.

Pictorul vieții subterane a minerilor din minele de cărbuni în opera sa este un răscolat, deși nu încă un revoluționar în acțiune colectivă. Aceasta va avea loc mai tîrziu cînd proletariatul își crează partidul său independent și organizațiile sale sindicale.

Dintr-un punct de vedere avea dreptate Omer Emeth. Începînd cu noul secol nici o influență nu este mai puternică și decisivă asupra literaturii chilene ca cea exercitată de cărțile scriitorilor ruși, începînd cu Gogol și terminînd cu Gorki. Dar profetul acelei vremi, dumnezeul cu barbă albă al literelor și al omenirii, era Lev Tolstoi. Toți vorbesc cu ochi strălucitori despre « Profetul din Iasnaiia Poliana ». Ba mai mult, hotărîsc să renunțe la această societate coruptă de capitalism, de biserică și de egoism și pleacă la San Bernardo, la douăzeci de kilometri de Santiago, unde pun bazele *Coloniei Tolstoiene*. Se vor întoarce la simplitatea primitivă, la iubire și la puritatea inimii. Scriitori mai importanți din generația de la începutul secolului XX, au fost orbiți de această încercare utopică, ca o formă de protest împotriva societății care oprima poporul și nu lăsa artistului cîmp liber de activitate. A însemnat în mod obscur și pe scară redusă ceva din ceea ce bătrînul conte a reprezentat, după cuvintele lui Lenin în Rusia țărănească: oglinda revoluției ruse din 1905, mare ca interpret al ideilor și al stării spirituale ale satului în momentul în

care revoluția burgheză se apropia în Rusia. A fost o încercare a unor mici burghezi nemulțumiți, care urau regimul feudal ce domnea la sate și națiunea condusă de mâini străine și servitori localnici vânduți. Însă, în general, ei n-au găsit drumul spre popor și dominația colonială a continuat să existe în timp ce acea iluzie s-a menținut în inimile lor neliniștite.

După Pedro Antonio Gonzáles, poet cu accent de tribun, Carlos Pezoa Véliz se afirmă în primii ani ai secolului XX cu poemele sale despre viața celor săraci în suburbiile orașelor, la sate și pe moșii, însuflețite de vagi idei socialiste, o poezie care încă nu atingea un nivel înalt, dar anunța strălucirea fulgerului ce se apropia.

Oligarhia nu e conștientă de vina sa, de corupția și de descompunerea societății de la începutul secolului XX, însă unul din cercul ei, Augusto Orrego Luco, o prezintă în *Casa mare*, într-o formă care nu poate s-o măgulească.

Tot atunci își aruncă privirea asupra satului un tânăr din clasa mijlocie provincială, care de atunci și pînă acum n-a încetat să manifeste dragostea sa pentru tema rurală, Mariano Latorre. O viață întreagă dedicată versantului pacific al Anzilor și accidentelor provocate de natură, cercetător insistent de geografie, al animalelor și plantelor țării, pe care le enumeră și le transpune minuțios pe hirtie. *Zurzulita, Cuna de condores, On Panta, Cuentos del Maule, Chilenos del mar* și diverse alte volume, în care natura este pusă pe prim plan iar după aceea omul. El nu arată nimic sau aproape nimic din mizeria de la sate, nu vorbește nimic de problemele esențiale și aspre care frământă mediul rural.

Dar ce elocvență este cîntecul, curățenia lui Latorre față de o carte ca *Gran Señor y Rajadiablos*, de Eduardo Barrios, proclamat de critica și propaganda oficială talent superbundent. O apologie ofilită a ultimului sau penultimului parvenit feudal cu o putere ireală și o îndrăcire fără grație, indică decadența scriitorului care a scris printre operele de început *Un perdido* și astăzi savurează automulțumirea omului care a devenit moșier sau mare funcționar și compune romane academice, într-o proză convențională și după stilul de acum cincizeci de ani, pentru a elogia categoria de moșieri, căreia i s-a alăturat mult mai târziu.

Unul din pelegriinii din Colonia Tolstoiană, Fernando Santivan, scrie cărți organice legate de mediul rural cum sînt: *La hechizada, El bosque emprende su marcha*, sau vestitele *Memorias de Enrique Samaniego*.

Dintr-o generație imediat posterioară, Luis Durand, romancier spontan și direct din mediul sătesc, care cunoaște din proprie experiență viața de la țară, dă o dovadă plină de sentiment; dar nimic împotriva atenției sale în problema-cheie în viața țărănească. El prezintă doar numai unele aspecte din realitatea rurală, prinse într-un fel diferit în comparație cu luptătorul tenace Tancredo Pinochet, mai mult ziarist decît romancier, dar care a scris *Nieves Eternas*, o carte bună.

Cel care pătrunde în realismul urban, dînd o palmă în plin clasei sale, este Joaquín Edwards Bello, ale cărui prime romane *El inútil, El monstruoso, La cuna de Esmeraldo*, a uimit toată critica.

La cuna de Esmeraldo (după aceea *El Roto*), romanul lui cel mai cunoscut, nu este totuși romanul culme, între atâtea alte titluri. Literatura chiliană este încă în așteptarea marilor romane urbane.

Revoluția din Octombrie și Neruda

Marea revoluție din Octombrie și începerea crizei generale a capitalismului, este evenimentul care va produce schimbări mai profunde în literatura națională și va începe o etapă nouă, al cărei maxim reprezentant va fi Pablo Neruda. Un poet aristocratic, cu mai multă măiestrie tehnică decât zguduire, Pedro Prado, inaugurează marșul cu *Flores de cardo*; Vicente Huidobro merge la Paris pentru a exporta *los ismos* războiului și din perioada postbelică, în timp ce Angel Cruchaga înconjurat de o aureolă de un profund sentimentalism, de pesimism cosmic, se îndreaptă mai târziu spre speranță și spre popor. În 1914 Gabriela Mistral se evidențiază ca o mare apariție, cu *Los sonetos de la muerte*. Cartea sa *Desolacion* este inspirată din natura chiliană, din durerea femeii. Este unicul latino-american laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. Acest lucru a făcut-o să fie din ce în ce mai aproape de măruntaiele pământului ei, să se gândească la țărani chileni și să lupte pentru ei.

Cutremurul Neruda împarte în două literatura și poezia chiliană. Procesul său de fuziune progresivă cu societatea, trecerea sa de la cântărețul iubirii fizice și individuale la dragostea față de popor și omenire, l-a făcut să fie unul din poeții cei mai importanți din lumea de azi. Realitatea din natură și luptele clasei muncitoare, ai eliberatorilor ei, din istoria sa s-au transformat în niște vibrante personaje ale operei lui fără egal între noi.

Generația anului 1920, în care Neruda este stegar poetic, și căreia îi aparține, se naște sub influența revoluției din Octombrie.

Pe cale directă sau indirectă, faptele noii epoci influențează activitatea culturală și literară. Un grup din ce în ce mai bogat de scriitori își dă seama de faptul că trăim în era revoluției socialiste și intră în luptă pentru eliberarea națională. Pe măsură ce călciiul de fier al imperialismului nord-american sufocă din ce în ce mai mult economiile, libertățile și culturile naționale ale Americii Latine, un număr crescând de cărți și autori reflectă această mare dramă a continentului nostru și iau poziție.

În Chile, Partidul Muncitoresc Socialist, fondat de Luis Emilio Recabarren în 1912, care zece ani mai târziu se transformă în Partidul Comunist, începe să răspândească în mediul muncitoresc și intelectual ideologia marxismului.

Andrés Garafulic scrie o carte, *Carnalavaca*, care descrie pe față înghițirea regiunii Chuquicamata de către monopolurile extractoare de minereu de cupru din Statele Unite. Grupului de narațiuni populare și realiste îi corespund *La fabrica*, *Hijuna*, *Camara*, de Carlos Sepulveda Leyton; povestirile și romanele lui Luis Enrique Délano, *Hombres en la isla*, de Ruben Azócar; romanele despre sud sau regiunea cordiliera de Juan Modesto Castro și Daniel Belmar, *Norte Grande* de Sabella Gálvez, recentul roman *Caliche*, de González Zenteno, romanele sau povestirile lui Baltazar y Oscar Castro, din Rancagua,

și puternicile povestiri din regiunea strimtorii Magelan, de Francisco Coloane, care au ceva din suflul lui Jack London, și mult din natura oamenilor și animalelor din zona polului Sud.

Acest realism critic face un semnificativ pas înainte când apar romane în care proletariatul și țărănimea revoluționară sînt prezenți ca forțe noi și conducătoare. Romanul chilian contează deja în acest sens pe opere ca *Ranquil*, de Reinaldo Lomboy; *La sangre y la esperanza*, de Nicomedes Guzman, și înșfîșit *Carbon* de Diego Munoz, și *Tierra Fugitiva* de Manuel Guerrero.

Pentru un realism mai complet

În felul acesta patru secole de literatură chiliană au dat, în cele mai bune opere ale sale, dovada dragostei pentru omul, societatea și natura din patria noastră. Este adevărat, în același timp, că fiecare artist a scris reflectînd nu numai societatea în care a trăit, ci și clasa căreia îi aparținea, fapt despre care vorbește cu elocvență exemplul lui Benjamin Subercaseaux, un apărător arbitrar și echivoc al unui naturalism sexual și cinic, propriu unei păтури sociale în descompunere.

Cu toate acestea, e un eroism să fii scriitor, cînd nu te-ai născut într-un leagăn de aur. Și aceia care se nasc în leagăn de aur, numai în mod excepțional sînt scriitori sau lasă o urmă de durată. Lupta pentru pline sterilizează cele mai bune capete și crează o comunitate tacită de scriitori ai zilei de mîine. Mulți se predau birocrăției, iar alții scriu pe teme convenționale, opere fără conflicte sociale, devin scriitori ambigui, care nu îndrăznesc și n-au curajul să privească adevărul drept în față.

Au fost mulți scriitori în Chile care au fost într-un fel sau altul realiști; însă n-ar ajunge degetele de la mîini pentru a-i număra pe scriitorii realiști consecvenți de la început pînă la sfîrșit.

Ne întoarcem privirea spre trecut pentru a-i studia, așa cum a făcut la timpul său scriitorul comunist care s-a stins înainte de vreme, Gerardo Seguel, înflăcărât cercetător al poeziilor din perioada colonială, sau Tomas Lago cînd este vorba de generația lui 42. Această linie se continuă însă, urcînd în spirală. Avem nevoie de o nouă calitate, un curent nou care să deschidă posibilitățile unei noi creații și mai bogate.

Mii de teme îi așteaptă pe scriitorii realiști: viața de zi cu zi, lupta cotidiană a poporului, nenumăratele aspecte ale luptei de clasă. Un realism care să arate realitatea pentru a ajuta la transformarea ei; un realism care să descrie nu numai viața tragică a poporului nostru, ci și speranța și calea speranței.

Abia se pornește pe acest drum. Literatura realistă se află sub focul ucigător al criticii oficiale și al artileriei imperialiste, care controlează aproape toate mijloacele de difuzare și propagandă și încearcă să cumpere pe scriitori și pe artiști prin diverse căi și cînd nu se lasă cumpărați, încearcă să-i ucidă prin injurii, foame sau tăcere.

Cu toate acestea, azi crește influența creatorilor care sînt alături de popor. Cei mai mari scriitori și artiști chileni au adoptat astăzi această poziție.

Toate aceste probleme ale luptei pentru un conținut mai profund și o formă superioară sînt puse în fața unui energic tineret care astăzi face primii pași pe drumul literaturii și care, fără îndoială, judecînd după capacitățile sale și după progresul ideologic al vremii, va duce făclia mai departe și mai sus decît grosul scriitorilor maturi de azi. Trebuie să înceapă lupta în vremuri grele cînd tendința denaționalizatoare suflă puternic de dinafară și deținătorii de dolari exportă prin intermediul secretarilor lor licențiați, opium în cărți și reviste, o literatură care pregătește din punct de vedere psihologic popoarele pentru război.

Din această cauză nici o problemă nu este astăzi mai importantă pe plan literar ca formarea și dezvoltarea noilor scriitori. Bătălia este în toi și desigur, se încearcă să se corupă noua generație literară, să o canalizeze pe căi fără posibilitate de evadare. În această luare de contact cu realismul este folositor ca începătorii de azi, marii scriitori de mîine, să-și întoarcă din cînd în cînd privirea spre trecut pentru a-l cunoaște mai profund și pentru a învăța din el ceea ce are esențial și veridic, național și popular.

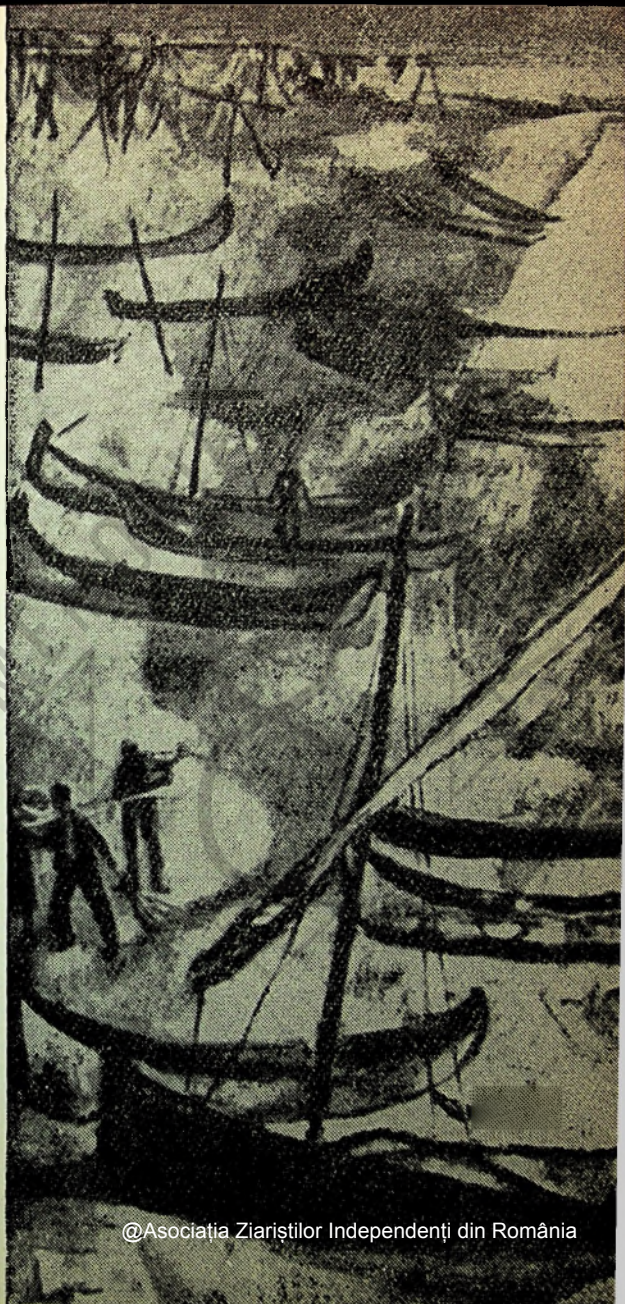
E bună admirația, dar nu o admirație orbească, slugarnică. Scriitorii de astăzi au un avantaj față de antecesorii lor. Mulți dintre ei posedă o concepție despre lume avansată, marxismul, care nu poate să dăruiască talent celui care nu-l are, dar care îl ajută să-l dezvolte pe acela care-l are, deci îl înarmează cu o vedere mai adîncă pentru a pătrunde pînă la rădăcina vieții, individuale și colective.

Se pare că, judecînd din experiență, secretul vitalității unei opere literare rezidă în aceea de a fi fidelă adevărului și realității pe care a încercat să o reflecte, în paginile sale. Și o realitate mai bogată, mai propice ca oricînd pentru literatură îi așteaptă pe scriitorii chilieni de azi.

Bărd

DIMITĂR KIROV (R. P. BULGARIA)

POEZIA

NORDICĂ

de A. E. BACONSKY

Lirica popoarelor scandinave — utilizăm termenul în accepțiunea lui istorică, și deci mai amplă decât geografia peninsulară pe care o desemnează — reprezintă o descoperire destul de recentă; încă acum două decenii, poezii de la miazănoapte, erau în restul Europei aproape necunoscute, fiind eclipsați de notorietatea marilor dramaturgi de talia unor Ibsen sau Strindberg. În general, cunoașterea literaturii din nordul continentului nostru se realiza destul de capricios. Există, de pildă, o întreagă bibliotecă kierkegaardiană, de când aprehensiunile și anxietățile metafizice ale acestui anahoret danez au întemeiat în Occident o nouă ontologie. S-a scris și s-a vorbit enorm despre misticul suedez Swedenborg cel exaltat în mod atât de ciudat de către Balzac. În schimb, când în 1951 Premiul Nobel era decernat marelui poet suedez Pär Lagerkvist, numele lui nu spunea aproape nimic multora dintre cei mai informați literați europeni, după cum nu aveau o rezonanță familiară auzului lor, nici acelea ale unor Sigbjorn Obstfelder, Edith Södergran sau Wilhelm Ekelund.

Nici la noi în perioada interbelică lucrurile nu stăteau altfel. A pomeni pe atunci numele unui poet scandinav — și chiar multă vreme după război — părea de domeniul prețiosului exotic, după cum din bibliotecile completate cu ultima carte a cine știe cărui post-simbolist obscur, lipseau volumele unor Cesar Vallejo, Juan Ramon Jimenez, Carl Sandburg, Al. Blok, Umberto Saba, Quasimodo, Machado și alții alți protagoniști ai liricii contemporane. Cine se îndoieste e rugat să cerceteze, pentru edificare, anticariatele, unde va putea să admire, pe lângă splendidele ediții integrale din François Coppée, Sully Prudhomme, mereu prezenți și inepuizabili, elegante culegeri din Henri

de Régnier, Fernand Gregh și chiar Gérard D'Houville, Jean Pellerin etc., dar nu va avea prilejul să vadă o carte iscălită de Vallejo sau de Sandburg. Iată de ce colecția *Cele mai frumoase poezii*, a Editurii Tineretului, înseamnă un remarcabil succes editorial și iată de ce, revenind la cunoașterea septentrionului, antologia poezilor nordici, recent apărută la noi, în traducerea semnată de Veronica Porumbacu și Tașcu Gheorghiu, e binevenită.

Volumul masiv, cuprinzând trei sute cincizeci de pagini, își propune și izbutește în mare măsură, să ofere cititorului nostru o imagine de ansamblu a poeziei din Danemarca, Suedia, Norvegia, Finlanda și Islanda. Intuind temeritatea unei asemenea întreprinderi, autorii s-au mărginit — cu îndreptățire după opinia noastră — la poezia contemporană, domeniu care ne solicită în primul rînd, și pentru rațiunea valorii, dat fiind că lirica acestor țări s-a maturizat pe plan universal în plină epocă modernă. Principiul unei atari selecțiuni e singurul valabil pentru orice antologie, căci ceea ce interesează pe cititor este realizarea, punctul de sosire și nu întreaga succesiune a etapelor premergătoare care privesc mai mult cercurile de specialiști.

După cum o atestă bibliografia publicată, autorii au dispus de o informație destul de largă, au consultat numeroase antologii în limbile rusă, franceză, engleză sau germană, adesea tipărite chiar în Scandinavia, toate fiind lucrări de apariție recentă. Ei au beneficiat de asemenea de culegerile individuale din poeziile unor Pär Lagerkvist, Edith Södergran, Hjalmar Gullberg, Artur Lundkvist, Harry Martinson, Nordahl Grieg, Anders Österling, ceea ce le-a permis o cunoaștere suplimentară. Desigur, documentația lor ar fi fost amplificată dacă ar fi putut avea la îndemînă și alte asemenea culegeri ca, de pildă, acelea alcătuite și traduse de francezul Jean-Clarence Lambert, din opera poezilor suedezi Gunnar Ekelöf, Erik Lindegren și Artur Lundkvist (mult mai cuprinzător decît volumul german menționat în bibliografie) sau excelențele traduceri italiene, dintre care unele semnate de Salvatore Quasimodo. Sumarul antologiei ilustrează însă orientarea judicioasă a autorilor în alegerea textelor incluse și dacă în cele ce urmează se vor insera unele reproșuri, ele vor fi mai curînd manifestarea unor preferințe și în foarte rare cazuri, obiecții propriu-zise.

Capitolul cel mai impunător al liricii scandinave — l-am fi vrut încă și mai larg reprezentat în antologie! — e fără îndoială, poezia suedeză. E uimitoare această explozie contemporană de lirism, această paradoxală dezlănțuire boreală, care a îmbogățit poezia universală a secolului nostru, cu pagini de o mare diversitate. Antecedentele, în ciuda unor opinii care exaltă poezia rococoului suedez, rămîn totuși irelevante în domeniul literaturii culte din patria lui Strindberg. A susține că în secolul al XVIII-lea suedezul Carl-Michael Bellman e cel mai de seamă poet european, e cu totul gratuit dată fiind precaritatea contextului: epoca respectivă rămîne în istoria literară prin orice altceva în afară de lirica ei, iar a fi înțîiul dintre poeții rococoului european, echivalează cu a străluci printre pictorii italieni din secolul al XIX-lea! Dacă se poate identifica o adevărată sursă a liricii contemporane suedeze, ea e aceea a vestitului folclor scandinav, prezent deopotrivă în poezia tuturor popoarelor nordice. De aici derivă nota de energie a poezilor suedezi de astăzi, fie colorîndu-se sumbru ca la Pär Lagerkvist, risipindu-se cu frenezia melancolică a Edithe Södergran, sau dezlănțuindu-se în vitalismul protestatar al lui Artur Lundkvist. Acest poet constituie desigur în patria sa supremul exemplu de ceea ce numea un traducător francez *engagé*, adică militant activ pentru cauza mulțimilor, pentru o nouă lume în care să dispară abuzul și nedreptatea.

Edificatoare pentru atitudinea sa rămîne poezia *Muncitori*, un adevărat imn închinat tuturor acelor care... *sapă, forează / izbesc cu barosul / oțelul topec / învie pustiuri și mlaștini / peste rîu și abis aruncă o punte / înalță un pod / de beton și de piatră /* Multe alte poeme ale lui Lundkvist, lipsind din volum datorită economiei de spațiu, obligatorie la orice antologie, ne completează imaginea lui de cîntăreț apropiat de Whitman și Sandburg prin forța telurică, prin încredere și patimă de viață. De aceeași factură sînt și finlandezii Kōssi Kaatra, poet proletar al anilor din preajma întîiului război mondial și, mai cu seamă, Olavi Siippainen, robust și dinamic tălmaci al vieții moderne.

Bătrînul Ibsen trăia nostalgic sub soarele meridional al Italiei unde stăruise adesea cu figura lui de *iceberg* rătăcit în diafanul albastru mediteranian. Poeții scandinavi contemporani, și în primul rînd suedezi, au o voluptate a naturii de la miază-noapte, a frumuseții înalte și austere, melodioasă în solitudine ei hieratică și populată de viețuitori care par făpturi de mitologie eddică. Ei cîntă splendorile silvestre, sonorile iernatice, vîntul iluminat sau *fericirea mută a zilelor verii* cum spune Pär Lagerkvist; ei, pentru a-l parafriza pe același, beau din izvorul *clar și adînc / din care bău și viața* /.

Viața e călăuza tuturor, indiferent de orientările și crezurile lor literare — și o lectură a antologiei poate servi de suprem argument. Atitudinile și concepțiile diferă desigur, dar punctul de plecare al acestei poezii e întotdeauna realitatea socială și umană a timpului, după cum pretutindeni se poate distinge, sub manifestările cele mai deosebite, aceeași aspirație spre adevăr, spre o comuniune ideală, spre o lume superioară chiar dacă uneori întrevăzută prin ceață. Angoasa lui Lagerkvist e o formă a revoltei sale împotriva tuturor limitelor unei societăți care sufocă omul și paralizază elanurile lui — aceeași revoltă ce ia la Lundkvist nu odată, înfățișări directe și vehemente, iar în poemele de somptuoasă cadență ale lui Gunnar Ekelöf se transcrie între scepticism dureros și sarcasm izvorînd din:... *ura împotriva prostiei generale, a statului și a legilor, a familiei și a religiei minciunii și spaimii*. Situația lui Gunnar Ekelöf este însă deosebit de complexă și necesită cîteva lămuriri aparte. Poetul, care e dintre cei mai pregnanți lirici contemporani ai nordului, se poate alătura, într-un anume sens, lui Bacovia, căci singurătatea pe care o simte și o comprimă în versurile lui de mare acuitate tragică, e ca și la marele autor al *Plumbului*, refuzul de a se integra într-o societate a marasmului. Asemenea lui Bacovia care scria: *Cît de străin sînt în țara mea*, Ekelöf exclamă într-o cunoscută poezie: *Eu în această țară sînt un străin / Dar țara nu e un străin în mine / iar oboseala și scepticismul vin din ceea ce Apollinaire definea în primul vers al poemului său Zone: A la fin tu es las de ce monde ancien*, vers reluat de altfel în titlul fragmentului publicat de Veronica Porumbacu și Tașcu Gheorghiu (*În fine-ai ostenit de-această lume veche*). Gunnar Ekelöf după o activitate de remarcabil orientalist, specialist în studii persane, s-a retras într-o casă ascunsă prin pădurile de băștină ale vikingilor, unde trăiește singuratic, scriind și meditănd. Deznădejdea sa lasă uneori loc însă și crimpeiilor de lumină orizontală: *Cînd timpul va să vină, vom avea puterea să ne trăim / viața, viața noastră a tuturor și vom avea și dreptul / de a trăi și propria noastră viață*. Apropiat de Gunnar Ekelöf este finlandezul Uno Kailas, mort pe cînd abia împlinise treizeci și doi de ani de existență chinuită, frămîntat de neliniști grave, urmărit de obsesia pustului vremii sale: *N-am decît două uși, / două: spre somn și spre moarte* /; islandezul Johann Jonsson — poate cel mai proeminent poet al insulei — e și el din aceeași familie.

Nu poți întâlni printre cei mai reprezentativi lirici ai nordului, tipul poetului contorsionat și obscur, gratuit și pierdut în exerciții sterile sau în infructuoase și obositoare investigații de pedanterie a limbajului. Ei pot arăta confuzii sau neînțelegere pentru anumite aspecte ale fenomenului social și spiritual, dar nu evaziune și esoterism. În acest sens ei sînt *realiști*, adică oameni ai realității, ai vieții cotidiene, ai naturii și ai marilor pasiuni omenești. Și glasul lor nu mimează niciodată vocalize streine, ci păstrează o sonoritate care e a țării lor, a universului de frumusețe unde s-au născut și pe care vor să-l comunice tuturor. Căci, după cum bine spunea un mare înnoitor al poeziei franceze contemporane, ...*orice s-ar întîmpla, arta va avea din ce în ce mai mult, o patrie. De altfel poezii sînt întotdeauna expresia unui mediu, a unei națiuni iar artiștii ca și poezii, ca și filozofii, alcătuiesc un fond social care aparține fără îndoială, umanității, fiind însă expresia unui popor, a unui mediu dat*. Să ne gîndim că e cu atît mai semnificativ, cu cît o scrie Apollinaire, un poet francez de origine poloneză! Acest adevăr, liricii nordici îl cunosc bine și de aceea lectura lor echivalează cu o inițiere de geografie inefabilă.

Poezia nordică, originală și modernă tocmai prin situarea ei în plină ambianță contemporană și în problematica spirituală a omului de azi, vădește adeseori un imperceptibil efect de straniu care nu trebuie atribuit efortului deliberat și căutărilor. Un asemenea efect se realizează din particularitățile mediului atît de aparte, pe care ea vine să-l exprime și poate în primul rînd din atmosfera naturii scandinave. Există în universul acestei naturi, ceva ireal, cum spunea Malaparte, ceva halucinant pentru ochiul europeanului, neobișnuit cu vibrația aurorii boreale și cu lumina înaltă care strălucește în aerul rarefiat și materializează aproape, umbrele migratoare printre păduri și întinderi de apă. Decorativul dispare din peisaj lăsînd loc permanentei mișcări ritmate de anotimpuri incerte și conturile alternează cu sugestive reliefuli minerale într-o somptuoasă alcătuire. O undă extatică străbate viața acestei lumi unde ziua și chiar noaptea cînd dorm, oamenii par să vegheze cu ochii deschiși. Natura nu mai e un *cadru*, ci e viața însăși, unică și indivizibilă, iar poezia nu e niciodată *pastel*, căci picturalul ei e structural și lăuntric, devenind o categorie definitorie.

Antologia semnată de Veronica Porumbacu și Tașcu Gheorghiu ne oferă coordonatele nefalsificate ale acestei pregnante realități, care e poezia nordică și acesta e meritul ei esențial. Nu lipsește nici unul dintre poezii cei mai de seamă ai acestei literaturi, de la suedezi Ekelund, Lagerkvist, Martinson, Lundkvist, Södergran, Ekelöf, de la finlandezi Leino, Diktonius, Kailas, Vala sau de la norvegienii Obstfelder, Grieg la danezii Jensen, Paul la Cour, Knudsen și islandezii Sigurjonsson și Johann Jonsson. Prezența lor cu un mai mare număr de poezii în antologie, li reliefează din contextul celor peste o sută de autori pe care-i aflăm în cuprins. Trebuie relevat apoi un alt merit al cărții și anume acela de a ne înfățișa profilul fiecărui poet printr-o fericită alegere a bucăților menite să-l reprezinte. Desigur, bogăția materialului dat se pretează la formularea nenumăratelor variante posibile, dar o asemenea carte — și tocmai în aceasta constă interesul și una dintre semnificațiile oricărei antologii — trebuie să oglindească gustul autorilor, propria lor personalitate și nu să fie o simplă juxtapunere de texte, impersonală și eclectică, efectuată parcă prin intervenția mașinilor cibernetice. Am fi dorit însă ca anumiți autori să fi fost prezentați mai amplu: ne gîndim la un Uuno Kailas, poet de

o mare acuitate lirică, sau Gunnar Ekelöf și, mai cu seamă, regretăm că norvegianul Sigbjørn Obstfelder e publicat cu o singură poezie. El este întemeietorul mișcării de înnoire din întreaga poezie scandinavă, spirit modern prin excelență, cunoscut și iubit de Rilke care i-a cultivat imaginea în *Malte Laurids Brigge*. Nu ne îndoim că o viitoare ediție va include o mai bogată participare a acestui poet, capabil să faciliteze cunoașterea liricii nordice, tocmai prin orientarea sa către acea originalitate de substanță ce-l caracterizează. Cu totul altfel vom privi absența din antologie a lui Gustaf Fröding, justificată, prin apartenența sa indiscutabilă la poezia secolului trecut; de altfel contemporanul său Erik-Axel Karlfeldt, e suficient pentru a da cititorului o idee asupra epocii respective. Poate că n-ar fi trebuit să lipsească nici suedezul Ragnar Thoursie și în orice caz, dintre tineri, Gösta Oswald, mort la douăzeci și patru de ani după o scurtă traiectorie de meteor.

Utile sînt notele bio-bibliografice, bine informate și concise — poate chiar prea concise în unele cazuri — după cum introducerea Veronicăi Porumbacu, scrisă cu delicată caligrafie lirică, face oficiile unei subtile inițieri a cititorului, avertizîndu-l asupra delectărilor ce-l așteaptă. Pentru frumusețea multor traduceri, vom prefera să oferim cititorului argumentul acestui mic poem de Katri Vala în interpretarea Veronicăi Porumbacu:

Seară de vară în mahala

Ca un ariston casa cea mare răsună
arii din Södsee, ritmuri de dans,
melodii duioase și marșuri.

Oameni cu coate proptite-n pervaz
mirați privesc către mare,
ascultă pașii pe stradă,
visează vise de sărbătoare, de inimă bună,
visează o fericire care nu se arată.

Dincolo, pe stîncă, umblă un tînăr sărac
și privește mereu către mare.
Largile mîneci goale îi flutură
ca niște aripi.

Antologia *Poezii Nordici* reprezintă un aport prețios la cunoașterea poeziei universale de astăzi și oricine va ceta această carte va avea o imagine generoasă a universului pe care-l abordează; e mai mult decît o fereastră deschisă spre priveliștea tărîmului unde strălucesc, dăltuite în ghețuri, în stînci de fiorduri sau în scoarța bătrînilor arbori, cuvinte incandescente.

conceptiile
estetice
ale
lui
Antonio
Machado

Cine urmărește paralel viața și opera poetului spaniol Antonio Machado va înțelege în ce înalt grad alcătuiesc o unitate indestructibilă, dar nu i se vor revela în măsura dorită anumite nuanțe, complexitatea și dimensiunile reale ale liricii, fără o investigare prealabilă a esteticii și gândirii sale literare. Conștient de primejdia formulelor la care este expus orice discurs în jurul poeziei, și avertizându-l pe cititor în acest sens, poetul sevillan, în temeiul convingerii că «orice artist, mai bine spus, orice muncitor, are o filozofie a muncii lui, reflecții asupra totalității acestei munci căreia — ca maestru sau ucenic — i se consacră», se va pronunța asupra fenomenului liric fie pentru a răspunde unor «obiecții pe care unii critici le-au făcut operei», sau mai precis «intențiilor» lui, «idealului» său estetic, fie pentru a expune «unele idei generale» care l-au preocupat «în perioadele de cea mai intensă producție». Din asemenea luări de poziție, uneori la intervale mari de timp, se conturează cu consecvență o poetică majoră, realistă, o concepție unitară, fermă, solid gândită, sprijinită pe un profund umanism. Cum viața este mișcare, timp în ultimă instanță, «poemul care nu are foarte marcat accentul temporal» se va dovedi mai degrabă un «joc» al minții decît o expresie a vieții, va fi «mai aproape de logică decît de lirică». De aici aceea definiție dată de Juan de Mairena,* după care poezia ar fi «dialogul omului, al unui om cu timpul său» și prin care întregul sens al creației lui Machado ni se talmăcește. Pentru că «fără îndoială e timpul (timpul vital al poetului cu propria sa vibrație) ceea ce poetul pretinde (...), s-o spunem cu toată pompa: să eternizeze»; e parcă mai ușor de înțeles de ce în întreaga operă

* Personaj autobiografic al lui Machado. (N. r.)

machadiană nu poți găsi nici o odă închinată să zicem muncii în sine, dragostei în general, dar vei întâlni poeme vii, inspirate de o împrejurare de viață precisă, dintr-un moment concret al biografiei lui sau al istoriei Spaniei, și vei întâlni, într-o complexă țesătură, o neîntreruptă aspirație spre dragoste, o atitudine pozitivă față de muncă, o bătaie împotriva acelor forțe obscure care în epoca sa au adus prejudicii libertății, omului, patriei.

Delimitarea poeziei în raport cu filozofia se operează în gândirea teoretică a lui Machado și prin sublinierea importanței intuiției ca « mai proprie liricii ». În *Arta poetică a lui Juan de Mairena* este criticat barocul literar spaniol între altele pentru « sărăcia de intuiții care, incapabilă de a se ridica la idei, duce la gândire conceptistă și de la aceasta la pură virtualitate verbală ». « Cu imaginile barocului — asigură profesorul său apocrif — care exprimă, deghizează sau împodobesc concepte, dar nu conțin intuiții (...) se perorează sau se raționează, deși superficial și mecanic, însă nici într-un caz nu se cîntă ». Pe absența percepției afective, a intuiției, pare să se fondeze întreaga critică adusă curentelor culteran și conceptist, văzute ca « o trecere de la ceea ce e viu la artificial, de la intuitiv la conceptual, de la temporalitate psihică la planul netemporal al logicii, ca o bătaie pe loc a gândirii care, incapabilă de intuiții (...), se întoarce asupra sa însăși, și se învîrtește și se preumblă în jurul a ceea ce e definit, creînd împăienjenite labirinturi formale, un metaforism conceptual, un exercițiu pedant al gândirii care tinde să uimească prin difil ». Evident, Machado, pentru care poezia este « o expresie integrală a omului », e departe de a subestima valoarea rațiunii în procesul creației poetice, a logicii și a conceptului, a cuvîntului determinat. « Poezia utilizează două feluri de imagini care se nasc în două zone diferite ale spiritului poetului: imagini care exprimă concepte și nu pot avea decît semnificație logică și imagini care exprimă intuiții și a căror valoare este preponderent emotivă (...). De ambele serii de imagini are nevoie poezia ». Cînd în primele decenii ale secolului nostru, în plină epocă burgheză, își fac apariția « numeroase școli arbitrare și absurde în aparență, care avură toate un numitor comun: război rațiunii și sentimentului », Machado vede amenințate deodată « două forme ale comuniunii umane ». Insistînd asupra importanței absolute a afectivului și intuitivului nu trebuie să pierdem o clipă din vedere acea formulare plină de tîlc din *Reflecții asupra liricii*, conform căreia, « nu logica e ceea ce cîntă poemul, ci viața, deși nu e viața ceea ce dă structură poemului ci logica ». De altfel Machado însuși, prin tot ce a scris, rămîne, cum îl definește cineva, « om care își simte gîndurile și își gîndește sentimentele ». A « interzice liricii orice folosire logică, conceptuală a cuvîntului », iată o « concluzie barbară » a descoperirii valabile, datorată simbolistilor, încredințînd că « imaginile specifice lirice erau cele care conțineau intuiții ». Odată satisfăcută însă exigența logică (« Poemul ar fi de neînțeles, inexistent pentru propriul lui autor, fără înseși acele legi ale gândirii generice »), se impune reliefaarea elementelor specifice ale poeziei: « elementele curgătoare, temporale, intuitive, sînt sufletul poemului, cum am spune carnea și sîngele propriului său spirit ». Pentru că altfel, oricît ar fi « asociate, disociate, amestecate, alambicate, pritocite, pictate cu toate culorile curcubeului », imaginile conceptuale, « niciodată nu vor atinge prin ele înșile o valoare emotivă ».

Această poziție judicioasă e pusă în afara oricărui dubiu și prin denunțarea exagerărilor unor poeți din generația tînăra pe la 1920, exagerări provenind după părerea lui Machado din înțelegerea « pe jumătate » a adevărului despre conlucrarea organică a celor doi factori — intelectual și afectiv —

în geneza operei literare. Acești poeți s-ar împărți din acest motiv în două «secte antagoniste». Unii vor să facă o lirică în afara oricărei emoții umane, printr-un joc mecanic de imagini, «ceea ce nu e, de fapt, decât o artă combinatorie de concepte goale și fără substanță», iar pentru alții «lirica e lipsită de orice structură logică», se vrea «produsul stărilor semicomatice ale somnului» — ceea ce atestă că avem de a face cu «două moduri perverse ale gândirii și ale simțirii».

Pe lângă rezervele exprimate față de ereziile unor începători în ale poeziei, Machado, în baza atitudinii sale umaniste, întreprinde un adevărat rechizitoriu la adresa curentelor postsimboliste. Semnele acestei decadente le vede concretizate într-o «credință superstițioasă în investitura magică a enigmei» și în lipsa de «credință» a poezilor în munca lor și implicit în rațiunea de a fi a poeziei. Cu bunul simț care îi este caracteristic, el va nota în treacăt că «enigmele nu țin de o confecție umană; realitatea le pune și, acolo unde se găsec, le va căuta mintea speculativă cu scopul de a le penetra, nu de a se recrea în ele». În virtutea acestei «credințe» privind investitura magică a enigmei, de va putea «o inteligență limitată la raza senzației» să se complacă obscurizând concepte cu metafore, creînd absconșiți prin suprimarea legăturilor logice», dar făcînd în fond dovada unui «spirit trivial». Cît despre răspunsul la cel de al doilea «fenomen», la faptul că autorii înșiși nu se iau în serios, cuvintele lui Machado, demne de pana unui Hugo, sînt de o mare frumusețe: «Cînd poetul se îndoieste că centrul universului se află în inima sa, că spiritul său e fîntîna sa umană, foc ce iradiază, energie creatoare capabilă să organizeze și chiar să distrugă lumea din jur, atunci spiritul său rătăcește...»

Absența unei «linii melodice trasată pe simțul individual», persistența unei anumite «frigidități» venind de la Verlaine și ilustrată de un poet ca Jorge Guillen sau, în unele faze ale creației lui, chiar de un Juan Ramón Jiménez, îl deconcentrează făcîndu-l să afirme implicit, prin negație, deziderate ale unei arte de conținuturi sufletești: «Sînt poeți fără suflet? N-ăș ezita să o afirm dacă prin suflet înțelegem acea caldă zonă a psihicului nostru care constituie intimitatea noastră, aburitul ungher al visurilor noastre umane, prea umane, unde fiecare om crede a se întîlni cu el însuși, în marginea vieții cosmice și universale. În ea rezidă esențialul sufletesc: afectivul, emotivul, pasionalul, senzualul, iubirile, iubirea în *genere*, dorințele și poftele fiecărui om, intimul și umilul său peisaj, povestea sa țesută din anecdote particulare.

În legătură cu «acest gen de poet fără suflet», care nu este, necesarmente «un poet fără spiritualitate», dimpotrivă, și-a făcut din ea o țintă urmărită «cu vehemență», Machado consideră că poate fi abordată noțiunea de *poezie pură* — *utilizare de imagini ca un pur joc al intelectului*. În *Reflecții asupra liricii* întîlnim de asemeni referiri la fenomenul astfel numit. De astă dată, cu aceea dezinvoltură și tendință de reducere la ridicol, proprie causticului Mairena: «Poezia pură (...) s-ar putea să existe, dar nu o cunosc (...). Cînd se spune că pentru a savura poezia lui Dante trebuie să se elimine cît a pus în ea scolasticul și gibelinul și omul unei determinate istorii pasionale, se încearcă după părerea mea o absurditate tot atît de mare ca și aceea de a susține că și fără Dante s-ar fi putut scrie *Divina Comedie*». «Cred — se spune în continuare — de asemenea că lucrul cel mai dăunător pentru un poet e să se închidă într-o casă cu puritatea, perfecțiunea, eternitatea și infinitul. Chiar și arta se înecă între superlative.»

Cum pentru Machado «Poezia lirică se naște în zona centrală a psihicului nostru, care este a sentimentului», poetica lui oferă luminătoare considerații

privind acest important domeniu. Se impune dintru început atenției, ca o definire a înseși esenței liricii, sublinierea naturii în aceeași măsură individuale și generice a sentimentului: « nu există o inimă în general, care să simtă pentru toți, ci fiecare om își duce inima sa și simte cu ea » și « orice sentiment se orientează spre valori universale », tinde a transcende « cul izolată », « interzis apropielului ». Sentimentul, pe care-l transmite colectivității poetul, este la rîndul său un produs colectiv: « Sentimentele mele nu sînt, la urma urmei, exclusiv ale mele, ci mai ales ale noastre. Fără a ieși din mine însumi, eu îmi dau seama că în felul meu de a simți trăiesc alte modalități de a simți și că inima mea cîntă întotdeauna în cor, fie oricît vocea ei pentru mine cea mai timbrată ». Această idee, a unei sentimentalități colective, dragă lui Machado, își primește cristalizarea încă în 1917, cînd este formulată în *Probleme ale liricii*, și prin ani primește noi completări și confirmări. El arată în respectivele note că: « Nu se poate ajunge la această formulă simplă: inima mea în fața peisajului produce un sentiment. Odată produs, eu îl comunic apropielului meu prin mijlocirea limbajului ». « Inima mea, în fața peisajului — continuă autorul — abia dacă ar fi în stare să simtă teroarea cosmică, fiindcă pînă și acest sentiment elementar are nevoie, pentru a se produce, de neliniștea altor inimi în mijlocul naturii neînțelese ». Există în permanență o colaborare a lui « Tu » cu « Eu », adică a altor subiecte. Făcîndu-ne să ne amintim de cecalitățile ideice cardinală, a temporalității, a datoriei poetului de a surprinde viața și istoria într-un moment determinat al desfășurării lor, Machado avertizează asupra distincției ce trebuie făcută între sentimentalitate, termenul propus de el, și sensibilitate, termen întrebuintat, s-ar părea, cam impropriu: « O nouă sensibilitate va fi un eveniment biologic dificil de observat, și care nu ar fi poate de loc apreciabil pe parcursul vieții unei specii zoologice. Nouă sentimentalitate, iată ceva ce sună încă și mai rău la ureche și ce nu mi se pare de loc absurd. Sentimentalitatea se schimbă de-a lungul istoriei și chiar pe parcursul vieții personale a unui om », așa cum se întîmplă și cu « conceptul umanului », care « nu s-a format o dată pentru totdeauna ». Numai cînd o nouă sentimentalitate a apărut poate fi vorba de o nouă poezie, o nouă sentimentalitate presupunînd apariția a noi valori. Cît despre căutările de ordin formal, atît de supralicite, pentru Machado acestea nu constituie o preocupare: « A scrie pentru alții, iată problema expresiei lirice ». Soluția mijloacelor artistice, pornește din înțelegerea de către creator a funcției adînc umane pe care trebuie să o aibă poezia. În « Discursul » pregătit pentru Academie se face o asemenea profesiune de credință, de natură să deruteze într-un for plin de « maeștri » și de obsesia « maeștriei artistice » cu orice preț: « Eu sînt puțin sensibil la frumusețea formei, la puritate, la eleganța limbajului, și la tot ce în literatură, nu se recomandă prin conținutul său. Ceea ce e bine spus mă cucerește numai cînd exprimă o idee interesantă, și limbajul scris mă obosește cînd nu-mi amintește spontaneitatea limbajului vorbit ». Gustul pentru simplitate, prezent aici, deprins prin frecventarea folclorului, a *romancero*-ului, dar și din Cervantes și Lope de Vega, este caracteristic și lui Juan de Mairena care recomandă să fie evitată prețiozitatea literară « cel mai mare dușman al originalității ». Afîrmînd: « nu m-am îndoit niciodată de demnitatea omului », Machado încredințează — a cita oară! — de o altă trăsătură a poeticii profesate, care, este o inestimabilă comoară pentru « poeții viitori », « cîntăreții unei noi sentimentalități », cărora marele sevillan le-a servit într-un înalt grad o pildă unică, și cu care este « de acord » dacă aceștia cultivă o literatură *cufundată în apele înșăși ale vieții*...

p o e m e

VÎNDUT E TOTUL

*Un braț infam — oh, Spanie, scumpă mie !
imensă liră, între mări, spre mare —
săpă tranșee, creste militare,
în munți, în văi, pe dealuri, în cîmpie.*

*Strigoi ai negrei uri, cu josnicie,
dau foc pădurii tale seculare,
îți strică via, calcă în picioare
holdele-ți largi prin vara aurie.*

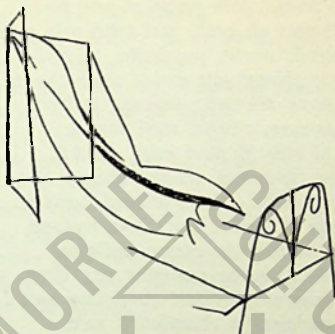
*Din nou, oh tristă Spanie, tot ce crește
în vînt, tot ce în mare se-oglindește
trădarea-nvălui ; pe tot, de-a rîndul,*

*ce-n temple am păstrat, și-a-ntins complotul
uitarea ; tot ce leagănă pămîntul
e lăcomiei dat, vîndut e totul !*

MOARTEA SOȚIEI

*Într-o noapte de vară
— era-ntredeschisă ușa
și fereastra dinspre balcon —
moartea pătrunse la mine-n casă.
Făr' să-mi arunce o privire,
se duse spre patul ei
și cu degete fine rupse
ceva prea firav.
Mută și făr' să mă privească,
moartea din nou îmi trecu
prin față. Ce ai făcut ?
Dar moartea nimic nu răspunse.
Tăcută rămase copila
și tristă inima mea...*

*Vai, tot ce moartea a rupt
era un fir între amîndoi !*

AMINTIRI

*Oh, Soria, cînd cuprind cu privirea portocalii
cei fragezi, sub parfumuri, și cîmpul cu verzi linii.
deschiși iasminii, coapte grînele cu lungi talii,
albaștri-n zare munții și înfloriți măslinii ;
Guadalquivirul printre livezi curgînd spre mare ;
în aprilinul soare grădinile de crini,
și aurite roiuri, trecînd din floare-n floare,
de-a valma, peste cîmpuri, fugite din stupini ;
eu știu stejarul roșu troznind pe-a tale vetre,
și crivățul de ghiață vuind pe mari platouri ;
visez la aspre sierre — Urbion, zvîcnind din pietre,
Moncayo alb, în cerul aragonez, sub nouri ! —
și-mi spun : Ca un frison primăvara va străbate
leagănul-nalt al dulcelui nostru romancero,
vor fi-nverzit pe maluri, de plopî, apele toate.
Va da iar frunză nouă ulmul de lîngă Duero ?
Clopotnișile Soriei vor fi avînd lungi berze
și stîncăria sură scunzi mărăcini cu flori ;
și albele lor turme tot printre stane sterpe
înspre poieni înalte le vor mîna păstori.*

Oh, în azur, voi suple, vibrante rîndunele
vîslind spre Duerul tînăr, şiraguri lungi de oi
în drum spre numantine, verzi plaiuri, mari sub stele,
prin arşiţă şi zloată, prin geruri şi prin ploii ;
făgeturi străbătute de cerb, pini trişti prin seară,
cîmpii de piatră, sierre, pustietăţi, păduri
unde domneşte şoimul sau corbul unde zboară
pîndind scîrnave stirvuri; înguste arături
ca nişte straie sure, căsuţe, stîni posace
între fîntîni şi rîpe şi riuri mici, cu tril,
unde-n amurg se-adapă trudite dobitoace ;
grădini însingurate, prisăci albind umil !...

Adio, cîmp al Soriei, adio locuri plane,
de munţi încercuite, de creste militare,
dealuri şi stînci, înalte paragini castillane,
fantome de goruni şi stejari cu umbre rare !

Azi, de melancolia reamintirii tale,
inima-mi plină, Soria, nu-i chip să se despartă.
Pămînt de suflet, înspre cîmpiile-mi natale,
prin văile-nflorite, inima mea te poartă.

„EXISTĂ O FORMĂ TINEREASCĂ...”

*Există o formă tinerească ce-ntr-o zi
în pragul casei își sosește.
O întrebi în tăcere : de ce te-ai întors
din nou la vechiul lăcaș ?
Ea deschide fereastra, și-ntregul cîmp
în lumină și aromă pătrunde.
Pe albul cărării
tulpinele arborilor bat în negru ;
foile de pe ramuri
sînt verde fum ce în zări visează.
Pare o lagună
riul imens prin ceața albastră
a zilei. Prin munții în mantii violete
trece-o altă himeră.*

SPRE PĂMÎNTUL DE JOS

I

*Gratii de fier ; roze sîngeroase.
Pe cine aștepți,
cu acești ochi cercănați și drepți,
închisă ca fiarele,
după zăbrelele înaltei case ?*

*Între zăbrele și flori vespérale,
visezi iubiri
cu bandiți subțiri,
crunte amoruri între pumnale ?*

*Să-ți calce strada nu-l vei mai vedea
pe cel ce-l aștepți, căci apusă e
toată Spania lui Mériméc.*

*Prin strada ta — pe cine vei prefera ? —
trece-un conșopist
care merge să joace cărți la farmacist,
și un cîrnășar ce-n biserică va intra.*

*De-asemeni, trist și bătrîn, trec și eu.
Înăuntrul pieptului duc un leu.*

II

*Deși mă privești trecînd,
am și eu gratiile mele,
gratîl și roze sîngerînd.*

III

*Un han al drumului meu.
Cu gest de vestală tîrzie,
tu servești vin, mereu,
în acest vacarm de periferie.*

*Bețivi rîvnitori,
cu ochi veseli și lucitori
și cu limba lor fanfaroană
te curtează, codană !*

*Iar alții-n suspin tînjesc
pentru ochii tăi de smaralde,
ochi ce la nimeni nu privesc.*

*Pînă la sîni, cum vii,
tava-n revărsare
ți-ajunge-ntre brațele arămii.*

*Eh, draga mea,
dă-i și drumețului să bea !*

IV

*O noapte de vară.
Trenul spre port gonește,
aer marin devorînd.
Marea nu se zărește.*

*Cînd vom ajunge în port,
copilă, vei privi
un evantai de sidef
ce deasupra mării va luci.*

*Unei japoneze
îi spuse Sokán, într-un rînd :
Cu alba lună
iată-ți vei face vînt,
cu alba lună,
aici, lingă marea sunînd.*

V

*O noapte de vară.
Pe plaja de la Sanlúcar
auzii un glas ce cînta ;
încă nu răsărise luna.*

*Înainte ca luna să răsară
pe mare și-n nesfîrșit,
două vorbulițe numai
cu tine am de vorbit.*

*Plajă de la Sanlúcar,
noapte de vară,
cîntec, plîns solitar
la marginea mării amare !*

*Pe mal, mereu împreună
pe unde nimeni să nu ne vadă,
cît nu-i răsărită luna !*

În romînește de AUREL RĂU
Ilustrații de CRISTINA PRÎSLEA

WOLFGANG BORCHERT

Literatura lui Wolfgang Borchert e, după părerea scriitorului vest-german Heinrich Böll, destinată mai ales celor care sînt la vîrsta pe care o avea și autorul cînd a fost întemnițat pentru prima dată într-o închisoare militară.

« Scrisorile tînărului de douăzeci de ani, soldatul Wolfgang Borchert — scrie Böll — au fost considerate periculoase statului fascist. Borchert a fost condamnat la moarte, iar condamnatul lăsat să zacă șase săptămîni într-o celulă, pînă să fie grațiat. Să ai douăzeci de ani, să zaci șase săptămîni într-o celulă și să știi că vei muri din cauza citorva scrisori în care ți-ai spus părerea despre Hitler și despre război! Wolfgang Borchert a fost grațiat... Mai tîrziu, Wolfgang Borchert, tînărul de douăzeci și patru de ani, a fost din nou întemnițat timp de nouă luni, din pricina unor glume pe care le-ar fi povestit. Pentru a răzbuna scrisorile unui tînăr de douăzeci de ani, sau glumele unuia de douăzeci și patru de ani, a fost pus în mișcare întregul aparat mincinos al justiției hitleriste.

Wolfgang Borchert avea optsprezece ani cînd a izbucnit războiul și douăzeci și patru cînd s-a terminat. Războiul și temnița i-au distrus sănătatea, iar restul l-a împlinit foamea din anii de după război. Moare la 20 noiembrie 1947 în vîrstă de douăzeci și șase de ani. Doi ani i-au rămas pentru scris — și ei a scris în acești doi ani, cum scrie cineva care se află în întrecere cu moartea! Wolfgang Borchert nu avea timp — el știa asta. Aparținea victimelor războiului — și i-a fost dat un termen scurt peste pragul războiului...

În literatura memorialistică întâlnim foarte des calmul, obosita ridicare din umeri a lui Pillat care își spală miinile. Dialogul lui Beckmann cu colonelul anonim din *Uși închise...* cântărește mai mult decît acest calm, decît acea obosită ridicare din umeri a lui Pillat, care ar trebui numit patron ocrotitor al memorialiștilor (Böll se referă la literatura memorialistică militarist-revanșardă cultivată în R.F.G. n.n.). În acest dialog se cere socoteală numai pentru 11 tați, fii sau frați — numai pentru 11 din multele milioane — dar Beckmann nu primește răspuns și răspunderea îi rămîne lui, iar el e exilat în istorie, în încăperea rece a calmului, unde florile pe care morții nu le mai văd, și piinea pe care n-o mai mănincă, nu mai prezintă nici o importanță...

Tinerii de douăzeci de ani cărora le e destinată această culegere (este vorba de o culegere antologică în care se află, pe lângă piesa *Uși închise*, și cîteva povestiri, n. n.) să-și amintească inscripția care se putea citi pe vagoanele, roșii ca singele, ale căilor ferate ale Reich-ului: „6 cai sau 40 de oameni“.

Inscripția ar servi ca titlu pentru o „istorie“ alcătuită de Wolfgang Borchert. Vagoanele căilor ferate — scie Böll referindu-se la politica revanșarzilor de la Bonn — sînt și azi aceleași, au fost doar vopsite cu altă culoare — dar sînt suficiente cîteva tone de vopsea albă, cîteva șabloane, pentru a scrie din nou pe ele „6 cai sau 40 de oameni“ — ceea ce ar însemna din nou soldați jertfiți fără sens, — iar la întoarcere, ca să nu se creeze goluri în transport, sclavi pentru fabrici: bărbații, femeile, copiii unui oarecare popor care e declarat la repezeală drept rasă inferioară...»

Piesa lui Wolfgang Borchert, a cărei acțiune se desfășoară în germania occidentală constituie un zdrobitor act de acuzare împotriva acelor care au împins tineretul german într-un război nefast, pentru ca, după dezastrul pricinuit să încerce să se scuture de răspundere. De aceea ni se pare că dincolo de limitele ideologice ale autorului ea este deosebit de actuală azi cînd cercurile militariste și revanșarde de la Bonn își zăngăne din nou armele.

USI ÎNCHISE

WOLFGANG BORCHERT ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

Un om s-a întors în Germania. A lipsit multă vreme omul acesta. Multă vreme. Poate prea multă vreme. Și s-a întors, altul decît cel plecat. La înfățișare seamănă cu sperietorile din cîmp puse să gonească păsărețul (ba uncori, seara, și oamenii). La suflet, tot așa. O mie de zile în șir a tot așteptat afară, în frig. Prețul intrării a fost rotula genunchiului. Dar după ce a așteptat o mie de nopți, afară, în frig, tot s-a întors acasă.

Un om s-a întors în Germania.

Și aici i-a fost dat să trăiască un film năstrușnic. În timpul spectacolului s-a clupit de nenumărate ori de braț căci nu-și putea da seama dacă e treaz sau visează. Dar a văzut, apoi, că-n dreapta și în stînga sa mai sînt și alți oameni care pătesc la fel. Și atunci și-a spus că, totuși, asta trebuie să fie adevărul. Și pînă la urmă, pomenindu-se din nou în stradă, cu burta goală și cu picioarele înghețate, și-a dat seama că de fapt n-a fost decît un film obișnuit; cu totul obișnuit. Un film despre un om, despre unul dintre cei mulți, care s-a întors în Germania. Unul dintre cei care s-au întors acasă — și totuși nu s-au întors, fiindcă pentru ei «acasă» nu mai există. Pentru ei, «acasă» înseamnă afară, înaintea ușii închise. Germania lor e afară, în strada innoptată, sub ploale.

Asta e Germania lor.

PROLOG

Geme vîntul. Elba plescăie lingînd pontonele. E seară. Antreprenorul de pompe funebre. Pecerul crepuscular, silueta unui om.

ANTREPRENORUL (*rigide de cîteva ori și spune de fiecare dată*): Grr-Hic! ca... grr-hlc. Ca muștele. Ca muștele, zău.

Iacă-tă unul. Colea, pe ponton. Parcă ar fi în uniformă. Da, e într-o veche manta soldățească. Dar capelă n-are. Și părul, tuns perie. Stă cam aproape de apă. Mult prea aproape de apă. Și asta-i suspect. Cei ce stau pe întuneric lîngă apă sînt fie îndrăgostiți, fie poeți.

Sau poate o fi unul dintre cei mulți care nu mai au chef de viață, care și-au încheiat toate socotelile. S-ar putea să fie unul dintr-ăștia, așa de pe ponton. Prea stă aproape de apă. Și singuratic. Un îndrăgostit nu poate fi; ăia-s totdeauna perechi. Și nici poet nu e. Poezii poartă plete, pe cind așa are o perie în cap. Ciudată chestie și cu asta de aici de pe ponton. Foarte ciudată. (*Se aude un plescăit scurt. Silueta a dispărut.*) Grr-hîc... na-ți-o! S-a dus. A sărit în apă. Prea stătea lîngă apă. L-o fi înghițit. Și acu', s-a dus. Grr-hîc!... Moare un om. Ei și? Nimic! Vîntul bate înainte. Elba curge la fel, tramvaiul își vede dedrum sunînd tot așa. Curvele stau tot albe și moi în geamuri, iar domnul Kramer se-ntoarce pe partea cealaltă și-i dă înainte cu sforăitul. Și nici un ceas din lume, nici unul, nu s-a oprit: Grr-hîc! A murit un om. Ei și? Alțla pagubă! Doar cîteva cercuri de apă ne spun c-a existat și el odinioară. Dar curînd se risipesc și ele. Și cînd se risipesc și ele, și omul e uitat, dispărut fără urmă, de parcă nici n-ar fi fost. Alțla tot. Hei, da aici plînge cineva. Ciudat. Un bătrîn stă și plînge. Bună seara...
MOȘNEAGUL (*nu plîngăreț, ci cutremurat*): Copiii mei, copiii mei!
ANTREPRENORUL: De ce plîngi moșule?

MOȘNEAGUL: Pentru că nu pot schimba nimic, vai, nu pot schimba nimic!

ANTREPRENORUL:... Grr-hîc. Scuze! Da, asta-i prost. Oricum, nu trebuie să bocești din pricina asta, ca o mireasă părăsită... grr-hîc. Scuze!

MOȘNEAGUL: O, copiii mei! Sînt doar cu toții copiii mei!

ANTREPRENORUL: Oho, da' cine ești dumneata?

MOȘNEAGUL: Sînt Dumnezeu, Dumnezeu în care nu mai crede nimeni.

ANTREPRENORUL: Și de ce plîngi?... grr-hîc. Scuze!

DUMNEZEU: Fiîndcă nu pot schimba nimic. Se împușcă, se spînzură, se înecă, se ucid — azi o sută, miîne o sută de mii. Și eu, eu nu pot schimba nimic.

ANTREPRENORUL: Da, e cam albastru, tare albastru, moșule. Tare-albastru. Dar ăsta-i adevărul: nu mai crede nimeni în tine. Asta e!

DUMNEZEU: Tare rău! Eu sînt Dumnezeu în care nu mai crede nimeni. Tare rău! Și nu pot schimba nimic, copiii mei, nu pot schimba nimic. Rău, tare rău.

ANTREPRENORUL:... grr-hîc. Scuze! Ca muștele... grr-hîc. A naibii.

DUMNEZEU: De ce tot rigii atît de grețos? E îngrozitor!

ANTREPRENORUL: Da, da, îngrozitor. Cu adevărat îngrozitor. Boală profe-

sională. Sint antreprenor de pompe funebre.

DUMNEZEU: Moartea? O duci bine. Tu ești noul dumnezeu. În tine cred ei. Pe tine te iubesc. De tine se tem. Tu nu poți fi doborât. Tu nu poți fi negat. Nu poți fi hulit. Da, tu o duci bine. Ești noul dumnezeu. Pe tine nimeni nu te poate ocoli! Tu, Moarte, tu ești noul dumnezeu. Te-ai cam îngrășat... Te știam cu totul altfel. Mai slab, mai ciolănos — dar acum ești rotofei și gras și bine dispus. Odinioară moartea era mai hămesită!

MOARTEA: Mmda! Am pus eu ceva osinză pe mine în veacul ăsta. Aface-rile au mers strună. Un război își dă mîna cu altul. Ca muștele, ca muștele stau morții lipiți de pereții acestui veac. Ca muștele zac — amorțiți și uscați — pe pervazul veacului.

DUMNEZEU: Dar rigiul? De ce rigii atît de-ngrozitor?

MOARTEA: Sint ghiftuit. Curat ghiftuit. Asta e! În zilele noastre o ții într-un rigiit fără sfîrșit... grr-hic. Scuze!

DUMNEZEU: Copii, copii! Și eu nu pot schimba nimic, copiii mei, copiii mei. (Pleacă).

MOARTEA: Ei, atunci noapte bună, moșule. Du-te și te culcă. Ia seama să nu cazî și tu în apă. Că adineaori s-a rostogolit unul în ea. Ia bine seama, moșule. E întuneric, tare întuneric... grr-hic. Pleacă acasă moșule. Nici așa nu poți schimba nimic. Nu-l plînge pe cel ce s-a dus mai-nainte la fund. Țla cu mantaua soldătească și cu pîrul ca peria. O să te topești plîngînd! Cei ce stau în vremea noastră seara pe malul apei, nu mai sint îndrăgostiți sau poeți. Cel de adineaori a fost doar unul dintre acei ce n-o mai pot scoate la capăt. Cei ce pur și simplu nu mai pot, și coboară într-o seară, undeva, tăcuți, spre un rîu. Pleosc și ... gata. Lasă-l, nu-l mai boci, bătrîne. O să te topești de-atîta bocit. Țta a fost doar unul dintre cei ce nu mai pot, unul din cei mulți, fără de număr... Doar unul...

VISUL

În apele Elbei.

Plescăitul monoton al valurilor. ELBA.

BECKMANN: Unde sint? Doamne, unde oi fi?

ELBA: La mine.

BECKMANN: La tine? Dar cine ești tu?

ELBA: Cine aș putea fi, măi prăpăditule, dacă ai sărit în apă de pe debarcaderul din St. Pauli?

BECKMANN: Elba?

ELBA: Da, cu. Elba.

BECKMANN (*se miră*): Tu ești, Elba?

ELBA: Aha. De-abia acum caști ochii, țîncule. Cum? Vei fi crezut cumva că-s o fetiță romantică cu fața alb-suavă? Tip Ofelia, cu trandafiri în pîrul despletit? Vei fi crezut, te pomenesci, că ai să îmbătrînești în brațele mele dulce mirosind a floare de liliac? Nu, băiatule, te-ai înșelat. Nu sint nici romantică și nici dulce-aromitoare. O apă ca lumea, pute. Da. Pute a ulei și a pește. Ce cauți aici?

BECKMANN: Să dorm. Colo, sus, nu mai pot. Nu mai pot să rabd. Vreau să dorm. Să fiu mort. Să fiu mort pe veșnicie. Să dorm. În sfîrșit, să dorm în liniște. Să dorm zece mii de nopți.

ELBA: Vrei să ștergi putina țîncule? Crezi că nu mai poți îndura cele de sus? Cum? Îți inchipui că ai suferit destul prichindelule? Cîți ani ai oare, măi începător ratat?

BECKMANN: Douăzeci și cinci. Și acum, vreau să dorm.

ELBA: Ia te uită: Douăzeci și cinci! Și restul vrea să-i doarmă. Douăzeci și cinci! Și să te arunci așa, cu una, cu două în apă fiindcă nu mai poți. Și ce anume nu mai poți, moșneagule?

BECKMANN: Nimic, nimic nu mai pot, colo sus. Nu mai pot îndura foamea. Nu mai pot să mă tîrăsc pînă în fața patului și de acolo mai departe, afară din casă, fiindcă patul mi-e ocupat. Piciorul, patul, plinea — nu mai pot îndura asta. Înțelegi?

ELBA: Nu, sinucigaș mucos. Nu. Auzi ?

Crezi cumva că dacă nu te mai vrea nevasta, că dacă îți tirii piciorul și-ți chiorăie mâțele, poți să mi te bagi sub fustă ? Să te arunci, așa, pur și simplu în apă ? Mă, dacă toți flămânzii ar vrea să se înec, pământul ăsta ar deveni pleșuv ca o chelie. Nu, tinere, nu se poate. La mine nu merg d-astea. Eu îți fac pașaportul. Ar trebui să-ți dau jos pantalonii, micule... chiar dacă ai fost șase ani soldat. Toți au fost. Și toți își tirie piciorul pe undeva. Caută-ți alt pat dacă al tău e ocupat. Nu-mi trebuie viața ta tină. E prea puțin pentru mine, băiatule. Ascultă-mă pe mine, că-s bătrână. Trăiește întâi. Lasă-te călcat. Fă și tu cu alții la fel — și dacă ți-a ajuns pînă aici, la gît, dacă te-au călcat pînă ai amorțit — și dacă inima abia ți se mai tirie în patru labe, atunci mai putem sta de vorbă. Dar acum să nu mai faci prostii, e limpede ? Acum ia-o din loc, tinere. Mîna asta de viață pe care o ai e a naibii de puțin pentru mine. Ține-ți-o ! N-o vreau, măi ageamiule într-ale vieții. Ține-ți gura, pui de om ! O să-ți spun ceva la ureche. Vino încoace. Mă c. c pe sinuciderea ta ! Sugaciule. Ia privește ce fac cu tine. (*Tare :*) Hei, băieți ! Aruncați-l pe piciorul ăsta la mal, pe Blankenese. Vrea să mai încerce o dată. Chiar acum mi-a promis-o. Dar cu grijă. Mucosul ăsta spune că are un picior schilod !

Scena 1

Seara. Blankenese. Se aud vîntul și valurile. BECKMANN. CELĂLALT.

BECKMANN: Cine-i aici în miezul nopții, în apă ? Hei, cine-i aci ? Nu se aude ?

CELĂLALT: Eu.

BECKMANN: Mulțumesc. Și cine-i ăsta « eu » ?

CELĂLALT: Eu sînt Celălalt.

BECKMANN: Celălalt ? Care Celălalt ?

CELĂLALT: Cel de ieri. Cel de odinioară. Cel de totdeauna. Cel ce spune da, cel ce răspunde.

BECKMANN: Cel de odinioară ? De totdeauna ? Tu ești cel de pe băncile școlii, de pe pîrtia de sîniuș, de pe trepta casei ?

CELĂLALT: Cel din viscolul de la Smolensk, și cel din cazemata de la Gorodok.

BECKMANN: Și cel — cel de la Stalingrad. Ești și acela ?

CELĂLALT: Și acela. Ca și cel de astăseară. Sînt și cel de mîine.

BECKMANN: Mîine... Mîine nu există. Mîine va fi fără tine. Pleacă ! Tu n-ai chip.

CELĂLALT: Nu poți scăpa de mine. Sînt Celălalt, cel care e totdeauna prezent : dimineața, după amiaza, noaptea, în pat.

BECKMANN: Șterge-o ! Eu n-am pat. Eu zac aici, în noroi.

CELĂLALT: Cel din noroi sînt tot eu. Eu sînt mereu de față. De mine nu poți scăpa.

BECKMANN: Pleacă. Ești fără chip.

CELĂLALT: Nu poți scăpa de mine. Eu am mii de chipuri. Eu sînt glasul pe care-l știe oricine. Eu sînt Celălalt. Cel care e mereu de față. Sînt celălalt om, cel ce răspunde. Cel ce ride cînd tu plîngi. Cel ce te alină cînd ostenești. Animatorul, tainicul, incomodul sînt eu. Eu sînt optimistul, care vede binele și-n rău, cel ce vede licăr de lumină și în bezna beznelor. Sînt cel ce crede, cel ce ride, cel ce iubește. Eu sînt cel ce merge mai departe, chiar dacă trebuie să schiopăteze. Și cel ce spune da, cînd tu spui nu, sînt cel ce afirmă, sînt...

BECKMANN: Spune « da » cît îți place, dar pleacă. Nu te vreau. Eu spun nu. Nu, nu, nu ! Pleacă ! Eu spun nu. M-auzi ?

CELĂLALT: Aud. De aceea și rămîn. Cine ești tu, de negi mereu ?

BECKMANN: Mă chiamă Beckmann.

CELĂLALT: Dar pronume nu ai ?

BECKMANN: Nu, de ieri. De ieri mă numesc doar Beckmann. Beckmann și atît. Așa cum masă se numește masă.

CELĂLALT: Dar cine-ți spune ție masă ?

BECKMANN: Nevastă-mea. Adică nu, aceea care mi-a fost nevastă. Știi, eu am fost plecat trei ani de acasă. În Rusia. Și ieri m-am întors. Asta a fost nenorocirea. Trei ani e cam mult, nu? Beckmann — mi s-a adresat nevasta. Chiar așa: Beckmann. Și asta, după ce am lipsit trei ani încheiați. Mi-a spus Beckmann, așa cum îi spui mesei, masă. Mobilă tip Beckmann. Dă la o parte mobila Beckmann. Înțelegi de ce nu mai am pronume?

CELĂLALT: Și de ce zaci acum, pe nisip, în miezul nopții? Aici, pe malul apei?

BECKMANN: Pentru că nu mă pot ridica. M-am întors și c-un picior înțepenit. Așa, ca suvenir. Știi, suvenirile sînt bune, — că altfel uiți războiul prea repede. Și n-aș fi vrut să-l uit. Prea a fost frumos. Ehe, mă băieți, ce frumos a fost, nu?!
CELĂLALT: Și de aceea zaci, în această seară pe malul apei?

BECKMANN: Am căzut.

CELĂLALT: Ah, ai căzut... În apă?

BECKMANN: Nu, nu. Am VRUT să cad. Cu bună știință am făcut-o. Nu mai puteam îndura tîrîțul și șchiopătul ăsta. Și apoi, povestea cu nevastă-mea, cu fosta mea nevastă. Îmi spunea Beckmann de parcă s-ar fi adresat unei mobile. Și cel care era lîngă ea, a rînjit. Și pe urmă, ruinele astea. Cîmpul ăsta de ruine de aici, de acasă, din Hamburg. Și undeva, sub ele, zace băiatul meu. Un boț de carne și mortiar de oase. Împlinise tocmai un an, dar eu n-am apucat să-l văd. Acum îl văd în fiecare noapte. Îl văd sub zecile de mii de pietre. Moloz, nimic altceva decît un pic de moloz. Mi-am zis că asta n-o pot îndura și atunci, am vrut să pun capăt la toate. Mi-am spus, e simplu: de pe ponton, pleosc, și gata! S-a zis.

CELĂLALT: Pleosc? Gata? S-a zis? Ai visat. Doar zaci aici pe plajă.

BECKMANN: Am visat? Da. Din pricina foamei am visat. Am visat, dar Elba, bătrîna asta, m-a scuipat din nou la

mal. Nu m-a vrut. Cică să mai încerc. Cică n-aș avea dreptul la așa ceva. Aș fi prea crud, spunea. Cică face ceva pe viața mea tînră. Așa mi-a șoptit la ureche: face ceva pe sinuciderea ta. Da, așa a spus blestemata. Și-a dat drumul gurii ca o precupeată din tîrgul de pește. Viața-i frumoasă, zicea ea. Iar eu zac cu țoalele ude, pe plaja de la Blankenese. Și mi-e frig. Mereu mi-e frig. Destul am înghețat în Rusia. Sînt sătul de atîta frig. Și Elba, bătrîna asta blestemată — da, oi fi visat astea din pricina foamei...

CELĂLALT: Vine cineva. O fată parcă. Ei, na-ți-o. A și sosit.

FEMEIA: E careva aici? Parcă a vorbit cineva adineaori. Hei, e careva pe-aici?

BECKMANN: Da, e cineva. Aici. Aici, jos, lîngă apă.

FEMEIA: Ce faci aici? De ce nu te ridici?

BECKMANN: Zac, vezi bine. Jumătate în apă, jumătate pe mal.

FEMEIA: Da' de ce? Ridică-te! Cînd am văzut pata asta de întuneric pe mal, mi-am zis că s-ar putea să fie un cadavru.

BECKMANN: Da, ai dreptate, sînt o mare pată de întuneric. Te asigur.

FEMEIA: Mi se pare că vorbești cam ciudat. Pe inserate, pe acest mal zac acum adesea morți. Uneori sînt dospîți, și gelatinoși, și albi, ca stafile. Iată de ce eram speriată. Dar, slavă domnului, dumneata ești încă viu. Trebuie să fii ud pînă la piele.

BECKMANN: Chiar sînt. Ud și rece, ca un cadavru adevărat.

FEMEIA: Atunci, scoală-te. Sau poate te-ai rănit?

BECKMANN: Și rănit. Mi-au luat rotula. În Rusia. Și acum trebuie să mă tîrî prin viață cu un picior țeapăn. Și mereu mi se pare că dau înapoi în loc să merg înainte. De ridicat, nici vorbă.

FEMEIA: Atunci, să te ajut. Altfel te prefaci treptat în pește.

BECKMANN: Dacă crezi că n-o să dau iar îndărăt, să încercăm. Așa, mulțumesc.

FEMEIA: Vezi, poți să te și ridici. Dar văd că ești ud și rece! De n-aș fi trecut pe aici, te-ai fi preschimbât desigur într-un pește. Te pomenști că-i fi și mut. Pot să-ți spun ceva? Stau prin apropiere. Și am niște schimburi uscate acasă. Vii cu mine! Da? Sau ești prea mîndru ca să te schimbi la mine?

BECKMANN: Vrei să mă iei cu dumneata?

FEMEIA: Da, dacă dorești. Dar numai fiindcă ești learcă. Sper că ești destul de uricios și modest ca să nu regret că te-am luat cu mine. Te iau numai pentru că ești atît de ud și de înghețat. S-a-nțeles? Și pentru că...

BECKMANN: Pentru că...? Mai e și un alt «pentru că»? Nu doar pentru că sînt ud și înghețat? Alt «pentru că» nu există!

FEMEIA: Totuși. Există. Pentru că ai un glas atît de deznădăduit și de trist. Nespui de deznădăduit. Eh, astea-s prostii, nu? Hai, vino!

BECKMANN: Stai, ce-o ici atît de repede? Piciorul meu nu ține pasul. Mai încet!

FEMEIA: Ah, da! S-o luăm deci mai încet. Ca doi bătrîni...

CELĂLALT: S-au dus... Așa-s bipezii ăștia. Ciudați oameni mai sînt și-n lumea asta. Întîi se aruncă în apă vrînd cu tot dinadinsul să moară. Apoi, vine din întîmplare un alt biped — unul cu fustă, cu sîni și cu bucle — și uite așa, din senin, viața li se pare nespui de frumoasă și dulce. Și nu mai vrea să moară niciunul. Nu mai vor să moară niciodată. Pentru niște bucle, pentru o piele albă și fină, pentru un pic de iz de femeie. Pentru așa ceva se scoală de pe patul morții dovedindu-se zdraveni ca zecile de mii de cerbi în februarie. Învie pînă și cei pe jumătate înecați, pînă și cei care nu puteau îndura viața de loc, pe blestemata și pustia asta de bilă care se numește pămînt. Da, pînă și înecații încep să miște pentru niște ochi frumoși, pentru un pic de caldă compătimire, pentru niște mînuțe și-un gît zvelt de lebădă, pînă și înecații, bipezii, suciții ăștia de oameni de pe pămînt...

Scena 2

O cameră. O ușă scîrție și se închide cu zgomot. BECKMANN. FEMEIA.

FEMEIA: Așa. Ia să văd la lumină ce soi de pește am prins în undiță. Ha, ha (*Ride.*) Da' spune, pentru Dumnezeu, ce-i asta?

BECKMANN: Asta? Ochelarii mei. Da. Rizi, dar ăștia-s ochelarii mei. Din păcate.

FEMEIA: Asta se cheamă ochelari? Vrei să glumești cu tot dinadinsul?

BECKMANN: Da, sînt ochelarii mei. Ai dreptate, poate că-s ciudați cu marginile astea cenușii de tinichea care cuprind sticlele. Și panglicile astea sure pe care trebuie să le prinzi după ureche. Și-apoi și bențița asta, tot cenușie, care încăleacă nasul... Îți dă, într-adevăr, o înfățișare cenușie, de uniformă parcă. O mutră metalică de robot. Un chip de mască de gaze. Dar asta și sînt: ochelari de purtat sub masca de gaze.

FEMEIA: Ochelari de purtat sub mască?

BECKMANN: Da. Erau pentru soldații care purtau ochelari. Ca să poată vedea și cu masca pusă.

FEMEIA: Da de ce mai umbli acumă cu ei? Nu ai alții, ca lumea?

BECKMANN: Nu. Am avut. Dar mi i-au făcut țîndări cu un glonte. Într-adevăr, ăștia nu-s frumoși. Da-s bucuroși că-i am cel puțin și pe ăștia. Sînt foarte urîți, știu. Și asta-mi dă uneori complexe, cînd rid oamenii de mine. La urma urmei, mi-e totuna. Nu mă pot lipsi de ei. Fără ochelari sînt iremediabil pierdut. Zău. Fără ei sînt cu totul neputincios.

FEMEIA: Așa, va să zică, fără ei ești neputincios. (*Veselă:*) Atunci dă repede încoace urîtenia asta. Ei, acu ce mai zici? Nu, nu-i mai primești decît la plecare. Și apoi, mă simt mai liniștită știind că fără ei ești inofensiv. Mult mai liniștită. Fără ochelari arăți cu totul altfel. Cred că faci o impresie atît de deznădăduită numai pentru că privești mereu prin ochelarii aceștia înspăimîntători.

BECKMANN: Acum văd totul ca prin ceață. Dă-mi-i, te rog, îndărăt. Nu văd nimic. Chiar dumneata parcă te-ai depărtat. Mai că nu te văd.

FEMEIA: Minunat. Mie îmi convine. Nici dumitale nu-ți strică. Cu ochelarii puși arăți ca o stafie.

BECKMANN: Poate că și sint o stafie. O stafie a trecutului, pe care nimeni nu mai vrea s-o vadă. O stafie a războiului, reparată în pripă, pentru pace.

FEMEIA (cu căldură, drăgăstos): Și încă ce stafie ursuză! Cred că și pe dinăuntru porți o pereche de ochelari din ăștia de mască. Dă-mi ochelarii. E foarte bine dacă-ntr-o seară ai să vezi lucrurile mai încheșat. Îți vin măcar bine pantalonii? Hm, oarecum. Poftim, ia și haina asta.

BECKMANN: Oho. Întii mă scoți din apă și apoi mă afunzi din nou. Păi asta-i haină pentru un atlet. Ce matahală ai dezbrăcat?

FEMEIA: Matahala e bărbatul meu. A fost bărbatul meu.

BECKMANN: Bărbatul dumitale?

FEMEIA: Da! Credeai cumva că fac negoț cu haine bărbătești?

BECKMANN: Și... unde e... bărbatul dumitale?

FEMEIA (încet, cu amărăciune): S-a prăpădit... De foame, de frig... Ce știu eu? A dispărut la Stalingrad. Sint trei ani de atunci.

BECKMANN (întemnit): La Stalingrad? Da, la Stalingrad. La Stalingrad, nu s-a prăpădit numai unul. Unii însă reapar. Și ăștia, îmbracă hainele celor ce nu mai vin. Bărbatul care ți-a fost soț, uriașul căruia i-au aparținut toate astea, s-a prăpădit acolo. Iar eu, eu vin și le îmbrac. Frumos, nu-i așa? Nu-i așa, că-i frumos? Și haina asta a lui, e atît de mare încît mă pierd în ea (repezit): Trebuie s-o scot. Nu, trebuie. Dă-mi te rog hainele mele. Mă sufoc în haina asta. Mă sugrumă. Sint o farsă în haina asta. O farsă înspăimîntătoare, vulgară, pe care a făcut-o războiul. Nu vreau să port haina asta!

FEMEIA (cald, disperată): Liniștește-te, peștișorule. Lasă te rog, haina pe tine. Îmi placii așa. Cu toată tunsoarea ta năstrușnică. Asta ai adus-o tot din Rusia, nu? Ochelarii, piciorul și părul ăsta ca peria. Vezi, așa mi-am și închipuit. Să nu crezi că rid de tine. Nu, nu rid de tine. Arăți atît de trist, biată stafie... cu haina largă, cu părul ăsta, cu piciorul... Lasă omule, lasă. Nu găsesc nimic de rîs în asta. Nu. Arăți nespuse de trist. Aș putea să urlu cînd te uiți la mine cu ochii tăi deznădăjduiți. Taci. Nu spui nimic. Spune ceva, te rog. Orice. Nu trebuie să aibă vreun sens, dar spune ceva, ca să nu ne simțim atît de singuri. Te rog, spune măcar un cuvînt. Doar n-ai să stai așa toată seara. Vîno. Șezi. Aici, lîngă mine. Nu atît de departe, peștișorule. Poți să te apropii în liniște — și așa nu mă vezi bine. Vîno. Închide ochii, dacă vrei. Vîno și spune ceva, orice, numai să vorbești. Nu simți ce înfiorătoare tăcere ne înconjoară?

BECKMANN (zăpăcit): Îmi place să te privesc. Da, îmi place. Dar în orice clipă mi-e teamă că totul dă greș. Asta e...

FEMEIA: Ah, omule, în nici un fel nu-i bine! Ca mîine s-ar putea să plutim albi și umflați, pe apă. Muți și reci ca șobolanii. Dar azi mai sintem calzi. Măcar în astă seară... Spune ceva... În seara asta nu-mi scapi. Taci! Nu cred nici un cuvînt. Dar ușa, ușa tot ar fi mai bine s-o încui.

BECKMANN: Lasă. Nu fug. Nu trebuie să-n cui ușa. Nu sint pește.

FEMEIA: Peștișorule, peștișorule! Fantomă cenușie, și murată!

BECKMANN (total absent): Mă apasă. Mă înec. Mă sufoc. Pentru că nu pot vedea bine. E atîta ceață! Mă sufoc.

FEMEIA (cu teamă): Ce ai? Ce ai, omule?

BECKMANN (cu teamă crescîndă): Încetul cu încetul am să înnebunesc. Dă-mi ochelarii. Repede. Toate se trag de la ceața asta din fața ochilor. Uite, mi se pare că în spatele meu stă un bărbat. Tot timpul am impresia asta. Un bărbat înalt, zdrăvăn, un fel de atlet. Știi, un

urias. Și asta, fiindcă îmi lipsesc ochelarii. Vezi, uriașul e olog. Și se apropie tot mai mult uriașul acesta proptit în două cîrje. Auzi? Toc-toc-toc-toc. E pocnetut cîrjelor. Acum e în spatele tău, nu-i simți răsufierea în ceafă? Dă-mi ochelarii! Nu mai vreau să-l văd! Uite, e chiar în spatele tău!

FEMEIA (*tipă și fuge*).

O ușă scriștie și se trîntește cu zgomot. Apoi se aude tot mai puternic pocnetul cîrjelor.

BECKMANN (*îngaimă șoptit*): Uriașul!

OLOGUL (*monoton*): Ce cauți aici?

În hainele mele, în cuibul meu, la nevasta mea?

BECKMANN (*ca paralizat*): Hainele tale? Cuibul tău? Nevasta ta?

OLOGUL (*monoton și apatic*): Tu, tu ce cauți aici?

BECKMANN (*încet, cu glas șovăielnic*): Asta l-am întrebat și eu, aseară, pe bărbatul care se afla la nevastă-mea. Era în cămașa mea. În patul meu. «Ce faci aici, mă?» — l-am întrebat. El a dat din umeri și a zis: «Da, ce-oi fi făcînd?» Așa mi-a răspuns. Atunci, am închis ușa dormitorului — ba nu, am stîns întîi lumina — și-afară am fost...

OLOGUL: Apropie-ți fața de lampă. Mai aproape! (*Cu glas surd, înăbușit*): Beckmann!

BECKMANN: Da, eu, Beckmann. Credeam că n-ai să mă recunoști...

OLOGUL (*încet, dar cu un reproș înspăimîntător în glas*): Beckmann... Beckmann... Beckmann!!!

BECKMANN (*chinuit*): Încetează odată! Nu mai pronunța numele ăsta! Nu mai vreau să port numele ăsta. Încetează!

OLOGUL (*ca o flanșetă*): Beckmann... Beckmann... Beckmann...

BECKMANN (*urlînd*): Nu-s eu acela! Nu mai vreau să fiu! Nu mai vreau să fiu Beckmann. (*Fuge. O ușă scriștie și se trîntește cu zgomot. Apoi se aude vîntul și pașii unui om alergînd pe strada pustie.*)

CELĂLALT: Stai, Beckmann!

BECKMANN: Cine-i?

CELĂLALT: Eu, Celălalt.

BECKMANN: Iar ești aici?

CELĂLALT: Iar, Beckmann, iar, Beckmann.

BECKMANN: Ce vrei? Lasă-mă să trec.

CELĂLALT: Nu, Beckmann. Drumul ăsta duce spre Elba. Drumul tău trece pe-aici, în sus, privește.

BECKMANN: Lasă-mă să trec. Vreau să merg spre Elba.

CELĂLALT: Nu, Beckmann. Vino pe-aici. Tu trebuie să mergi pe drumul ăsta.

BECKMANN: Pe drumul ăsta? Să trăiesc? Iar să pornesc pe drumul ăsta? Să mînc, să dorm, să... Iar?

CELĂLALT: Hai, Beckmann.

BECKMANN (*mai mult apatic decît iritat*):

Nu-mi mai spune Beckmann. Nu mai vreau să fiu Beckmann. Eu nu mai am nume. Și zii așa: să trăiesc? Să trăiesc atîta timp cît există un om, un bărbat, unul care și-a pierdut piciorul din vina mea? Care are azi doar un picior fiindcă a existat un subofiter Beckmann, care i-a spus: «Caporale Bauer, rămii pe poziție pînă la capăt!» Să trăiesc în liniște atîta timp cît există schilodul acesta care mă tot cheamă: Beckmann?! Mereu: Beckmann! Și o spune așa, de parc-ar spune: mormînt. De parcă ar spune: crimă, sau ciine. Care-mi pronunță numele de parcă ar spune «sfîrșitul lumii!» Surd, amenințător, disperat! Și tu zici să mai trăiesc?! Sînt dat afară, din nou sînt dat afară. Ieri am fost dat afară, azi sînt dat afară. Mereu sînt dat afară. Și ușile-s închise. Iar eu sînt doar un om cu picioare de plumb, obosite, cu un stomac care chiorăie de foame. Și ologul ăla, mă tot strigă. Iar noaptea nici măcar nu pot să dorm. Omule, unde vrei s-ajung? Lasă-mă să trec!

CELĂLALT: Haide, Beckmann. Să ne vedem din nou de drumul nostru. Să-i facem cuiva o vizită. Să-i dai îndărăt...

BECKMANN: Ce?

CELĂLALT: Răspunderea.

BECKMANN: Să vizităm pe cineva? Bine! Și răspunderea, răspunderea i-o dau îndărăt. Da, i-o dau. Să dorm și eu o noapte fără ologi la căpății. I-o dau îndărăt. Da, îi duc îndărăt răspunderea. Îi restitui și morții. Da, hai să-l

vizităm pe omul acesta. Omul nostru stă într-o casă caldă. Aici, în orașul acesta — în orice oraș. Da. Să-l vizităm, să-i dăruim ceva bunului, dragului de el, care toată viața nu și-a făcut decît datoria. Numai datoria. O datorie înspăimîntătoare, înfiorătoare. O datorie blestemată! Da, bles-te-ma-tă! Haide! Vino, să mergem!

Scena 3

O cameră. Seara. O ușă scîrîlie și se deschide. COLONELUL și familia sa.
BECKMANN.

BECKMANN: Poftă bună, domnule colonel.

COLONELUL (*mestecînd*): Poftim?

BECKMANN: Poftă bună, domnule colonel.

COLONELUL: Tocmai la cină te-ai găsit să ne stingherești?... E o problemă atît de importantă?

BECKMANN: Nu. Voiam doar să știu dacă mă duc la fund în noaptea asta, sau rămîn în viață. Și de rămîn în viață, atunci, încă nu știu cum anume. Ziua aș vrea să și mîncînc cite ceva. Iar noaptea, noaptea aș vrea să dorm. Încolo, nimic.

COLONELUL: Na, na, na! Nu mai vorbi ca o muiere. Ai fost doar soldat, nu?

BECKMANN: Nu, domnule colonel.
GINERELE: Cum așa, nu? Văd că porți uniformă.

BECKMANN (*monoton*): Da, de șase ani. Dar cred că de-aș purta chiar zece ani uniformă de poștaş, tot n-aș fi, nici pe de departe, poștaş...

FIICA: Papa, întreabă-l ce vrea pînă la urmă? Mi se tot uită în farfurie.

BECKMANN (*prietenos*): Geamurile dumneavoastră au o căldură și lumină, atît de înbietoare! Voiam să văd cum mai e să privești prin astfel de geamuri. Dar din năuntru. Da, din năuntru. Știi oare cum e cînd stai afară, în noapte și te uiți la niște geamuri atît de cald luminate?

MAMA (*nu dușmănos, mai curînd îngrozită*): Spune-i, te rog, să-și scoată ochelarii. Mă trec fiorii cînd îl văd așa.

COLONELUL: Sînt așa-numiții ochelari pentru masca de gaze, draga mea. Au fost introduși în Wehrmacht în 1934, pentru soldații cu vederea defectuoasă. De ce nu arunci chestia asta? Războiul s-a terminat doar.

BECKMANN: Da, s-a terminat. Așa îmi spun toți. Dar am nevoie de ochelari. Sînt miop și fără ei văd totul încețoșat. Cu ei, în schimb, disting totul foarte bine. Văd de pildă foarte bine, de aici, ce aveți pe masă.

COLONELUL (*îl intrerupe*): Da' ia spune, ce-i cu tunsoarea asta ciudată? Ai fost priponit? Ai învîrtit ceva? Ei, hai, spune: te-ai băgat în vreo afacere, nu? Și te-au prins...

BECKMANN: Da, domnule colonel. M-am băgat într-o afacere. M-am băgat în Stalingrad, domnule colonel. Dar nu ne-a mers: au pus mina pe noi. Trei ani ne-au dat. La toți cei o sută de mii de oameni.

GINERELE (*enervat*): Ce zici de asta, tată socrile? Ce zici, hm?

COLONELUL: Dragă și tinere prieten, prezinți treaba asta mult prea denaturat. Sîntem germani, ce naiba! Și-i bine să rămînem la bunul nostru adevăr german. Cine ține sus adevărul, acela mărșăluiește totuși cel mai bine, spune Klausewitz.

BECKMANN: Da, domnule colonel. Asta-i frumos, domnule colonel. În treaba asta cu adevărul, mă prind și eu. Mîncăm pe satureate, domnule colonel, ne punem o cămașă nouă și un costum nou — cu nasturi, fără găuri — facem focul în sobă domnule colonel — că doar avem și sobă — punem ceainicul pentru un grog, tragem jaluzelele și ne cuibărim într-un fotoliu — că și un fotoliu avem, nu-i așa domnule colonel? Adulmecăm parfumul fin al soției — și nu sînge, nu-i așa domnule colonel? — și ne bucurăm de patul curat pe care-l avem și care ne așteaptă în dormitor: alb, moale și cald. Și atunci, ținem sus

adevărul, domnule colonel, bunul nostru adevăr german.

FIICA: E bun de legat.

GINERELE: Da de unde, e beat.

MAMA: Încheie discuția, bărbate. Omul ăsta mă îngrozește.

COLONELUL (*nu tocmai ritos*): Am totuși impresia că dumneata ești unul dintre aceia cărora stropul ăsta de război le-a cam încilcit noțiunile și mintea. De ce nu te-ai făcut ofițer? Ai fi avut acces la cu totul alte cercuri. Ai fi avut o nevastă cumsecade — și ai fi avut, acum, și o casă ca lumea. Te-ai fi văzut cu totul alt om. De ce nu te-ai făcut ofițer?

BECKMANN: N-aveam glas destul de puternic, domnule colonel. N-aveam glas destul de puternic.

COLONELUL: Vezi? Ești prea potolită. Spune cinstit: ești unul dintre cei care sînt nițel cam obosiți, nițel cam molateci, nu?

BECKMANN: Da, domnule colonel. Așa e: puțin cam potolită, puțin cam molatec. Și obosit, domnule colonel, obosit, obosit, obosit. Pentru că nu pot dormi, domnule colonel. Nu pot dormi, nici măcar o noapte. De aceea am și venit, domnule colonel. De aceea am venit la dumneavoastră, știind că mă puteți ajuta. Vreau, în sfîrșit să pot dormi. Nimic mai mult, domnule colonel. Nu vreau nimic mai mult. Doar atît: să dorm — să dorm adînc, adînc de tot.

MAMA: Rămii cu noi. Mi-e frică. (*Către colonel* :) Omul ăsta mă înspăimîntă.

FIICA: Prostii, mamă. E unul dintre cei care s-au întors cu o mică țicneală. Dar nu fac rău.

GINERELE: Mi se pare cam arogant, domnul.

COLONELUL (*calculat*): Lăsați-mă copii. Cunoșc tipul ăsta de răcan.

MAMA: Doamne, ăsta doarme de-a-n picioarele.

COLONELUL (*aproape pîrintește*): Trebuie luat din scurt. Atîta tot. Lăsați-l în seama mea.

BECKMANN (*absent*): Domnule colonel...

COLONELUL: Pe scurt: ce dorești dumneata?

BECKMANN (*cu totul absent*): Domnule colonel...

COLONELUL: Aud, aud...

BECKMANN (*amețit de nesomn, ca prin vis*): Auziți, domnule colonel? Atunci e bine. Dacă auziți, domnule colonel, e bine. Pentru că vreau să vă povestesc visul meu, domnule colonel. Visul acesta îl am noapte de noapte. Și mă trezesc, pentru că cineva țipă înfiorător. Și știți cine e cel care țipă? Chiar eu, domnule colonel. Nostim, domnule colonel, nu? Și apoi, nu mai pot dormi. Noapte de noapte. Iată de ce sînt obosit, domnule colonel, îngrozitor de obosit.

MAMA: Rămii cu noi. Mă cuprinde frigul.

COLONELUL (*cu interes*): Și spui că te trezești din cauza visului dumitale?

BECKMANN: Nu, din cauza țipătului. Nu din cauza visului. A țipătului.

COLONELUL (*cu interes*): Dar — nu-i așa — visul te face să țiți?

BECKMANN: Închipuiți-vă că da. El mă face. Pentru că trebuie să știți: visul e cu totul ciudat. Să vi-l povestesc... Mă ascultați, domnule colonel? Se face că un om cîntă la xilofon. Cîntă într-un ritm drăcesc. Și asudă — fiindcă e gras, nespun de gras. Iar xilofonul la care cîntă, e uriaș. Din această pricină, omul aleargă de colo pînă colo prin fața lui. Și asudă. Dar nu o sudoare ca toate sudorile. Asudă singe. Singe întunecat, aburînd. Și singele ăsta-i curge în două rîuri, de-a lungul pantalonilor, încît privit de departe, omul pare a fi un general cu lampas roșu. Da, aidoma unui general. Un general gras și singeros. Pare a fi un general bătrîn, hîrșit prin lupte, căci și-a pierdut ambele brațe. Da, și-a pierdut brațele și ține ciocănașele xilofonului cu două proteze lungi și subțiri, terminate cu inele metalice — ca niște minere de grenade. Și-i un muzicant ciudat generalul, căci lemnul uriașului său xilofon, nu sînt de fapt din lemn, nu, credeți-mă, domnule

colonel! Sint din oase. Credeți-mă, din oase.

COLONELUL (*incet*): Te cred. Din oase...

BECKMANN (*incă fantomatic, în transă parcă*): Da, nu din lemn, ci din oase. Oase frumoase, oase minunate, albe. Cranii, clavicule, oase ale bazinului. Și pentru tonurile mai înalte, femure. Apoi vin coastele — mii și mii de coaste. Iar spre capătul xilofonului, la capăt de tot, unde sint acutele — acolo-s falangele miinilor și picioarelor, și la urmă de tot vin dinții. Așa e xilofonul la care cîntă grăsunul cu lampas de general. Nu e un muzicant straniu, generalul ăsta?

COLONELUL (*nesigur*): Da, foarte ciudat. Foarte, foarte ciudat.

BECKMANN: Și, și abia acum începe povestea. Abia acum începe visul. Se face că generalul stă în fața xilofonului ăsta uriaș, alcătuit din oase, și întonează cu protezele sale un marș, «Gloria Prusiei», sau «Marșul Badenweiler». Dar cel mai ades cîntă «Intrarea gladiatorilor» și «Bătrînii camarazi». Cel mai ades pe astea le cîntă. Cunoașteți, desigur, «Bătrînii camarazi», domnule colonel? (*Fredonează.*)

COLONELUL: Da, da, desigur. (*Fredonează și el.*)

BECKMANN: Ei, și la cîntecul ăsta vin ei, gladiatorii, bătrînii camarazi. Se scoală înșingerați din gropile comune, și cînd gem, duhnește, pînă la lună duhnește, domnule colonel. De aceea-s nopțile așa. Așa de amare. Și roșii, roșii ca limonada de zmeură vărsată pe o cămașă albă. Da, de aceea sint nopțile atunci așa, de nici nu poți respira: te și sufoci de n-ai o gură pentru sărutat sau o dușcă de rachi. Pînă la lună duhnește, pînă la luna cea albă duhnește geamătul înșingerați, domnule colonel, atunci cînd vin morții — morții pătați cu limonadă zmeurie.

FIIA: Nu vedeți că e nebun? Cică luna e albă! Albă! Luna!

COLONELUL (*cumpătat*): Fleacuril Binelneșles că luna e galbenă ca-ntot-

deauna. Ca o felie de piine unsă cu miere. Ca o felie de cozonac. Întotdeauna a fost galbenă luna.

BECKMANN: O, nu, domnule colonel, nu. În nopțile acelea, cînd vin morții, luna e albă, e bolnavă. E ca pîntecul unei fete însărcinate care s-a înecat în gîrlă. Atît de albă, de bolnăvicioasă, de rotundă. Nu, domnule colonel, luna e albă în nopțile cînd morții vin și gemetele lor înșingerate duhnesc înțepător, duhnesc pînă la luna cea albă, rotundă și bolnăvicioasă. Singe. Singe! Da, se ridică din gropile comune, cu pansamentele putrezite și uniforme înșingerate. Răsar din adîncul oceanelor, pe de întinsul stepelor, de sub străzi, din păduri, din ruine și smîrcuri — vineți de ger, verzu, descompuși. Se ridică de pe întinsul stepei, fără ochi, știrbi, ciungi, ologi, cu intestinalele spîrcuite, fără cranii, fără mîini, ciuruți, duhnind. Vin, se revarsă ca un șuvoi înfiorător, de necuprins. Și valurile, marea aceasta dospită a morților, se revarsă peste marginea mormintelor și se frămîntă, viscoasă, inundînd lumea. Și în clipa aceea generalul cu lampasuri din singe îmi spune: «Subofițer Beckmann! Preiei comanda. Ordonă să se numere, de la stînga la dreapta.» Și eu, eu stau în fața milioanelor de schelete rînjite, în fața acestor oseminte, purtînd răspunderea și ordonînd să se numere de la stînga la dreapta. Dar frații nu numără. Își clămpănesc înfiorător maxilarele, dar de numărat tot nu numără. Generalul ordonă cincizeci de culcări. Oasele scîrșie, bojocii șuieră, dar de numărat nu numără nimeni. Nu-i asta nesupunere, domnule colonel? Nesupunere evidentă?

COLONELUL (*șoptit*): Da, nesupunere evidentă...

BECKMANN: Nu, nu numără, fir-ar ei să fie! În schimb se adună, se strîng compact, unul lingă altul, și alcătuiesc adevărate coruri, coruri vorbite. Coruri bubuitoare, amenințătoare. Și știți ce urlă, domnule colonel?

COLONELUL (*incet*) : Nu...

BECKMANN: Beckmann urlă. Subofițer Beckmann. Mereu, mereu, Beckmann. Și urletul crește și se prăvale, animalic, străin, rece, uriaș — ca răcnetul unui dumnezeu. Da, crește și se prăvale — crește și se prăvale. Apoi, urletul se întetește până mă sufoc, până nu mai am strop de aer. Și atunci țip — țip din adîncul nopții! Atunci trebuie să țip, să țip înfiorător. Și așa, apoi, mă trezesc... În fiecare noapte. În fiecare noapte același concert pe uriașul xilofon din oase, în fiecare noapte aceleași coruri vorbite, în fiecare noapte aceleași țipăt înfiorător. Și nu mai pot dormi, pentru că, la urma urmelor, eu am purtat răspunderea. Da, eu am purtat răspunderea. De aceea am și venit la dumneavoastră, domnule colonel. Vreau și eu, în sfîrșit, să pot dormi. De aceea am venit: pentru că vreau să dorm, pentru că vreau, în sfîrșit, să pot dormi din nou.

COLONELUL: În fond, ce dorești de la mine?

BECKMANN: V-am adus-o îndărăt...

COLONELUL: Ce?

BECKMANN (*aproape naiv*): Răspunderea. Vă aduc îndărăt răspunderea. Ați uitat oare cu totul, domnule colonel? Ați uitat acel 14 februarie? Lîngă Gorodok. Erau 42° sub zero... Ați venit la noi, pe poziție, domnule colonel, și m-ați chemat: «Subofițer Beckmann.» «Prezent» am răspuns eu. Și atunci mi-ați spus — țin minte că răsufierea vi s-a prefăcut în chiciură pe gulerul dumneavoastră de blană, țin bine minte pentru că aveai un guler de blană foarte frumos — da, și mi-ați spus: «Subofițer Beckmann, îți dau comanda acestor douăzeci de oameni și răspunzi de ei. Cercetezi pădurea la Est de Gorodok și faci ce ști ca s-ai aduci cîțiva prizonieri. Clar?» «Da, domnule colonel» — am răspuns eu. Și-apoi, am luat-o din loc, în cercetare. Iar eu, eu purtam răspunderea pentru cei douăzeci de oameni. Și am cercetat toată noaptea... Și s-a tras... Și cînd ne-am întors la pozițiile noastre, lipseau unsprezece

oameni... Iar răspunderea, o purtam eu. Asta-i totul, domnule colonel. Dar acum războiul s-a terminat. Acum aș vrea să dorm. Acum vă dau răspunderea îndărăt. Nu mai vreau s-o port, domnule colonel. V-o dau îndărăt, domnule colonel.

COLONELUL: Dar, dragul meu Beckmann, te agiți inutil. Lucrurile nu trebuie luate astfel...

BECKMANN (*calm, dar foarte grav*):

Ba da, ba da, domnule colonel. Așa trebuie luate. Răspunderea nu-i doar, așa, un cuvînt, o formulă chimică după care carnea vie, omenească, se prefăce în țărîină. Oamenii doar nu pot fi lăsați să moară, pentru un cuvînt fără sens. Cuiva tot trebuie să-i revină răspunderea asta. Morții tac; dumnezeu tace și el. Dar cei vii întreabă. În fiecare noapte întreabă, domnule colonel. Și ori de cîte ori nu pot dormi vin și întreabă. Femei, domnule colonel. Femei triste, cernite. Femei bătrîne, cu părul cărunț, cu miini aspre și mari; femei tinere, cu ochii îndurerăți — și copii, domnule colonel. Mulți, mulți copii. Vin, și mă-ntreabă șoptind din întunecimi: subofițer Beckmann, unde e tatăl meu? Subofițer Beckmann, unde mi-e bărbatul? Subofițer Beckmann, unde mi-e feciorul, unde mi-e fratele, unde mi-e logodnicul? Unde, subofițer Beckmann? Unde? Unde? Unde? Așa mă întreabă pînă la răsăritul zorilor. Sînt numai unsprezece femei, domnule colonel, numai unsprezece, care mă-ntreabă pe mine. Cîte vă întreabă pe dumneavoastră? O mie? Două mii? Și dormiți bine, domnule colonel? Atunci, ce mai contează dacă la cele două mii, adaug și răspunderea celor unsprezece ale mele. Puteți dormi, domnule colonel? Cu două mii de stafii la căpătii, în fiecare noapte? Și mai puteți și trăi, domnule colonel? Puteți trăi măcar și o singură clipă, fără să urlați? Atunci, într-adevăr, nimic nu contează pentru dumneavoastră. Pot să ațipesc și eu în sfîrșit — dacă sînteți atît de drăguț și vă luați răspun-

derea îndărăt. În acest fel, în sfârșit, pot dormi cu sufletul împăcat. Da, cu sufletul împăcat. Asta e, domnule colonel. Ah, doamne, în sfârșit o să dorm!

COLONELUL (*i se taie răsuflarea, dar ride ca să iasă din încurcătură. Ride jovial și vorbește nu prea sigur de sine*) : Tinere, tinere. Nu știu zău... Nu știu zău... Vei fi fiind vreun pacifist camuflat! Așa, nițel distructiv, hm? Dar, (*ride înții încurcat, apoi biruie firea sa sănătoasă, prusacă, și ride din toată inima* :) dar, dragul meu! Aproape că-mi vine să cred că ești, așa, o mică pușlama. Cum? Am ghicit? Așa e? Un ghiduș, nu? (*Ride.*) Delicios, băiete, delicios. Ai un umor abisal, băiete! Știi, (*fi întrerupe rîsul nestăpînit*) știi, cu chestia asta poți ajunge pe scenă. Da, da, pe scenă! (*Nu vrea să-l jignească, dar e alfit de sănătos, de naiv, de militar, încît nu poate socoti visul lui Beckmann decît o simplă glumă.*) Cu ochelarii ăștia caraghioși, cu tunsoarea asta hazlie! Și totul ar trebui împletit, într-un fel, cu muzică. (*Ride.*) Doamne, visul ăsta nostim. Și culcărilor, culcărilor pe muzică de xilofon! Nu, zău, dragă, trebuie să urci pe scenă! O lume-ntreagă o să ridă de o să se prăpădească! O, doamne! (*Ride cu lacrimi, sughite.*) În primul moment nici n-am înțeles că vrei, de fapt, să te produci cu o chestie hazlie ca asta. Am crezut că îți lipsește o doagă. Nici n-am bănuir că ești un umorist de talia asta. Nu zău, ne-ai oferit o seară atît de plăcută, încît meriți o recompensă. Știi ce? Du-te jos la șoferul meu, ia-ți apă caldă, spală-te, rade-ți barba, pune-te la punct. Și spune-i șoferului să-ți dea unul din costumele mele vechi. Lasă, lasă, atîta lucru poți primi de la mine. Ai să te simți din nou om, tinere. Înții trebuie să redevii om!

BECKMANN (*se trezește pentru prima dată din apatie*) : Om? Să redevin om? Eu, să redevin om? (*Strigă* :) Eu? Dar voi, voi ce sînteți? Oameni? Oameni? Voi?! Cum? Da? Voi sînteți oameni?!

MAMA (*tipă strident. Ceva se răstoarnă*) : Nu! Ne omoară! Nuuu!...

Un zgomot îngrozitor, glasurile celor din casă se-aud de-a-valma, tipînd.

GINERELE : Ține lampa.

FIICA : Ajutor! S-a stins lumina! Mama a răsturnat lampa.

COLONELUL : Liniște, copii.

MAMA : Faceți odată lumină!

GINERELE : Unde e lampa?

COLONELUL : Aici, uite-o aici.

MAMA : Slavă domnului, e iarăși lumină.

GINERELE : Și golanul a-ntins-o! Din prima clipă mi-a părut suspect băiețușul.

FIICA : Unu, doi, trei, patru. Totul e la loc. Doar platoul e spart.

COLONELUL : Mii de draci, da' ce-o fi urmărit?

GINERELE : Poate e-ntr-adevăr numai un țicnit.

FIICA : Nu. Vedeti, lipsește sticla de rom.

MAMA : Doamne, bărbate, romul tău cel bun?

FIICA : A dispărut și o jumătate de piine.

COLONELUL : Ce, piinea?

MAMA : A luat piinea? Ce-o fi vrînd cu ea?

GINERELE : Poate vrea s-o mănînce. Sau s-o amaneteze. Oameni de felul ăstuia n-au scrupule.

FIICA : Da, poate vrea s-o mănînce.

MAMA : Bine, dar piine — piine goală?!

(*O ușă scîrțlie și se închide.*)

BECKMANN (*din nou în stradă. Se aude un gîlgîit*) : Au dreptate oamenii. (*Se îmbată tot mai tare.*) Noroc! Încălzește!

Da, au dreptate. Noroc! Să stăm și să bocim morții, cînd ne pîndește aceeași soartă?! Noroc! Oamenii au dreptate! Morții ne copleșesc. Ieri zece milioane, azi treizeci. Miine vine unul și aruncă-n aer un continent întreg. Iar săptămîna viitoare, un altul, scornește uciderea tuturor în șapte secunde, cu zece grame de otravă. Și noi să bocim? Noroc! Mi se pare că ar cam trebui să ne îngrijim din vreme de-un locșor pe altă planetă. Noroc! Au dreptate ăștia. Mă duc la circ. Au dreptate, măi băiete! Colo-

nelul a ris de s-a prăpădit. Cică așa să urc pe scenă! Șchiopătind, cu mantaua asta, cu mutra asta, cu ochelarii puși pe nas, cu tunsorea asta ca peria. Are dreptate colonelul. O să se prăpădească lumea rîzînd. Noroc! Trăiască colonelul! El mi-a salvat viața. Heil, domnule colonel! Noroc! Trăiască singele! Trăiască batjocorirea morților! Mă duc la circ. Oamenii au să se prăpădească de ris, dacă totul va fi destul de macabru, cu sînge și morți. Hai, sticlucio, mai gilgiu o dată! Noroc! Rachiul mi-a salvat viața. Mi-e înecată mîntea. Noroc! (*Beat și măreț* :) Cine are rachiul sau un pat, sau o fată, acela să-și viseze ultimul vis! Mîine poate fi prea tîrziu! Clădească-și în vis o arcă a lui Noe, și pornească, bînd și cîntînd, spre veșnicia beznelor! Las' pe ceilalți să se cufunde în teamă și disperare! Cine are rachiul, e salvat. Noroc! Trăiască singerosul colonel! Trăiască răspunderea! Heil! Mă duc la circ! Trăiască circul! Întregul, marele circ!

Scena 4

O cameră. Directorul unui cabaret. BECKMANN, încă ușor amețit de băutură.

DIRECTORUL (*foarte convins*) : Vedeți dumneavoastră, în artă ne trebuie un tineret care să ia atitudine activă față de toate problemele. Un tineret curajos, lucid...

BECKMANN: Da, lucid... trebuie să fie foarte lucid...

DIRECTORUL : ... un tineret revoluționar. Ne trebuie un spirit ca al lui Schiller care la douăzeci de ani și-a scris *Hoții*. Ne trebuie un Grabbe, un Heinrich Heine! Ne trebuie astfel de spirite, ascuțite, geniale, nu un tineret romantic, ci unul apropiat de realitate, zdravăn, care să privească hotărît în față, părțile întunecate ale vieții — lipsit de sentimentalism, obiectiv, chibzuit. Ne trebuie oameni tineri, o generație care să vadă și să iubească viața, așa cum e ea; care să țină steagul adevărului sus; care să aibă planuri, idei. Nu trebuie să fie înțelepciuni profunde.

Pentru Dumnezeu! Nu perfecțiuni, nu lucruri gata coapte, nu lucruri lămurite și răslămurite! Să fie ceva, ca un strigăt, un strigăt al inimii! Probleme, speranțe, foame de cunoaștere!

BECKMANN (*pentru sine*) : Foame, da, ne este foame...

DIRECTORUL : Dar tînar trebuie să fie tineretul acesta — pasionat și curajos. Și tocmai în artă trebuie să fie așa. Uitați-vă la mine: la șaptesprezece ani mă aflam pe scena cabaretelor înfruntînd burta verzimea și stricîndu-i cheful. Ceea ce ne lipsește, e o trupă de avangardă, care să prezinte chipul cenușiu și suferînd al timpului nostru.

BECKMANN (*pentru sine*) : Da, da, mereu-mereu să prezinte. Chipuri, fantome, arme, mereu să prezinte ceva.

DIRECTORUL : Apropo de chipuri: de ce purtați ochelarii aceștia aproape groteschi? I se face rău, nu alta, celui care se uită la dumneavoastră. Ceea ce purtați, acolo, pe nas, e un lucru tare nostim.

BECKMANN (*automat*) : Da, sînt ochelarii mei de mască de gaze. Țștia îi primeam la armată, noi, ochelariștii, ca să putem recunoaște și lovi dușmanul, chiar și cu masca pusă.

DIRECTORUL : Bine, dar războiul s-a terminat de mult! Trăim de o groază de vreme cea mai autentică viață civilă. Și dumneavoastră tot în ținută militară?

BECKMANN : Nu mi-o luați în nume de rău. Abia alaltăieri m-am întors din prizonierat. Oare... alaltăieri? Da, alaltăieri...

DIRECTORUL : Prizonierat? Îngrozitor, nu? Îngrozitor. Da, războiul! Dar ochelarii... oricum... n-aveți alții?

BECKMANN : Sînt fericit că-i am și pe ăștia. Sînt salvarea mea. Nu există salvare — vreau să vă spun... ochelarii...

DIRECTORUL : Bine, dar nu v-ați îngrijit din vreme, scumpul meu domn?

BECKMANN : Unde, în prizonierat?

DIRECTORUL : Ah, da, uitasem, prizonieratul ăsta! Vedeți, eu m-am asigurat de ochelari. Ehe, cap nu glumă! Sînt

fericitul posesor a trei perechi de ochelari de rasă, clasa-ntii, cu ramă de os. Os veritabil, dragul meu. O pereche galbeni — pentru serviciu; o pereche discreți — pentru oraș; și o pereche pentru scenă. Cu ramă neagră, masivă. Sînt foarte arătoși.

BECKMANN: Îmi pare rău că nu vă pot oferi ceva în schimbul unei perechi pe care să mi-o cedați mie... Eu însumi mă simt atît de inutil, de neputincios. Știu cît de caraghios arată ochelarii ăștia, dar ce să fac? N-ați putea... cumva... o pereche...

DIRECTORUL: Dar ce vă închipuiți, scumpe domn?! Nu mă pot lipsi de nici una din bițele perechi de ochelari pe care le am. Ideile mele, activitatea mea, dispoziția mea chiar, depind de ei.

BECKMANN: Da, exact, și ale mele. Dar n-ai în fiecare zi rachiul. Și cînd s-a terminat rachiul, viața pare de plumb: grea, indigestă, cenușie, fără valoare. Cred însă că pe scenă ochelarii ăștia, nemaivăzut de urîți, sînt totuși, mai potriviți.

DIRECTORUL: Cum așa?

BECKMANN: Vreau să zic, mai de efect, mai comici. Oamenii rid de se prăpădesc văzîndu-mă cu ei pe nas. Dacă mai adăugăm și tunsoarea... Și mantaua asta... Și apoi, nu uitați, figura asta, a mea! Totul e nemaipomenit de hazliu, nu?

DIRECTORUL (*care începe să nu se simtă bine*): Hazliu? Hazliu, spuneți? Oamenilor le îngheață zîmbetul pe buze cînd vă văd. O să-i treacă florii, o să-i cuprindă groaza în fața acestei fantome de pe alt tărîm. Dar oamenii vor să gusto, în sfîrșit, arta! Să se înalțe, să se remonteze — nu să vadă fantome. Nu, așa nu vă puteți înfățișa. Ceva mai vesel, mai cugetat, ceva genial trebuie să le oferim oamenilor. Ceva pozitiv. Pozitiv, dragul meu. Gîndiți-vă la Goethe! Gîndiți-vă la Mozart, Fecioara din Orleans, Richard Wagner, Max Schmelling, Shirley Temple!

BECKMANN: Cu astfel de nume, firește, nu pot concura. Eu sînt doar Beckmann. Un B cu un eckmann în coadă.

DIRECTORUL: Beckmann? Beckmann? Pînă acum n-am auzit de numele acesta prin cabarete. Sau poate ați lucrat sub pseudonim?

BECKMANN: Nu, sînt cu totul nou în treaba asta. Sînt începător.

DIRECTORUL (*se schimbă cu totul*): Ești începător? Bine, dragul meu, chiar atît de simplu nu se petrec lucrurile în viață. Nu, zău, prea simplificat vezi lucrurile. Nu se face carieră, așa, cu una cu două. Subapreciezi pare-mi-se răspunderea noastră, a patronilor! Să aduci un începător pe scenă, poate însemna ruina. Publicul vrea nume, domnule!

BECKMANN: Goethe, Schmelling, Shirley Temple și altele asemănătoare, nu?

DIRECTORUL: Întocmai. În orice caz nu începători, nu necunoscuți. Și cîți ani ai, mă rog?

BECKMANN: Douăzeci și cinci!

DIRECTORUL: Ei vezi?! Gustă mai întîi din viață, prietene! Vîră-ți nasul în viață! La urma urmelor, ce-ai făcut pînă acum?

BECKMANN: Nimic. Război. Am răbdut foame, frig, am tras cu pușca. Război. Încolo nimic.

DIRECTORUL: Altceva nimic? Păi, ce-i asta? Călește-te mai întîi pe frontul vieții, amice. Muncește, fă-ți un nume, și atunci, te lansăm într-o montare nemaivăzută. Dar învață mai întîi să cunoști lumea, — și pe urmă vino pe-aici! Devin-o întîi «cineva»!

BECKMANN (*plin acum liniștit și monoton, apoi, treptat, agitat*): Și unde anume să încep? Unde? O dată tot trebuie să ți se ofere undeva un prilej. Undeva trebuie să înceapă și un începător. Unde să începem? Unde? Undeva vrem și noi, în sfîrșit să începem, omul lui Dumnezeu!

DIRECTORUL: Expresii de asemenea fel te rog să ți le păstrezi. La urma urmei, n-am trimis pe nimeni în prizoneriat. Eu, nu.

BECKMANN: Nu, nimeni nu ne-a trimis în prizoneriat. Nu. Am vrut noi să mergem. Da, noi, cu toții am vrut războiul. Ba unii au vrut chiar să rămîna

acolo: sub zăpadă, sub nisip. Aștia au avut măcar șansa asta. Dar noi, noi nu putem începe nicăieri. Nicăieri nu putem începe!

DIRECTORUL (resemnat): Dacă ții! Poftim: începe. Poftim, să te vedem. Începe. Dar scurt. Scurt. Timpul e scump. Deci, poftim. Fi însă bun și începe odată! Ți ofer marea șansă. Ai un noroc chior: ți pun la dispoziție urechea mea. Trebuie să prețuiești asta, tinere. Să prețuiești cu adevărat treaba asta. Dar începe odată, pentru numele lui Dumnezeu. Ei, haide o dată.

Muzică de xilofon în surdină. Se recunoaște melodia: « O bravă nevestică de soldat ».

BECKMANN (cintă, mai mult vorbit, incet, apatic și monoton):

*O, bravă nevestică de soldat,
Cunosc atât de bine cîntecul,
Cîntecul frumos și suav.
Da'totul în viață ieșise pe dos.*

Refren

*Și lumea a ris.
Iar eu am urlat.
Dar negura nopții
Răcorise totul apoi.
Și-acum
Rînjește doar luna
Printr-o gaură
Căscată-n perdea.*

*Întorcîndu-mă acasă și eu
Patul mi l-am găsit ocupat.
Că zilelor nu le-am pus capăt
M-a uimît și pe mine atunci.*

Refren

*Și lumea a ris.
Iar eu am urlat.
Dar negura nopții
Răcorise totul apoi.*

*Și-acum
Rînjește doar luna
Printr-o gaură
Căscată-n perdea.*

*Și iată-mă în mijlocul nopții
Altei femei surzînd drăgăstos.
Ea n-a spus nimic de Germania,
Nici Germania de noi n-a-ntrebat.*

*Noaptea se scurse prea repede.
Zorile aduseră pe altul în prag.
Avea un singur picior — bărbatul ei
Sosit la patru, în clarele zori.*

Refren

*Și lumea a ris.
Iar eu am urlat.
Dar negura nopții
Răcorise totul apoi.
Și-acum
Rînjește doar luna
Printr-o gaură
Căscată-n perdea.*

*Și iarăși gonesc pe afară.
Cîntecul mă urmărește mereu,
Cîntecul frumos despre o...
Bravă nevestică de soldat.*

(Sunetele xilofonului se sting treptat.)

DIRECTORUL (laș): Nu-i rău. Nu, nu e prea rău. E chiar drăguț. Pentru un începător, chiar foarte drăguț. Desigur, totul are încă prea puțin spirit, dragă tinere. Nu e suficient de sclipitoare. Îi lipsește o anumită strălucire specifică. Evident, nu e încă poezie. Îi lipsește un anumit timbru, picanterea discret-erotică — pe care o cere tocmai tema asta, a infidelității conjugale, asta cere neapărat. Spectatorii vor să fie gîdilați — nu chinuiți. Altfel însă, e destul de drăguț pentru vîrsta dumatăle. E drept mai lipsesc etica și o anumită profunzime, dar — cum am mai spus — pentru un începător nu e totuși rău. E încă un pic cam prea afîșată chestia, prea evidentă...

BECKMANN (*absent, aparte*): Prea evident...

DIRECTORUL: ... prea zgomotos. Prea direct, înțelegi? La vîrsta dumitale, îți lipsește încă o anumită voioșie...

BECKMANN (*idem*): voioșie...

DIRECTORUL: ... calmă, cumpănită. Gîndește-te la maestrul nostru al tuturor, la Goethe. Goethe s-a dus la război cu ducele său — și la focul taberei, a scris o operetă.

BECKMANN (*idem*): operetă...

DIRECTORUL: Asta e geniul. Asta e marea diferență!

BECKMANN: Da, ce-i drept, e o mare diferență.

DIRECTORUL: Așa că... dragă prietene, să mai așteptăm cîțiva anișori...

BECKMANN: Să aștept? Dar mi-e foame! Trebuie să lucrez.

DIRECTORUL: Da, dar arta trebuie să se dezvolte, să se maturizeze. Ceea ce ai prezentat dumneata aici, e încă lipsit de eleganță, de experiență. Totul e prea cenușiu, prea gol. Dumneata îmi superi publicul. Nu putem oferi oamenilor plîne neagră...

BECKMANN (*idem*): ... plîne neagră...

DIRECTORUL: ... cînd ei cer biscuiți. Mai rabdă și dumneata un pic. Mai lucrează cu dumneata însuși, mai șlefuieste-te, mai maturizează-te. Ce mi-ai prezentat dumneata e — cum am spus — destul de drăguț, dar nu e încă artă.

BECKMANN: Artă, artă! E adevăr!

DIRECTORUL: Da, adevăr. Dar arta n-are nimic comun cu adevărul!

BECKMANN (*absent, aparte*): Așa...

DIRECTORUL: Cu adevărul nu ajungi departe.

BECKMANN (*la fel*): Așa...

DIRECTORUL: În felul ăsta te faci doar antipatic. Unde am ajunge dacă toată lumea ar începe, așa deodată să spună adevărul?! Cine vrea, astăzi, să știe ceva de adevăr? Hm? Cine? Așa stau lucrurile — să nu uiți...

BECKMANN (*amar*): Da, da. Înțeleg. Vă mulțumesc. Încetul cu încetul

încep să pricep. Așa stau lucrurile — și asta nu trebuie uitat. (*Glasul îi devine tot mai aspru, pînă cînd scîrțîitul ușii ajunge la maximum de tîrîe.*) Asta nu trebuie uitat: cu adevărul nu ajungi departe. Cu adevărul te faci doar antipatic. Cine vrea să știe, azi, de adevăr? (*Tare:*) Da, încetul cu încetul pricep. Așa stau lucrurile. (*Beckmann pleacă fără să salute. O ușă scîrțîie și se închide zgomotos.*)

DIRECTORUL: Dar, tinere... De ce deodată atît de sensibil?

BECKMANN (*disperat*):

Rachiul s-a dus

Și e cenușie

Toată lumea asta

Ca o porcărie.

Drumul spre Elba duce drept înainte.

CELĂLALT: Stai locului Beckmann. Drumul e aici. Sus.

BECKMANN: Drumul ăsta miroase a sînge. Aici a fost ciopîrțit adevărul. Drumul meu duce spre Elba. Și Elba e colo, jos.

CELĂLALT: Haide, Beckmann. Nu dispera. Adevărul trăiește.

BECKMANN: Cu adevărul e ca și cu curviștina pe care o știe tot orașul. O cunosc toți, dar se simt tare prost cînd o întîlnesc pe stradă. Treburile astea sînt treburi de noapte, ascunse. Ziua, sînt cenușii, crude, urite — și curviștina și adevărul. Unii nu-l pot înghiți o viață-ntreagă.

CELĂLALT: Haide, Beckmann. Întotdeauna se află undeva o ușă deschisă.

BECKMANN: Da, pentru Goethe. Pentru Shirley Temple sau Schmelling. Dar eu sînt numai Beckmann. Beckmann cel cu ochelari hazlii și cu o tunsoare nostimă. Beckmann cel șchiop, Beckmann c-o manta de Moș Crăciun. Sînt doar o glumă proastă pe care a făcut-o războiul, o stafie a trecutului. Și pentru că sînt Beckmann, nu Mozart, toate ușile-mi sînt închise. Buf! De aceea rămîn pe dinafară. Buf! Și încă o dată. Buf! Și iar, buf! Mereu și mereu, pe dinafară. Buf! Și fiindcă sînt începător, nu pot începe

nicăieri. Și fiindcă nu am glas tunător, n-am devenit ofițer. Și pentru că-s prea zgomotos, îngrozesc spectatorii. Și fiindcă am o inimă care noaptea zvîcnește printre morți, trebuie mai întâi să redevin om. Să redevin om, în hainele domnului colonel.

*Rachiul s-a dus
Și e cenușie
Toată lumea asta
Ca o porcărie.*

Drumul miroase a singe, fiindcă aici a fost ucis adevărul. Și toate ușile-s închise. Aș vrea să merg acasă, dar toate străzile sînt cufundate în beznă. E luminat doar drumul care duce la. Elba. Da, asta-i luminat.

CELĂLALT: Stai, Beckmann. Drumul tău e pe-aici. Asta e drumul spre casă. Trebuie să mergi acasă, Beckmann. Acasă te-asteaptă tatăl. Și mama te-asteaptă înaintea ușii. Ți-a cunoscut pasul...

BECKMANN: Doamne! Acasă! Da, vreau să mă duc acasă. Vreau să mă duc la mama. Să mă duc, în sfîrșit, la mama. La mama...

CELĂLALT: Vino. Pe-aici e drumul tău. Vezi, de-abia la urmă îți vine în gînd drumul pe care ar fi trebuit să mergi de la început.

BECKMANN: Acasă, la mama. La mama...

Scena 5

O casă. O ușă. BECKMANN.

BECKMANN: Casa noastră mai stă în picioare! Și are o ușă! Iar ușa e pentru mine. Mi-o va deschide mama, și mă va lăsa ca să intru. Cum de mai există casa noastră? Scara scîrliie și acum. Asta-i ușa noastră. Pe-aici iese tata în fiecare dimineață, la opt. Pe-aici, intră, în fiecare seară. Afară de duminică. Aci, mormăie mereu pe sub nas, căutînd în legătură cheia potrivită. Zi de zi. O viață-ntreagă. Pe-aici tot intră și iese mama. De trei, de șapte, de zece ori pe zi. În fiecare zi. O viață.

O viață-ntreagă. Da, asta-i ușa noastră. Dincolo de ea scîrliie ușa bucătăriei, dincolo de ea bate pendula, marciind cu glas răgușit, ceasurile care nu se mai întorc. Dincolo de ea mă jucam pe un scaun răsturnat, de-a automobilistul. Dincolo de ea tata tușește într-una. Parcă rigiile robinetului stricat din bucătărie. Da, asta-i ușa noastră. Și dincolo de ea se deapănă o viață, de pe un mosor fără sfîrșit. O viață care a fost mereu aceeași treizeci de ani la rînd! O viață care se deapănă, tot așa. Războiul a ocolit această ușă. N-a spart-o, n-a smuls-o din țîțini. Ușa noastră a lăsat-o-n pace. Din întîmplare, din nebăgare de seamă. Și iată, această ușă mă așteaptă. Pentru mine se va deschide. Și se va închide în urma mea, ca să nu mai rămîn afară. Și atunci, voi fi acasă. Da, ușa noastră cu vopseaua pe alocuri scorjiată, cu cutia de scrisori strîmbată, ușa noastră cu bumbul soneriei clătîindu-se, cu tăblița de alamă pe care o curăț în fiecare dimineață mama, și pe care stă scris numele nostru: Beckmann. Ia te uită, tăblița de alamă lipsește! De ce n-o fi aici tăblița de alamă? Cine ne-o fi scos numele? Ce-i cu cartonul ăsta murdar de pe ușa noastră, cu numele ăsta străin? Doar aici nu stă nici un Kramer... De ce nu-i numele nostru pe ușă? De treizeci de ani se afla aici. Cum să-l scoți, cu una cu două, și să-l înlocuiești cu altul? Unde-i tăblița noastră, de alamă? Celelalte nume sînt pe fiecare ușă, la locul lor. Ca-ntotdeauna. De ce nu mai scrie aici Beckmann? Nu se poate să prinzi de ușă alt nume, de vreme ce, treizeci de ani, a scris pe ea Beckmann. Cine-i Kramer ăsta? (Sună, ușa se deschide scîrîind.)

DOAMNA KRAMER (cu o față îndiferentă, cu o politeță rece, care e mai îngrozitoare decît cruzimea și brutalitatea): Ce doriți?

BECKMANN: Bună ziua... Da... nu...

DOAMNA KRAMER: Poftim?

BECKMANN: Nu știți cumva unde e tăblița noastră?

DOAMNA KRAMER: Ce fel de « tăblița noastră »?

BECKMANN: Aceea care se afla aici. Treizeci de ani a stat aici.

DOAMNA KRAMER: Nu știu.

BECKMANN: Nu știți unde sînt părinții mei?

DOAMNA KRAMER: Da' cine-s părinții dumitale? Și cine ești dumneata?

BECKMANN: Mă numesc Beckmann. M-am născut în această casă. Și asta-i locuința noastră.

DOAMNA KRAMER (*mai mult limbută și disprețuitoare decît vulgară*): Regret — dar asta e locuința noastră. Dinspre partea mea poți să te fi născut dumneata aici, dar locuința nu-i a dumitale. E locuința noastră.

BECKMANN: Da, dar... unde sînt părinții mei? Undeva tot trebuie să locuiască.

DOAMNA KRAMER: Dumneata ești fiul acestor Beckmann-i, zici?

BECKMANN: Da, desigur, eu. Aici m-am născut...

DOAMNA KRAMER: Se poate. Nu mă interesează. Locuința este a noastră.

BECKMANN: Dar părinții? Unde-s părinții mei? Nu puteți să-mi spuneți unde se află?

DOAMNA KRAMER: Da dumneata nu știi? Și zici că ești fiul lor? Știi că ești bine? Dacă nu știi dumneata...

BECKMANN: Pentru Dumnezeu, unde-s bătrînii? Doar aici au stat treizeci de ani. Și acum să nu mai fie aici... Spuneți-mi o dată. Doar trebuie să fie undeva...

DOAMNA KRAMER: Da. După cite știi, Alea 5.

BECKMANN: Alea 5? Ce fel de Alea 5?

DOAMNA KRAMER (*resemnată, mai mult miloasă decît brutală*): Alea 5, în Ohlsdorf. Știi ce-i Ohlsdorf? Un cimitir. Știi unde-i Ohlsdorf? Lîngă Fuhlsbüttel. Acolo-s cele trei stații terminus ale Hamburgului: în Fuhlsbüttel pușcăria, în Alsterdorf, balamucul, și în Ohlsdorf, cimitirul. Acolo-s bătrînii dumitale. Acolo stau acum. Zici că nu știi?

BECKMANN: Dar ce fac acolo? Sînt morți? Trăiau pînă de curînd. De unde era să știu? Am fost trei ani în prizonierat. Mai bine de o mie de zile. Cum de au murit?! Trăiau pînă de curînd. Cum de au murit în acest răstimp? N-aveau nimic. Doar că tatăl tușea. Dar tusea asta era veche. Iar mama, mama avea picioarele veșnic înghețate din pricina cimentului din bucătărie. Dar din atîta nu moare nimeni. Cum de au murit? N-aveau nimic. Cum să moară, așa, fără motiv?

DOAMNA KRAMER (*familiară, neglijentă, de un sentimentalism cam aspru*): Ei, dar să știi că ești un fiu ciudat. Treacă! O mie de zile în prizonierat, nu-s glumă. Îmi dau seama, te dărimă. Știi, bătrînii Beckmann n-au mai putut-o duce... După cum știi, s-au cam compromis în cel de-al treilea Reich. Ce i-o mai fi trebuit bătrînului să-și pună uniforma? Era destul de activ, bătrînul domn. De, s-a compromis pe timpul naziștilor. S-a compromis destul de serios. Ei, și cînd s-a terminat cu evul ciumei brune, l-au cam luat la întrebări pe domnul tată. Trebuia să-și țină și el gura. Dar a fost cam activ, bătrînul Beckmann. Și cînd s-a terminat cu băiețașii în cămăși brune, l-au cam căutat la dinți. Ei, și ce e drept, dinții-i s-au dovedit a fi cam stricați — cam tare stricați. Da' ia spune — că mă amuză chestia asta pe care ai pus-o în chip de ochelari, pe nas: de ce dracu o porți? Doar nu poți să umbli cu așa ceva. N-ai niște ochelari ca lumea, tinere?

BECKMANN (*automat*): Nu. Țstia-s ochelari pentru masca de gaze. Îi primeau soldații care...

DOAMNA KRAMER: Știu, cunosc, cu toate astea nu mi-aș pune așa ceva pe nas. Mai bine aș sta acasă. Dacă te-ar vedea bărbatul meu! Știi ce-ar spune? Omule, ar spune — tinere, ar spune, scoate balustrada asta de pe nas...

BECKMANN: Să lăsăm asta... Ce e cu tatăl meu? Continuăți. Era tocmai atît de antrenant. Dați-i drumul, doamnă Kramer. Dați-i drumul.

DOAMNA KRAMER: Păi, nu mai am ce spune. L-au pus pe liber. Bineînțeles, fără pensie. Și au trebuit să părăsească și locuința. Și-au putut lua doar o cratiță. A fost cam neplăcut, desigur. Și asta le-a dat bătrînilor ultimul brînci. N-au mai putut. Și — cum să zic? — s-au denazificat singuri și definitiv. Ce-i drept, a fost o dovadă de consecvență din partea bătrînului dumatăle...

BECKMANN: Cum ai spus? S-au...?

DOAMNA KRAMER (*mai mult blajin decît vulgar*): Denazificat. Știți, așa spunem noi. E, așa, o vorbă de-a noastră. Da, bătrînilor domni le-a cam pierit cheful de viață. Și într-o dimineață i-au aflat în bucătărie țepeni și vineți. Ce prostie — a zis bărbatul meu — cugazul ăsta puteam găti o lună întreagă.

BECKMANN (*încet, dar amenințînd înfiorător*): Cred c-ar fi bine să închideți ușa. Dar repede. Repede! Și încuiați-o. Închide ușa, îți spun! Închide-o!

Ușa sclîrșite, doamna Kramer țipă isteric, apoi se aude izbitura ușii.

BECKMANN (*încet*): Nu mai pot suporta! Nu mai pot! Nu mai pot!

CELĂLALT: Ba da, Beckmann, poți.

BECKMANN: Nu! Nu mai vreau să suport! Pleacă! Pleacă, optimist timpit!

CELĂLALT: Nu, Beckmann. Drumul tău e aici, sus. Haide, rămîi, aici, sus, Beckmann. Drumul tău încă nu s-a terminat. Vîno!

BECKMANN: Ești un porc! Dar ai dreptate: totul se poate suporta! Suportă și mergi mai departe. Uneori ți se taie răsufierea și-ți vine să uci. Dar iată că apoi răsufli și nu omori pe nimeni. Nu țipi, nu plîngi. Suportă. Doi morți. Cui îi pasă astăzi de doi morți?!

CELĂLALT: Taci, Beckmann. Vîno.

BECKMANN: Da, e cam dureros cînd cei doi morți sînt tocmai părinții tăi. Dar doi bătrîni, morți? Păcat de gaz! S-ar fi putut găti o lună întreagă cu el!

CELĂLALT: Las-o baltă, Beckmann, vîno. Drumul ne așteaptă.

BECKMANN: Da, «las-o baltă». Dar există o inimă care țipă, o inimă care ar dori să ucidă! O inimă ticăloasă care i-ar ucide pe ăștia căroră le pare rău de gaz. Am o inimă, care ar dori să se liniștească undeva, adînc sub valurile Elbei, înțelegi? A țipat inima asta din mine pînă a răgușit, dar n-a auzit-o nimeni! Nimeni! Nici aici, jos — nici colo, sus. Doi bătrîni au luat-o spre cimitir. Ieri au fost poate două mii. Alaltăieri, poate șaptezeci de mii. Mîine vor fi poate patru, sau poate șase milioane. Porniți spre gropile comune ale lumii. Cine întreabă de ei? Nimeni. Aici, jos, nici un om — colo, sus, nici un dumnezeu. Dumnezeu doar me dus, iar noi continuăm să trăim.

CELĂLALT: Beckmann... Las-o baltă, Beckmann. Tu vezi totul prin ochelarii tăi de mască de gaze. Vezi totul strîmb, Beckmann. Nu e chiar așa. Au fost timpuri cînd cititorii ziarelor din Kapstadt oftău adînc aflînd că în Alaska au înghețat două fete. Se întîmpla mai înainte, ca cei din Hamburg să nu poată adormi seara, fiindcă la Boston a fost răpit un copil. Și se întîmpla, să se întristeze cei din San Francisco la prăbușirea vreunui aerostat, cu pilot cu tot, lîngă Paris...

BECKMANN: Da, mai înainte. Mai înainte! Cînd, mai înainte? Cu zece mii de ani? Azi mai înduioșează inimile oamenilor doar listele de morți terminate cu șase zerouri. Dar oamenii nu mai oftează sub veieleze lor. Dorm liniștiți și adînc, dacă mai au un pat. Împietriți, covîrșiți, singuratici, pășesc alături de durerea lor. Sînt hrăniți cu cifre pe care abia le pot pronunța de lungi ce sînt. Și cifrele înseamnă...

CELĂLALT: Lasă asta, Beckmann...

BECKMANN: Ba nu! Ba nu! Ascultă pînă n-o să mai poți. Cifrele sînt atît de lungi încît nici nu le pot rosti. Și cifrele înseamnă...

CELĂLALT: Lasă asta...

BECKMANN: Ba nu! Cifrele înseamnă morți. Oameni omoriți cu grenade, cu bombe, cu schije; morți de foame,

perii în viscol, inecați în oceane; morți de disperare, rătați, dispăruți! Și zerourile acestor cifre nu le poți număra pe degete.

CELĂLALT: Lasă asta, Beckmann. Drumul ne așteaptă, vino.

BECKMANN: Și unde duce drumul ăsta? Unde sîntem noi? Mai sîntem pe pămînt? E ăsta pămîntul? Pămîntul pe care-l știm? Nu ne-a crescut încă blană? Nu ne cresc cozi, colți de fiară, ghiare? Mai umblăm oare în două picioare? Omule, omule, care ți-e drumul? Încotro te duci, omule? Răspunde-mi, tu, celălalt din mine, optimistul. Răspunde-mi — tu care ai mereu un răspuns la toate!

CELĂLALT: Ai să rătăcești, Beckmann. Rămii aici. Vino, ăsta e drumul tău. Lasă-le pe celelalte. Uneori drumul urcă, alteori coboară. Nu te speria cînd coboară și e întuneric — drumul merge mai departe și pretutindeni sînt simburile de lumină — e soare, sînt stele, femei și ferestre, felinare și uși deschise. Nu te speria de stai o frîntură de ceas singur, în noapte și-n ceață. Vei da mereu de semeni. Hai, tinere, nu obosi. Nu asculta melodia aceea a xilofonistului, las-o baltă!

BECKMANN: Nu asculta! Las-o baltă! E tot ce poți să-mi spui? Milioane de morți, de dispăruți — nu înseamnă nimic? Tu zici să n-ascult, să nu mă împotrivesc! Am rătașit? Da, drumul ăsta e cenușiu, înfiorător, prăpăstios. Și noi îl străbatem șchiopătînd, urlînd, flămînzînd. Îl străbatem în lung — săraci, înfrigurați și obosiți. Și Elba m-a azvîrlit la mal de parc-aș fi un putregai. Nici Elba nu mă primește să dorm în ea. Spui să trăiesc? Traiul ăsta să-l trăiesc? Să-mi spui măcar și de ce? Pentru cine? Pentru ce?

CELĂLALT: Pentru tine! Pentru viață! Drumul tău așteaptă. Și pe el trec mereu, în sus și-n jos, lumini. Să fii oare atît de laș încît să-ți fie frică de întunericul dintre două lumini? Vrei numai lumini? Hai, Beckmann. Hai mai departe, pînă la lumina următoare.

BECKMANN: Mi-e foame. Mi-e frig. Auzi? Nu mai pot sta în picioare, sînt obosit. Deschide-mi tu o ușă. Mi-e foame! Pe drum e întuneric și toate ușile-s închise. Mai ține-ți gura, optimistule, mai cruț-o pentru alții! Mi-e dor de casă! Mi-e dor de mama! Mi-e dor de-un colț de piine neagră! Nu, nu e nevoie de biscuiți. Mama mea ar fi avut și pentru mine un colț de piine neagră, niște ciorapi curați și călduroși. Și atunci m-aș fi așezat sătul și încălzit în fotoliul domnului colonel, ca să-l citesc pe Dostoievski. Sau pe Gorki. Cînd ești sătul și ți-e cald, e minunat să citești despre nefericirea altor oameni și să oftezi cuprins de milă. Din păcate, mi se închid într-una ochii. Și sînt flămînd ca un cîine. Și nu pot sta în picioare. Sînt obosit de moarte, mă-nțelegi? Și nu mai vreau. Nu mai pot. Nici un pas. Nici unul...

CELĂLALT: Ține-te, Beckmann. Haide, Beckmann. Viața te așteaptă, Beckmann. Vino!

BECKMANN: Nu mai vreau să-l citesc pe Dostoievski; și-așa mi-e teamă. Nu vin. Nu. Sînt obosit. Nu, măi, nu vin. Vreau să dorm. Aici, în fața ușii mele. Mă așez aici, sub ușa mea, pe trepte — și voi dormi pînă s-o prăbuși și casa peste mine. Sau pînă la prima mobilizare. Sînt în mine oboseala lumii întregi.

CELĂLALT: Nu te lăsa copleșit, Beckmann. Vino. Trăiește.

BECKMANN: Viața asta? Nu. Viața asta-i mai puțin decît nimic. Nu, nu mai vreau. Ce zici? Hm — înainte camarazi, piesa se joacă pînă la capăt! Cine știe în ce colț vom putezi, sau la ce piept parfumat ne-om îndulci, cînd va cădea la sfîrșit cortina. Cinci acte cenușii și burnițoase.

CELĂLALT: Revină-ți, Beckmann. Viața e vie. Fii și tu viu.

BECKMANN: Taci. Iată viața:

ACTUL I: Cer de plumb. Suferi.

ACTUL II: Cer de plumb. Și iarăși suferi.

ACTUL III: Se lasă noaptea și plouă.

ACTUL IV: E beznă. Se zărește o ușă.

ACTUL V: E noapte adincă, iar ușa e închisă. Și stai afară, afară înaintea ușii. Pe malul Elbei sau al Senei, sau pe Mississippi. Stai, îngheți, faci foame și ești obosit, al naibii de obosit. Și-atunci, deodată, pleosc — iar apele fac cercuri mici, drăguțe. Și... fiștitul de mătase al cortinei. Iar niște pești și niște viermi, îți dăruiesc aplauzele lor mute! Asta e! Nu-i așa, că-i mai puțin decît nimic? În orice caz, eu nu mai continui jocul. Casc de înghit pămîntul.

CELĂLALT: Nu adoarmi, Beckmann, trebuie să mergi mai departe.

BECKMANN: Ce-ai spus? Vorbești deodată atît de încet.

CELĂLALT: Scoală-te, Beckmann! Te-asteaptă drumul.

BECKMANN: Da, drumul. Va trebui să mai renunțe și el la pasul meu trudit. De ce te-ai depărtat? Abia mai pot... abia... te... în-te-leg... (cască)...

CELĂLALT: Beckmann! Beckmann!

BECKMANN: Hm... (Adoarme.)

CELĂLALT: Beckmann, dormi?

BECKMANN (în somn): Da, dorm.

CELĂLALT: Trezește-te, Beckmann! Trebuie să trăiești!

BECKMANN: Nu, nici nu mă gîndesc să mă trezesc. Visez. Visul mi-e minunat.

CELĂLALT: Nu mai visa, Beckmann. Tu trebuie să trăiești.

BECKMANN: Să trăiesc? Da de unde! Tocmai visez că mor.

CELĂLALT: Îți spun, trezește-te! Trăiește.

BECKMANN: Nu, nu mă trezesc. Visez atît de frumos! Zac pe drum și dorm. Plămîinii, inima, picioarele, nu mai vor. Beckmann nu mai vrea, auzi? Curată nesupunere la ordin. Subofiterul Beckmann nu mai vrea, nu?

CELĂLALT: Haide, Beckmann, trebuie să mergi mai departe.

BECKMANN: Mai departe? La vale vrei să zici. Mai departe, la vale. A bas, cum zice franțuzul. E-atît de frumos să mori — nici nu mi-aș fi închipuit. Cred că moartea trebuie să fie plăcută. Încă nu s-a întors vreunul spunînd că n-a putut suporta moartea. Poate că e chiar drăguță, moartea. Poate chiar mai drăguță decît

viața. Poate... Mi se pare c-am ajuns în cer. Nu-mi mai simt trupul — e semn că ai ajuns în cer. Uite, se apropie un bătrîn, care seamănă cu bunul dumnezeu. Da, aproape că seamănă cu bunul dumnezeu. Doar că e puțin prea teologic. Și-i atît de plîngăreț! Să fie oare bunul dumnezeu? Bună ziua moșule! Ești bunul dumnezeu?

DUMNEZEU (înguițor): Da, eu sînt bunul dumnezeu, băiatul meu, sărmanul meu băiat.

BECKMANN: Ah, va să zică tu ești bunul dumnezeu? Adică cine-ți a zis «bunul dumnezeu»? Oamenii? Sau tu însuși?

DUMNEZEU: Oamenii mi-au zis bunul dumnezeu.

BECKMANN: Ciudat. Trebuie să fie niște oameni tare ciudați cei care-ți spun astfel. Vor fi mulțumiți, sătuiți, fericiți — și cei cărora le e frică de tine. Cei ce se plimbă sub soare, îndrăgostiți sau sătui și mulțumiți — sau cei pe care-i cuprinde frica o dată cu noaptea, accia trebuie să fie cei care-ți spun «bunul dumnezeu». Bunul dumnezeu! Eu însă nu-ți spun bunul dumnezeu, eu nu cunosc nici un dumnezeu bun, auzi?

DUMNEZEU: Copilul meu, sărmanul meu...

BECKMANN: Dar cînd ești bun, bunule dumnezeu? Ai fost oare bun cînd ai hotărît ca băiatul meu, copilul meu care împlinise tocmai un an — să fie sfîrțecat în bucățele de o bombă? Bun ai fost atunci cînd ai pus la cale uciderea, bunule dumnezeu? Bun ai fost?

DUMNEZEU: Nu eu am hotărît să fie ucis.

BECKMANN: Da, ai dreptate: ai lăsat doar să fie ucis. Și nici n-ai auzit cînd a țipat atît de înfiorător la șuierul bombei. Unde te aflai cînd șuierau bombele, bunule dumnezeu? Sau bun ai fost cînd au lipsit din grupa mea de cercetare cei unsprezece oameni? Unsprezece oameni mai puțin, bunule dumnezeu, dar tu nu te aflai nicăieri. Cei unsprezece au urlat înfiorător în pădurea aceea, dar tu nu erai nicăieri, bunule dumnezeu — pur și simplu nu te aflai

nicăieri. Bun ai fost cumva la Stalingrad, ai fost bun acolo? Cum? Da? Cînd anume ai fost tu bun, bunule Dumnezeu, cînd? Cînd te-ai sinchisit în vreun fel de noi, bunule Dumnezeu?

DUMNEZEU: Nimeni nu mai crede în mine. Nici tu, nici altul, nimeni. Sînt Dumnezeu în care nu mai crede nimeni, Dumnezeu de care nu se mai ocupă nimeni. Voi nu vă mai sinchisiți de mine.

BECKMANN: Ai studiat cumva teologia, doamne? «Cine de cine se ocupă». Ehe, ești bătrîn doamne, ești învechit, nu te mai potrivești cu lungile noastre liste de morți și de spaime. Nu te mai cunoaștem prea bine, ești Dumnezeu cărților de basme. Azi ne trebuie unul nou. Știi, unul pentru spaimele și mizeriile noastre. Unul nou-nouț. O, te-am căutat Dumnezeu, în fiecare ruină, în fiecare pilnie de obuz, noapte de noapte. Te-am chemat: Dumnezeu! Am urlat după tine, am plîns, am blestemat! Unde te aflai, bunule Dumnezeu? Unde ești chiar și în seara asta? Ți-ai întors fața de la noi? Te-ai ascuns între zidurile înălțătoarelor tale biserici? Și nu auzi strigătul nostru prin geamurile lor sparte, Dumnezeu? Unde ești?

DUMNEZEU: Copiii mei și-au întors fața de la mine, nu eu de la ei. Voi, voi de la mine. Eu sînt Dumnezeu în care nu mai crede nimeni. Voi v-ați întors fața de la mine.

BECKMANN: Du-te-ncolo, bătrîne, îmi tulbutri clipele morții. Pleacă, văd că ești doar un teolog plîngăreț. Răstălmăcești doar frazele: «cine de cine se ocupă? — cine de la cine și-a-ntors fața? Voi de la mine? Noi de la tine?» Ești mort, doamne. Trăiește, trăiește cu noi cînd e frig, cînd sîntem singuri și ne chiorăie mațele în liniștea nopții — atunci trăiește cu noi! Dar dă-te-ncolo, ești un teolog îmbicsit de cerneală, un moșneag plîngăreț. Pleacă!

DUMNEZEU: Copilul meu, sărmanul meu copil. Nu pot schimba nimic. Nu pot.

BECKMANN: Da, așa e doamne. Nu poți schimba. Noi nu ne mai temem de tine. Nu te mai iubim. Ești demodat. Te-au îmbătrînit teologii. Ți-s pantalonii ferfeniți, ți-s tălpile găurite iar vocea ți-e slabă, mult prea slabă pentru bubuitul timpului nostru. Nu te mai putem auzi.

DUMNEZEU: Nu, nimeni nu mă aude. Nimeni nu mă ascultă. Sînteți prea zgomoși.

BECKMANN: Sau poate ești tu de neauzit, doamne? Ai prea multă cerneală în sînge, doamne. Prea multă cerneală subțire, teologică! Pleacă bătrîne, te-au zidit în biserici și nu ne mai putem înțelege. Pleacă. Dar vezi să-ți găsești un culcuș pînă se întunecă, sau niște haine mai acătării, sau ascunde-te în vreo pădure — că altfel de se-ntimplă să meargă ceva prost, ție ți-o pun în circă. Și vezi să nu cazi pe-ntuneric, că drumul e abrupt și plin de schelete. Și astupă-ți nasul, doamne. Și culcă-te, bătrîne, culcă-te și dormi înainte. Noapte bună!

DUMNEZEU: Haine noi? Un ascunziș în pădure? Sărmanii mei copii. Dragul meu copil.

BECKMANN: Pleacă, noapte bună!

DUMNEZEU: Sărmanii mei sărmani. (Pleacă.)

BECKMANN: Bătrînii o duc cel mai greu în zilele noastre, bătrînii care nu se pot acomoda situației. Noi, inadaptabili, rămînem pe din afară. Și Dumnezeu a rămas pe dinafară. Și nimeni nu-i mai deschide ușa. Doar moartea, doar ea mai are o ușă pentru noi. Spre ușa asta mă îndrept și eu.

CELĂLALT: Nu trebuie să aștepti ca moartea să-ți deschidă ușa. Viața are mii de uși. Cine te asigură că în spatele ușii morții există mai mult decît neantul?

BECKMANN: Și ce se află îndărătul ușilor pe care mi le deschide viața?

CELĂLALT: E viața! E însăși viața! Vino, trebuie să mergi mai departe.

BECKMANN: Nu mai pot. N-auzi cum îmi şuieră plămîinii? Nu mai pot.

CELĂLALT: Poți. Plămîinii nu-ți şuieră.

BECKMANN: Ba plămînii șuieră. Ce altceva? Ascultă. Auzi? Ce poate fi oare?

CELĂLALT: E tîrnul măturătorului de stradă. Uite-l că vine. Mătura lui zgîrie asfaltul de parc-ar șuiera un plămîn astmatic. Nu e plămînul tău. Auzi? E tîrnul, e mătura. Ascultă: hîșșș, hîșșș.

BECKMANN: Da, e mătura, dar parcă ar fi plămînul unuia care-și dă duhul. Ia privește: măturătorul are lampas roșu la pantaloni. E generalul măturătorilor germani. Ia ascultă, cînd mătură, parc-ar șuiera plămîni în agonie. Auzi? Măturătorule!

MĂTURĂTORUL: Eu nu-s măturător.

BECKMANN: Nu ești măturător? Dar ce ești?

MĂTURĂTORUL: Sînt un salariat al întreprinderii de pompe funebre «Res-turi și putregai».

BECKMANN: Ești Moartea! Și umbli deghizat în măturător?

MĂTURĂTORUL: Azi ca măturător, ieri ca general. Moartea n-are voie să facă mofturi. Morți sînt peste tot. Azi zac și pe străzi. Ieri mai zăceau pe cîmpurile de luptă — și moartea era general, iar muzica de înmormîntare se cînta la xilofon. Azi zac pe străzi iar mătura morții hîrșlie, tot hîrșlie.

BECKMANN: Da, mătura morții șuieră. Hei, de la general la măturător! Să fi scăzut la bursă morții?

MĂTURĂTORUL: Da, scad. Scad. Nu se mai trag salve de salut, nu se mai trag clopote. Nu se mai rostesc cuvîntări la groapă. Nu se mai fac monumente pentru războinici. Scad, scad. Și mătura șuieră, șuieră...

BECKMANN: Pleci? Rămîi aici. Ia-mă și pe mine, Moarte. Mă părăsești?

MĂTURĂTORUL: Nu părăsesc pe nimeni. Xilofonul intonează melodia «Bătrînilor camarazi» iar mătura mea șuieră într-una. Nu uit pe nimeni.

BECKMANN: Moarte! Tu, Moarte, lasă-mi ușa deschisă. Nu închide ușa, Moarte!

MĂTURĂTORUL: Ușa mi-e mereu deschisă. Mereu. Dimineața, după amiază, noaptea. Zi și noapte. Mereu e deschisă,

mereu deschisă. Pretutindeni. Și mătura mea hîrșlie într-una.

Hîrșliul măturii devine tot mai stîns. Moartea pleacă.

BECKMANN: Hîșșș, hîșșș... Auzi cum îmi șuieră plămînii? Ca tîrnul unui măturător de stradă. Și măturătorul lasă ușa larg deschisă, iar măturătorul se numește Moartea. Iar mătura ei șuieră ca plămînii mei, hîrtie ca un ceas vechi și răgușit.

CELĂLALT: Beckmann, scoală-te, mai e vreme. Hai, scoală, respiră.

BECKMANN: Dar plămînii mei...

CELĂLALT: Ți-am spus: nu sînt plămînii tăi. A fost mătura, mătura unui funcționar de stat.

BECKMANN: Unui funcționar de stat?

CELĂLALT: Da, dar a trecut. Hai, scoală-te, respiră. Viața te așteaptă cu mii de lumini și mii de uși deschise!

BECKMANN: Numai una. Una îmi ajunge. Și asta e deschisă, mi-a zis el — deschisă mereu. O ușă. Una.

CELĂLALT: Trezește-te. Visezi un vis al morții. Te stingi visînd. Scoală-te.

BECKMANN: Nu, rămîn aici. Aici, înaintea ușii. Mi-a spus că ușa rămîne deschisă. Rămîn aici. Să mă scol? Să mă trezesc? Nu. Visez atît de frumos. Un vis cu adevărat minunat. Visez că totul, totul s-a sfîrșit. A trecut un măturător de stradă care a spus că e Moartea. Și mătura lui tăcea ca plămînii mei. Și mi-a promis o ușă, o ușă deschisă. Ce oameni draguți pot fi măturătorii! Draguți ca moartea. Unul de acest fel a trecut și pe lingă mine.

CELĂLALT: Visezi, Beckmann. Visezi un coșmar. Trezește-te! Trăiește!

BECKMANN: Să trăiesc? Zac doar pe stradă și totul, totul s-a sfîrșit. Iar eu sînt mort. Totul s-a sfîrșit și eu sînt mort.

CELĂLALT: Beckmann, tu trebuie să trăiești. Totul trăiește și e viu, lingă tine, la dreapta, la stînga, în fața ta. Toți ceilalți sînt vii. Și tu? Unde te afli? Trăiește, Beckmann, totul trăiește!

BECKMANN: Ceilalți? Cine sînt ceilalți? Colonelul? Directorul? Doamna Kram-

mer? Să trăiesc alături de ei? Ooo, e-atît de bine să fii mort... Ceilalți au dispărut și nici nu vreau să-i văd vreodată. Ceilalți sînt niște ucigași.

CELĂLALT: Minți, Beckmann.

BECKMANN: Mint? Nu sînt răi? Sînt buni?

CELĂLALT: Nu-i cunoști, Beckmann. Oamenii sînt buni.

BECKMANN: Oooo, da, sînt buni. Din bunătate m-au ucis. M-au ucis cu risul morții. M-au dat afară pe ușă. M-au alungat. Din bunătate au făcut-o. Sînt nepăsători pînă și-n visele lor. Pînă și-n somnul lor. Și trec nepăsători pe lângă cadavrul meu. Rîd, și mestecă, și cîntă, și dorm, lângă cadavrul meu. Moartea mea nu înseamnă nimic.

CELĂLALT: Minți, Beckmann!

BECKMANN: Nu, optimistule! Nu mint! Oamenii trec nepăsători pe lângă cadavrul meu. Cadavrele sînt plicticoase, neplăcute.

CELĂLALT: Oamenii nu trec nepăsători peste moartea ta. Oamenii au inimă. Oamenilor le pare rău de moartea ta, Beckmann — și cadavrul tău le stă în fața ochilor, pînă noaptea tirziu cînd sînt gata s-adoarmă. Nu trec nepăsători, Beckmann.

BECKMANN: Ba da, optimistule, trec. Cadavrele sînt urîte și neplăcute. Iar ei trec repede pe lângă mine, ținîndu-se de nas și închizînd ochii.

CELĂLALT: Nu, nu fac așa. Inima li se cutremură înaintea fiecărui mort.

BECKMANN: Vezi, fii atent — se apropie unul. Ți-l amintești? E colonelul care a vrut să facă din mine un om nou îmbrăcîndu-mă-n hainele lui vechi. Domnule colonel! Domnule colonel!

COLONELUL: Mii de draci, iar au apărut cerșetorii?! E la fel ca și-nainte.

BECKMANN: Întocmai, domnule colonel. Întocmai. Totul e la fel ca odinioară. Pînă și cerșetorii provin din aceleași cercuri. Dar eu nu-s cerșetor, domnule colonel, nu sînt. Sînt un cadavru provenit din înec. Am dezerat, domnule colonel. Eram un soldat tare, tare trudit, domnule colonel. Ieri, încă

mă numeam Beckmann. Vă amintiți, domnule colonel? Beckmann. Eram cam molatec, domnule colonel. Vă amintiți? Miine seară voi pluti mut și umflat de-a lungul malului Blankenese. Îngrozitor, domnule colonel, nu? Și mă aveți pe conștiință, domnule colonel. Îngrozitor, nu? Două mii unsprezece, plus Beckmann, fac două mii doisprezece. Două mii și douăsprezece stafii pe noapte, uhh!

COLONELUL: Dar nici nu te cunosc, omule. N-am auzit în viața mea de un Beckmann. Ce grad zici că aveai în armată?

BECKMANN: Vai, domnule colonel! Se poate să nu v-aduceți aminte de ultima dumneavoastră crimă, domnule colonel? Cel cu ochelarii de mască de gaze, cu tunsoare de deținut și c-un picior țeapăn — subofițerul Beckmann, domnule colonel...

COLONELUL: Exact!... Da... Acela... Vezi, toate gradele astea inferioare sînt suspecte. Flecari, pacifiști, candidați la sinucidere. Te-ai înecat? Da, da — erai unul dintreăștia care s-au cam sălbăticit în război, care s-au cam dezumanizat. Lipsiți de orice virtute militară. Urită treabă.

BECKMANN: Da, nu-i așa, domnule colonel? Urită privește, cadavrele astea numeroase, umflate și albe, pe malul apelor. Iar dumneavoastră sinteți ucigașul, domnule colonel. Dumneavoastră. Vă puteți oare suporta ca ucigaș, domnule colonel? Cum vă simțiți ca ucigaș, domnule colonel?

COLONELUL: Poftim? Cum? Eu?

BECKMANN: Da, domnule colonel. M-ați ucis cu risul dumneavoastră. Risul dumneavoastră s-a dovedit a fi mai înfrîorător decît toți morții lumii. M-ați ucis cu risul, domnule colonel.

COLONELUL (cu totul neltelegător): Așa? Desigur. Erai unul dintre aceia care și așa s-ar fi dus de ripă. Ei, bună seară!

BECKMANN: Somn ușor, domnule colonel. Și... mulțumesc pentru necrolog. Ai auzit, optimistule, prieten al oamenilor? Necrolog pentru un soldat înecat!

Necrologul unui om destinat altui om.
CELĂLALT: Visezi, Beckmann, visezi.
Oamenii sînt buni.

BECKMANN: Ai răgușit tenor optimist
ce ești. Sau ți-a luat piuitul? O, desigur,
oamenii sînt buni. Dar sînt zile cînd
te-ntilnești mereu cu cei cîțiva care
sînt răi. Dar oamenii nu sînt chiar atît
de răi. Visez doar. Nu vreau să fiu
nedrept. Oamenii sînt buni. Numai că
sînt tare deosebiți, inexplicabil de deose-
biți. Unul e colonel, pe cînd celălalt
e de-abia un grad inferior. Colonelul e
sătul, sănătos și poartă izmene căldu-
roase. Seara, are și pat și femeie.

CELĂLALT: Nu mai visa, Beckmann.
Scoală-te, trăiește. Vezi totul deformat.

BECKMANN: ... iar celălalt face foame,
șchiopătează și n-are măcar o cămașă.
Seara, scaunul îi ține loc de pat iar
în beciul său, șuierul șobolanilor astma-
tici închipuie șoantele femeii. Da,
oamenii sînt buni. Doar că-s deosebiți,
tare deosebiți unul de altul.

CELĂLALT: Oamenii sînt buni. Sînt
numai nepricepuți. Nepricepuți. Dar
inima — uită-te în inima lor — inima
lor e bună. Viața nu-i lasă să-și arate
inima. Crede-mă însă că în adîncul lor,
toți sînt buni.

BECKMANN: Desigur. În adîncul lor.
Dar adîncul acesta e atît de adînc, ne-
cuprîns de adînc. Da, în adîncul
lor sînt buni. Dar deosebiți. Unul e
alb, iar altul cenușiu, unul are izmene,
iar celălalt nu. Și cel cenușiu, fără
izmene, sînt eu. Ai avut ghinion,
Beckmann, cadavru înecat, subofiter de
rezervă, om în rezervă...

CELĂLALT: Visezi, Beckmann. Scoală-te,
trăiește. Vino și vezi — oamenii sînt
buni.

BECKMANN: Trec pe lingă cadavru
meu — și mîncîncă, și rîd, și scuipă, și
mestecă. Așa trec pe lingă moartea mea,
bunii de ei.

CELĂLALT: Trezește-te. Visezi un coș-
mar, Beckmann. Trezește-te!

BECKMANN: Da, visez un vis îngrozitor.
Uite că vine și directorul cabaretului.
Să-i iau un interviu, ce zici?

CELĂLALT: Hai, Beckmann, trăiește.
Drumul e plin de lumini. Totul trăiește.
Trăiește și tu.

BECKMANN: Să trăiesc și eu? Alături
de cine? Alături de colonel? Nu.
CELĂLALT: Alături de ceilalți, Beck-
mann, alături de ceilalți.

BECKMANN: Și alături de director?
CELĂLALT: Și alături de el, și alături
de toți.

BECKMANN: Bine. Fie și alături de el.
Hei, domnule director!

DIRECTORUL: Poftim! Da. Ce e?

BECKMANN: Mă cunoașteți?

DIRECTORUL: Nu — totuși... o clipă;
ochelarii de mască, tunsoarea scurtă,
manta soldățească... Aaa, da, începă-
torul cu șansoneta infidelității. Oare
cum te cheamă?

BECKMANN: Beckmann.

DIRECTORUL: Exact. Și ce dorești?

BECKMANN: M-ați ucis, domnule di-
rector...

DIRECTORUL: Dar, dragul meu...

BECKMANN: Da, da, pentru că ați
fost laș, pentru că ați trădat adevărul,
pentru că m-ați împins în valurile
Elbei, nevoind să-i dați unui începător
posibilitatea de a începe. Voiam să
muncesc, mi-era foame. Dar mi-ați
închis ușa. M-ați împins în Elba,
domnule director.

DIRECTORUL: Ai fost un băiețșuș prea
sensibil... Să te arunci în Elba?

BECKMANN: Da, în Elba. Și m-am
umplut cu apa Elbei pînă m-am săturat.
M-am săturat și eu o dată, domnule
director. Cu prețul vieții. Tragic, nu? N-ar
fi asta un număr senzațional pentru revista
dumneavoastră? Șansoneta timpului de
azi: o dată sătul, dar și atunci, mort!

DIRECTORUL (*sentimental, dar totuși
superficial*): E îngrozitor. Ai fost unul
dintre cei prea sensibili. Nepotrivit
pentru timpul nostru, cu totul nepotrivit.
Prea erai pornit pe adevăruri, fanatic mic
ce ești! Mi-ai fi speriat tot publicul cu
cîntecul dumitale.

BECKMANN: De aceea mi-ați închis
ușa, domnule director. Și colo, jos,
era Elba...

DIRECTORUL (*ca mai sus*): Elba, da. Înecat. Gata. Sărmană viață. Strivit de viață — turtit și lăsat lat. O dată sătul, dar și atunci, mort. Ehei, dacă am fi cu toții atât de sensibili!...

BECKMANN: Dar nici nu simțim, domnule director. Nu simțim noi atât de sensibili...

DIRECTORUL: Slavă domnului, nu! Dumneata erai însă unul dintre aceia care, umblînd șontic-șontic prin viață, se simt bine cînd cad. Cad în Elba, în Sprea, în Tamisa, indiferent unde. Pînă nu cad, nu se potolesc.

BECKMANN: Și dumneavoastră mi-ați pus piedica, ca să pot cădea.

DIRECTORUL: Prostii. Cine spune asta? Dumneata erai predestinat pentru roluri tragice. Subiectul e însă nostim! Balada unui începător: cadavrul înecatului cu ochelari de mască. Păcat că publicul nu acceptă așa ceva. Păcat... (*Pleacă.*)

BECKMANN: Somn ușor, domnule director. Ei, ai auzit? Mai spui să trăiesc alături de domnul colonel? Să trăiesc alături de domnul director?

CELĂLALT: Visezi, Beckmann. Trezește-te.

BECKMANN: Visez? Văd totul deformat prin mizerabilii ăștia de ochelari de mască? Sînt doar marionete? Marionete umane grotești, caricaturale? Ai auzit necrologul pe care mi l-a dedicat ucigașul meu? Necrolog pentru un începător: tot unul dintre cei mulți. Să rămîn în viață? S-o pornesc iar, șontic-șontic la drum? Alături de ceilalți? Toți au aceleași priviri nespuse de indiferente. Și toți vorbesc extrem de mult — și dacă le ceri pînă la urmă să spună un «da», se prefac muți și proști ca... da, întocmai ca oamenii. Și-s lași. Ne-au trădat. Ne-au trădat într-un mod îngrozitor. Au pornit războiul pe vremea cînd eram mici, mici de tot. Mai crescînd, au început să ne povestească despre război. Entuziasmați. Erau mereu entuziasmați. Da, și ajungînd și mai mari, ne-au făcut și nouă rost de un război. Și ne-au împins spre el. Și erau din nou entuziasmați. Entu-

ziasmați ca întotdeauna. Și nimeni nu ne-a spus încotro ne îndreptăm. Nimeni nu ne-a spus că mergem spre iad. Nimeni, nimeni! Ne-au compus marșuri. Și serbări. Și comunicate de război. Și planuri de atac. Și cîntece eroice, și ordine sîngeroase. Pe atît de entuziasmați erau. Și, în sfîrșit, a venit războiul. Iar ei ne-au trimis. Și nu ne-au spus nimic. Doar atît ne-au spus: «Țineți-vă bine băieți». Fiți bravi, băieți. Așa ne-au trădat. Ne-au trădat într-un mod îngrozitor, iar acum, stau frumușel, încuiați în casă. Domnul consilier, domnul director, domnul jurisconsult, domnul medic-șef. Acum, cîcă nu ei ne-au trimis. Nu, nu ei. Toți stau, acum, acasă. Și-au încuiat bine ușile. Iar noi, stăm afară. Și ne arată cu degetul de pe catedrele, de pescaunele lor. Așa ne-au trădat. Îngrozitor ne-au trădat. Și trec pe lingă crima lor, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Da, trec nepăsători.

CELĂLALT: Nu trec nepăsători, Beckmann. Exagerezi. Visezi. Uită-te la inima lor, Beckmann. Au și ei inimă, sînt buni.

BECKMANN: Totuși, doamna Krammer trece nepăsătoare pe lingă cadavrul meu.

CELĂLALT: Nu, și ea are o inimă.

BECKMANN: Doamnă Krammer!

DOAMNA KRAMMER: Poftim!

BECKMANN: Doamnă Krammer, dumneata ai inimă? Unde-ți era inima cînd m-ai ucis? Ba da, doamnă Krammer, dumneata l-ai ucis pe fiul bătrînilor Beckmann. Nu cumva i-ai ucis și pe ei? Spune cîstit doamnă Krammer: n-ai ajutat, așa, nițeluș? Le-ai făcut un pic viață amară, nu-i așa? Și-apoi, i-ai dat brînci și fiului, în apele Elbei. Dar inima, doamnă Krammer, inima dumitale ce zice?

DOAMNA KRAMMER: Dumneata, cel cu ochelarii aceia nostimi, te-ai aruncat în Elba? Cum de nu m-am gîndit la asta? Mi te-ai înfățișat chiar de la început cam trist, micule. Să te arunci în Elba! Bietul puști! Nu, zău!

BECKMANN: Da, pentru că mi-ai împărțit moartea părinților atât de duios și cu atita tact. Da, ușa dumitale a fost ultima la care am bătut, dar m-ai lăsat afară. O mie de zile, o mie de nopți de prizonierat mi-am legat toate speranțele de ușa asta. Ai mai comis o crimă mică, așa, pe lângă altele, nu?

DOAMNA KRAMMER (*iare, ca să nu plîngă*): Există oameni care au ghinion în toate. Și dumneata ești unul dintre aceștia. Prizonieratul, robinetul de gaze, cimitirul Ohlsdorf... A fost cam mult. Mi se strînge inima, dar unde am ajunge dacă i-am plînge pe toți? Da, erai cam întunecat la față, tinere. Ce copilandru! Dar să nu ne facem inimă rea, că prea ni se acrește viața asta pușină. Hm, s-o iei așa din loc de-a dreptul în brațele Elbei. Am văzut-o și pe asta! Da, în fiecare zi o ia cîte unul din loc.

BECKMANN: Da, da. Cu bine doamnă Krammer. Ai auzit? Cuvîntul din urmă al unei femei miloase pentru un tînar mort înainte de vreme. Ai auzit și tu?

CELĂLALT: ...trezește-te, Beckmann.

BECKMANN: Vorbești de-o dată atît de încet... Și parcă te-ai depărtat...

CELĂLALT: Visezi un vis al morții, Beckmann. Trezește-te! Trăiește! Nu te crede buricul pămîntului. În fiecare zi se moare pe lume. Oare veșnicia trebuie umplută cu strigăte de jale? Trăiește! Mănincă-ți felia ta de pîine cu margarină și trăiește! Viața are mii de culmi... Agață-te și tu de una. Ridică-te.

BECKMANN: Da, mă ridic, că uite îmi vine nevasta. Nevasta mea e bună. Ba nu, uite că își aduce și prietenul. A fost totuși bună cîndva. Dacă am lipsit trei ani! Ea m-a așteptat trei ani, știu bine, căci a fost totdeauna bună cu mine. De vină sînt eu. Ea a fost bună. O fi și azi?

CELĂLALT: Încearcă. Trăiește.

BECKMANN: Nu te speria, sînt eu. Uită-te la mine. Sînt soțul tău, Beckmann, eu... Știi, m-am sinucis. N-ar fi trebuit să faci așa ceva, știi... celălalt. Te aveam numai pe tine! Dar nici nu m-ascuți! Soțioaro! Știu c-a trebuit

s-aștepti timp îndelungat. Nu te-ntrista. Acum e bine. Sînt mort. Nu puteam trăi fără tine. Dar uită-te la mine! (*Femeia trece încet, strîns îmbrățișată cu prietenul ei, fără să-l audă pe Beckmann.*) Tu, femeie. Ai fost doar soția mea! Uită-te la mine! Tu m-ai ucis! Ai putea să te uiți la mine măcar o dată! Nici nu m-ascuți! Tu m-ai ucis — și acum treci pe lângă mine fără să mă bagi în seamă? Ascultă. De ce nu m-ascuți? (*Femeia și prietenul ei au trecut.*) Nu m-a ascultat. Nici nu mă mai cunoaște. Sînt oare mort de-atita vreme? M-a uitat. Și-s mort de-abia de-o zi! Da, ce buni, ce buni sînt oamenii! Și tu? Optimistule, entuziastule, nu spui nimic? La ce să mai trăiesc? De aceea m-am întors? Mă mai îndemni să trăiesc? Toate ușile, de-a sînga și de-a dreapta drumului sînt închise. Toate luminile s-au stins. Toate. Și dacă mai înaintez pe drumul ăsta, înaintez căzînd. Spui să merg așa, căzînd? Mai ai vreo cădere pentru mine? Nu te depărta așa, taciturnule! Mai ai vreo lumină pentru mine, în bezna asta? Spune! Spune, că doară știi întotdeauna atîtea!

CELĂLALT: Uite, vine fata care te-a scos din Elba, care te-a încălzit. Fata care voia să sărute capul tău, ăsta prost. Ei nu-i este indiferență moartea ta. Te-a căutat pretutindeni.

BECKMANN: Nu. Nu m-a căutat. Nu m-a căutat nimeni. Nu mai vreau să cred în așa ceva. Nu mai vreau să cad, auzi? Pe mine nu mă caută nimeni!

CELĂLALT: Fata te-a căutat pretutindeni.

BECKMANN: Nu mă chinui. Pleacă! FEMEIA (*Fără să-l vadă*): Peștișorule! Peștișorule! Unde ești peștișor mic și rece?

BECKMANN: Eu? Eu sînt mort.

FEMEIA: Oh! Mort? Și eu te caut pretutindeni în lume.

BECKMANN: De ce mă cauți?

FEMEIA: De ce? Fiîndcă te iubesc, biată stafie! Și-acum ești mort. Tare aș fi vrut să te sărut.

BECKMANN: Să înviem din morți numai pentru că ne cheamă fetele?

FEMEIA: Da! Vrei, peștișorule?

BECKMANN: Și dacă n-aș fi mort?

FEMEIA: Ooo, atunci am merge acasă. la mine. Hai, întoarce-te la viață, dragule.

De dragul meu. Vino. să fim vii, amândoi!

BECKMANN: Să trăiesc? Oare m-ai căutat cu adevărat?

FEMEIA: Mereu te-am căutat. Pe tine și numai pe tine! Tot timpul numai pe tine. Ah, de ce ești mort, fantomă mică?!

Nu vrei să trăiești lângă mine?

BECKMANN: Da. Da, da, da! Vin cu tine. Vreau să trăiesc lângă tine!

FEMEIA: Oo, peștișorule!

BECKMANN: Mă ridic. Tu ești lampa care arde pentru mine. Numai pentru mine! Și vreau să trăim alături. Să mergem strins alăturați, pe drumul ăsta întunecat. Vino, să trăim alături, să mergem strins alăturați.

FEMEIA: Da, eu ard doar pentru tine. pe drumul ăsta întunecat.

BECKMANN: Arzi? Dar ce e asta? Se întunecă! unde ești?!

(*Se aude în depărtare zgomotul cîrjelor.*)

FEMEIA: Auzi? E viermele morții. Trebuie să plec, dragule, trebuie să plec, biată fantomă!

BECKMANN: Încotro pleci? Rămii! Dintr-o dată e atâtă beznă! Lumină! Lumina mea mică! Fă lumină, lumina mea! Cine bate? Bate cineva. Toc-toc-toc-toc! Cine mai bătea la fel? Toc-toc-toc-toc? Tot mai tare, tot mai aproape! (*Strigă:*) Aaa! (*Șoptește:*) Uriașul! Uriașul cu un singur picior, cu cîrjele sale. Toc-toc. Se apropie! Toc-toc! Vine spre mine! Toc-toc-toc-toc.

OLOGUL (*fîrește*): Beckmann?

BECKMANN (*încet*): Sint aici.

OLOGUL: Mai trăiești, Beckmann? Ai comis o crimă și continui să trăiești, Beckmann?

BECKMANN: N-am comis nici o crimă!

OLOGUL: Ba da, Beckmann. Sintem uciși și ucidem în fiecare zi. În fiecare zi trecem pe lângă o crimă. Iar tu m-ai ucis pe mine, Beckmann. Cum, ai și uitat? Trei ani am fost în prizonierat, Beckmann — și aseară m-am întors acasă.

Dar locul meu era ocupat. Tu erai în locul meu, Beckmann. Și atunci, m-am aruncat în Elba. Aseară încă. Unde era să merg în altă parte, nu? Și Elba era umedă și rece. Dar acum m-am obișnuit — acum sint mort. Cum de-ai putut uita atât de repede, Beckmann? O crimă nu se uită atât de repede. O crimă TREBUIE să te urmărească! Da, am făcut și eu o greșală. N-ar fi trebuit să vin acasă. Acasă nu se mai găsea un loc și pentru mine, Beckmann fiindcă acolo erai tu. Nu te acuz, Beckmann, căci fiecare omorim zi de zi, noapte de noapte. Dar aici să nu uităm, atât de repede victimele noastre! Să nu trecem peste crimele noastre. Da, Beckmann, tu mi-ai luat locul. Pe sofa mea, la nevasta mea — la nevasta mea, pe care am visat-o trei ani la rînd, o mie de nopți! Am aflat acasă un bărbat străin, îmbrăcat în hainele mele — care-i erau mari, dar pe care totuși le îmbrăcase, și-i era cald și bine în aceste haine, la nevastă-mea. Iar bărbatul acela străin, erai tu. Tu, Beckmann. Ei, și-atunci, m-am retras. M-am retras spre Elba. A fost cam rece, Beckmann, dar omul se obișnuiește repede. Sint mort doar de-o zi — și tu, care m-ai ucis, ai și uitat crima. Să nu faci asta, Beckmann. Crimele nu trebuie uitate. Așa fac numai ticăloșii! Tu n-ai să mă uiți, nu-i așa, Beckmann? Trebuie să-mi promiți că n-ai să uiți crima ta!

BECKMANN: N-am să uit!

OLOGUL: E frumos din partea ta, Beckmann. Dacă măcar unul își aduce aminte de mine, pot fi liniștit, Beckmann, — dacă măcar ucigașul meu își aduce aminte de mine, din cînd în cînd, noaptea, cînd nu poate dormi. Atunci pot fi liniștit... (*Pleacă.*)

BECKMANN (*se trezește*): Toc-toc-toc-toc!!! Unde sint? Am visat? Nu sint mort? Toc-toc-toc-toc. Încă n-am murit? Toc-toc-toc-toc! Răsunînd adînc prin viață! Toc-toc! Răsunînd adînc prin moarte! Toc-toc-toc-toc! Auzi viermele morții? Iar eu să trăiesc mai departe? Să

stea în fiecare noapte cineva la patul meu și să-i ascult pașii: toc-toc, toc-toc. Nu! Asta-i viața. Există undeva un om, și omul acesta se întoarce în Germania. Și omul tremură de frig, flămânzește și șchioapătă. Un om se întoarce în Germania! Se întoarce acasă, dar patul lui e ocupat. O ușă se izbește, și el rămâne în stradă. Un om se întoarce în Germania. Și dă peste o femeie. Dar femeia are un bărbat olog, care tot geme și tot rostește un nume. Și numele acesta e: Beckmann. O ușă se izbește — și omul a rămas afară! Un om se întoarce în Germania! Caută de lucru, dar un director e laș și ușa se izbește din nou — și iar e omul în stradă! Un om se întoarce în Germania. Și vine un olog — toc-toc-toc-toc. Vine și spune: Beckmann. Într-una: Beckmann. Respirația lui spune Beckmann, sforăitul lui spune Beckmann, geamătul lui spune Beckmann. Tipătul, blestemul, ruga lui spun Beckmann. Și se viră cu cîrjele lui în viața ucigașului său: toc-toc-toc-toc. Iar ucigașul sînt eu. Eu! Eu, cel ucis? Eu sînt ucigașul? Cine ne ferește să nu devenim ucigași? Sîntem uciși în fiecare zi, și-n fiecare zi ucidem. În fiecare zi trecem pe lîngă o crimă. Dar ucigașul Beckmann nu mai poate îndura să fie ucis și să fie ucigaș. Și-i urlă luminii în față: mor! Și apoi, omul acesta care s-a întors în Germania, zace undeva pe-o margine

pe drum și moare. Mai înainte, găseai pe străzi doar mucuri de țigări sau coji de mere, sau hirtii. Azi găsești oameni. Dar asta nu spune nimic. Și vine apoi un măturător, un măturător german, în uniformă, cu lampas roșu, de la firma « Resturi și putregai » și dă peste ucisul ucigaș Beckmann. Flămînzit, înghețat, lungit. În veacul douăzeci. În deceniul cinci. Pe stradă. În Germania. Și oamenii trec pe lîngă moartea lui fără s-o bage în seamă — blazați, scirbiți și indiferenți. O, da, tare indiferenți. Și mortul simte-n somnul lui că moartea lui i-a fost aidoma vieții: fără sens, fără importanță, cenușie. Și tu, tu spui să trăiesc? Pentru ce? Pentru cine? N-am dreptul la moartea mea? N-am dreptul să mă sinucid? Oare să mă las ucis și să ucid în continuare? Încotro s-o apuc? Din ce să trăiesc? Cu cine? Pentru ce? Ce drum să apucăm în lumea asta? Sîntem trădați! Trădați în mod îngrozitor! Unde ești, tu, Celălalt? Altmînter ești mereu aici, lîngă mine! Unde ești acum optimistule? Răspunde-mi, acum, am nevoie de tine! Unde ești? Ai dispărut, așa, deodată? Unde ești, tu, cel mereu gata cu răspunsul? Unde ești, tu, cel care nu-mi acorzi moartea? Unde e moșneagul care își zice Dumnezeu? De ce nu vorbește? Răspundeți! De ce tăceți? De ce? Nu-mi răspunde nici unul? Nu răspunde nimeni? Nimeni, nimeni, nimeni???

CORTINA

În romînește de MIRCEA AVRAM și PETRE STOICA

Ilustrații DE DAN NEMȚEANU

JOHN
STEINBECK

IARNA
MEMULȚUMIRII
NOASTRE

N

A

M

O

R

— partea I-a —

Capitolul I

Cînd dimineata aurie de aprilie o trezi din somn pe Mary Hawley, ea se răsuci spre bărbatu-său și-l văzu cum, cu două degete vîrîte în gură, orăcăia ca o broască.

- Ești un caraghios. Ethan, tu ai geniul comicalui, zise ea.
- Spune-mi, domnișoară Șoricel, n-ai vrea să te măriți cu mine?
- Te-ai trezit, prostituțule?
- Anul bun se cunoaște după prima lui zi, iar ziua bună, de dimineată.
- Mi se pare că, într-adevăr, te-ai trezit. Știi că azi e Vinerea Mare?
- El spuse cu o voce cavernoasă:
- Scîrbele de romani încep să-și concentreze soldații la poalele Golgotei.
- Nu lua în bătaie de joc cele sfinte! Crezi că Marullo o să-ți dea voie să închizi prăvălia la unsprezece?
- Puîșorule scump, Marullo e și catolic și macaronar. Probabil că nici n-o să se arate pe la prăvălie. Am să țin închis de la amiază și pînă ce se termină execuția.
- Vorbești ca pilgrimii¹. Nu-i frumos.

¹ Pilgrimii: 102 separatiști din biserica anglicană, care au debarcat de pe vasul Mayflower (în anul 1620), în colonia Plymouth—prima colonie din Statul New England.

— Aiurea, gîndăcelule! Vorba asta vine din familia maică-mi; este o expresie a piraților. Și, de altfel, a fost chiar o execuție, s-o știi de la mine.

— Nu erau pirați. Chiar tu mi-ai spus că erau vînători de balene și că posedau documente în regulă de la... cum îi zice, Congresul Continental.

— Corăbierii atacați de ei îi socoteau drept pirați. Iar soldații romani socoteau că este vorba de o execuție.

— Te-am enervat. Îmi placi mai mult cînd te copilărești.

— Chiar că mă copilăresc, asta o știe toată lumea.

— Întotdeauna rizi de mine. Dar ai tot dreptul să fii mîndru; gîndește-te și tu: să ai, într-o singură familie, și strămoși pilgrimi, și căpitani de baleniere!

— Crezi că ei ar fi?...

— Ce vrei să spui?

— Oare ei, măreții mei strămoși, ar fi mîndri văzîndu-l pe urmașul lor ajuns un prăpădit de băiat de prăvălie, într-o băcănie nenorocită, ținută de un italian, în orașul pe care ei îl stăpîneau odinioară?

— Dar tu nu ești băiat de prăvălie. Ești un fel de administrator. Tu ții contabilitatea, tu depui banii la bancă, și tot tu faci comenzile de mărfuri.

— Desigur. Și tot eu sînt cel care mătură, cără gunoierul, bate temenele în fața lui Marullo, iar dacă aș fi și pisică, ar trebui să prind și șoarecii din prăvălia lui.

Ea îl îmbrățișă.

— Hai să uităm. Dar, te rog, nu mai spune vorbe urite în Vinerea Mare. Te iubesc.

— Bine, zise el după un timp. Toate vorbesc la fel. Dar să nu-ți inchipui că asta îți dă dreptul să te tolănești goală-puşcă lingă un bărbat însurat.

— Voiam să-ți vorbesc despre copii.

— Ce-i cu ei, au ajuns la pușcărie?

— Uite, iar spui prostii. Poate că este mai bine să-ți vorbească ei.

— Și de ce nu tu?...

— Margie Young-Hunt o să-mi ghicească azi din nou.

— În cărți? Cine mai e și Margie Young-Hunt asta și ce învîrtește? Văd că toți curtezanii de la noi...

— Să știi, dacă aș fi geloasă... Se zice că, atunci cînd un bărbat pretinde că nu a observat o fată frumoasă...

— Fată, aia? A avut pînă acum doi bărbați.

— Al doilea a murit.

— Vreau să mînc. Tu crezi în aiurelile ălea cu ghicitul?

— Margie mi-a ghicit în cărți despre fratele meu. Cineva apropiat și drag — așa mi-a spus.

— Cineva care îmi este apropiat și drag o să primească cîteva la spata, dacă nu se mișcă mai repede...

— Mă duc... Vrei ouă?

— Da. De ce s-o fi zicînd Vinerea Mare? De ce «mare»?

— O! suspină ea. Te ții numai de năzbîtii!

Cînd Ethan Allen Hawley se așază la masa de lingă fereastră, în bucătărie, cafeaua era pregătită, iar ouăle așezate într-un castronaș, alături de plina prăjită.

— Mă simt grozav de bine, zise el. De ce s-o fi zicînd Vinerea Mare?

— Pentru că este primăvară, răspunse ea, stînd lingă sobă.

— Vinerea primăverii?
— Febrele primăverii. S-or fi trezit copiii?
— N-aș crede. Ai naibii leneși! Ce-ar fi să-i trezim și să le tragem vreo câteva curele?

— Vorbești îngrozitor când vrei s-o faci pe naivul. Vii acasă între douăsprezece și trei?

— Nu.

— De ce nu?

— Din cauză de fomei. Am să le strecor pe furiș în prăvălie. Poate pe Margie aia...

— Ethan, nu vorbi așa. Margie mi-e prietenă bună. E un om în stare să-și dea și cămașa de pe ea.

— Zău? Da' de unde o să ia cămașa?

— Iar vorbești ca pilgrimii.

— Pot să pun prinsoare cu tine, pe ce vrei, că eu și ea sîntem rude. În vinele ei curge sînge de pirat.

— Oh! Iar vorbești prostii. Uite lista. I-o viri în buzunarul de la piept. E cam lungă, dar nu uita că e Paștele; și adu-ți aminte că îmi trebuie două duzini de ouă. Vezi că întirzii.

— Știu. Și poate îl lipsesc pe Marrullo de vreo doi clienți. Dar de ce vrei două duzini?

— Ca să le vopsim. Allen și Mary Ellen vor neapărat. Ar fi bine să pleci.

— Bine, gîndăcelule, dar mai întîi dă-mi voie să mă duc pînă sus, la Allen și Mary Ellen, să le trag o mamă de bătaie.

— Eth, îi răsfeți într-un mod nepermis. Știi și tu asta.

— Rămîi cu bine, o, navă-amiral, zise el, și trîntind ușa cu geam pași afară, în dimineața verde-aurie.

Se întoarse o clipă în loc să privească frumoasa casă bătrînească, casa tatălui și străbunicului său, văruiată în alb, cu luminator deasupra ușii de la intrare, cu ornamente în stil Adam și cu o „potecă a văduvei” pe acoperiș. Casa era înconjurată de o grădină mare, plină de verdeață, cu liliaci centenari, groși în trunchi cît un om, încărcăți de boboci. Pe Strada Ulmilor, ulmii își uneau coroanele deasupra capului, iar mugurii lor tineri, gata să crape, îi îmbrăcau într-un galben proaspăt. Soarele tocmai se arăta deasupra clădirii băncii, reflectîndu-se în turnul argintiu al fabricii de apă gazoasă și stîrnind, dinspre bătrînul port, miros de alge și sare.

La această oră matinală, pe Strada Ulmilor se afla o singură ființă: oînoale domnului Baker bancherul, setter-ul roșcat Red Baker, care se mișca încet și cu demnitate, oprindu-se din cînd în cînd, la cîte un ulm, ca să adulmece lista trecătorilor.

— Bună dimineața, domnule! Numele meu e Ethan Allen Hawley. V-am mai întîlnit eu pe cînd ședeați cu piciorul ridicat.

Red Baker se opri, mulțumind pentru salut cu o mișcare domoală a căzii pufoase.

Ethan continuă:

— Toomai îmi admiram casa. Știau să construiască pe vremuri, nu glumă.

Red își înălță capul și, cu unul dintre picioarele dinapoi se scărpină tacticos pe la coaste.

— Și de ce nu? Aveau doar bani berechet. Aveau și grăsime de balenă din șapte mări, și spermanțet. Știți ce e acela spermanțet?

Red scoase un suspin adînc.

— Văd că nu știți. Este o grăsimе ușoară, cu miros delicat de tran-dafir, și se extrage din capul cașalotului. Vă dau un sfat, domnule căine: citiți *Moby Dick*.

Setter-ul ridică piciorul deasupra grătarului de fier al rigolei.

Întorcîndu-se să plece, Ethan mai spuse peste umăr:

— Și faceți o recenzie despre carte. Î-ați putea da lecții și fiului meu, care nu știe nici măcar cum se scrie spermanțet, darmitе altceva.

Două cvartale mai departe de casa bătrînească a lui Ethan Allen Hawley, Strada Ulmilor dă în Strada Mare. Cam pe la jumătatea primului cvartal de case, un cîrd gălăgios de vrăbii se ciorovăia pe iarba proaspătă din fața casei Elgar-ilor. Nu se jucau, ci se tăvăleau una pe alta, își ciugu-leau ochii cu atîta ferocitate și atît de zgomotos, încît nici nu-și dădura seama de prezența lui Ethan. El se opri să privească bătălia.

— Păsărelele trăiesc în armonie, în cuibușoarele lor, le zise el. De ce n-am putea trăi și noi la fel? Lumea n-a mai auzit o altă minciună atît de gogonată. Voi, surioarelor, nu vă înțelegeți nici măcar într-o dimineață frumoasă ca asta. Și sfîntul Francisc, care a fost drăguț cu niște golance ca voi... Ștergeți-o! Alergă spre ele, să le împrăstie, și vrăbiile se ridicară cu un filfuit ușor de aripi, jelindu-se amarnic, cu glasuri pițigăiate. Am să vă spun doar atîta, zise Ethan în urma lor: « La amiază, soarele se va întunece și bezna va coborî pe pămînt, și teama o să vă cuprindă ».

Se întoarse pe trotuar și-și continuă drumul.

Casa veche a familiei Phillips, care se află în cvartalul următor, devenise acum pensiune. Joey Morphy, casier la « First National », tocmai ieșea pe ușă, scobindu-se în dinți. Își potrivi vesta și îi zise lui Ethan:

— Bună! Tocmai mă gîndeam să trec pe la dumneata, domnule Hawley.

— De ce s-o fi zicînd Vinerea Mare?

— Vine din latinește, zise Joey. De la *marus, marilius, marum*, care înseamnă *infecț*.

Joey avea o figură de cal. Cînd zîmbea, buza superioară, mai lungă, i se ridica în sus, dezvelind niște dinți mari și lătăreți. Joseph Patrick, Morphy, Joe Morphy, zis Joey-Băiatul, sau pur și simplu « Morphul », era un tip cu adevărat popular deși nu locuia decît de cîțiva ani în New Baytown. Proceda ca un jucător de poker, își « fila » glumele, în schimb necheza la glumele altora, fie că le mai auzise înainte sau nu. Deștept tip, Morph ăsta, cunoștea toate dedesubturile, despre orice și oricine — de la Mafia la Mountbatten — dar vorbea despre ele cu o anumită inflexiune a vocii, aproape ca și cînd ar fi pus întrebări. Acest fel de a vorbi îi dădea o bonemie, care îl transforma pe interlocutor într-un complice cu dreptul de a povesti și altora cele auzite, ca din partea sa proprie. Joey era un specimen extraordinar: juca la curse, dar nimeni nu-l văzuse vreodată făcînd un pariu; era un contabil bun și un casier minunat. Domnul Baker, președintele băncii « First National », avea în Joey o încredere desăvîrșită, lăsîndu-i în seamă aproape toată greutatea treburilor. Morph cunoștea în intimitate pe toată lumea, dar nu se adresa niciodată oamenilor pe numele mic. Ethan era « domnul Hawley ». Margie Young-Hunt era, pentru Joey, « doamna Young-Hunt », deși umbla zvonul că se culcă cu ea. El nu avea familie, nu avea legături și locuia singur în două odăi, cu baie separată, în vechea casă Phillips, iar masa și-o lua aproape întotdeauna la Foremaster Grill-Bar. Trecutul lui, în munca de

bancă, era bine cunoscut domnului Baker și membrilor consiliului. Era un trecut imaculat, dar Joey-Băiatul avea un fel de a depăna niște povești, care se întâmplaseră altcuiva, în așa fel încît te făcea să bănuiești că, de fapt, i se întâmplaseră chiar lui; și, dacă acesta era adevărul, atunci chiar că văzuse multe în viață! Dar, necrezîndu-l, oamenii îl îndrăgeau și mai mult. Unghiile îi erau foarte îngrijite, se îmbrăca bine și cu gust, purta întotdeauna cămașă curată, iar pantofii îi străluceau.

Cei doi bărbați porniră împreună în jos, pe Strada Ulmilor, spre Strada Mare.

— Voiam să te întreb ceva. Ești cumva rudă cu amiralul Hawley?

— Poate vrei să spui amiralul Halsey? îl întreabă Ethan. Am avut în familia noastră o mulțime de căpitani, dar n-am auzit niciodată de vreun amiral.

— Mi s-a spus că bunicul dumitale a fost căpitan pe o balenieră. Cred că de-aia l-am asociat în mintea mea cu amiralul.

— Un oraș ca ăsta își are legendele lui, spuse Ethan. Se zice că bunicii lui taică-meu au cam fost pirați pe vremuri, iar familia maică-mi a venit pe Mayflower.

— Ethan Allen! Dumnezeu, zise Joey, ești rudă și cu ei?

— Poate. Probabil, răspunse Ethan. Ce mai zi... ai mai văzut o asemenea frumusețe? De ce voiai să vii la mine?

— Ah, da. Îmi închipui că veți ține prăvălia închisă între douăsprezece și trei. Vrei să-mi pregătești, pe la unsprezece jumătate, vreo două sandvișuri? M-aș repezi să le iau. Și o sticlă de lapte.

— Banca nu închide?

— Banca, da. Dar eu, nu. Micul Joey va rămîne înăuntru, înlănțuit de registre. La sfîrșitul unei astfel de săptămîni vin toți, cu cățel și purcel, să-și încaseze cecurile.

— Nu m-am gîndit la treaba asta, zise Ethan.

— Așa e întotdeauna de Paște, de Ziua Amintirii, de 4 Iulie, de Ziua Muncii — și ori de cîte ori sînt sărbători la sfîrșiturile de săptămînă. Bani! așteaptă gata pregătiți.

— Joey, te-au prădat vreodată hoții?

— Nu. Dar am un prieten care a fost prădat de două ori.

— Și ce spunea?

— Spunea că i-a fost frică. A făcut tot ce i-au ordonat să facă. S-a lungit pe jos și i-a lăsat să-și facă mendrele. Spunea că banii sînt asigurați mai bine decît el.

— Vin eu să-ți aduc sandvișurile, după ce închid prăvălia. Am să bat la ușa din spate. Ce fel de sandvișuri vrei?

— Nu te deranja, domnule Hawley. Am să mă reped eu, trecînd prin alee. Aș vrea unul cu șuncă și unul cu brînză, pe pline de secară, cu o frunză de salată și cu maioneză, și poate și o sticlă de lapte și una de coca-cola, pentru mai tirziu.

— Avem niște salam de calitatea întîia — ideea lui Marullo.

— Nu, mulțumoso. Cum mai rezistă Mafia asta întruchipată într-un singur om?

— Cred că bine.

— Chiar dacă nu ții la bani, nu poți să nu admiri cum de a reușit tipul ăsta să facă, dintr-o tarabă, toată averea pe care o are acum. E foc de deștept. Lumea habar n-are cît a pus deoparte. Poate că n-ar trebui să-ți spun asta tocmai eu, ca om al băncii.

— Nici nu mi-ai spus nimic.

Ajunseră în colțul în care Strada Ulmilor o cotește spre Strada Mare. Se opriră fără voie, întorcându-se să privească mormanul de cărămizi trandafirii și de mortar ce mai rămăsese din vechiul Hotel al Golfului, care acum se dărâma pentru a face loc unui nou magazin Woolworth. Buldozerul vopsit în galben și macaraua înaltă care susținea berbecul ședeau, în faptul dimineții, nemișcate ca niște animale de pradă.

— Întotdeauna mi-am dorit să conduc o asemenea mașină, spuse Joey. Cred că este grozav să manevrezi berbecul și să vezi cum se prăbușește un perete întreg.

— Eu am văzut destule dărîmături în Franța, zise Ethan.

— Da. Numele dumitale e înscris pe monumentul de pe faleză.

— Hoții care l-au prădat pe prietenul dumitale au fost prinși?

Ethan era convins că prietenul acesta era, de fapt, Joey însuși. Oricine ar fi fost sigur de asta.

— O, desigur. l-au prins ca pe șoareci. Asta fiindcă hoții norocoși nu sînt deștepți. Dacă Joey-Băiatul ar scrie o carte despre felul cum trebuie prădată o bancă, sticleții n-ar mai reuși să prindă pe nimeni.

Ethan rise.

— Ce-ai scrie?

— Am o sursă, domnule Hawley. Eu citesc ziarele. Și am cunoscut foarte bine pe unul care a fost în poliție. Vrei să-ți țin o conferință de doi dolari?

— Doar de vreo șaptezeci și cinci de cenți. Trebuie să deschid prăvălia.

— Doamnelor și domnilor, începu Joey. Mă aflu astăzi aici... Nu, uite! Cum sînt prinși jefuitorii de bănci? Întii: au cazier, fiindcă au mai fost prinși înainte. Al doilea: încep să se certe pentru bani, și unul dintre ei se apucă și îi trădează. Al treilea: damele. Ei nu se pot lipsi de femei. Și asta ne duce la punctul patru: trebuie să cheltuiască banii. Dacă urmărești banii zvirlîți pe piață, ajungi să dai de hoți.

— Deci, care e metoda dumneavoastră, domnule profesor?

— E simplă ca bună ziua. Procedeu exact invers: să nu prazi o bancă, dacă ai mai fost prins vreodată sau dacă ai cazier. Nu-ți lua complici... fă totul singur și taci chitic. Uită că există femei. Și nu cheltui banii. Pune-i bine, poate chiar pentru ani de zile. La un moment dat, cînd ai vreun motiv să afirmi că ai bani, scoate-i la iveală cite un pic, cite-un pic și investește-i. Nu-i cheltui.

— Și ce se întîmplă dacă hoțul a fost recunoscut?

— Dacă își va acoperi fața, și nu va vorbi, cine poate să-l recunoască? Ai citit vreodată descrierile martorilor oculari? Sînt absolut haotice. Prietenul meu, polițistul, mi-a povestit că uneori, cînd era și el introdus în rînd, printre suspecți, oamenii îl arătau mereu pe el jurînd pe ochii lor că el este făptașul. Îmi datorezi șaptezeci și cinci de cenți!

Ethan se scormoni prin buzunare.

— Îți rămîn dator.

— Am să-i scad din costul sandvișurilor, zise Joey.

Cei doi traversară Strada Mare și intrară pe alea ce venea în unghi drept din partea opusă. Joey intră pe poarta din dos a băncii „First National”, de cealaltă parte a aleii, iar Ethan deschise ușa dinspre alea băcăniei-fructărie a lui Marullo.

— Cu șuncă și cu brînză? îi strigă el lui Joey.

— Pe plino de secară. Cu salată verde și maioneză.

Un strop de lumină, cenușie din pricina ferestrei zăbrelete, murdare, pătrundea, din aleea îngustă, în magazie. Ethan se opri în încăperea prost luminată, căptușită pînă la tavan cu rafturi doldora de lăzi de lemn și de carton cu conserve de fructe, legume, pește, carne și brinză. Începu să adulmece aerul, vrînd să-și dea seama dacă nu cumva se simt urme de șoareci, printre mirosurile ce răzbeau din făină, din fasolea și mazărea uscată; adulmecă mirosul de hirtie și de cerneală al cutiilor cu paste făinoase, izul iute, puternic al brînzeturilor și cîrnaților, aroma de fum a șuncilor și slăninii, mirosul de fermentație ce venea de la cotoarele de varză, frunzele de salată verde și resturile de sfeclă din cutiile argintii de gunoi așezate lîngă ușa din dos. Nesimțînd mirosul rînced-amar de șoarece, deschise din nou ușa și împinse cutiile de gunoi în alee. O pisică cenușie alergă să intre înăuntru, dar el o opri.

— Nu, nu-ți dau voie, îi zise pisicii. Mîncarea favorită a pisicilor sînt șoarecii și șobolanii, dar tu te întinzi la cîrnați. Șterge-o! Mă auzi?! Șterge-o! Pisica își lingea o lăbuță trandafirie, pe care o ținea îndoită, dar, la al doilea «șterge-o», porni cu coada drept în sus, și dispăru pe după gardul de scînduri din spatele băncii. Probabil că asta-i un cuvînt vrăjit, zise Ethan, cu voce tare.

Se întoarse în magazie și închise ușa în urma lui.

Străbătu apoi încăperea plină de praf și ajunse la ușa batantă a băcăniei, dar se opri, auzind, dinspre toaletă, cum se scurgea o suviță de apă. Deschise ușa de placaj, aprinse lumina și trase de lanț. Apoi deschise ușa mare a prăvăliei, cu un ochi de geam acoperit cu plasă de sîrmă, și o propti bine cu un butuc de lemn pe care-l potrivea cu piciorul.

Prăvălia era scîldată într-o lumină verzuie din cauza obloanelor trase peste ferestrele largi din față. Și aici erau rafturi pînă la tavan, pline cu conserve, în cutii de tablă strălucitoare sau în borcane de sticlă așezate frumos — o adevărată bibliotecă gastronomică. Într-o parte erau teigheaua, mașina de marcat pungile, sfoara, și acea minune de oțel inoxidabil și email alb: vitrina-frigider, în care bîzia transformatorul. Ethan apăsă pe un comutator și mezelurile, brînzeturile, cîrnații, coteletele, fripturile și peștele se acoperiră cu o lumină albastruie, rece, de neon. O lumină reflectată, ca de biserică, umplu prăvălia; o lumină difuză de catedrală, ca la Chartres. Ethan se opri locului, să admire tuburile de orgă din conserve de tomate, altarele de măsline și borcane de muștar, sutole de sarcofaguri ovale din cutii de sardele.

«Unimur et unimorum», intonă pe un ton nazal, ca de litanie. «Uni unișoarece quod unigindac in omnem unim, domine — ahhmen», cîntă el. Și parcă o auzea pe nevastă-sa comentînd: «Asta-i o prostie, și mai jignești pe deasupra și sentimentele oamenilor. Nu trebuie să-i jignești pe oameni în sentimentele lor.»

Băiat de prăvălie într-o băcănie — în băcănia lui Marullo — el, bărbat cu novastă și cu doi copii iubiți! Cînd mai rămîne cu el singur, cînd mai poate fi singur? Ziua clienții, seara nevasta și copilașii; noaptea nevasta, ziua clienții, seara nevasta și... copiii. «La baie, acolo sînt singur», zise Ethan cu voce tare, «și acum, pînă nu deschid taraba». Oh, clipe întunecoase, amărui, frumos-mirositoare, pline de fleacuri și dezordine — clipe delicioase. «Ale cui sentimente le jignesc acum, draga mea?» se adresa nevastă-si. «Aici nu e nimeni, nu există sentimentele nimănui. Sînt numai eu și cu unimum unimorum

al meu, pînă cînd — pînă cînd am să deschid blestemata aia de uşă de la intrare ».

Dintr-un sertar din spatele teighelei, de lîngă casă, scoase un şorţ pe care-l despături, îi desfăcu baierile pe care şi le legă de două ori în jurul mijlocului, făcînd o fundă la spate.

Şorţul era lung, îi venea pînă la jumătatea coapselor. Ridică mina dreaptă în sus, cu palma uşor arcuită şi începu să declame: « Luaţi aminte la mine o, voi compoturi de pere, murături şi castraveciuri... „De cum s-a luminat de ziuă, întrunitu-s-au bătrînii poporului, marii preoţi şi scribii, şi dusu-l-au pe El în faţa sfatului lor“... de cum s-a luminat de ziuă. Începeau să lucreze dis-de-dimineată, ploşniţele, ai? Nu-şi pierdeau vremea. Ia să vedem, cum e mai departe? „Şi era cam într-al şaselea ceas al zilei“ — adică era probabil douăsprezece — „cînd s-a lăsat o beznă adîncă peste tot pămîntul, pînă la ceasul al noulea. Iară soarele s-a întunecat“. De ce îmi aduc oare aminte de asta? Doamne dumnezeule, cît de mult timp i-a trebuit ca să moară — groaznic de mult timp ». Lăsă să-i cadă mina de-a lungul trupului şi privi întrebător la rafturile încărcate, ca şi cum ele i-ar fi putut da un răspuns. « Acum nu-mi vorbeşti. Mary, turtiţa mea ! Eşti şi tu una dintre fiicele Ierusalimului? „Nu mă plîngeţi pe mine zis-a El. Plîngeţi-vă pe voi şi pe copiii voştri... Căci dacă ei fac astfel cu un copac verde, ce vor face cu unul uscat?“ Şi acumă mă mai emoţionează. Mătuşa Deborah nici n-a bănuir cît de adînc îmi va intra în suflet. Dar încă n-a sunat ceasul al şaselea — încă nu ».

Trase obloanele verzi de la ferestrele cele mari zicînd: « Intră, lumină a zilei ! ». Apoi descuie uşile din faţă: « Intră, lume ! ». Împinse uşile prevăzute cu bare de fier, şi le fixă în cîrlige. Soarele dimineţii se oglindea în pavaj, ca întotdeauna, căci în aprilie soarele răsărea tocmai din punctul unde Strada Mare se întîlnea cu golful. Ethan se întoarse la toaletă, de unde scoase o mătură, ca să măture trotuarul.

O zi, o zi lungă cît o viaţă, are nu una, ci mai multe înfăţişări. Ea se schimbă nu numai prin creşterea luminii pînă la zenit, şi prin descreşterea ei, ci şi în ţesătura intimă şi dispoziţie, în tonuri şi semnificaţii, prelucrate de o mie de factori de anotimp, de căldură sau frig, de o briză uşoară sau de năvala vînturilor, şi depinzînd de mirosuri, de gusturi, de structura gheţii sau ierbii, a mugurelui sau frunzei, sau a negrelor crengi desfrunzite. Şi, după cum se schimbă ziua, tot aşa se schimbă şi supuşii ei, gîndaci şi păsări, pisici, cîini, fluturi şi oameni.

Ziua liniştită, clar-obscură şi interioară a lui Ethan Allen Hawley se terminase. Măturînd, cu mişcări de metronom, în dimineata aceea pavajul, el nu mai era bărbatul care ştia să ţină predici în faţa cutiilor de conservo, nu mai era *unimum unimorum*, nu mai era nici măcar un copilăros. Cu fiecare mişcare a măturii el strîngea mături de ţigări şi hirtii de ambalat gumă de mestecat, praf şi scufii de muguri căzute din copacii polenizaţi, şi împingea spre rigolă resturile aduse de vînt, de unde le vor ridica gunoierii, cu maşina lor argintie.

Domnul Baker ieşi, cu pasul demn şi măsurat, din casa sa de pe Strada Castanilor şi se îndreptă spre bazilica de cărămidă roşie a băncii « First National ». Iar dacă paşii săi nu aveau aceeaşi lungime, faptul se datora, poate, unui reflex al vîrstei prenatală, cînd el se ferea să-i rupă maică-si şira spinării.

— Bună dimineată, domnule Baker, spuse Ethan, şi se opri din măturat, ca să nu umple de praf pantalonii impecabili, de serj, ai bancherului.

- 'neața, Ethau. Frumoasă dimineață!
- Frumoasă, răspuse Ethan. Vine primăvara, domnule Baker. Cîrțița a avut dreptate și de data asta.
- A avut, a avut. Domnul Baker făcu o pauză. Voiam să discut cu dumneata, Ethan. Banii pe care i-a primit soția dumitale prin testamentul fratelui ei... sînt peste cinci mii, așa e?
- Au rămas șase mii cinci sute, după ce am plătit impozitele, spuse Ethan.
- Banii zac în bancă. Ar trebui investiți. Aș vrea să-ți vorbesc în această chestiune. Banii voștri ar trebui să producă.
- Șase mii cinci sute de dolari nu pot să producă cine știe ce, domnule. Trebuie să-i păstrăm pentru vreun caz mai grav.
- Eu nu cred în banii care zac neproductivi, Ethan.
- Dar și așa servesc la ceva... Stau și așteaptă.
- Vocea bancherului deveni glacială. «Nu înțeleg». Dar inflexiunea glasului arăta că înțelege, și consideră acest răspuns drept stupid, iar tonul lui strecură în sufletul lui Ethan o amărăciune, iar din amărăciune se născu o minciună.
- Mătura desena o curbă delicată pe pavaj.
- Iată cum stau treburile, domnule. Banii ăștia reprezintă o rezervă pentru Mary, dacă mi s-ar întîmpla mie ceva.
- În cazul acesta ar trebui să-ți faci, cu o parte din bani, o asigurare pe viață.
- Dar banii ne sînt dați doar în grijă, domnule. Este averea fratelui lui Mary. Mama ei mai trăiește și poate că o să mai trăiască încă mulți ani.
- Înțeleg. Bătrînii pot deveni o povară.
- Pot să trăiască și pe banii lor. În timp ce rostea această minciună, Ethan aruncă o privire pe fața domnului Baker și văzu cum, deasupra gulerului, se ridica o umbră de roșală. Vedeți, domnule, dacă aș investi banii lui Mary, i-aș putea pierde, tot așa cum i-am pierdut și pe ai mei, și cum a pierdut și tata averea.
- Asta a fost cîndva, Ethan... a fost cîndva. Știu că v-ați ars. Dar vremurile s-au schimbat, se ivesc ocazii noi.
- Am întîlnit și eu ocazii, domnule Baker, am întîlnit mai multe ocazii decît bun simț. Nu uitați, chiar imediat după război prăvălia asta îmi mai aparținea. A trebuit să vînd jumătate de cvartal de case pentru ca s-o pot amenaja — ultima noastră proprietate comercială.
- Știu, Ethan. Doar sînt bancherul dumitale. Îți cunoșc treburile cum doctorul îți cunoaște pulsul.
- Desigur că știți. În mai puțin de doi ani am ajuns aproape falit. Am fost nevoit să-mi vînd totul ca să-mi plătesc datoriile; mi-a mai rămas doar casa.
- Nu poți să-ți iei toată vina asupra dumitale. De-abia fusesei eliberat din armată, n-aveai pic de experiență în afaceri. Și nu uita că ai nimerit de-a dreptul în perioada de criză, chit că noi am numit-o recesiune. Chiar și businessmanii unși cu toate alifiile au fost împinși la fund.
- Am ajuns și eu la fund. Este pentru prima dată în istorie cînd un Hawley devine vinzător într-o băcănie.
- Aici nu te mai înțeleg, Ethan. Oricine poate da faliment. Dar ceea ce nu înțeleg este cum de te resămenezi să rămîi un falit, dumneata, reprezentant al unei mari familii, cu originea și cu educația pe care ai primit-o. Această situație nu trebuie să se permanentizeze, dacă sîngele din vinele

dumitale încă nu s-a făcut apă. Ce te-a doborât oare, Ethan? Ce te face să accepți situația asta?

Ethan vru să-i dea un răspuns iritat. «Ce să înțelegi dumneata? Niciodată n-ai înțeles nimic...» dar în loc de asta, adună cu mătura o grămăjoară de hirtii de la gumă de mestecat și mucuri de țigări, le aranjă în chip de piramidă, apoi împinse piramida spre rigolă.

— Bărbații nu se lasă ușor doborâți, adică vreau să spun că ei pot să lupte cu problemele grele. Ceca ce îi distruge este eroziunea, atunci sînt împinși la pieire. Încet-încet. îi cuprinde teama. Mie mi-e teamă. Societatea de electricitate Long Island poate să-mi închidă lumina. Nevastă-mea are nevoie de rochii. Copiii mei au nevoie de încălțăminte și de distracții. Închipuiți-vă, ce-ar fi dacă nu și-ar putea termina studiile? Și ratele lunare, și doctorul, și dinții, și o operație de amigdale, și imaginați-vă că pe lângă toate astea m-aș mai îmbolnăvi și cu n-aș mai putea mătura trotuarul ăsta blestemat? Ce să înțelegi? E ceva care vine încet-încet. Îți descompune sufletul. Nici nu mă pot gîndi mai departe de luna viitoare, cînd trebuie să achit rata pentru frigider. Mi-e scîrbă de slujba mea, și mi-e frică totuși să n-o pierd. Cum ați putea dumneavoastră să înțelegi toate astea?

— Ce se aude cu mama lui Mary?

— V-am spus. Stă pe bani. O să moară șezînd pe ei.

— Nu știam. Credeam că Mary e dintr-o familie săracă. Dar știu că omul, cînd e bolnav, are nevoie de un medicament, sau poate de o operație, sau de niște socuri electrice. Poporul nostru a avut bărbați îndrăzneți. Știi și dumneata asta. Oamenii care nu s-au lăsat învinși. Iar acum, vremurile se schimbă. Avem posibilități la care nici n-au putut visa vreodată strămoșii noștri. Dar aceste ocazii ne sînt smulse de străini. Străinii ne-o iau înainte. Trezește-te, Ethan.

— Și ce să fac cu frigiderul?

— Dacă trebuie, renunță la el.

— Și ce să fac cu Mary și cu copiii?

— Uită un timp de ei. Te vor iubi mai mult dacă vei ieși din groapa asta. Nu îi ajută cu nimic dacă îți faci mereu griji din pricina lor.

— Și banii lui Mary?

— Pierde-i, dacă e cazul, dar riscă-i. Dacă ești atent, și bine sfătuit, nu e nevoie să-i pierzi. A risca nu înseamnă a pierde. Oamenii noștri au mizat pe un risc chibzuit și nu au pierdut. Poate că am să te jignesc, Ethan. Începi să uiți chipul bătrînului căpitan Hawley. Și doar îi datorezi ceva! El și taică-meu au avut, în tovărășie, *Belle-Adair*, una dintre ultimele baleniere, și una dintre cele mai frumoase. Dezdoie-ți spinarea, Ethan. Ai față de *Belle-Adair* o datorie pe care încă n-ai plătit-o, și anume să îndrăznești! Dă-l dracului de frigider!

Cu virful măturii, Ethan convinse o bucată îndărătnică de celofan să ia drumul rigolei. Rosti foarte încet:

— *Belle-Adair* a ars pînă la linia de plutire, domnule.

— Știu, dar oare asta ne-a oprit din drum? Nu ne-a oprit.

— Era asigurată.

— Cred și eu că ora.

— Vedeți, eu nu eram asigurat. Nu mi-am salvat decît casa și atîta tot.

— Va trebui să uiți lucrurile astea. Bocești lucruri care aparțin trecutului. Trebuie să găsești un dram de curaj, de îndrăzneală. De aceea ți-am spus că ar trebui să investești banii lui Mary. Eu încerc să te ajut, Ethan.

— Vă mulțumesc, domnule.
 — O să scoatem șorțul ăsta de pe dumneata. Îi datorezi măcar atît bătrînului căpitan Hawley. Nici nu i-ar veni să creadă, dacă te-ar vedea.
 — Știu și eu că i-ar veni să creadă.
 — Vezi, așa trebuie să vorbești. O să-ți scoatem șorțul ăsta.
 — Dacă n-ar fi vorba de Mary și de copii...
 — Uită de ei, crede-mă, pentru binele lor. Se pregătesc aici, în New Baytown, evenimente interesante. Dumneata poți să iei parte la ele.
 — Mulțumesc, domnule.

— Dă-mi numai răgaz să mă gîndesc.
 — Domnul Morphy mi-a spus că el va lucra și în timpul prînzului. Îi pregătesc niște sandvișuri. Vreți să pregătesc și pentru dumneavoastră?

— Nu, mulțumesc. Am să-l las pe Joey să lucreze. E un om de ispravă. Eu vreau să mă duc să văd niște terenuri. De fapt, la notariatul distric-tual. Între douăsprezece și trei acolo e plăcut și liniștit. Poate am să găsesc ceva și pentru dumneata. Vorbim noi în curînd. La revedere.

Făcu un pas mare, evitînd o crăpătură a pavajului, traversă aleea, apoi intră pe ușa din față a băncii « First National ». Ethan zimbi spatelui care se îndepărta.

Termină în grabă cu măturatul, căci acum oamenii începeau să treacă, valuri-valuri spre locurile lor de muncă. Instală la intrarea prăvăliei tarabele pentru fructele proaspete. Apoi, asigurîndu-se că nu trece nimeni, dădu la o parte dintr-un raft trei cutii cu conserve pentru cîini și, virînd mîna, scoase de acolo săculețul cenușiu în care se țineau banii, puse conservele la loc, și după ce apăsă pe butonul cu inscripția « nu se marchează » al mașinii, repartiză hîrțile de douăzeci, de zece, de cinci și de un dolar la locurile lor, sub roțițele care le țineau strîns. Aranjă, în despărțiturile de stejar ale sertarului mașinii de marcat monetele de cincizeci, de douăzeci și cinci, de zece, de cinci, și de un cent, apoi împinse sertarul la loc. Nu-și făcură apariția decît vreo cîțiva clienți: niște fetețe cu părul răvășit de somn, venite după cîte o franzelă, o sticlă de lapte sau o litră de cafea.

Margie Young-Hunt intră purtînd un pulover roz bine mulat pe bust. Fusta de tweed i se lipsea drăgăstos de coapse și îi sublinia dosul țănoș, iar Ethan văzu în ochii ei, în ochii ei căprui și miopi, ceea ce soția lui nu putea să vadă niciodată, deoarece acel ceva nu strălucea în ochii lui Margie cînd soțiile erau de față. O pasăre de pradă, un vînător, o Artemis vinînd pantalonii. Asemenea ochi erau numiți de bătrînul căpitan Hawley « ochi de pirat ». Vocea ei, un fel de mormăit catifelat, confidențială pentru soții, devenea subțire și dulce.

— 'neața, Eth, zise Margie. Ce mai zi pentru un picnic!
 — 'neața. Pariez că ți s-a terminat cafeaua.
 — Dacă ai să ghicești că mi s-a terminat apa minerală, n-am să mai calc pe aici.

— Ai făcut noapte mare?

— Oarecum. O poveste cu un comis-voiajor. Țștia se simt în siguranță cu o femeie divorțată. El are o servietă cu mostre gratuite. Probabil că tu ai zice că e un comis-voiajor. Poate că îl și cunoști. Îl cheamă Bigger sau Bogger și lucrează pentru B. B. D. & D. Îți spun toate astea fiindcă îmi spune că va trece să te vadă.

— Dar noi ne aprovizionăm de la Waylands.

— Poate că domnul Bogger colindă prin oraș, dacă s-o fi simțind azi dimineată mai bine decât mine. Spune, poți să-mi dai un pahar cu apă? Vreau să iau chiar acum cîteva tablete de sifon.

Ethan se duse în magazie, de unde se întoarse cu o cană mare cu apă de la robinet. Ea azvîrli în cană trei tablete subțiri și așteptă să le vadă dizolvate. Apoi zise « noroc », și dădu băutura pe gît. « Făceți-vă datoria, diavolilor » se adresă ea tabletelor.

— Aud că astăzi ai să-i ghicești în cărți lui Mary.

— O, doamne! Aproape că uitasem. Ar trebui să-mi fac o meserie din ghicit. Aș putea să mă îmbogățesc.

— Lui Mary îi place jocul ăsta. Te pricepi la ghicit?

— Nu este nevoie să te pricepi. Trebuie să lași lumea — adică femeile — să pâlăvrăgească despre ele, și pe urmă le servești chiar ce ți-au spus, și ele cred că este vorba de clarviziune.

— Dar străinii înalți și negricioși?

— Și ăștia, desigur. Dacă aș putea să ghicesc bărbați, n-aș fi avut ghinioanele pe care le-am avut, frățioare! Ce m-am mai putut înșela cu vreo doi indivizi!

— Primul tău bărbat n-a murit?

— Nu, al doilea a murit, fie-i țărîna ușoară, pui de... Nu, mai bine să-l las în pace. Fie-i țărîna ușoară.

Ethan salută cu sollicitudine sosirea bătrînei doamne Ezyzinski și îi cîntări fără grabă o litră de unt, ba spuse chiar un cuvînt sau două despre vreme, în timp ce Margie Young-Hunt, relaxată și zîmbitoare, inspecta borcanele de *pâté de foie gras* cu capac auriu și minusculele cutioare cu iere negre, rînduite în spatele tejghelei, lîngă mașina de marcat.

— Acum, zise Margie cînd bătrînica ieși murmurîndu-și ceva în poloneză.

— Acum, ce?

— Tocmai mă gîndeam că, dacă aș cunoaște bărbații, pe cît cunosc femeile, mi-aș pune firmă la poartă. De ce nu-mi dai lecții despre bărbați, Ethan?

— Știi destule. Poate chiar prea multe.

— Ei, lasă! Tu nu ai simțul umorului?

— Vrei să încep lecțiile acum?

— Poate într-o seară.

— Bine, zise el. Facem un grup. Tu, Mary și cei doi puști. Subiectul: bărbați — despre slăbiciunea și stupiditatea lor, și cum poți să profiți de ele.

Margie se făcu a nu lua în seamă tonul lui.

— După închidere tu nu lucrezi niciodată situații pentru întîi ale lunii, și alte chestii dintr-astea?

— Ba da. Dar îmi iau lucrul acasă.

Margie își ridică brațele deasupra capului, și își umflă părul cu degetele.

— De ce?

— De-aia!

— Știi ce m-ai putea învăța, dacă ai vrea?

Ethan spuse:

— • Iar după ce L-au hulit, L-au desbrăcat de blamidă, L-au îmbrăcat cu hainele Lui și L-au dus ca să-L răstignească pe cruce. Și ieșind cu El afară, au găsit pe un om din Chirene, pe nume Simon. Pe acesta l-au silit

să ducă crucea Lui. Și dacă au venit la locul numit Golgota, ceea ce înseamnă: locul căpăținii...»

— Oh, pentru numele lui Dumnezeu!

— Da, da, așa e...

— Ți dai seama ce pui de lele ești?

— Da, o fiică a Ierusalimului!

Brusc, ea începu să zîmbească.

— Știi ce am să fac? În dimineața asta am să-i ghicesc cuiva viitorul. Ai să ajungi un grangur mare, știi asta? Tot ce vei atinge tu se va preface în aur — vei deveni un conducător. Merse repede pînă la ușă, apoi se întoarse zîmbind. Încearcă să fii la înălțime, că de nu... Pe curînd, Mintui-torul! Cît de ciudat și de minios răsunau tocurile ei pe pavaj!

La ora zece totul se schimbă. Ușile mari, de sticlă, ale băncii se deschiseră și înăuntru se revărsă un fluviu de oameni care ridicară bani, aducîndu-i apoi în prăvălia lui Marullo, de unde cumpărară toate delicatessurile necesare zilelor de Paște. Ethan alerga de colo-colo, ca pe niște schiuri de apă, pînă ce sună ceasul al șaselea.

Clopotul de incendiu din cupola primăriei bătu cu putere al șaselea ceas. Clienții se împrăștiară care încotro, ducînd pungile cu afumături. Ethan băgă înăuntru tarabele de fructe, închise ușile din față, apoi, fără nici un alt motiv, în afară de acela că în lume și în el însuși se lăsa noaptea, coborî obloanele verzi, și întinericul cuprinse prăvălia. Numai neonul din vitrina-frigider arunca o lumină albastră, fantomatică.

Ducîndu-se înapoia teighelei, tăie patru felii groase de piine de seară și le unse din belșug cu unt. Deschise ușile frigiderului și luă două felii de șvayter și trei felii de șuncă. «Salată și brînză, salată și brînză, repeta el. După ce se însoară, bărbatul trăiește în copaci». Unse feliile de deasupra cu maloneze dintr-un borcan. apoi le presă peste sandvișuri și tăie priso-surile de salată și grăsimi de șuncă ce treceau peste margini. Luă apoi o sticlă de lapte și o bucată de hirtie cerată ca să facă pachetul. Tocmai îndoia marginile hirtiei cînd în broasca ușii de la intrare se auzi răsucindu-se cheia; apoi intră Marullo, lat cît un urs și cu pieptul ca un sac plin, astfel că brațele păreau prea scurte și ședeau dopărtate de corp. Purta pălăria dată pe spate, iar părul aspru și cărunț îi venea ca o șapcă. Ochii lui Marullo erau umezi, hitri și somnoroși, iar aurul în care îi erau îmbrăcați dinții din față strălucea în lumina răspîndită de vitrina-frigider. Primii doi nasturi de la pantaloni rămăseseră neîncheiați, lăsînd să se vadă izme-nele groase, de culoare cenușie. Ținea, înfipte pe sub cureauna pantalonilor, două degete, mici și grase, și clipea în semi-obscuritate.

— Neața, domnule Marullo. De fapt, acum e după amiază.

— Bună, puștiule. Tu închis cam repede.

— În tot orașul e închis. Credeam că sînteți la liturghie.

— Azi nu liturghie. E singura zi a anului cînd nu liturghie.

— Așa? N-am știut asta. Pot să vă ajut cu ceva?

Brațele scurte și groase se întinseră și se bălăbăniră din umeri înainte și înapoi.

— Mă dor brațele, puștiule. Artrita... Din ce în ce mai rău...

— Nu se poate face nimic?

— Tot ce se poate face: aplicații, căldura, grăsimi de rechîn, pilule... dar tot doare. Va să zică, închis. Ce-ar fi să stăm de vorbă puțin, ai, puș-tiule?

— S-a întâmplat ceva rău?

— Rău? Ce să fii rău?

— Dacă mă așteptați o clipă, mă reped cu sandvișurile astea pînă la bancă. Le-a cerut domnul Morphy.

— Ești un puști deștept. Faci oamenilor servicii. Asta bine.

Ethan traversă magazia, trecu alea și ciocăni la poarta din dos a băncii. Ii predă lui Joey laptele și sandvișurile.

— Mulțumesc, nu trebuia să te obosești pînă aici.

— Obligație de serviciu. Marullo mi-a spus să vin.

— Păstrează-mi, te rog, și cîteva sticle de coca-cola la frigider. Îmi simt gura uscată.

Cînd se întoarce, Ethan îl găsi pe Marullo inspectînd o ladă de gunoi.

— Unde vreți să stăm de vorbă, domnule Marullo?

— Să începem chiar de aici, puștiule. Scoase din lada de gunoi cîteva frunze de conopidă. Prea mult la ele tai.

— Doar atît cît să le aranjez.

— Conopida se vinde cu cîntar. Iar tu banii la gunoi arunci. Cunosce pe unul, un grec deștept care vreo douăzeci de restaurante are. Secretul ăla mare, el zice, este la lada de gunoi să fii atent. Ce la gunoi aruncă, nu se vinde. Deștept tip este.

— Da, domnule Marullo.

Ethan porni nerăbdător spre partea din față a prăvăliei, iar Marullo, venind în urma lui, își tot sucea umerii înainte și înapoi.

— Zarzavaturile bine stropești, așa cum ți-am spus?

— Bineînțeles.

Patronul luă în mînă o căpățînă de salată.

— Cam uscată pare.

— Fir-ar să fie, Marullo, doar n-am să le înec în apă, și așa sînt ude leoarcă.

— Asta le face tinere, frumoase și proaspete să pară. Crezi că eu nu știu? Eu cu o tarabă — o singură tarabă am început. Eu știu. Trebuie să înveți, puștiule, dacă nu vrei faliment. Acum, în ce privește carnea — să știi că prea mult tu la furnizori o plătești.

— Bine, dar noi facem reclamă că vindem carne de vacă de calitate înaltă!

— Întîia, a doua, a treia, cine știe? Așa pe carton scrie, nu-i așa? Și acum să stăm de vorbă frumos. Stăm prost cu socotelile. Cîno pînă la cinci-sprezece ale lunii nu plătește, nu-i mai dai pe credit și-l ștergi de la listă.

— Nu putem face una ca asta. Unii dintre oamenii ăștia cumpără de la noi de douăzeci de ani.

— Ascultă, puștiule. Magazinele universale nu vindem pe credit, nici de doi bani, nici măcar lui John Rockefeller.

— Da, dar majoritatea oamenilor ăștia sînt solvabili.

— Ce înseamnă „solvabil”? Cu sistemul ăsta banii pe loc ții. Magazinele universale cumpără cu vagonul. Noi nu putem așa ceva. Trebuie să înveți, puștiule. Ei, oameni drăguți. Dar și banii sînt drăguți. Proa multe resturi ai de carne, în frigider.

— E numai grăsime și piele.

— E în regulă, dacă tu înainte de a-i tăia grăsimea cîntărești. Trebuie ai în vedere problema numărul unu. Dacă tu nu în vedere problema numărul unu, cine o să aibă? Trebuie să înveți, puștiule.

Acum, dinții de aur nu mai străluceau, căci ținea buzele strinse, ca două mici trape bine închise.

Ethan se surprinse mirându-se de minia care i se stîrnise pe neașteptate.

— Eu nu sînt un escroc, Marullo.

— Cine escroc? Țsta-i cîstit comerț, și un cîstit comerț este singurul fel de comerț care în afaceri rezistă. Crezi că domnul Baker dă mostre pe gratis, puștiule?

Lui Ethan îi sări țandăra rău de tot.

— Ascultă aici, la mine, țipă el. Hawley-ii au trăit aici de la o mie șapte sute cincizeci. Dumneata ești un venetic. Dumneata n-ai cum să cunoști lucrurile astea. Noi am fost tot timpul oameni cumsecade și ne-am înțeles bine cu vecinii noștri. Dacă dumneata crezi că debarcînd aici din Sicilia, poți să schimbi totul, te înșeli. Dacă ai nevoie de slujba mea, n-ai decît să ți-o iei înapoi — chiar aici, chiar acum. Și nu mai îmi spune « puștiule », că te pocnesc peste bot.

Toți dinții lui Marullo străluceau.

— Bine, bine. Nu supăra. Eu vreau numai binele ție.

— Să nu mai îmi spui « puști »! Familia mea trăiește aici de două sute de ani.

Aceste vorbe sunară copilărește în propriile lui urechi și asta făcu să-i treacă minia.

— Eu bine vorbesc englezește. Tu crezi că Marullo e un nume venetic, un nume de flașnetar, un nume de macaronar. Dar *genitori* mei, numele meu, poate vechi de doi, trei mii de ani. Marullus era de la Roma, vorbește despre el Valerius Maximus. Ce înseamnă doi sute de ani?

— Dumneata nu ești de aici.

— Acum doi sute de ani nici dumneata de aici nu erai.

Acum, cînd toată minia lui Ethan se topise, el începea să vadă acel ceva care îl face pe om să se îndoaie de certitudinea realităților din afara lui. Imigrantul, veneticul, zarzavagiul se transforma chiar sub ochii lui: Ethan îl vedea acum fruntea bombată, nasul puternic, acvilin, ochii infundați în orbite, înflăcărați și netemători, capul sprijinit pe mușchii ca niște ooloane; vedea o mîndrie atît de puternică și de sigură de ea, încît se putea juca și de-a umilînța. Era clipa descoperirilor uimitoare care-l face pe om să se întrebe: dacă n-am reușit să văd asta, oare cite alte lucruri n-am reușit să văd?

— Nu trebuie să mai vorbești ca un macaronar, îi spuse cu blîndețe.

— Comerț bun. Eu te învăț comerț bun. Am șazezi și opt ani. Nevasta a murit. Artrita! Mă doare. Încerc să-ți arăt cum în comerț se lucrează. Poate n-ai să înveți. Cei mai mulți oameni nu învață. Se curăță.

— Nu-i nevoie s-o spui, fiindcă și eu sînt curățat.

— Nu. Tu nu înțeles. Vreau să te învăț cum se fac afacerile, ca să nu mai te cureți niciodată tu.

— Slabă speranță. N-am nici o afacere.

— Tu încă un puști.

— Ia ascultă, Marullo, zise Ethan. Eu sînt cel care îți administrez, de fapt, prăvălia. Eu îți țin registrele, eu depun banii la bancă, eu fac comenzile pentru marfă. Eu îi conving pe clienți să vină aici. Asta nu înseamnă o afacere bună?

— Bineînțeles. Învățat și tu cite ceva. Nu mai ești un puști. Te superi cînd spun ție « puști ». Dar cum să-ți spun? Eu spun la toți « puști ».

- Încearcă să-mi spui pe nume.
- Nu e prietenos. « Puști » e prietenos.
- Dar nu e respectuos.
- Și respectuos nu e prietenos.

Ethan rise.

— Când ești vinzător într-o prăvălie de mîna a doua, trebuie să ai demnitate — pentru nevastă, pentru copii. Înțelegeți?

— Asta fals.

— Bineînțeles. Dacă aș avea cu adevărat demnitate, nici nu m-aș gîndi la ea. Aproape că am uitat ce mi-a spus bătrînul taică-meu, puțin înainte de a muri. Spunea că gradul insultei este invers proporțional cu inteligența și simțul de securitate. Spunea că vorbele astea, « pui de cățea », sînt o insultă numai pentru un om care nu e absolut sigur de mamică-sa, dar cum poți să-l insultîi pe Albert Einstein? Pe atunci mai trăia. Așa că, dacă vrei, spune-mi mai departe « puști ».

— Vezi, puștiule? E mai prietenos.

— Mă rog, e în regulă. Ce voiai să-mi spui despre treburile pe care nu știu să le fac?

— Treburi înseamnă bani. Banii nu prietenoși. Puștiule, ești poate prea prietenos tu... prea amabil. Banii nu amabili. Banii nu-și fac prieteni, fac alți bani.

— Asta-i o prostie, Marullo. Eu cunosc o mulțime de oameni de afaceri care sînt amabili, prietenoși și onorabili.

— Da, puștiule, dar nu cînd tratează afaceri. Asta ai să afli și tu. Cînd afli, prea tîrziu este. Tu, puștiule, ții prăvălia frumos, dar dacă prăvălia ta ar fi, te-ai trezi într-o bună zi că te-ai curățat, cu toate că tu amabil ești. Eu lucruri adevărate, ca la școală te învăț. La revedere, puștiule.

Marullo își mai întinse o dată brațele și ieși repede pe ușa din față, trîntind-o în urma lui, iar Ethan simți întunericul coborînd din nou asupra lumii.

Se auzi o ciocănitură metalică, puternică la ușa din față. Ethan dădu la o parte draperia și strigă:

— E închis pînă la trei.

— Dă-mi drumul. Vreau să vorbesc cu dumneata.

Necunoscutul care intră în prăvălie era un om uscățiv (tip de om veșnic tînăr, care n-a fost, de fapt, niciodată tînăr), bine îmbrăcat, cu părul rar și pomădat, cu ochi veseli și iscoditori.

— Iartă-mă că te deranjez. Am vrut să te găsesc singur. Mi-era teamă că bătrînul n-o să mai plece de-aici.

— Marullo?

— Da. Eram peste drum.

Ethan îi privi mîinile imaculate. În inelarul mîinii stîngi observă un inel de aur, cu un smarald mare.

Necunoscutul prinse privirea lui Ethan.

— Nu e fals. Aseară am cunoscut o prietenă a dumitale.

— Da?

— Pe doamna Young-Hunt. Margie Young-Hunt.

— Oh!

Ethan aproape că simțea cum mintea necunoscutului adulmeca pe ce cale să deschidă discuția, căutînd o asociație de idei.

— Drăguță fată. Te-a laudat. De aceea am crezut că... Numele meu e Biggers. Sînt reprezentantul firmei B.B.D. & D. pentru regiunea asta.

- Noi cumpărăm de la Waylands.
- Știu. De aceea am și venit aici. M-am gândit că poate vrei să vă mai extindeți relațiile. Sîntem încă noi în regiunea asta, dar începem să prindem rădăcini. Trebuie să facem unele concesii, ca să putem pune piciorul în prag. Dacă ai profita de această împrejurare, ai avea de cîștigat.
- Va trebui să discuți cu domnul Marullo despre treburile astea. El a lucrat întotdeauna numai cu Waylands.
- Fără să scadă, vocea necunoscutului căpătă un ton confidențial.
- Dumneata faci comenzile?
- Da. Marullo suferă de artrită, și, în afară de asta, mai are și atîtea alte treburi.
- Am putea să mai radem din prețuri.
- Cred că Marullo le-a dat pe răzătoare cît a putut. Mai bine stai de vorbă cu el.
- Este exact ceea ce nu vreau să fac. Vreau să stau de vorbă cu omul care face comenzile, și acela ești dumneata.
- Nu sînt decît un simplu salariat.
- Dumneata faci comenzile, domnule Hawley. Pot să-ți reduc cinci la sută.
- Marullo ar accepta o astfel de reducere, dacă marfa rămîne de aceeași calitate.
- Nu m-ai înțeles. Eu nu vreau să tratez cu Marullo. Acești cinci la sută ar fi bani gheață, fără cecuri și registre, fără necazuri cu cei de la fisc, ar fi pur și simplu niște hîrtii verzi și curate, din mîna mea în mîna dumatăle, și din mîna dumatăle în buzunarul dumatăle.
- De ce n-ar primi Marullo reducerea?
- Chestie de acord al prețurilor.
- În regulă. Ce-ar fi dacă eu aș lua cei cinci la sută și apoi i-aș da lui Marullo?
- Am impresia că nu-i cunoști atît de bine pe oamenii ăștia, cum îi cunosc eu. Dacă ți dai banii lui Marullo, o să se întrebe cît mai primești dumneata pe deasupra, bani pe care el nu-i mai vede. Este o întrebare cît se poate de firească.
- Ethan întrebă cu glasul scăzut:
- Vrei să-l înșel pe omul pentru care lucrez?
- Cine o înșelat? El nu pierde nimic, iar dumneata scoți un ciubuc. Oricine are dreptul să scoată un ciubuc. Margie îmi spunea că ești un băiat deștept.
- Este o zi întunecată, zise Ethan.
- Nu, nu e întunecată. Ai coborît obloanele.
- Mîntea lui adulmeca mirosul unui pericol — ca un șoarece prins între mirosul sîrmei de la capcană și aroma brînzei.
- Știi ce, spuse Biggers, mai gîndește-te. Vezi dacă nu poți să aranjezi ceva și cu noi. Am să mai trec pe aici, să te văd, cînd voi mai avea treabă prin regiunea asta. Vin din două în două săptămîni. Poftim cartea mea de vizită.
- Mîna lui Ethan rămase nemișcată. Biggers puse cartea de vizită pe vitrina-frigider.
- Și aceasta este o mică amintire, pe care o oferim noilor noștri prieteni. Scoase din buzunarul de la spate un portofel elegant, din piele de focă, și îl depuse pe emailul alb al vitrinei, lîngă cartea de vizită. E un obiect tare drăguț. Are despărțituri pentru carnetul de conducere și pentru permisul de tribună.

Ethan nu răspunde nimic.

— Am să mai trec pe aici peste vreo două săptămîni, spuse Biggers. Mai gîndește-te la ce ți-am spus. Am să vin cu siguranță. Am un rendez-vous cu Margie. E o fată grozavă. Neprimind răspuns, continuă: Mă dac. Pe curînd. Apoi, se apropie brusc de Ethan. Nu fii prost! Toți fac la fel. Toți!

Apoi se repezi la ușă, închizînd-o cu grijă în urma lui.

În liniștea și întunericul din încăpere, Ethan auzea zumzetul transformatorului pentru lumina de neon din vitrina-frigider. Se întoarse încet către mulțimea de spectatori îngrămădiți pe rafturi:

— Credeam că-mi sînteți prieteni! Dar voi n-ați ridicat în apărarea mea nici măcar un deget. Stridii de vreme bună, murături de vreme bună, praf de budincă de vreme bună! Nu mai sînt *unimus* pentru voi! Mă întreb ce-ar zice sfîntul Francisc dacă l-ar mușca un cîine sau l-ar ciuguli o pasăre? • Mulțumesc, domnule cîine, *grozie tanto signora* pasăre? • Întoarse capul auzind cum cineva ciocănea și bătea cu pumnii în ușa dinspre alee. Străbătu în grabă magazia murmurînd: Mai mulți clienți decît atunci cînd e deschis.

Joey Morphy intră clătînîndu-se și ținîndu-se cu mîna de gît.

— Pentru dumnezeu, gemu. Ajutor, sau măcar Pepsi-cola, căci mă prăpădesc de sete. De ce e atît de întuneric aici? Oare m-a părăsit lumina ochilor?

— Am lăsat obloanele, vrînd să-i descurajez pe bancherii însetați. O porni spre vitrina-frigider, de unde scoase o sticlă aburită, o destupă și întinse mîna să mai scoată una. • Am să beau și eu. •

Joey-Băiatul se rezemă de geamul lumiat al vitrinei și dădu pe gît, pe nerăsuflăte, o jumătate de sticlă.

— Hei! Cineva și-a pierdut tezaurul! Și, cu două degete, apucă portofelul.

— Este un mic cadou din partea comis-voiajorului de la B.B.D. & D. Încearcă să ne convingă să cumpărăm și de la ei.

— Și nu pe degeaba. Asta-i un obiect de calitate, înțila, fiule. Are și inițialele dumitale pe el, de aur.

— Zău?

— Vrei să spui că nici na-i văzut?

— A plecat abia acum o clipă.

Joey deschise portofelul și pipăi copertile din material plastic transparent pentru învelit legitimațiile.

— Ar trebui să te înscrii la vreun club. Se uită și în despărțituri. Ei, asta zic și eu că e într-adevăr amabil. Și zicînd acestea, scoase cu două degete o birtie nouă-nouță de douăzeci de dolari. Știam eu că ei • mișcă •, dar nu credeam că mișcă chiar așa, cu tancurile... Asta-i o amintire demnă de acest nume.

— Era înăuntru?

— Crezi că am băgat-o eu?

— Joey, trebuie să-ți vorbesc. Individul mi-a oferit cinci la sută din toate comenzile pe care le-aș face la firma lor.

— Oh! În sfîrșit, prosperitatea! Și n-a rămas doar la vorbe goale. Ar trebui să faci cinste cu coca-cola. Azi e ziua dumitale cea mare.

— Vrei să spui că ar trebui să accept?

— De ce nu, dacă nu-i socotește în prețul mărții? Cine pierde?

— A adăugat că n-ar trebui să-i spun lui Marullo, fiindcă el o să creadă că eu primesc mai mult.

— Așa e. Ce-i cu dumneata, Hawley? Ai înnebunit? Cred că-i din cauza luminii. Arăți verde la față. Sint și eu verde? Nu cumva ți-a trecut prin cap să nu accepți?

— Abia m-am stăpinit să nu-i trag citeva la fund.

— O, va să zică așa stau lucrurile... Dumneata și dinozaurii!

— El pretinde că toată lumea procedează în felul ăsta.

— Dar nu oricui i se oferă. Dumneata ești unul dintre cei norocoși.

— Dar nu e cinstit.

— Cum nu e cinstit? Păgubește cineva? Se comite ceva ilegal?

— Vrei să spui că dumneata ai primi?

— Dacă aș primi? Aș face sluj, i-aș cerși favoarea asta. În meseria mea toate porțile îmi sînt închise. Aproape tot ce s-ar putea manevra într-o bancă este ilegal — în afară de cazul cînd ești președintele băncii. Eu nu te înțeleg. De ce te tot codești? Dacă ai lua banii ăștia din punga lui Alfio, aș spune că nu e tocmai corect... Dar nu e cazul. Dumneata le faci lor o favoare, iar ei îți fac dumitale o favoare... o favoare de culoare verde, simpatică și foșnitoare. Nu fii nebun. Ai nevastă, copii. Și trebuie să te gîndești la ei. Să știi că taxele școlare ale copiilor nu vor scădea.

— Te-aș ruga să pleci imediat!

Joey Morphy trîni cu putere sticla, încă negolită, pe tejghea.

— Domnule Hawley... nu, domnule Ethan Allen Hawley, rosti cu răceală, dacă dumneata crezi că eu aș fi în stare să comit un act necinstit. Sau să te îndemn pe dumneata să faci așa ceva... ei, în cazul ăsta poți să te duci la dracu!

Și Joey, bătos, porni spre magazie.

— N-am vrut să spun așa ceva! N-am vrut să spun asta! Pe cîntea mea, Joey. Astăzi am primit citeva lovituri și, pe deasupra... sărbătoarea asta este îngrozitoare... îngrozitoare.

Morphy se opri în loc.

— Ce vrei să spui? Ah, da, înțeleg. Da, știu. Mă crezi că înțeleg?

— În fiecare an a fost așa, de pe cînd eram copil, numai că acum e din ce în ce mai rău... poate fiindcă acum știu mai bine ce însemnează, poate fiindcă aud mereu cuvintele singurătății: «lame sabahantani»¹.

— Înțeleg, Ethan, înțeleg. Acum e aproape pe terminate... aproape că s-a terminat, Ethan. Uită, te rog, ieșirea mea!

Clopotul de fier, vestitor de incendii, bătu o dată.

— Acum s-a sfîrșit, zise Joey-Băiatul. S-a sfîrșit, pentru un an întreg. Se îndepărtă liniștit, străbătînd magazia, și închise în urma lui ușa dinspre alee.

Ethan ridică obloanele și deschise din nou prăvălia, dar nu mai avu mulți cumpărători — doar vreo cîțiva copii veniți după cite o sticlă de lapte sau o franzelă, și domnișoara Boucher care cumpără un cotlet mic de miel și o conservă de mazăre, pentru cină rece. Pe stradă nu mai trecea nimeni. Întro cinci și jumătate și șase, în timp ce Ethan făcea pregătirile de închidere, nu se arătă nici un client. Încuie prăvălia și porni spre casă, și de-abia atunci își aduse aminte de lista pe care i-o dăduse Mary...

¹ În ebraica veche: Doamne, de ce m-ai părăsit?

Se întoarse, aranjă totul în două pungi mari, apoi încuie din nou ușile. Se gândise să coboare până la faleză, să privească valurile cenușii spărgându-se de cheiurile docurilor, și să mai stea de vorbă, așezat pe o babă, cu vreun pescăruș cu ciocul în vînt. își aminti de o poezie scrisă de o femeie, cîndva, foarte de mult, o poezie a cărei imagine « spirala lunecoasă a zborului de pescăruș », îl biciuise pînă la lacrimi. Poezia începea astfel: « O. pasăre fericită — ce te neliniștește-atît de mult? ». Dar poeta nu aflase niciodată răspunsul, probabil că nici nu voise să-l afle.

Pungile grele, cu cumpărături pentru sărbători nu indemnau la plimbare. Ethan traversă obosit Strada Mare și coti fără grabă pe Strada Ulmilor, îndreptîndu-se spre casa bătrînească a familiei Hawley.

Capitolul II

Mary ridicîndu-se de lingă mașina de gătit, îi luă din brațe una dintre pungi.

— Am atîtea să-ți spun! Ard de nerăbdare.

O sărută, și ea simți că buzele lui sînt uscate.

— Ce s-a întîmplat? îl întrebă.

— Sînt puțin cam obosit.

— Dar băcănă a fost închisă trei ore.

— Am avut foarte multă treabă.

— Sper că nu ești posomorît.

— Ziua de azi a fost posomorîtă...

— A fost o zi minunată. Așteaptă numai, și ai să te lămurești.

— Unde sînt copiii?

— Sus, la radio. Au să-ți spună ceva.

— Necazuri?

— De ce te gîndești la asta?

— Nu știu.

— Nu te simți bine?

— Ba mă simt bine, fir-ar să fie!

— După atîtea evenimente îmbucurătoare... Pentru partea care ne privește pe noi, am să aștept pînă după cină. Ce surpriză o să ai!

Allen și Mary Ellen dădură fuga în jos pe scară și intrară valvîrtej în bucătărie.

— E acasă, ziseră ei.

— Tăticule, la prăvălie aveți Peeks?

— Este vorba de niște paste făinoase? Da, Allen, avem.

— Aș vrea să ne aduci vreo cîteva cutii. Au pe ele un Mickey Mouse, o mască pe care poți s-o decupezi.

— Dar mi se pare că tu ești cam mare pentru o mască de Mickey Mouse. Ellen zise:

— Dacă trimiți capacul cutiei și zece cenți, primești un fel de aparat cu care poți deveni ventriloc. Chiar acum am auzit asta la radio.

— Spuneți-i tatei ce aveți de gînd să faceți, zise Mary.

— Ne înscriem la concursul național « Eu iubesc America ». Premiul întîi este o călătorie la Washington, o întîlnire cu Președintele — împreună cu părinții — și mai sînt și o mulțime de alte premii.

— Minunat, zise Ethan. Și în ce constă concursul? Ce trebuie să faceți?

— Serie în ziarele lui Hearst, strigă Ellen. Au anunțat în toată țara. O compunere în care arăți de ce iubești America. Toți cîștigătorii vor fi televizați.

— E grozav, exclamă Allen. Ce părere ai: să mergi la Washington, la hotel, la spectacole, să faci cunoștință cu Președintele, și atîtea altele? Poți să spui că nu-i grozav?

— Și ce faceți cu școala?

— Concursul are loc în timpul verii. Numele cîștigătorilor vor fi anunțate la 4 iulie.

— Ei, poate că o să iasă bine. Dar voi iubiți într-adevăr America, sau inibiți numai premiile?

— Tată, zise Mary, nu le strica bucuria.

— Am vrut doar să separ pasteles făinoase de Mickey Mouse. Se amestecaseră.

— Tăticule, unde crezi tu că am mai putea căuta?

— Ce să căutați?

— Ei, să vedem ce-au mai spus și alții...

— Străbunicu-tău avea cîteva cărți foarte bune. Sint în pod.

— De pildă?

— De pildă, cuvîntările lui Lincoln, și Daniel Webster, și Henry Clay. Ați mai putea să vă uitați prin Thoreau sau prin Walt Whitman sau Emerson... Și prin Mark Twain. Cărțile sint sus, în pod.

— Tu i-ai citit, tăticule?

— Străbunicul tău îmi ora bunic. El obișnuia să-mi citească uneori din ei.

— Poate ne dai o mină de ajutor la compuneri.

— Atunci n-ar mai fi ale voastre.

— Bine, spuse Allen. Ai să-ți aduci aminte să ne aduci niște Peeks? Sint hrănitoare, conțin mult fier și alte chestii de-astea...

— Am să încerc.

— Putem să ne ducem la cinema?

Mary zise:

— Credeam că o să-mi vopsiți onăle de Paște. Le fierb îndată. După cină puteți să le luați cu voi pe verandă.

— Putem să ne ducem în pod, să ne uităm la cărți?

— Da, dacă după aceea stingeți lumina. O dată a rămas aprinsă • săptămîină întreagă. Tu ai lăsat-o aprinsă, Allen.

După ce plecară copiii, Mary spuse:

— Nu-ți pare bine că se înscriu la concurs?

— Desigur că-mi pare bine, mai cu seamă dacă vor face și lucrări bune.

— Nu mai pot să aștept, trebuie să-ți spun... Margie mi-a ghicit azi în cărți, de trei ori, fiindcă zicea că în viața ei n-a mai întîlnit așa ceva. De trei ori! Am văzut chiar eu cum se potriveau cărțile.

— O, doamne!

— N-ai să mai fii atît de neîncrezător cînd ai să auzi despre ce e vorba. Întotdeauna faci haz cînd auzi de craii de ghindă. Știi ce mi-a ghicit? Vrei să afli?

— Mary, vreau să te previn, spuse el.

— Să mă previi? Dar tu nu știi încă nimic. Toată bogăția mea ești tu.

El șopti un cuvînt aspru, amar.

— Ce-ai zis?

— Am zis, «slabă speranță».
— Tu așa crezi, dar cărțile nu. Le-a dat de trei ori.
— Cărțile gîndesc?
— Cărțile știu, zise Mary. Mi-a ghicit aici, în cărțile mele și totul se refera la tine. Ai să fii unul dintre cei mai importanți oameni din acest oraș — chiar așa a zis, *rei mai importanți*. Și nu peste mult timp. Fiecare carte pe care a întors-o arăta bani, din ce în ce mai mulți bani. Ai să fii un om bogat.

— Iubito, zise el, te rog, lasă-mă să te previn, te rog!

— Ai să faci o investiție.

— Cu ce?

— Ei, mă gîndeam la banii fratelui meu.

— Nu, strigă el. Nu mă voi atinge de ei. Sînt ai tăi. Și vor rămîne ai tăi. Tu te-ai gîndit la asta ori ea s-a gîndit?...

— Ea n-a pomenit deci niciodată. Nici cărțile. Ai să-i investești în iulie, și de aici vor porni toate, succes după succes. Nu sună frumos? Așa mi-a spus ea... «Norocul tău e Ethan. El o să fie un om foarte bogat, poate cel mai mare om din acest oraș.»

— Fir-ar ea a naibii! Nu are dreptul!

— Ethan!

— Știi ce face ea? Știi ce faci tu?

— Eu știu că sînt o soție bună, și că ea este o bună prietenă. Și nu vreau ca noi doi să ne certăm și să ne audă copiii. Margie Young este cea mai bună prietenă a mea. Știu că ție nu-ți place. Cred că ești gelos pe prietenele mele, asta cred eu. Am avut o după amiază frumoasă și tu vrei să mi-o strici. E urît ce faci. Fața lui Mary se acoperise de pete și exprima o nemulțumire minioasă, plină de indignare față de acest obstacol ivit în calea visurilor ei. Tu stai aici, domnule Deștept, și tocii oamenii bucățele. Crezi că Margie a inventat totul. Ei bine, n-a inventat, fiindcă eu însămi am tăiat cărțile, de trei ori... Și chiar dacă ar fi inventat, ce alt motiv ar fi avut decît de a fi drăguță și prietenoasă, și dorința de a mă ajuta? Răspunde-mi, domnule Deștept! Găsește dumneata vreun motiv josnic.

— Aș vrea și eu să cunosc motivul. Poate din simplă răutate. Ea n-are nici bărbat, nici slujbă. Poate din răutate.

Mary vorbi cu glasul scăzut, plin de dispreț:

— Tu vorbești despre răutate. Dar tu n-ai fi în stare să recunoști răutatea, chiar dacă ea te-ar plesni peste obraz. Tu nu știi prin ce trece Margie. Tot soiul de bărați din orașul ăsta o urmăresc zi și noapte. Oamenii de vază, bărați însurați, care îi tot sușotesc, o înghesuie... Oribil! Uneori nu știe unde să se mai refugieze. De-aia are nevoie de mine, de o prietenă. Oh, mi-a povestit niște lucruri... despre niște bărați la care nici nu te duce gîndul. Unii dintre ei susțin sus și tare, în public, că o detestă, și apoi dau tircoale pe la ușa ei sau o cheamă la telefon, încercînd să obțină o întîlnire... bărați care se închină lui Dumnezeu, se pretind moralști, ca pe urmă să facă lucruri dintr-astea. Iar tu vorbești despre răutate!

— Ți-a spus cine sînt acești bărați?

— Nu, nu mi-a spus, și asta constituie încă o dovadă. Margie nu vrea să lovească în nimeni, deși toți lovesc în ea. Dar mi-a spus că e și unul despre care nici nu mi-ar veni să cred. Spunea că, dacă aș afla, aș încărungi pe loc.

Ethan inspiră adînc, își ținu răsufarea și apoi scoase un suspin lung.

— Mă întreb cine-ar putea să fie? zise Mary. După felul în care mi-a vorbit, s-ar părea că este un om pe care îl cunoaștem bine și pe care, pur și simplu nu l-am putea bănuî.

— Dar, în anumite condiții, ar putea să-l numescă, zise încet Ethan.

— Numai dacă ar fi silită. Chiar ea mi-a spus așa. Numai dacă ar fi nevoită... dacă cinstea sau reputația ei, înțelegi... Cine crezi că ar putea fi?

— Cred că știu cine.

— Știi? Cine?

— Eu.

Ea rămase cu gura căscată.

— Oh, nebunule! Dacă nu sînt atentă, mă prinzi în cursă de fiecare dată. Dar mai bine așa, decît să te văd morocănos.

— Ce situație penibilă! Soțul mărturisește că a păcătuit fizic cu cea mai bună prietenă a soției. Și este luat în bătaie de joc.

— Nu se cade să vorbești așa.

— Poate că soțul ar fi trebuit să tîgăduiască. Atunci soția l-ar fi onorat măcar cu o bănuială. Iubita mea, îți jur pe tot ce-i sfînt, că n-am încercat niciodată, nici cu vorba, nici cu fapta, să mă dau la Margie Young-Hunt. Acum mă crezi că am păcătuit?

— Tu?

— Socotești că nu sînt destul de bun, că nu sînt în stare să provoc dorințe, socotești, cu alte cuvinte, că nu mi-ar merge?

— Îmi plac glumele. O știi și tu, dar asta nu-i un subiect de glumă. Sper că, acolo, sus, copiii nu și-au băgat nasul prin cufer. Nu așează niciodată lucrurile la loc.

— Am să mai încerc o dată, frumoasa mea soție. O anumită femeie, ale cărei inițiale sînt M. Y-H, mi-a întins din toate părțile capcane, din motive pe care numai ea le cunoaște. Sînt serios amenințat să cad într-una sau în mai multe din capcanele acestea.

— De ce nu te gîndești mai bine la norocul tău? Cărțile au spus iulie, și au spus-o de trei ori — am văzut eu. Vei avea bani, o mulțime de bani. Gîndește-te la asta.

— Iubești atîtea de mult banii, iepurașule?

— Dacă iubesc banii? Ce vrei să spui?

— Îți plac atît de mult banii, încît să justifici pînă și necromanția, taumaturgia, magia sau orice alte practici obscure?

— Tu ai spus-o! Tu ai început! Dar n-am să te las să te ascunzi îndărătul vorbelor tale. Dacă îmi plac banii? Nu, nu-mi plac banii. Dar nu-mi plac nici grijile. Mi-ar place să pot umbla cu fruntea sus, în orașul ăsta. Nu-mi place să se simtă copiii mei mai prost decît alții, pentru că nu pot fi îmbrăcați la fel de bine... la fel de bine ca alții. Mi-ar place să pot umbla cu fruntea sus.

— Și banii ți-ar sprijini fruntea?

— Banii ar șterge rinjetele de pe fețele nobililor tăi prieteni.

— Nimeni nu ride de un Hawley.

— Asta s-o crezi tu! Tu nu observi nimic.

— Poate pentru că nu caut cu lumînarea.

— Iar îmi scoți ochii cu sacrosanctul nume de Hawley?

— Nu, draga mea. Acum, el nu mai este o armă.

— Ei, îmi pare bine că ai descoperit în sfîrșit acest adevăr. În orașul ăsta, ca și în oricare alt oraș, dacă un Hawley este băiat de prăvălie, tot băiat de prăvălie rămîne.

— Mă condamni pentru că am ajuns un ratat?

— Nu. Desigur că nu te condamn. Dar te condamn pentru că te complaci în situația asta. Ai putea să ieși din ea dacă n-ai ține la ideile tale învechite și demodate. Toată lumea te ia peste picior. Un domn fără bani nu e decât un coate-goale.

Ultimul cuvânt bubui în capul ei ca o explozie; tăcu, năpădită de rușine.

— Îmi pare rău, spuse Ethan. Am învățat de la tine ceva... poate trei lucruri, iepurașul meu. Trei lucruri, care nu vor fi niciodată crezute: adevărul, probabilul și logicul. Acum știu de unde să iau banii cu care să-mi încep ascensiunea.

— De unde?

— Am să jefuiesc o bancă.

Clopoțelul ceasului de la cuptor sună ușor de câteva ori.

Mary spuse:

— Du-te și cheamă copiii. Mincarea e gata. Spune-le să stingă lumina.

Îi ascultă pașii care se îndepărtau.

Capitolul III

Sotia mea, Mary a mea, adoarme la fel de lesne, cum ai închide ușa unui dulap. De atâtea ori am privit-o cu invidie cum adoarme. Trupul ei încântător se sucește de câteva ori, ca un vierme de mătase cuibărindu-se în gogoșa lui. Suspina o dată și, sfârșind suspinul, ochii i se închid, iar pe buzele răsfripte în voie înfloresc acel suris înțelept și îndepărtat, al zeilor din antichitatea greacă. Zimbește în somn toată noaptea, iar în gîtul ei răsuflarea parcă toarce: nu e sforăit, ci torsul unui pisoi. O clipă, temperatura îi crește vertiginos, încît simt fierbințeala alături de mine, în pat, apoi scade, și Mary se călătorește. Nu știu încotro. Ea îmi spune că nu are vise. Și, totuși, sint sigur că visează. Afirmatia ei înseamnă că visurile nu o tulbură, pur și simplu, sau că o tulbură atît de puternic, încît le uită înainte de a se trezi. Îi place să doarmă, și somnul o prinde bine. Aș vrea să se întîmple la fel și cu mine. Eu lupt împotriva somnului, și îi doresc în același timp din toate puterile.

Cred că deosebirea este că Mary a mea știe că va trăi veșnic, că va trece dintre cei vii într-o altă viață cu aceeași ușurință cu care pășește din somn la trezie. Ea știe asta cu tot trupul ei, o știe atît de profund, încît nici nu-și mai pune vreo problemă, așa cum nu se gîndește că respiră. Ea are, astfel, timp de dormit, timp de odihnă și răgazul de a înceta să mai existe pentru un scurt timp.

Pe de altă parte, eu știu, prin mijlocirea oaselor și țesuturilor mole, că într-o bună zi, mai curînd sau mai tîrziu, voi înceta să trăiesc și de aceea lupt împotriva somnului, și totodată îl chom: încerc chiar să-l ademenesc să vină. Clipa în care adorm înseamnă pentru mine o mare ruptură, o agonie. O știu, pentru că mă trezesc chiar în clipa cînd adorm, stăpînit de o durere apăsătoare. Iar după ce adorm, timpul mi-e foarte ocupat. Visele mele nu sînt decît problemele zilei precedente, transfigurate pînă la absurditate, ca niște oamioni care topăie. Împodobiți cu coarne și măști de animale.

Ca timp, eu dorm mult mai puțin decît Mary. Ea spune că are nevoie să doarmă mult și eu recunosc că, în ceea ce mă privește, am nevoie de mai puțin somn, deși sînt departe de a o crede. Asta e singura energie depo-

zitată în trup; și, bineînțeles, că hrana o face să crească. Unii oameni își consumă energia repede, așa cum unii copii își înfulcă bomboanele pe nerăsuflăte, iar alții dimpotrivă, o consumă pe-ndelete. Întotdeauna se găsește o fetiță care își pune deoparte o bomboană, pentru mai târziu, și o mănincă după ce laconii și le-au dat gata de mult pe ale lor. Cred că Mary a mea va trăi mai mult decît mine. Ea își păstrează o bucățică de viață pentru mai târziu. Dacă stau să mă gîndesc mai bine, majoritatea femeilor trăiesc mai mult decît bărbații.

Vinerea Mare m-a tulburat de cînd mă știu. Fiind copil, mă copleșea jalea, nu atît gîndind la agonia răstîgnirii, cît pentru că simțeam singurătatea sufocantă a Răstîgnitului. Și niciodată nu m-am eliberat de tristețea pe care mi-o lăsau în suflăt cuvintele evanghelistului Matei, citite cu voce sacadată și guturală de mătușa Deborah din Noua Anglie.

Anul acesta tulburarea era, poate, și mai gravă. Fără să vrei, raportezi totul la tine, și ți se pare că e vorba de tine însuși. Astăzi Marullo mi-a dat lecții asupra naturii afacerilor, și pentru prima oară am înțeles-o și eu. Imediat după aceea, mi s-a oferit, pentru prima oară, mită. E ciudat să o afirm, la vîrsta mea, dar nu-mi amintesc să mi se mai fi oferit vreodată. Trebuie să mă gîndesc și la Margie Young-Hunt. Este oare o întruchipare a răului? Ce urmărește? Știu că mi-a promis ceva, și că m-a amenințat să accept. Poate, oare, un om să trăiască gîndind el însuși, sau trebuie să se lase tras de alții?

Am stat treaz atîtea nopți, ascultînd lîngă mine cum toarce Mary a mea. Cînd privești în întuneric, încep să-ți joace pete roșii în fața ochilor, și timpul devine mai lung. Mary își iubește atît de mult somul, încît mă strădui să i-l apăr, chiar atunci cînd simt cum îmi arde pielea, acoperită, parcă, de curenți electrici. Dacă mă dau jos din pat, ea se trezește. Se trezește și se îngrijorează. Deoarece singurele ei experiențe de insomnie le-a făcut cu ocazia bolilor, își închipuie că nu mă simt bine.

Astă noapte a trebuit să mă scol și să ies. Răsuflarea ei torcea lin, și i-am văzut pe buze surisul ei îndepărtat. Poate visa un vis despre noroc, despre banii pe care urma să-i cîștig. Mary vrea să fie mîndră de mine.

Cît de ciudat este faptul că omul crede că poate să mediteze mai bine într-un loc anumit. Și eu am un astfel de loc, l-am avut întotdeauna, dar știu că nu mă duc acolo ca să meditez, ci ca să simt, să rețrăiesc, să-mi adun amintirile. Este un loc retras; probabil că toți oamenii au un astfel de loc, deși n-am auzit pe nimeni vorbind despre el. O mișcare prudentă, înceată trezește mai repede pe cel care doarme, alături de tine, în timp ce un gest normal, voluntar, nu-l trezește. Sint convins, de asemenea că gîndurile celor care dorm rătăcesc prin gîndurile altor oameni. Am procedat ca și cînd ar fi trebuit să mă duc la baie, m-am sculat și m-am dat jos din pat. După aceea, luîndu-mi hainele, am coborît scările tiptil, și m-am îmbrăcat în bucătărie.

Mary spune că eu mă gîndesc la grijile inexistente ale altora. Poate că așa e, dar eu și vedeam scena care s-ar petrece în bucătăria slab luminată: Mary se trezea, mă căuta prin casă, cu privirea îngrijorată. Am scris pe carnetul pentru tîrguieii un bilețel, în care îi spuneam: «Iubito, nu pot dormi. M-am dus să mă plimb. Mă întorc repede.» Cred că l-am lăsat la vedere, în mijlocul mesei din bucătărie, în așa fel, încît să dea cu ochii de el imediat după ce va răsuca comutatorul din perete.

Apoi, am deschis, ușor, ușa din dos și am respirat adînc. Aerul era răcoros și mirosea a poizghîță de brumă! M-am învelit bine într-un palton

gros și mi-am tras peste urechi o șapță marinărească, tricotată. Ceasul electric din bucătărie mîrîi. Era trei fără un sfert. Zăcusem în întuneric, privind acele pete roșii, de la ora unsprezece.

Orașul nostru, New Baytown e un oraș frumos, vechi, unul dintre primele orașe din America, în adevăratul sens al cuvîntului. Primii lui întemeietori, printre care și strămoșii mei, au fost, cred, fiii acelor oameni ai mărilor, neliniștiți, puși pe înșelăciune, certăreți și avari, care în timpul Elizabethiei au pricinuit Europei dureri de cap; în timpul lui Cromwell au cucerit pentru ei înșiși Indiile de Vest, iar în cele din urmă, după restaurare, au venit să se aciuiască pe coasta nordică, cu imputernicire de la Charles Stuart. Ei reușeau să îmbine cu succes pirateria cu puritanismul, care, dacă stai și te gîndești bine, nu sînt chiar atît de departe una de cealaltă. Și pirateria și puritanismul nu admiteau nici un fel de opoziții; amîndouă priveau cu ochi hrăpăreți bunul altuia. Cînd se aliau, blind, bine informat, prost sfătuit, uneori scripitor. Fără să-i dea nimeni vreun ajutor, a reușit să-și prăpădească pămînturile, banii, prestigiul și viitorul; de fapt, a pierdut aproape tot ceea ce familiile Allen și Hawley acumulasera în cîteva sute de ani; a pierdut totul, în afară de nume — ceea ce, de altfel, era singurul lucru care îl interesa. Avea obiceiul să-mi dea «lecții despre moștenire», cum le numea el. Astfel am ajuns să știu atît de multe despre strămoșii mei. Poate că din această cauză sînt vînzător în băcănia unui sicilian, situată într-una din casele pe care le stăpîneau cîndva Hawley-ii. Aș vrea să nu mă amărăsc prea rău din pricina asta. Nu criza sau vremurile grele sînt de vină că am ajuns aici.

Am început să înșir toate astea pornind de la ideea că New Baytown este un oraș frumos. În loc s-o pornesc la stînga, am pornit-o la dreapta, pe Strada Ulmilor, mergînd cu pași repezi spre Strada Porlock, care e oarecum paralelă cu Strada Mare. Micul Willie, polițistul nostru cel gras, moțăia probabil în mașina poliției, pe Strada Mare, și nu doream să-mi petrec noaptea în tovărășia lui. «Ce faci așa de tirziu, Eth? Nu cumva ți-ai găsit vreo bucătică bună?». Micul Willie se plictisește și îi place să vorbească, iar, după aceea, începe să pâlăvrăgească și altora despre ce a mai vorbit chiar el. Cîteva scandaluri, nu prea mari, dar urite, își au obîrșia în plictiseala lui Willie. Polițistul de zi e Stonewall¹ Jackson Smith. Nu-i o poreclă. A fost botezat Stonewall Jackson, ceea ce îl deosebește categoric de toți ceilalți Smith-i. Nu știu de ce polițiștii de la oraș trebuie să fie atît de deosebiți unii de alții, dar de obicei așa sînt. Stoney Smith este omul care nu ți-ar spune nici măcar în ce zi a săptămînii ne aflăm, decît dacă s-ar afla în fața justiției, sub prestaro de jurămint. Comisarul Smith conduce cu devotament munca poliției orășenești, studiază cele mai noi metode, și a urmat cursurile F.B.I.-ului, la Washington. Cred că e un polițist foarte bun; e înalt și calm, iar ochii lui au luciri de metal. Dacă ai avea de gînd să comiți o crimă, ar trebui să te ferești de el.

Toate aceste gînduri vin de la faptul că am pornit-o pe Strada Porlock, pentru a evita conversația cu micul Willie. Casele frumoase din New Baytown

¹ Stonewall - perete de piatră.

sînt pe Porlock. Ştiţi, la începutul secolului al nouăsprezecelea, noi stăpîneam peste o sută de baleniere. Cînd se întorceau corăbiile, după un an sau doi de călătorie, din Antarctica sau din Marea Chinei, erau încărcate cu grăsimi de balenă şi cu tot felul de bogăţii. Dar, în cursul călătoriei, acostaseră prin porturi străine de unde luaseră şi diferite bunuri, dar şi idei. De aceea o să întîlniţi atîtea lucruri chinezeşti prin casele de pe Strada Porlock. Unii dintre aceşti căpitani-proprietari dădeau chiar dovadă de gust. Avînd bani, aduseră arhitecţi englezi să le construiască case. De aceea vezi pe Strada Porlock atîtea case în stil Adam şi vechi grecesc. Erau la modă în Anglia, la epoca aceea. Dar, în ciuda ferestrelor semicirculare de deasupra uşilor, a canelurilor şi a coloanelor greceşti, nu uitau « poteca văduvei » de pe acoperiş. Rostul ei era ca soţiile casnice şi credincioase să se urce acolo şi să pîndească sosirea corăbiilor, şi poate că unele soţii chiar se urcau. Familia mea, Hawley-ii, familiile Phillips, Elgar şi Baker erau familii mai vechi. Ele au rămas pe Strada Ulmilor, iar casele lor erau construite în stilul numit « american timpuriu », cu acoperişuri ascuţite, din lemnele rămase de la construcţiile corăbiilor. Aşa arată şi casa mea, casa Hawley. Iar uriaşii ulmi sînt tot atît de bătrîni ca şi casele.

Strada Porlock şi-a păstra felinarele de la lămpile cu gaz, numai că acum au becuri electrice. Vara, turiştii vin să admire arhitectura şi ceea ce numesc ei « farmecul lumii vechi » din oraşul nostru. De ce o fi nevoie ca farmecul să aparţină lumii vechi?

Nu mai ştiu cum au ajuns Allen-ii din Vermont să se înrudească cu Hawley-ii. Aceasta s-a întîmplat curînd după revoluţie. Aş putea afla, desigur. Sus în pod, există pe undeva vreun document. Cînd a murit tata, Mary a mea era plictisită de mult de istoria familiei Hawley, astfel încît, atunci cînd a propus să urcăm în pod toate vechiturile, i-am înţeles sentimentele. Omul se poate lesne plictisi de istoria familiei altora. Mary nici măcar nu s-a născut la New Baytown. Aparţinea unei familii irlandeze, dar care nu fusese niciodată catolică. Ea nu pierde niciodată prilejul de a sublinia acest lucru. Despre familia ei spune că era originară din Ulster. La noi, Mary a venit din Boston.

Ba nu, de fapt, nu este aşa. Eu am întîlnit-o la Boston. Mi-aduc aminte de noi doi, poate mă văd chiar mai bine acum, decît atunci; mi-amîntesc de sublocotenentul Hawley, nervos şi speriat, într-o permisie de sfîrşit de săptămînă, şi de fata dulce, cu obrajii ca petalele unei flori aromitoare; şi totul era de trei ori mai profund, din cauza războiului şi a regulamentelor. Cît eram de serioşi, teribil de serioşi! Eu trebuia să plec, ca să fiu ucis, şi ea era pregătită să-şi consacre toată viaţa amintirii mele eroice. Era unul dintr-un milion de visuri identice ale unui milion de uniforme măslinii şi de rochii de stambă înflorată. Şi visul s-ar fi putut sfîrşi foarte bine cu tradiţionala scrisoare care începe cu « Dragă John », numai că ea şi-a dedicat viaţa mie, ostaşului. Scrisorile ei, pătrunse de o dragoste statornică, m-au urmat pretutindeni, cu scrisul lor rotund şi citeţ, cu cerneală albastră-închis, pe hîrtio albastră-deschis, astfel că toată compania mea îi recunoştea scrisorile, şi fiecare soldat se bucura pentru mine cu o bucurie întretăiată de curiozitate. Chiar dacă nu aş fi vrut să mă căsătoresc cu Mary, statornicia ei m-ar fi forţat să o fac, pentru a perpetua legenda universală despre femeile frumoase şi credincioase.

Ea nu a şovăit de fel cînd a trebuit să se transplanteze din casa irlandeză, închiriată la Boston, în bătrîna casă Hawley de pe Strada Ulmilor.

Și n-a șovăit niciodată, nici în lenta descurajare provocată de comerțul meu falimentar, nici cu ocazia nașterii copiilor noștri, nici din pricina acestei paralizii, care este lunga mea carieră de băiat de prăvălie. Ea știe să aștepte — acum îmi dau seama. Dar, mi se pare că, în cele din urmă, a început să obosească de atîta așteptare. Niciodată, pînă acum, nu și-a dat pe față dorințele ei secrete, căci Mary a mea nu ia lucrurile în bătaie de joc, și disprețul nu este unealta ei. A fost prea ocupată încercînd să se descurce din atîtea situații. Părea deci cu atît mai ciudat că amărăciunea ei ieșise la iveală, cu cît pînă acum nu se mai întîmplase vreodată. Cît de repede se formează imaginile, în acompaniamentul scîrțîlitului de pași pe caldarîmul acoperit cu brumă !

Nu există nici un motiv să ai sentimentul că ești un răufăcător numai pentru că umbli pe stradă, în toată noaptea, în New Baytown. Micul Willie face glume pe tema asta, dar majoritatea celor care m-ar vedea îndreptîndu-mă spre golf, la ora trei dimineața, ar socoti că mă duc la pescuit și nu s-ar gîndi la nimic rău. Oamenii de la noi au tot felul de teorii despre pescuit; unii le țin secrete, ca rețetele de familie, și astfel de atitudini sînt respectate și considerate respectabile.

Luminile străzii făceau ca poizghița albă și tare de gheață, de pe peluze și de pe trotuare să scînteieze ca milioane de diamante minuscule. Pe o astfel de gheață, urmele de pași se imprimă cu ușurință, dar înaintea mea nu se vedea nimic. Totdeauna, încă de pe cînd eram copil, am simțit o ciudată bucurie de a călca pe zăpada sau pe gheața proaspăt așternută, neumblată. E ca și cum ai fi primul om care pășește într-o lume nouă, trăiești sentimentul profund, de satisfacție al descoperirii unui domeniu pur și nou, nefolosit încă, nemurdat. Noctambulilor de rînd, pisicilor, nu le place să calce pe gheață. Mi-aduc aminte că o dată, făcînd o prinsoare, am pornit cu picioarele desculțe pe o potecă înghețată, și am simțit ca o arsură. Dar acum, avînd ciorapi groși și galoși, eu lăsăm nepăsător primele amprente pe gheața virgină și strălucitoare.

Acolo unde Strada Porlock se încrucișează cu strada Torquay — adică acolo unde este fabrica de biciclete — tocmai la capătul Străzii Hicks, gheața curată era sfărîmată de urmele unor tirîșituri de picioare. Erau urmele lui Danny Taylor, o stafie rătăcitoare, cu mensul nesigur, un om dorînd să fie moreu în altă parte, tirîndu-se aici și vrînd să fie aiurea. Danny, bețivul orașului. Cred că fiecare oraș își are bețivul său. Danny Taylor — o mulțime de oameni elatină din cap, dezaprobindu-l, în urma lui — familie bună, familie veche, ultimul vîlstar, educație bună. A avut parcă niște neplăceri la Academia Navală. De ce nu se îndreaptă? (1) să-l omoare băutura și e păcat, fiindcă Danny e un gentleman. E rușino să cerșești pentru băntură. Bine că părinții lui nu mai sînt aici să-l vadă în ce hal a ajuns. Asta i-ar ucide, dar ci au și murit. Bîrfeli de New Baytown.

Pentru mine, Danny reprezintă o rană deschisă și un sentiment de vinovăție. Ar trebui să fiu în stare să-l ajut. Am încercat, dar nu-mi acceptă ajutorul. Danny mi-e mui apropiat decît un frate, sîntem de-o vîrstă, am crescut împreună, avem aceeași greutate și aceeași forță musculară. Sentimentul de vină vine, poate, din faptul că eu îl aveam în pază pe fratele meu, și nu l-am alvat. Cu un sentiment atît de apăsător, scuzele — chiar cele valabile — nu aduc nici o ușurare. Familia Taylor este o familie tot atît de veche ca și familia Hawley sau Baker, sau ca oricare alta. Nu-mi amintesc să fi existat în copilăria mea vreun picnic sau vreun spectacol

de circ, vreun concurs sau vreun Crăciun fără Danny, care mi-era tot atât de aproape ca și brațul meu drept. Poate că dacă ne-am fi înscris la aceeași facultate, nu s-ar fi întâmplat nimic din toate astea. Eu m-am dus la Harvard; m-am desfătat cu limbile străine, m-am scaldat în științe umaniste, am făcut popasuri în antichitate, în estetică, în necunoscut, m-am îndopat cu cunoștințe absolut nefolositoare pentru administrarea unei băcănii, după cum avea să se dovedească mai târziu. Și întotdeauna am dorit ca Danny să fie alături de mine în acele pribegii pline de strălucire și înviorare. Dar Danny era sortit carierei de marinar. Întrarea lui la Academia Navală a fost plănuită, calculată și asigurată încă de pe când eram copii. De câte ori erau alegeri pentru Congres, tatăl lui Danny îl pisa zdravăn pe candidat, cerându-i sprijin pentru Academia Navală.

A urmat cursurile trei ani, ca premiant, apoi a fost exmatriculat. Lumea spune că asta i-a dat gata pe părinții lui, și că a ucis ceva și în sufletul lui Danny. Tot ce a mai rămas din el este această tristețe fără odihnă — această tristețe rătăcind prin nopți, și cerșind câte un ban pentru o jumătate de «explozibil pentru creieri». Cred că englezii au zicala «și-a părăsit locul lui», care îl jignește întotdeauna pe om, nu locul părăsit. Acum Danny este un vagabond nocturn, un om care vagabondează pînă în zori, un singuratic, un tîrîtor. Cînd îți cerșește o monedă de douăzeci și cinci de cenți ca să aibă ce bea, ochii lui te imploră să-l ierți tu, pentru că el nu-și poate acorda iertare. Doarme într-o șandramă, în spatele șantierului naval al armatorilor Wilburs. Am cercetat urmele pașilor lui, să văd dacă duceau spre șandarama sau spre oraș. După formă, părea că se îndrepta spre oraș, și deci puteam să-l întîlnesc la orice pas. Micul Willie nu-l va băga la arest. La ce ar folosi?

Știam perfect de bine unde mă duceam. Mă gîndisem, văzusem și simțisem mirosul aceluia loc. Încă înainte de a mă fi dat jos din pat. Portul Vechi a dispărut de mult. După ce s-a construit digul cel nou și cheul orașului, nisipul și mlul au năpădit și au îngropat rada cea veche, cîndva încăpătoare, adăpostită de colțu ascuțiți ai Stîncii Rusaliilor. Nu mai există nici calele, nici scheletele și antrepozitele, în care generații întregi de dogari meșteriseră butoaie pentru untura de balenă, și nici cheiurile deasupra cărora se vedeau cîndva bompresurile¹ balenierelor; ornamentate cu figuri cioplite în lemn. Cele mai multe din ele erau corăbii cu trei catarge și vela-tura pătrată; pe arborele artimon² era fixat și contra-artimonul; erau corăbii cu pescaj³ adînc, făcute să reziste ani îndelungați pe mare, pe orice vreme. Flocul săgeții⁴, era zburător, iar martingala⁵ servea și ca vergă⁶ a springului⁷.

Am o gravură pe oțel, reprezentînd Portul Vechi plin de corăbii, am și citeva dagherotipuri decolorate, dar pot să-mi amintesc totul și fără ajutorul lor. Cunosc portul și cunosc corăbiile. Bunicul l-a reînviat în fața mea, folosind bastonul lui cioplit dintr-un colț de narval, și m-a deprins cu

¹ Bompre: Primul dintre catargele unei nave ou pinze, așezat în vîrfu proei.

² Artimon: Ultimul arbore (cel mai mic) la navele cu mai mult de doi arbori.

³ Pescaj: Adîncimea de cufundare în apă a unei nave, care variază în raport cu încălăstrura.

⁴ Floc: Vela triunghiulară aflată la prova; numele se completează cu locul unde este fixată: flocul săgeții, flocul mare, flocul mijlociu, flocul mic; sînt învergate pe straturile dintre arborele trinelei și bompre.

⁵ Martingala: Coardă pentru susținerea părții inferioare a unei vele.

⁶ Vergă: Bară aezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susținerea pinzelor.

⁷ Spring: Cablu diagonal de la pupa pînă la un punct al unei dintre vele.

vocabularul marinăresc, însoțind fiecare termen cu o lovitură ușoară a bastonului pe un ciot de babă, dezgolită de marea, rămasă din ceea ce fusese cindva cheiul Hawley; era un om pătimaș, cu barbă albă, tunsă marinărește. Îl iubeam mult, dureros de mult..

— Bine, îmi zicea, cu un glas ce nu avea nevoie, pe puntea de comandă, de obișnuita pilnie marinărească. Spune pe de rost tot greementul¹ corăbiei, de la început pînă la sfîrșit. Și dă-i drumul tare. Nu pot să sufăr șușotitul.

Iar eu îi dădeam drumul, și la fiecare denumire, el bocănea cu bastonul lui de narval în ciotul babalei. Eu strigam: «Flocul săgeții» (toc-toc !), «flocul mic» (toc-toc !), «flocul mijlociu», (toc-toc !).

— Strigă, nu șușoti !

— Contra-rîndunica² de la prova, rîndunica de trinchet³, zburătorul⁴ mic, vela superioară, vela inferioară — și de fiecare dată, toc-toc !

— Arborele⁵ mare ! Strigă !

— Contra-rîndunica — toc-toc !

Dar, pe măsură ce îmbătrînea, i se mai întîmpla să obosească:

— Oprește arborele mare ! Îmi striga atunci. Treci la artimon. Acum dă-i drumul !

— Da, domnule. Rîndunica artimonului, zburătorul artimonului, velă-straiul⁶, verga arborelui artimon.

— Și?...

— Contra-artimon.

— Cu ce velatură?

— Ghiu⁷ și ghiondez, domnule.

Toc-toc — toc-toc — toc-toc, făcea bastonul de narval, lovind în blocurile de piatră năpădite de apă.

Cu cît asurzea mai mult, cu atît învinuia oamenii că șușotesc. «Dacă un lucru e adevărat, și chiar dacă nu-i adevărat, dar vrei să-l spui, spune-l !» obișnuia el atunci să strige.

Urechile bătrînului căpitan or fi obosit ele, către sfîrșitul vieții, dar memoria i-a rămas întreagă. Putea să-ți spună pe de rost tonajul și viteza fiecărei corăbii care ieșise vreodată din acest port, cu ce se întorsese din călătorie și cum fusese livrată încărcătura, și, lucrul cel mai ciudat este că zilele de glorie ale vinătoarei de balene aproape că apuseseră înainte de a deveni el comandant. În loc de petrol, el spunea «ulei puturos», iar lămpile cu petrol erau pentru el «oale urît mirositoare». Apariția luminii electrice l-a lăsat nepăsător, sau poate că se mulțumea numai cu amintirile. Moartea lui nu a fost o lovitură pentru mine. Bătrînul mă doprinsese cu moartea lui, tot așa cum mă învățase să cunosc corăbiile. Știam cum trebuie să procedez, și în fond, și în formă.

La marginea Portului Vechi, cotropit de mîl și de nisip, exact pe locul unde a fost cheiul Hawley, încă mai există piatra de fundație. Vine chiar la nivelul refluxului, iar apele fluxului ciocănesc în zidăria masivă. La

¹ Greement: Totalitatea arborilor, vergelor, velelor și manevrelor unei nave cu vele.

² Rîndunică: Cea mai de sus velă pătrată, de pe un velier cu far pătrat.

³ Trinchet: catargul de la prora.

⁴ Zburător: Velă pătrată, aflată sub rîndunică pe un velier cu far pătrat.

⁵ Arbore: catarg.

⁶ Velăstrai: Velă triunghiulară învergată pe un strai (partimă dintre arbori situată în planul diametral al navei).

⁷ Ghiu: Vergă inferioară a unei vele aurice, fixată cu un capăt pe catarg; pe el se înverghiază marginea inferioară a unei runde.

trei metri mai departe de capătul ei există o mică trecere, lată de vreun metru și un sfert, tot atât de înaltă, și adâncă de un metru și jumătate. Partea de sus e boltită. Cindva poate că a fost aici un canal, dar intrarea dinspre uscat este acum astupată de nisip și sfărîmături de piatră. Acesta este «refugiul» meu, refugiul de care are nevoie fiecare om. Cînd stai înăuntru, nu te poate vedea nimeni, decît dinspre mare. Acum, la Portul Vechi nu mai există nimic, afară de cîteva colibe ale culegătorilor de scoici comestibile, colibe care pîrîie din toate încheieturile, în majoritate părăsite în timpul iernii, dar oricum, culegătorii de scoici sînt oameni liniștiți. Abia dacă scot o vorbă pe zi, umblă privind în pămînt, cu umerii aplecați.

Spre locul acela mă îndreptam. Aici mi-am petrecut o parte din noaptea dinainte de a pleca în armată, și o parte din noaptea dinaintea căsătoriei cu Mary a mea, și o parte din noaptea în care s-a născut Ellen, cînd Mary a îndurat atîtea chinuri. Trebuia să vin și să stau aici, înăuntru, și să ascult cum se lovesc de piatră valurile mărunte și să privesc dinții de fierăstrău ai Stincii Rusaliiilor. În timp ce ședeam culcat în pat, privind petele roșii, mi-am văzut locul acesta și am știut că trebuie să vin să mă așez aici. Marile schimbări mă aduc aici — marile schimbări.

Ceva mai departe, de-a lungul țărmului, se află South Devon; oamenii de treabă au așezat lumini îndreptate spre plajă, pentru a-i feri pe îndrăgostiți de pericole. Astfel încît ei sînt nevoiți să se ducă în altă parte. O ordonanță municipală glăsuiește că micul Willie trebuie să patruleze pe aici din oră în oră. Pe plajă nu se vedea nici țipenie de om — absolut nimeni, ceea ce era ciudat, fiindcă aproape tot timpul pleacă cineva la pescuit, sau stă cineva, pescuind, sau vine cîte cineva. M-am aplecat peste margine, am găsit piatra pe care să-mi pun piciorul și am intrat în mica mea peșteră. De-abia m-am instalat, că am și auzit trecînd mașina micului Willie. Pentru a doua oară evitasem să-mi petrec noaptea în tovărășia lui.

S-ar părea că e incomod și stupid să stai cu picioarele încrucișate într-o nișă, ca un Buda clipind din ochi, dar, totuși, într-un anume fel, forma pietrei se potrivește cu fundul meu, sau mă potrivesc eu cu ea. Iar în ceea ce privește stupiditatea, nici nu mă sinchiesc. Uneori e foarte amuzant să fii stupid, ca puștii care se joacă de-a statuile și se prăpădesc de rîs. Alteori, faptul că ești stupid face să se spargă ritmul uniform al vieții și-ți dă posibilitatea de a porni pe un drum nou. Cînd sînt tulburat, îmi place s-o fac pe prostul, ca Mary să nu se molipsească de tulburarea mea. Încă nu m-a descoperit, sau, dacă m-a descoperit, n-am s-o știu niciodată. Sînt atîtea lucruri pe care nu le știu despre Mary a mea ! Și, printre acestea, nu știu cît de mult știe ea despre mine. Nu cred să știe despre Refugiul meu. De unde să știe? Nu am vorbit nimănui despre el. În mîntea mea nu are alt nume decît acela de «refugiul» — nu este însoțit de vreun ritual, vreo formulă, nimic. Este un loc în care pot să meditez. Nici un om nu știe ce se petrece cu adevărat în celelalte ființe omenești. Cel mai bun lucru ce-l poate face omul este să creadă că și ceilalți gîndesc ca el. Acum, stînd în Refugiul meu, la adăpost de vînt, văzînd la lumina felinarelor de veghe cum crește fluxul negru sub cerul întunecat, mă întrebam dacă toți oamenii au cîte un Refugiul, sau dacă au nevoie de un Refugiul, sau vor să aibă unul și nu-l au. Cînd și cînd am surprins o privire, în ochii unora, o înspăimîntată privire de animal, exprimînd nevoia de a avea un locșor tîhnit și tainic, care să-i liniștească bătaiele inimii, un loc unde omul se simte întreg și-și poate reface puterile. Deasigur, cunosc teoriile despre dorința de întoarcere

în pîntecul matern, și despre dorința de a muri, și poate că la unii oameni aceste dorinți sînt reale, dar în ceea ce mă privește, nu le cred valabile, decît, doar, dacă aș încerca să rezolv într-un mod ușuratic probleme care nu sînt de loc ușoare. Tot ceea ce se petrece cu mine în Refugiul meu, eu numesc «refacerea forțelor». Alții ar putea să-i spună rugăciune, și poate că ar fi același lucru. Nu cred că e vorba de reflecție. Reprezentată vizual, această stare s-ar înfățișa astfel: un cearceaf ud, care fluturînd în vîntul ușor, se usucă și devine mai alb. Ceea ce se întîmplă este pentru mine just, fie că e bun sau nu.

Aveam de examinat o mulțime de probleme, care topăiau și îmi făceau cu mina, ca să-mi atragă atenția, cum fac copiii la școală. Apoi am auzit zgomotul monoton al unui motor de vas, o șalupă de pescuit. Lumina de la catarg se îndrepta spre sud, depășind Stîncile Rusaliilor. A trebuit să-mi las gîndurile deoparte, pînă ce și-a îndreptat lumina roșie și verde în direcția canalului. Era, desigur, un vas din portul nostru, de vreme ce găsise atît de lesne intrarea. Lăsă ancora, în apa scăzută, și doi oameni acostară într-un skif. Valurile mărunte măturau plaja, iar pescărușilor deranjați din somn, le trebuî un timp destul de lung ca să se așeze din nou pe geamanduri.

Punctul unu: Trebuia să mă gîndesc la Mary, draga mea, care acum dormea cu surîsul ei misterios pe buze. Speram că nu se va trezi, ca să mă caute. Dar, dacă se va trezi, îmi va spune oare vreodată? Eu cred că Mary, cu toate că pare să-mi spună totul, de fapt îmi spune foarte puțin. Trebuia să mă gîndesc și la problema banilor. Oare Mary voia să fie ea bogată, sau voia aceasta pentru mine? Faptul că averea era doar imaginară, plăsmuită de Margie Young-Hunt, pentru motive pe care eu nu le cunoscteam, nu schimba nimic. O avere imaginară e la fel de bună ca oricare alta, și, de altfel, e foarte posibil ca toate averile să fie o mică iluzie. Orice om, cît de cît inteligent, poate cîștiga bani, dacă vrea. În majoritatea cazurilor, ceea ce vrea să aibă cu adevărat sînt femeile, hainele sau gloria, iar banii constituie o oglindire a omului. Marii artiști ai finanței, ca Morgan și Rockefeller, nu s-au lăsat cu nimic abătuți de la ținta lor. Ei au vrut bani, și au cîștigat bani, bani pur și simplu. Ce au făcut cu banii după ce i-au avut, e o altă poveste. Impresia mea este că s-au speriat de stafia pe care au creat-o și au încercat s-o mituiască.

Punctul doi: Prin bani, Mary înțelegea perdele noi, asigurarea studiilor pentru copii, posibilitatea de a-și ridica fruntea ceva mai sus, și mai voia — să fiu sincer! — să fie mîndră de mine, în loc de a-i fi oarecum rușine din pricina situației mele. O spusese într-o clipă de minie, și acesta era adevărul.

Punctul trei: Doresc eu să am bani? Ei bine, nu... În mine există ceva care nu putea să sufere ideea de a fi vînzător de băcănie. Am ajuns în armată pînă la gradul de căpitan, dar știu cărui fapt îl datoram. Familia și relațiile. Nu am fost ales pentru ochii mei frumoși, dar am fost un bun ofițer, un foarte bun ofițer. Dar dacă mi-ar fi plăcut într-adevăr să comand, să impun altora voința mea, să-i văd cum sar să-mi execute ordinele, aș fi putut rămîne în armată și acum aș fi fost colonel. Dar n-am vrut. Abia așteptam să se termine. Se spune că un soldat bun se gîndește la o bătălie, nu la tot războiul. La ansamblul războiului, se gîndesc civilii.

Punctul patru: Marullo mi-a spus adevărul despre afaceri, afacerile fiind procesul prin intermediul căroră se cîștigă banii. Joey Morphy mi-a vorbit tot pe șleau, ca și domnul Baker și comis-voiajorul. Toți mi-au

vorbit pe șleau. De ce oare m-au revoltat spusele lor, lăsându-mi un gust de ouă clocite? Sint eu atît de curat, sau atît de pașnic, sau atît de drept? Nu cred. Sint oare atît de mîndru? Ei, aici ar fi ceva. Sint leneș, prea leneș ca să mă lansez într-o afacere? Există o bună parte de blindețe inactivă, care nu înseamnă altceva decît lenovie, dorința de a nu avea griji, complicații, sau de a depune eforturi.

Cu mult înainte de a se lumina de ziuă, există un fel de miros și o presimțire a zorilor. Acum, parcă plutea în aer, vîntul se îmblînzise; o nouă stea, sau o planetă, luci la orizont. Ar fi trebuit să știu ce stea sau planetă, dar nu știu. În zorile înșelătoare, vîntul se răcește sau suflă mai puternic. Așa se întîmplă și acum... În curînd va trebui să plec. Steaua care răsare a întîrziat prea mult pentru a se mai putea realiza înainte de venirea zilei. Cum e zicala « Stelele influențează, nu ordonă »? Ei, bine, am auzit că o mulțime de financiari serioși frecventează cititorii în stele, pentru a le cere sfatul asupra acțiunilor pe care vor să le cumpere. Influențează stelele urcarea acțiunilor? Acțiunile A. T. și T.¹ sint influențate de stele? Nimic nu e mai frumos și mai îndepărtat de soarta mea decît o stea. O pereche de cărți de ghicit, amestecate și bătute de degetele unei femei trîndave și răutăcioase — și zodiile sint plăsmuite! Cărțile de joc influențează, dar nu ordonă? Eh, cărțile m-au influențat să vin în Refugiul meu, la miezul nopții, și m-au influențat să mă gîndesc, mai mult decît voiam, la un subiect pe care îl detest.

Ce mai influență! Puteau ole să-mi insuflă abilitatea afaceristului, abilitate pe care nu am avut-o niciodată, puteau să-mi insuflă dorința de a fi hrăpăreț, care îmi este cu totul străină? Puteam să doresc ceea ce nu doresc? Există două tabere: cei ce sint mîncăți și cei ce mîncîncă. Pentru început, aceasta este o regulă foarte bună. Sint oare cei care mîncîncă mai imorali, decît cei ce sint mîncăți? Pînă la sfîrșit toți sint mîncăți, toți sint înghițiți de pămînt, chiar și cei mai feroci și mai șmecheri.

Cocoșii cîntaseră de mult pe Dealul Scoicilor, dar eu parcă îi auzisem și parcă nu. Doream să mai rămîn, pentru a vedea chiar din Refugiul meu răsăritul soarelui.

Am spus că Refugiul nu implică existența vreunui ritual, dar nu e total adevărat. Cu fiecare vizită, îmi reconstruiesc, la un moment dat, în imaginație, Portul Vechi — cu toate cheiurile, antrepozitele, pădurea de catarge și desîșul pînzelor și parimelor. Atunci învie și cei de un singe cu mine, strămoșii mei — văd tinerii pe punte, adulții pe catarge, vîrstnicii pe puntea de comandă. În acele clipe dispar fleacurile, ca Madison Avenue sau tăiatul prea multor frunze de conopidă. Omul avea pe atunci o demnitate, o ținută. Omul putea respira.

Așa vorbea taică-meu, naivul. Bătrînul căpitan își amintea de luptele pentru împărțirea cîștigului, de diversele mașinații cu încărcăturile, de controlul sicilor al fiecărei scinduri, al fiecărei carlinge, procesele, crimele — da, și crimele! — din cauza femeilor, a gloriei sau a setei de aventuri? Nu, nicidecum. Cauza erau banii. Rarele întovărășiri nu țineau mai mult de o singură călătorie, iar certurile aprige continuau la nesfîrșit, chiar după ce nu-și mai aducea nimeni aminte de pricina care le stîrnese.

Există însă o amărăciune pe care bătrînul căpitan nu o putea uita, o crimă pe care nu putea să o ierte. Mi-a povestit-o de multe ori, stînd în

¹ American Telegraph and Telephone.

picioare sau așezat, la marginea Portului Vechi. Frumoase clipe am petrecut acolo, el și cu mine. Îmi amintesc cum arăta cu bastonul lui de narval.

— Uită-te la stîncă a treia din Reciful Rusaliilor, spunea el. O vezi? Acum, trage o linie pînă la capul Porty, la nivelul fluxului. Vezi? Acum, la numai o jumătate lungime de cablu mai departe, este scufundată ea, adică în orice caz chila ei.

— Bello Adair?

— Belle Adair.

— Corabia noastră.

— Pe jumătate a noastră, în tovărășie. A ars în radă, a ars pînă la linia de plutire. N-am crezut niciodată că fost doar un accident.

— Crezi că focul a fost pus, domnule?

— Da.

— Dar bine... bine, nu poți să crezi asta!

— Nu-mi venea nici mie să cred.

— Cine i-a dat foc?

— Nu știu.

— De ce?

— Era asigurată.

— Deci, și pe vremea aceea se petreceau astfel de lucruri.

— Da.

— Dar trebuie să existe, totuși, o deosebire.

— Deosebirea e numai în privința oamenilor — e numai în oameni. Există o singură forță — numai forța omului! Nu poți să te încrezi în nimic altceva.

Tata mi-a spus că bunicul nu a mai adresat nici un cuvînt, de atunci, căpitanului Baker, însă nu și-a trecut supărarea și asupra fiului, bancherul Baker. El nu ar fi fost în stare să facă una ca asta, așa cum n-ar fi fost în stare să dea foc unei corăbii.

Doamne dumnezeule, trebuia să mă întorc acasă! Am pornit îndată. Aproape că alergam, nici nu știu cum am străbătut Strada Mare. Era încă destul de întuneric, dar deasupra mării, la orizont, poposisse o diră de lumină, colorînd valurile într-un cenușiu ca de fier. Am ocolit obeliscul eroilor și am trecut de poștă. În fața unei uși, Danny Taylor ședea, așa cum mi-l închipuisem, cu mîinile în buzunare, cu gulerul hainei zdrențuite ridicat și cu clapele vechii sale șepci țuguiate, de vînător, lăsate în jos. Fața îi ora albastră-cenușie, de frig, și de boală.

— Eth, iartă-mă că te supăr. Îmi pare rău. Am nevoie de niște explozibil pentru creieri. Dacă nu aș fi nevoit, știu bine că nu ți-aș cere.

— Știu. Adică, nu știu, dar te cred. I-am dat o hîrtie de un dolar. Îți ajunge?

Buzele lui tremurau, ca ale unui copil gata să plîngă.

— Îți mulțumesc, Eth, zise el. Da, asta o să mă asigure pentru toată ziua, poate chiar și pentru toată noaptea.

Nu mai gîndindu-se la acest lucru, începu să se învioroze.

— Danny, trebuie să termini cu băutura. Crezi că am uitat? Ai fost fratele meu, Danny. Încă mai ești fratele meu. Aș face orice pe lume, ca să te pot ajuta.

Obrajii lui slabi se colorară ușor. Privi banii din mîna lui, ca și cum ar fi băut prima înghițitură de explozibil pentru creieri. Apoi se uită la mine, cu o privire rece și aspră.

— Mai întâi, asta mă interesează numai pe mine. Apoi, tu ești lefter, Eth. Ești la fel de orb ca și mine, numai că orbirea ta e de un alt soi.

— Ascultă-mă, Danny...

— La ce bun? Eu o duc mai bine decât tine. Mai am un atu la mină. Îți amintești casa noastră de la țară?

— Casa care a ars? Unde ne jucam în pivnița cu vinuri?

— Văd că-ți amintești foarte bine. E a mea.

— Danny, ai putea s-o vinzi și să începi o altă viață.

— N-am s-o vînd. An după an, Comitetul îmi rupe câte o bucatică din ea, în contul impozitelor. Pășunea cea mare e încă a mea.

— De ce n-o vinzi?

— Fiindcă această proprietate mă reprezintă pe mine. Această proprietate este chiar Daniel Taylor. Atita vreme cît o am, nici un pui de cățea nu poate să-mi impună ce anume să fac, și nici o corcitură nu mă poate trimite la zdup, în numele propriului meu bine. Înțelegi?

— Ascultă Danny...

— N-am să te ascult. Dacă tu crezi că dolarul asta îți dă dreptul să-mi ții predici, poțim l la-l înapoi.

— Păstrează-l.

— Îl păstrez. Tu nu-ți dai seama ce vorbești. Tu n-ai fost niciodată un... bețiv... Eu nu te învăț pe tine cum să împachetezi șunca, nu-i așa? Și acum, fii bun, și vezi-ți de drum, iar eu am să bat la un geam, să-mi cumpăr niște explozibil pentru creieri. Și, nu uita... eu o duc mai bine decât tine. Eu nu sînt simbriașul nimănui.

Îmi întoarse spatele și-și ascunse capul după pervazul ușii, ca un copil care rupe contactul cu lumea exterioară, neuitîndu-se la ea. Și rămase așa, pînă ce, renunțînd să aștept, am plecat mai departe.

Micul Willie, care își parcase mașina în fața hotelului, se trezi din piro-teală și coborî geamul de la portiera Chevrolet-ului.

— 'neafa, Ethan, zise el. Te-ai sculat devreme, sau nici nu te-ai culcat?

— Și una și alta.

— Probabil că ți-ai găsit vreo trufanda...

— Desigur, Willie, o zîna.

— Ascultă, Eth, să nu-mi spui mie că te-ai încurcat cu o femeie de stradă.

— Ți-o jur.

— Nu mai cred nimic. Pariez că ai fost la pescuit. Ce face doamna?

— Doarme.

— Cum îmi vine schimbul, mă duc și eu să mă culc.

Mi-am continuat drumul fără să-i mai spun că nici pînă atunci nu făcuse altceva.

Am urcat în vîrfurile picioarelor, pe scara din dos, și am aprins lumina în bucătărie. Biletul meu era pe masă, ceva mai la stînga. Puteam să jur că-l lăsasem exact în mijlocul mesei.

Am pus de cafea, am așteptat să fiarbă, și tocmai cînd începea să se umfle intră Mary. Cînd se trezește din somn, iubita mea arată ca o fetiță. Nici n-ai bănuî că e mama a doi copii mari. Iar pielea ei are o aromă încîntătoare, ca iarba proaspăt cosită, mirosul cel mai îmbietor și mai reconfortant din cîte cunosc.

— Ce faci aici, cu noaptea-n cap?

— Chiar ai de ce să mă întrebi. Te rog să afli că am umblat pe afară aproape toată noaptea. Uită-te la galoșii mei, colo lîngă ușă. Uite ce uzi sînt.

- Unde ai fost?
- Rătușca mea moțată, află că am descoperit, la țărnul mării, o mică peșteră. M-am tîrît înăuntru și am studiat problema nopții!
- Stai o clipă...
- Și am văzut o stea, ieșind din mare, și, intrucît nu avea stăpîn, am luat-o eu, să fie steaua noastră. Am îmblinzit-o și i-am dat drumul să pască în voie.
- Vorbești prostii. Pur și simplu cred că abia te-ai sculat, și asta m-a făcut și pe mine să mă trezesc.
- Dacă nu mă crezi, întreabă-l pe micul Willie. Am stat de vorbă cu el. Întreabă-l pe Danny Taylor. I-am dat un dolar.
- Nu trebuia. Iar o să se îmbete.
- Știu. Asta era și dorința lui. Spune-mi, feriga mea dragă, unde poate să doarmă steaua noastră?
- Ce plăcut miroase cafeaua! Mă bucur că iar vorbești prostii. Mi-e groază că te văd posomorît. Regret toată povestea aia cu ghicitul. Nu vreau să crezi că mă socotesc nelericită.
- Nu te necăji, cărțile și-au spus cuvîntul.
- Ce?
- Fără glumă. Vom deveni bogați.
- Niciodată nu știu ce gîndești cu adevărat.
- E greu de aflat, tocmai pentru că spun adevărul. Pot să trag copiilor o ușoară bătaie, pentru a sărbători ajunul Învierii? Îți promit că n-am să le rup oasele.
- Nici nu m-am spălat pe față, zise ea. Nu puteam să-mi închipui cine umblă prin bucătărie.
- După ce s-a dus la baie, am băgat bilețelul în buzunar. Și încă nu cunoșteam adevărul. Poate oare cineva să cunoască măcar conturul exterior al altuia? Cum ești tu, în ființa ta lăuntrică? Mary... mă auzi? Cine ești tu, în ființa ta lăuntrică?

Capitolul IV

Dimineața aceea de sîmbătă nu părea să fie ca toate celelalte. Mă întreb, de altfel, dacă zilele seamănă una cu alta. Era o zi posomorîtă. Îmi suna în urechi șopotitul monoton și sacadat al mătușii Deborah: «Da, desigur, acum Isus e mort. Azi e singura zi cînd e mort. Și toți bărbații și toate femeile au murit. Acum, Cristos îndură toate chinurile Iadului. Dar mîine... Ai răbdare pînă mîine. Să vezi ce o să se întîmple mîine».

Nu mi-o amintesc prea clar pe mătușa Deborah, așa cum nu poți distinge niciodată prea clar lucrurile care sînt foarte aproape de tine. Obişnuia să-mi citească zilnic din Scriptură, cum ai citi un ziar, și cred că ea chiar așa și-o închipuia: un șir de fapte, desfășurîndu-se pînă în vecii vecilor, dar care rămîn mereu interesante și noi. Pentru ea, Cristos învia din morți cu adevărat, la fiecare Paște; și întîmpina acest eveniment ca pe o explozie pregătită dinainte, și totuși nouă. Pentru ea, faptele păreau că se petrec chiar atunci, nu cu două mii de ani în urmă. Și a sădit și în mine ceva din acest fol de a gîndi.

Nu știu să fi avut vreodată dorința de a deschide prăvălia mai devreme. Mi-e silă de fiecare dimineață plictisitoare și noprietenosă. Dar azi mă

grăbeam. O iubesc din toată inima pe Mary a mea, în unele privințe chiar mai mult decât mă iubesc pe mine însumi, dar nu e mai puțin adevărat că nu o ascult întotdeauna cu aceeași atenție. Cînd se pornește să turuie despre rochii, sau despre îngrijirea sănătății, sau despre rolul conversațiilor plăcute și instructive, n-o mai ascult de loc, încît uneori ajunge să exclame: «Dar asta trebuie s-o știi! Ți-am mai spus-o o dată! Îmi aduc foarte bine aminte că ți-am spus-o joi de dimineață. » Și, fără îndoială că așa s-a întîmplat. Mi-a spus. În privința unor anumite subiecte, ea îmi spune totul.

Azi dimineață, nu numai că n-am ascultat ce-mi vorbea, dar voiam chiar să scap cît mai repede. Poate că voiam și eu să vorbesc și n-aveam ce să-i spun, pentru că — sincer vorbind — nici ea nu ascultă cînd vorbesc eu, ceea ce citeodată e cu mult mai bine. Ea înregistrează doar tonul și inflexiunile vocii, și îi este de ajuns pentru a putea trage concluzii în privința sănătății sau dispoziției mele, să afle dacă sînt obosit sau vesel. Este, desigur, un mod de a asculta, la fel de bun ca oricare altul. Acum, gîndindu-mă la toate astea, cred că nu este atentă la ce vorbesc pentru că nici eu nu mă adresez ei, ci unui ascultător obscur, ascuns în mine însumi. Bineînțeles că, atunci cînd e vorba despre copii, sau despre alte probleme grave, situația se schimbă.

Adeseori m-am gîndit cît de mult depinde felul în care te exprimi, de omul care te ascultă. Multe dintre conversațiile mele au loc cu oameni care au murit, de pildă cu mătușica Deborah din Plymouth Rock¹, sau cu bătrînul căpitan. Mă pomenesc discutînd cu ei. Îmi aduc aminte că o dată, în timpul unei lupte, istovit și năclăit de praf, i-am strigat bătrînului căpitan: «Trebuie să mă bat?» Și el mi-a răspuns foarte limpede: «Sigur, trebuie. Și nu mai vorbi cu jumătate de gură!» Nu e nimic misterios sau mistic în asta. Este ca și cum ai cere un sfat sau ai căuta o scuză în forul tău interior, inaccesibil îndoielilor și nesiguranței.

Pentru simpla dorință de a vorbi, care e un alt mod de a-ți pune întrebări, conservele și sticlele din băcănie, mute dar frumos aranjate, mă servesc de minune. Ca orice animal sau pasăre, de altfel. Ele nu discută și nu se duc să pâlăvrăgească și altora.

Mary mi-a spus:

— Ești gata de plecare? Dar mai ai o jumătate de oră! Iată cese întîmplă dacă te scoli prea de dimineață!

— Trebuie să despachetez o mulțime de colete, i-am răspuns. Înainte de a deschide prăvălia, am de aranjat în rafturi o sumedenie de articole. Trebuie să iau hotărîri importante. De pildă, dacă murăturile și roșiile pot sta alături pe același raft, sau dacă nu se ceartă cumva computurile de caise cu cele de piersici. Doar știi și tu cîtă importanță are, pentru o rochie, armonizarea culorilor!

— Tu ești în stare să transformi totul într-o glumă, zise Mary. Dar asta mă bucură. E mult mai bine decît să tot bogodănești. Sînt atît de mulți bărbați care nu știu decît să bogodănească.

Am plecat într-adevăr prea devreme. Red Baker încă nu ieșise la plimbare. Cîinele acesta este atît de punctual, încît poți să-ți potrivești ceasul după el, ca de altfel după oricare alt cîine. Își va începe plimbarea lui simandicoasă exact peste o jumătate de oră. Însă Joey Morphy nu-și va mai face

¹ Plymouth Rock: Stîncă din Plymouth (statul Massachusetts), unde, conform tradiției, au debărat pîrgirii.

aparitia. Banca va fi inchisă pentru public, deși asta nu înseamnă că Joey nu va fi la datorie, la registrele lui. Orașul părea foarte liniștit, o mulțime de oameni plecaseră în week-end, de Paște. Paștele, ca și Patru Iulie și Ziua Muncii, sînt cele mai însemnate sărbători. În astfel de zile, oamenii pleacă afară din oraș, chiar dacă n-au nici un chef să plece. Cred că, de data aceasta, pînă și vrăbiile de pe Strada Ulmilor se călătoriseră.

Stonewall Jackson Smith era în exercițiul funcțiunii. Tocmai ieșea de la cafeneaua « Catargul », unde băuse o ceașcă de cafea. Este un om atît de subțire și de fragil, încît revolverele și cartușele pe care le poartă la brîu, par neobișnuit de mari. Își poartă șapca de polițist pe-o sprinceană, ca un ștregar, și se scobește mereu în dinți, cu o pană de gîscă anume confecționată.

— Îți doresc noroc, Stoney. E o zi lungă și plictisitoare pentru serviciul tău.

— Ce? întrebă el. N-a rămas mai nimeni în oraș. De fapt, voia să spună că tare ar fi vrut să fi fost și el plecat din oraș.

— Ceva crime, Stoney, sau alte întîmplări senzaționale?

— E destulă liniște, spuse el. Niște puști au nimerit cu o mașină în pod. Dar era chiar mașina lor. Judecătorul o să-i pună să plătească reparația podului. Ai aflat chestia cu banca din Floodhampton?

— Nu.

— N-ai auzit la televizor?

— Încă nu avem televizor. Au furat o sumă mare?

— Cică treisprezece mii. Ieri, cu o clipă înainte de închidere. Trei indivizi.

S-a dat alarma în patru state. Willie păzește acum pe șosea, și-și blesteamă zilele.

— Lasă-l, și așa doarme el destul.

— Știu, dar eu nu dorm destul. Azi noapte am fost tot timpul pe drumuri.

— Crezi că or să-i prindă?

— Da. Cînd e vorba de bani, îi prinde aproape întotdeauna. Societățile de asigurare se țin scai de poliție. Ele nu renunță în ruptul capului.

— Ar avea haz să nu-i prindă.

— Te cred, zise el.

— Stoney, te-aș ruga să treci pe la Danny Taylor. Pare grav bolnav.

— Dacă voi avea timp, spuse Stoney. Dar am să trec, totuși, pe acolo.

A ajuns o adevărată rușine. Un om atît de cumsecade. Și dintr-o familie onorabilă...

— Asta mă chinuiește. Eu țin la el.

— N-avom încotro, nu se mai poate face nimic cu el. O să plouă, Eth. Lui Willie nu-i place să-l ude ploaia.

Pentru prima oară în viața mea, am pășit cu plăcere în alee și am deschis, plin de elan, ușa din dos. Pisica era lingă ușa și aștepta. Nu țin minte să fi existat vreo dimineată în care pisica asta slabă și abilă să nu mă aștepte și să nu încerce să se strecoare pe ușa de din dos. Și nu-mi amintesc nici să mă fi abținut vreodată de a arunca cu un băț în ol, sau să nu-l fi gonit. După cîte știu, n-a reușit niciodată să intre. Și spun pisicii « el », pentru că urechiile îi sînt zdrențuite de pe urma încăierărilor. Sînt oare într-adevăr pisicile niște animale ciudate? Ni se par ciudate tocmai pentru că ni se aseamănă atît de mult, ca și maimuțele? Cotoiul ăsta poate că a încercat de șase sau de opt sute de ori, să intre în prăvălie, dar n-a reușit niciodată.

— Vei avea o surpriză grozavă, îi spusei pisicii.

Ședea în mijlocul cercului pe care îl desena cu coada, și virful cozii lovea încețitor pavajul, între etichete din față. Am intrat în magazinul întunecat, am luat de pe raft o cutie cu lapte, am găurit-o, și am vărsat laptele într-o farfurioară. Apoi am dus farfurioara în magazie, am pus-o pe podea și am deschis ușa. Cotoiul m-a fixat cu gravitate, s-a uitat la farfurioara cu lapte, apoi s-a îndepărtat și a sărit peste gardul din spatele băncii.

Tocmai o priveam cum dispare, când Joey Morphy intră în alee, ținând în mână, gata pregătită, cheia de la poarta din dos a băncii. Avea o înfățișare ponosită, aspră, ca și cum n-ar fi dormit de loc.

— Bună, domnule Hawley.

— Credeam că astăzi banca este închisă.

— S-ar părea că eu n-o să fiu de loc liber. Am găsit în registre o greșală de treizeci și șase de dolari.

— Lipsă?

— Nu, plus.

— Asta ar trebui să fie cu noroc.

— Dar nu e. Trebuie să aflu de unde provine.

— Sunt oare băncile chiar atât de cinșite?

— Băncile sînt. Numai unii oameni nu sînt. Dacă vreau să simt și eu că e sărbătoare, trebuie să descopăr greșeala.

— Aș vrea să cunosc și eu cîte ceva despre afaceri.

— Am să-ți spun într-o singură frază tot ceea ce știu. Bani produc alți bani.

— Asta nu mi-e de cine știe ce ajutor.

— Nici mie. Dar sfaturi mă pricep să dau.

— De pildă?

— De pildă, să nu te agăți niciodată de prima ofertă care îți iese în cale; de pildă, dacă e cineva prea dornic să vîndă, înseamnă că are și un motiv, și, ca atare, valoarea unui serviciu e în funcție de persoana care vrea să-l obțină.

— Asta e așa-zisul curs rapid?

— Este, dar nu înseamnă nimic, atîta vreme cît nu dispui de primul factor.

— Adică, banii produc bani?

— Factorul acesta îi elimină pe foarte mulți dintre noi din afaceri.

— Dar unii oameni nu fac împrumuturi?

— Ba da, dar pentru asta trebuie să te bucuri de credit, și creditul e și el o formă a banilor.

— Cred că eu aș face mai bine să-mi văd de băcănie.

— Așa s-ar părea. Ai auzit despre jefuirea băncii din Floodhampton?

— Mi-a spus Stoney. Nostimă întîmplare, chiar ieri am vorbit amîndoi despre asta, și-aduci aminte?

— Am acolo un prieten. Lovitura au dat-o trei indivizi, unul vorbea cu accent, altul schiopăta. Trei indivizi. O să-i prindă, cu siguranță. Poate într-o săptămînă. Poate în două.

— Ar fi strașnic!

— Oh, nu știu, zău. Nu sînt șmecheri. Există o lege împotriva celor ce nu știu să fie șmecheri.

— Îmi pare rău de cele întîmplate ieri între noi...

— Uită totul. Eu sînt de vină, vorbesc prea mult. Asta e a doua regulă: nu vorbi. Eu n-am a-o învăț niciodată. Ei, dar arăți foarte bine!

- N-ar fi cazul să arăt tocmai bino. N-am prea dormit azi noapte.
- Ai pe cineva bolnav?
- Nu. Am avut una din nopțile mele grele.
- Cunosc și eu...

Am măturat prin prăvălie, am ridicat oboloanele, fără să-mi dau seama de ceea ce făceam, fără să-mi dau seama dacă uram aceste treburi. Regulile indicate de Joey mi se tot zbăteau în cap. Am discutat problemele acestea cu prietenii mei din rafturi, poate cu voce tare, poate doar în gând. Nu mai știu.

— Iubiți colegi, le-am spus, dacă totul e atât de simplu, de ce nu reușesc mai mulți oameni? De ce comit mereu, aproape toți, aceleași greșeli? De ce, oare, ei scapă întotdeauna din vedere câte ceva? Poate că deficiența reală, fundamentală, constă într-o formă oarecare de bunătate. Marullo spunea că banii n-au suflet. În cazul acesta, înseamnă că în sufletul unui om de afaceri, orice formă de bunătate constituie o slăbiciune. Cum se face că poți obliga pe niște băieți obișnuiți și cumsecade să-și măcelărească semenii, în război? Ei, bine, e mai ușor să-i obligi, dacă dușmanul e de altă nație, sau dacă vorbește o altă limbă. Dar cum s-a întâmplat în războiul civil? Yankeeii au mâncat copii mici, iar rebelii i-au lăsat pe prizonierii să crape de foame. Și asta e cu puțință. O clipă, felii de sfeclă și conserve de ciuperci, vin și la voi! Știu că vreți să vorbesc despre voi. Fiecare vrea să se vorbească despre el. Dar eu, în paranteză fie zis, am ajuns la niște constatări. Dacă vrem să aplicăm și lumii neînsuflețite legile gindirii, atunci și morala devine o chestiune relativă, ca și modul de comportare, ca și păcatul, și ele devin relative, într-un univers relativ. Așa cred că se întâmplă. Și nu se poate ieși din această situație. Cel puțin în paranteză.

— Voi, paste făinoase, cu masca lui Mickey Mouse desenată pe cutie, voi, care, în schimbul etichetei și a zece cenți, procurați o mașinărie cu care poți vorbi din burtă! Voi fi nevoit să vă car acasă, dar, deocamdată, ridicați-vă în picioare și ascultați! Ceea ce i-am spus scumpei mele Mary, în chip de glumă, reprezintă adevărul. Strămoșii mei, acei respectabili proprietari și căpitani de corăbii, au avut într-adevăr la mână documente, care le dădea dreptul să prade corăbiile ce făceau comerț, în timpul revoluției, și apoi în 1812. Totul din patriotism și virtute. Dar, față de englezi, ei nu erau altceva decât niște pirați, care își însușeau bunul altora. Astfel s-a născut în familia mea averea pe care a irosit-o taică-meu. Iată de unde veneau banii care produceau alți bani. Ne putem mindri cu asta...

Am adus o cutie mare de carton, cu paste de tomate, am deschis-o cu cuțitul și am aranjat, într-un raft gol, cutioarele subțirele și delicate.

— Poate că voi nu știți, sîntoși cam străine pe moleagurilo astea. Banii nu numai că n-au suflet, dar n-au nici onoare, nici memorie. Banii devin în mod automat domni de respect, dacă reușești să-i păstrezi un timp mai îndolungat. Să nu credeți că eu condamn banii. Îi admir foarte mult. Domnilor, permiteți-mi să vă prezint cîțiva noi-veniți în sfîrul comunității noastre. Ia să vedem, am să-i așez aici, lîngă sosurile picante. Faceți cu murăturile acestea pentru sandvișuri, să se simtă bine în noul lor cămin. Sînt new-yorkeze, născute, îmbucătățite și închise în cutii la New York. Discutăm cu prietenii mei de față, despre bani. Despre una dintre cele mai bune familii de la noi... oh, îi cunoașteți numele! Cred că toți oamenii din lume îl cunosc. Ei, bine, această familie s-a lansat în afaceri vînzînd englezilor carne de vacă, pe vremea cînd țara noastră era în război cu englezii, iar

banii acestei familii sînt admirați ca oricare alți bani, după cum e admirată și familia. Iată și cazul unei alte dinastii, poate cea mai mare dinastie de bancheri. Fondatorul dinastiei a cumpărat, de la armată, trei sute de puști. Armata le refuzase, motivînd că aveau defecte de construcție, care puneau în primejdie viața celor ce le-ar fi minuit, și astfel omul nostru le cumpără pe un preț de nimic, cu vreo cincizeci de cenți bucata. Curînd după aceea, generalul Frémont, pregătindu-se să pornească în eroicul marș spre apus, cumpără puștile, fără să le mai vadă, cu douăzeci de dolari bucata. Nimeni n-a aflat dacă puștile au făcut explozie în mîinile soldaților, sau nu. Aceia erau bani care produc alți bani. Și nu interesează în ce fel îi cîștigi, atîta vreme cît îi cîștigi și îi folosești ca să poți cîștiga și mai mulți. Nu sînt cinic. Domnul și stăpînul nostru, Marullo, cel ce poartă un vechi nume roman, are perfectă dreptate. Acolo unde e vorba de bani, regulile obișnuite de conduită sînt trimise în concediu. De ce stau de vorbă cu mărfurile din băcănie? Poate pentru că voi sînteți discreți. Voi nu-mi colportați cuvintele mai departe, nici nu vă țineți de birfeli. Banii constituie un subiect grosolan și lipsit de grație numai atunci cînd îi ai. Cei săraci consideră că acest subiect este fascinant. Dar nu sînteți și voi de acord că atunci cînd cineva capătă un interes viu față de bani, trebuie să mai afle citeceva despre natura, caracterele și tendințele banilor? Mă tem că foarte puțini sînt oamenii, fie ei marii artiști ai finanței, sau bieții coate-goale, care au interes pentru banul în sine. Și puteți să-i și dați deoparte pe bieții coate-goale, care acționează doar sub sentimentul fricii.

Între timp, pe podea se adunase o grămadă impunătoare de lăzi goale de carton. Le-am dus în magazie, pentru a le aranja, în vederea păstrării. O multime de oameni își duc acasă proviziile în ele, și, după cum ar spune Marullo, «asta ne ajută să nu risipim pungile, puștiule.»

Iarăși povestea asta cu «puștiule». Acum nu mă mai supără. Chiar vreau să-mi zică «puștiule», să-mi zică chiar și în gînd «puștiule». În timp ce așezam cutiile de carton unele peste altele, dinspre ușa din față se auzi o bătaie puternică. M-am uitat la ceasornicul meu de argint, mare și vechi, de mecanic de tren, și, ce să vezi? Pentru prima oară în viața uitasem să deschid prăvălia la nouă fix. Era nouă și un sfert! Discuția cu mărfurile din băcănie mă făcuse să uit de toate. Prin fereastra de sticlă și fier de la ușă, o puteam vedea pe Margie Young-Hunt. Nu o privisem niciodată în adevăratul sens al cuvîntului, nu o studiasem niciodată. Poate că de aceea inventase povestea cu ghicitul, ca să se asigure că am luat cunoștință de existența ei. Nu trebuie să-i arăt că i-a reușit atît de repede.

Am deschis larg ușile.

— Nu aveam intenția să te zoresc.

— Am întîrziat.

— Da?

— Sigur. E trecut de nouă.

Ea păși cu nonșalanță în prăvălie. Dosul ei, frumos și rotund, era bine reliefat și, cu fiecare pas, se legăna încet, o dată în sus, o dată în jos. Privită din față, era destul de bine înzestrată, așa că, în privința asta, nu avea ce să-și mai pună în evidență. Toate erau la locul lor. Margie e ceea ce Joey-Băiatul, și poate chiar fiul meu Allen, ar numi «o bucățică bună». Poate că o vedeam pentru înfrînarea oară. Trăsăturile regulate, nasul puțin cam lung, buzele conturate cu ruj, mai groase decît în realitate, mai ales cea inferioară. Părul, vopsit în castaniu intens, nu prea firesc, dar frumos. Avea

bărbia fragilă și bine modelată, dar obraji erau cărnoși, cu pomeți foarte lați. Ochii lui Margie erau rimelați. Aveau acea culoare căprui-albăstruie de oțel, care se schimbă în funcție de lumină. Era un tip rezistent, care îndurase multe, și știa să îndure, chiar și violența, chiar și pumnii. Ochii ei se plimbară prin încăpere, se opriră asupra mea, asupra mărfurilor și apoi din nou asupra mea. Mi-am spus că știa să scruteze foarte îndeaproape oamenii și că avea o memorie bună.

— Sper că nu mai ești în situația de ieri dimineață.

Ea riso.

— Nu, nu. Nu-mi pică în fiecare zi un comis-voiajor. De data asta, chiar mi s-a terminat cafeaua.

— Așa se întâmplă cu majoritatea oamenilor.

— Ce vrei să spui?

— În fiecare dimineață, primii zece clienți sînt cei care au rămas fără cafea.

— Adevărat?

— Da. Vreau să-ți mulțumesc pentru că mi l-ai trimis pe comis-voiajor.

— Ideea a fost a lui.

— Dar dumneata ai aranjat totul. Ce fel de cafea?

— Oricare. Mie nu-mi reușește niciodată cafeaua, indiferent ce calitate cumpăr.

— Cunoști proporțiile?

— Da, dar tot proastă iese. Cafeaua nu este... era cît pe-aci să spun că nu este «specialitatea mea».

— Ai și spus-o. Încearcă marca asta.

Am luat o cutie de pe raft, Margie s-a întins s-o apuce din mîna mea, și în acest mic gest — fiecare părticică a trupului ei s-a mișcat, a vibrat, s-a anunțat, în liniște. Eu, piciorul, sînt aici. Și eu, coapsa, sînt aici. Dar nu sînteți mai frumoși decît mine, pîntecul rotund. Totul mi se părea nou, o priveam pentru prima oară. Mi-am ținut respirația. Mary spune că o femeie poate să emită sau nu semnale, după voia ei. Și, dacă este așa, atunci Margie avea un sistem de semnalizare care funcționa din vârful ascuțit al pantofului ei de lac, și pînă în părul castaniu, moale și ondulat.

— Am impresia că ți-a trecut mahnirea de ieri.

— Ieri m-am cam turtit. Nici nu știi de unde îți vine.

— Cine știe! De cîte ori mi se întâmplă, așa, fără nici un motiv...

— Ai făcut minuni cu ghicitul tău!

— Te-ai supărat?

— Nu. Aș vrea numai să știu cum ai procedat.

— Dumneata nu crezi în chestiile astea.

— Nu e vorba dacă ou cred sau nu. Dar în unele privințe ai nimerit drept la țintă. Te-ai referit la niște lucruri la care m-am gîndit și la altele pe care le-am și făcut.

— De pildă?

— De pildă, că ar fi timpul să se producă o schimbare.

— Crezi că am măsluit cărțile, nu-i așa?

— N-are importanță. Dar dacă e așa, ce te-a făcut să le măsluiești?

— Ți-ai pus ceva în gînd?

Mă privi drept în ochi, bănuitoare, scrutaătoare, întrebătoare.

— Da! zise încet. Adică nu, nu m-am gândit la nimic. Ce m-a făcut să le măsluiesc? Asta e ca și cum aș da singură la iveală măsluiala.

Domnul Baker privea din pragul ușii.

— Bună dimineața, Margie, zise el. Ethan, te-ai mai gândit la propunerea mea?

— M-am gândit, desigur. Și aș vrea să stau de vorbă cu dumneavoastră.

— Oricând dorești, Ethan.

— În timpul săptămânii nu pot lipsi. Știți, Marullo aproape că nici nu dă pe aici. Mîine o să fiți acasă?

— Desigur, după slujba religioasă. Asta e o idee bună. Vino cu Mary, pe la patru. În timp ce doamnele vor fleacări despre ultima modă a pălăriilor, lansată de Paște, noi o să ne retragem, și...

— Am să vă pun o sută de întrebări. Cred că e mai bine să le aștern pe hîrtie.

— Tot ceea ce cunosc, am să-ți spun cu plăcere. Deci, la revedere. Bună dimineața, Margie.

După plecarea lui, Margie spuse:

— Văd că ai pornit-o repede.

— Încep doar să mă adaptez. Ascultă, știi ce m-ar interesa? Ce-ar fi să dai cărțile legată la ochi, sau ceva în felul ăsta, să vedem dacă mai seamănă cu ce a ieșit ieri?

— Nu! exclamă ea. Nu-ți merge! Îți bați joc de mine, sau crezi cu adevărat în cărți?

— Dacă mă gîndesc bine, nu are nici o importanță dacă cred sau nu. Nu cred în percepția extra-sensibilă, nu cred în fulgere și nici în bomba cu hidrogen, nu cred nici măcar în violete sau în bancurile de pești — dar știu că ele există. Nu cred în fantome, și totuși am văzut fantome.

— Acum îți bați joc de mine.

— Nu-i adevărat.

— Nu mai pari să fii același om.

— Nu mai sînt același om. Poate că nimeni nu rămîne multă vreme același.

— Ce s-a întîmplat, Eth?

— Nu știu. Poate că m-am saturat să fiu vînzător de băcănie.

— Ar fi și timpul!

— Ții într-adevăr la Mary?

— Sigur că țin. De ce mă întrebi?

— Nu pari să fii din același... ești cu totul altfel decît ea.

— Înțeleg ce vrei să spui. Dar să știi că eu țin la ea. O iubesc.

— Și eu.

— Ce noroc!

— Știu că sînt norocos.

— Mă refeream la ea. Ei, mă duc să-mi prepar cafeaua mea infectă. Am să mă mai gîndesc la problema cărților.

— Cu cît mai repede, cu atît mai bine, pînă nu se răcește.

Plecă, ciocnînd cu tocurile în pavaj; buclele bine conturate îi săltau de parcă ar fi fost din cauciuc viu. Nu o mai văzusem niciodată pînă atunci. Mă întreb cîți oameni voi fi privit în viața mea, fără să-i văd. Mă apucă spaima dacă stau să mă gîndesc. Și iarăși o paranteză. Cînd doi oameni se întîlnesc, fiecare îl schimbă întrucîtva pe celălalt, în așa fel că în fiecare dintre ei, apar doi oameni noi. Poate că asta înseamnă că... oh, e tare complicat! Am căzut de acord cu mine însumi ca să mă gîndesc

la asemenea probleme numai noaptea, cînd am insomnii. Faptul că uitasem să deschid prăvălia la timp, mă speria. Era ca și cum ai lăsa să-ți cadă batista pe locul crimei, sau ți-ai uita ochelarii, ca bandiții ăia, sau cum le-o fi zicînd, de la Chicago. Ce înseamnă asta? Ce crimă? Ce omor?

La amiază, am pregătit patru sandvișuri, cu brînză și cu șuncă, cu salată și cu maioneză. „Șuncă și brînză, șuncă și brînză, după ce se însoară, bărbatul trăiește în copaci...” Am dus cele două sandvișuri și o sticlă de coca-cola la poarta din dos a băncii, și i le-am înmînat lui Joey-Băiatul.

— Ai găsit greșeala?

— Încă nu. M-am apropiat atît de mult de ea, încît nu roușesc s-o văd.

— De ce nu lași totul baltă, pînă luni?

— Nu pot. Băncile sînt niște instituții cu reguli tare sucite.

— Uneori, tocmai cînd ți-ai luat gîndul de la ceva, reușești să găsești rezolvarea.

— Știu. Mulțumesc pentru sandvișuri. Se uită între felile de piine, să se încredințeze că au salată și maioneză.

Simbătă după amiază, în ajun de Paște, treaba într-o băcănie este, cum ar zice augustinul și analfabetul meu fiu, «pe dric». S-au întîmplat, totuși, două evenimente care mi-au dovedit că undeva, în mine, un curent subteran deschidea drumul unor schimbări. Vreau să spun că ieri, sau în oricare altă zi, nu aș fi procedat așa cum am procedat. E ca și cum ai privi niște mostre de tapet și ai descoperi, deodată, un model nou.

Primul eveniment a fost apariția lui Marullo. Artrita îl supăra rău. Își tot îndoia brațele, ca un halterofil.

— Cum merge?

— Așa și-așa, Alfio.

Nu-i mai spusese niciodată pe nume, pînă atunci.

— S-a golit tot oraș.

— Îmi place mai mult cînd îmi spui «puștiule».

— Credeam că ție nu place.

— Mi-am dat seama că-mi place, Alfio.

— Toată lumea din oraș plecat.

Cred că umerii îi ardeau de parcă ar fi avut nisip fierbinte la încheieturi.

— De cînd ești plecat din Sicilia?

— Patruzeci și șapte de ani. Mult.

— Ai mai fost pe-acolo, de atunci?

— Nu.

— De ce nu te duci să faci o vizită acolo?

— De ce? Totul schimbat.

— Nu ești curios să afli în ce fel?

— Nu prea.

— Ai ceva rude în viață?

— Sigur, pe frate-meu și copiii lui, și au și ei copii.

— Nu ți-ar face plăcere să-i rezezi?

Cred că îl m-a privit cum o privisem eu pe Margie, văzîndu-mă pentru întîia oară.

— Ce tu ți-ai pus de gînd, puștiule?

— Mă doare să văd cum suferi din pricina artritei. Mă gîndeam că în Sicilia e cald. Poate că o să-ți vindece durorile.

S-a uitat la mine bănuitor.

— Ce e cu tine?

- Adică, ce vrei să zici?
- Pari schimbat.
- Oh! Am primit o veste bună.
- Nu cumva vrei tu dai demisia?
- Nu chiar acum. Dacă ai vrea să faci o călătorie în Italia, îți promit că te aștept.
- Ce veste bună tu primit?
- Nu pot să-ți spun încă. E așa... Și făcui cu mîna: ... așa și-așa.
- Bani?...
- S-ar putea să fie bani. Uite, dumneata ești destul de bogat. De ce nu te întorci în Sicilia, să vadă și ei cum arată un american bogat? Și să faci provizie de ceva soare. De prăvălie am eu grijă. Poți să fii încredințat.
- Nu ai de gînd să-ți dai tu demisie?
- Nu, ce naiba! Mă cunoști destul de bine ca să știi că nu te-aș lăsa încurcat.
- Te-ai schimbat, puștiule. De ce schimbat?
- Ți-am mai spus. Du-te și joacă-ți bambinii pe genunchi.
- Eu nu mai am acolo ce căuta, zise el, dar îmi dădeam seama că reușisem să-i vir idea în cap. Și mai știam că avea să revină, la noapte, și că va controla registrele de contabilitate. E un tip suspicios.
- De-abia ieșise pe ușă că — întocmai ca și ieri — intră comis-voiajorul de la B.B.D. & D.
- Nu sînt în interes de serviciu, zise el. Petrec weekend-ul la Montauk. M-am gîndit să mai trec pe aici.
- Îmi pare bine c-ai venit, i-am răspuns. Vreau să-ți înapoiez asta.
- I-am întins portofelul, cu hîrtia de douăzeci de dolari scoasă la vedere.
- Doamne, cită amabilitate! Ți-am spus că nu sînt în interes de serviciu.
- Ia-l!
- Ce ți-a venit?
- Aici, pe la noi, asta întărește o înțelegere.
- Ce s-a întîmplat, ești supărat?
- Nu.
- Atunci ce este?
- Ia-l! Tocmeala nu s-a terminat încă!
- Isuse... ți-au făcut o ofertă mai bună cei de la Waylands?
- Nu.
- Atunci care altă firmă, lua-o-ar dracu?
- I-am împins hîrtia de douăzeci de dolari în buzunarul de la piept, înapoi în colțului batistei.
- Am să păstrez portofelul, i-am spus. E frumos.
- Uite, eu nu pot să-ți fac o nouă ofertă pînă ce nu vorbesc cu șeful serviciului. Probabil că n-am să reușesc înainte de marți. Am să-ți telefonez. Dacă spun că la aparat e Hugh, ai să știi cu cine vorbești.
- Plata convorbirii o suporti dumneata.
- Dar chestiunea rămîne deschisă, nu?
- E deschisă, i-am răspuns. Îți place să pescuiești?
- Numai în compania femeilor. Am încercat s-o invit la pescuit pe bucățica aia de Margie. Dar nu vrea să vină. S-a năpustit asupra mea în așa hal că nu mai știam unde să mă ascund. Nu înțeleg femeile.
- Sînt din ce în ce mai greu de înțeles.

— Zău, mai zi o dată! zise el. Nu mai auzisem această expresie de cincisprozece ani. Părea îngrijorat. Nu te angaja la nimic pînă ce nu primești o veste de la mine, îmi spuse. Cristoase, și eu care credeam că am de a face cu un provincial naiv!

— N-am de gînd să-mi trădez patronul.

— Aiurea! Vrei să-mi ridici cota.

— Pur și simplu am refuzat să mă las mituit, dacă ții cu tot dinadinsul să vorbim despre această treabă.

Am impresia că vorbele mele dovedeau că mă schimbam. Individul începu să se uite la mine cu respect, ceea ce m-a încîntat. Chiar foarte mult. Ticălosul mă credea plămădit din același aluat cu el, dar mă considera ceva mai șmecher.

Tocmai cînd mă pregăteam să închid, o telefonat Mary.

— Ethan, te rog nu te supăra...

— De ce să mă supăr, pufuleț de păpădie?

— Știi, e așa de singură, și m-am gîndit... am invitat-o pe Margie la cină.

— De ce nu?

— Nu te superi?

— Nu, ce dracu!

— Nu înjura. Mîine e Paștele.

— Bine că mi-am adus aminte. Calcă-ți rochia cea mai frumoasă. La patru mergem la Baker.

— La ei acasă?

— Da, la ceai.

— Va trebui să-mi pun ținuta de biserică, de Paște.

— Perfect, frunzulică mea de ferigă.

— Nu te superi că am invitat-o pe Margie?

— Te iubesc, i-am răspuns.

Da, o iubesc. Cu adevărat. Și, îmi amintesc bine, m-am gîndit ce pramatie poate fi uneori omul.

(Continuare în numărul viitor)

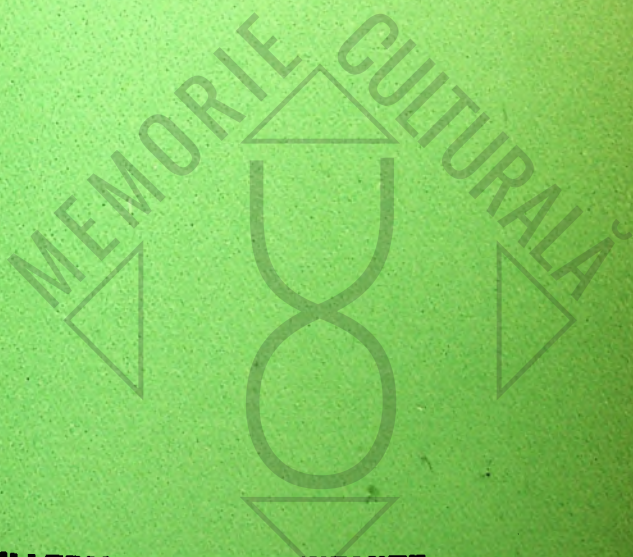
În romînește de TANIA MALIȚA și MIHU DRAGOMIR

Ilustrații de L. BARDÓCZ

PÁSZTOR GÁBOR

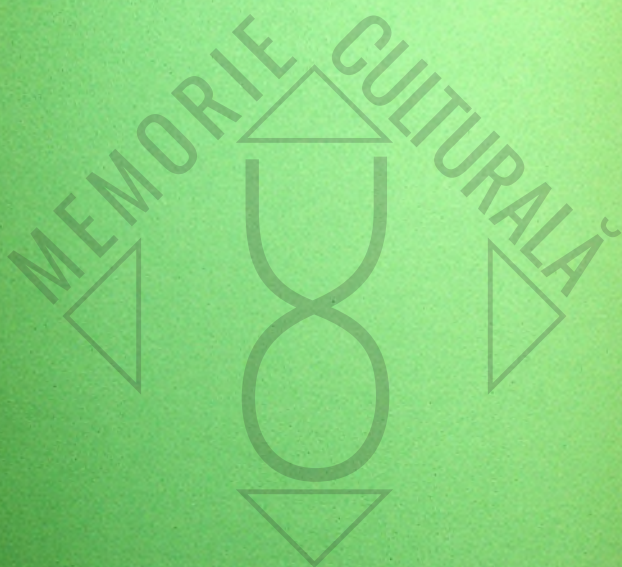
de vorbă cu:

GUILLERMO CABRERA INFANTE — la Paris

PAVEL SPASOV — la București

KONSTANTIN SIMONOV — la Moscova

GUILLERMO

CABRERA

INFANTE

Guillermo Cabrera Infante, atașatul cultural al Ambasadei cubane la Bruxelles, se înscrie printre reprezentanții de seamă ai tinerei generații de scriitori cubani formată la școala luptei revoluționare. Guillermo Cabrera Infante este autorul unei interesante cărți de povestiri intitulată *În timp de pace ca și în timp de război*, care l-a făcut repede cunoscut dincolo de țărmurile Insulei.

Noutatea scrisului său constă tocmai în acest suflu revoluționar și reîmprospătător, în care dimensiunile sufletești ale oamenilor-eroi se conturează cu deosebită pregnanță și despre care Guillermo Cabrera Infante vorbește cu vervă într-un interviu acordat revistei *Les lettres françaises*, pe care îl reproducem mai jos.

— Unde v-ați născut ?

G.C.I.: M-am născut în 1929, la Gibara, un port situat în nordul provinciei Oriente, la extremitatea de vest a Cubei. S-a crezut mult timp că în acest punct a debarcat Cristofor Columb când a descoperit insula. Acum se știe că el a tras la țărm puțin mai departe, la vreo cincisprezece kilometri...

— Ce importanță are Gibara ?

G.C.I.: Astăzi e un port fantomă, un sat fără debușeuri. Dar între 1875 și 1925 era un centru înfloritor în care debarcau toate mărfurile venite din Spania și Statele Unite și de unde plecau produsele cubane: tutunul, zahărul, bananele. În 1929, când se construia șoseaua națională care leagă Santiago de Cuba de Havana și Pinar del Rio, Gibara și-a pierdut importanța și a fost încetul cu încetul uitată.

— Faptul că familia dumneavoastră și-a părăsit orașul de baștină ca să se stabilească la Havana nu este cumva explicabil prin această situație ?

G.C.I.: Nu. Tatăl meu era contabil la Gibara și trăiam foarte modest, dar fără mari probleme... În 1935, în epoca primei dictaturi a lui Batista, părinții mei s-au înscris în partidul comunist. Întregul material de agitație al partidului era depozitat în casa noastră. În ajun de 1 Mai 1937, garda rurală — care, în Cuba, este echivalentă cu garda civilă spaniolă — a surprins-o pe mama mea, în casă, în momentul când se pregătea să deschidă un pachet de manifeste. Ea fugi atunci și reuși să ascundă pachetul în cren-gile unui copac. Soldații nu traseră fiindcă fratele meu, care avea trei ani, alergă după ea. Arestată, ea fu închisă împreună cu tatăl meu în închisoarea din Santiago. Pe drum, unul din soldați, mai uman decât ceilalți, reuși să evite ca «legea fugii de sub escortă» să fie aplicată. La Santiago, părinții mei stătură închiși în celulă trei luni. Fură judecați și eliberați, în lipsă de probe suficiente. Dar când se întoarseră la Gibara, activitatea portului încetase aproape cu totul și după doi ani de mizerie, tatăl meu se hotărî să-și încerce norocul la Havana, în anul 1940...

— Ce amintiri păstrați din timpul stabilirii la Havana ?

G.C.I.: Cum aveam foarte puțini bani, părinții mei închiriară un adăpost în orașul vechi, în ceea ce acolo se numește un «solar». «Solar»-ul e un bloc mare cu odăi fără confort și fără igienă, și mai ales fără intimitate, pentru că fiecare din ele se învecinează cu alte zeci de odăi, ocupate tot de atîția chiriași ale căror discuții și mișcări e cu neputință să nu le auzi. Tatăl meu găsi o slujbă de ziarist, dar jurnalul care-l angajase, *Hoy*, n-avea

pe atunci un mare tiraj și nici venituri prea mari... Într-o bună zi, maică-mea se văzu nevoită să-și amaneteze chiar verigheta... Într-una din nuvelele mele evoc această întâmplare și ambianța acelor vremuri.

— Când ați început să scriți ?

G.C.I.: După bacalaureat, am găsit o slujbă de corector, urmînd, în același timp, cursurile de ziaristică. În 1947, lectura unei cărți *Domnul Președinte*, de Miguel Angel Asturias, m-a zguduit și a trezit în mine nevoia de a scrie. Cea dintîi povestire a mea, apărută în 1947, în revista *Bohemia*, se întitula *Apele amintirii*. Era atît de mediocră că aş vrea s-o şterg pentru totdeauna din... amintire.

— În prefața dumneavoastră la cartea *În timp de pace ca și în timp de război*, spuneți că ați scos din culegere povestirile scrise înainte de 1950, pentru că nu mai sînteți « de acord cu conținutul ». Ce înțelegeți prin aceasta ?

G.C.I.: Aceste povestiri reflectau prea îndeaproape inspirația scriitorilor pe care-i citeam și anume pe Faulkner, Caldwell, Steinbeck și puțin mai tîrziu pe Hemingway.

— Deci numai scriitori americani ?

G.C.I.: Nu, pentru că îmi plăcea tot atît de mult Camus, care în *Ciuma* izbutise să aplice tehnica americană unui alt tip de literatură. De altfel, citeam — citesc mereu — pe Cehov și doi scriitori cubani: Carlos Montenegro și Lino Novas Calvo. Am avut întotdeauna o preferință mai pronunțată pentru povestiri decît pentru romane.

— Trebuie deci să înțelegem că în cartea *În timp de pace ca și în timp de război* nu mai există « influențe străine ».

G.C.I.: Mai sînt, desigur, dar cred că ele nu mai au importanță, nu dăunează inspirației mele. Resping, de altfel, ideea originalității « cu orice preț » în literatură. Mî se pare că vîd anunțîndu-se o perioadă literară barocă mai curînd, în care autorii vor putea să împrumute altor autori teme, sugestii, fără a fi acuzați de plagiat.

— Vom reveni îndată asupra acestui subiect, cînd vom examina mai îndeaproape cartea dumneavoastră. Pentru că aş dori să-mi vorbiţi mai întîi de activitatea dumneavoastră în rezistenţa cubană.

G.C.I.: Ea a fost mai ales de ordin tehnic. Din 1954, revista *Carteles* m-a însărcinat cu o cronică săptămînală de cinema. În tipografia acestei reviste, Carlos Franqui împreună cu cîţiva tovarăşi şi cu mine am tras primele numere ale ziarului clandestin *Revolución*. Cînd, mai tîrziu, Franqui a fost arestat, apoi eliberat, el a venit să se ascundă la mine cu Alberto Mora, actualul ministru al Comerţului exterior al Cubei. Am încercat, în acelaşi timp, sub tiranie, să organizez grupuri clandestine. Dar asta n-avea prea mare importanţă. Adevărata luptă se dădea în Sierra Maestra.

— Aţi cunoscut închisorile lui Batista ?

G.C.I.: Numai pentru o săptămînă, în octombrie 1952. Revista *Bohemia* îmi publicase povestirea *Baladă de plumb şi de foc*, care descria lumea gangsterismului creol. Am fost închis şi condamnat să plăteasc o amendă, povestirea mea fiind denunţată ca « licenţioasă şi pornografică ». Lucrul cel mai caraghios e că judecătorul însărcinat să cerceteze cazul meu era un desfrînat notoriu şi că poliţistii care mă arestaseră vorbeau un limbaj de care ar fi roşit pînă şi birjarii. Dar prin mine poliţia căuta mai ales să compromită revista.

— Ce aţi făcut după revoluţie ?

G.C.I.: Am participat la redactarea ziarului *Revolución* ieşit în fine din ilegalitate. Apoi am condus magazinul literar *Lunes de Revolución* pînă la dispariţia sa, în noiembrie 1961. Actualmente sînt ataşat cultural al Ambasadei cubane la Bruxelles.

— Ce pregătiţi ?

G.C.I.: Lucrez la o nouă carte de povestiri, *Confesiunile din August*. Toate sînt scrise la persoana întîia. Voi încerca să înfăţişez în această carte îmbogăţirea pe care cubanii au adus-o

limbii spaniole, în țara noastră. Există, într-adevăr, o enormă diferență de pronunție și de sintaxă între spaniola Spaniei și cea care se vorbește în Cuba.

— E vorba, pare-se, de o experiență filologică ?

G.C.I. : Da. Căci dacă primii cuceritori spanioli după debarcarea lui Cristofor Columb au distrus rasa indigenă a insulei, ei n-au putut desființa limba. Un anume număr de cuvinte privind obiecte, unelte, plante, animale, etc., au supraviețuit, dacă vreți ca niște epave după un naufragiu. Și apoi, mai e și aportul african care e considerabil. Fără prezența negrilor în Cuba este evident că țara ar fi plicticoasă, fără personalitate, asemeni unei provincii spaniole de peste ocean. Cuba datorește populației negre, mai ales citadine, atitudinea ei vitală cotidiană, bogăția pe zi ce trece mai mare a limbii și farmecul muzicii ei.

Am vrut să știu cum își scrie Cabrera Infante povestirile și întrebarea mea l-a nedumerit puțin.

G.C.I. : În general utilizez realitatea ca un punct de plecare, ca o trambulină, apoi las imaginația să-și ia zborul. Uneori, faptul real se întrepătrunde cu amintiri de lecturi. Iată, de pildă, să luăm povestirea *Reflux*. Luasem cunoștință de declarația demagogică făcută de leaderul cuban Suri Castillo, pe atunci secretar al Federației Naționale a Muncitorilor din industria zahărului : *Trestia trebuie să fie arsă*. Citisem, pe de altă parte, o nuvelă de Ambrose Bierce intitulată : *O povestire de pe podul Oak Creek* și *Oameni și șoareci* de Steinbeck. Am pornit de aci ca să ajung la povestirea mea, care, cred, este cu toate acestea teribil de cubană.

— Și în ce privește povestirile de imaginație ?

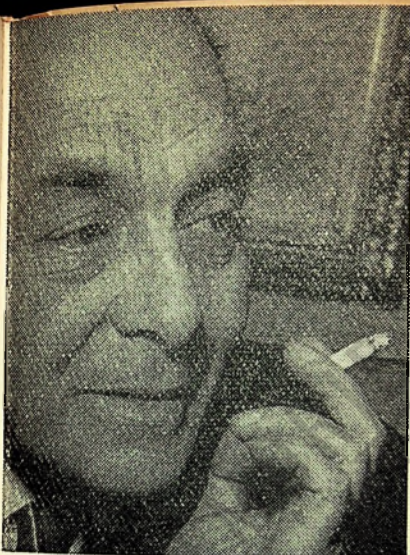
G.C.I. : Scriu, uneori, ca să mă destind, fără să știu unde voi ajunge (acesta a fost cazul cu *Mare, mare dușmană*). Pentru a ști ceea ce poate deveni personajul pe care l-am inventat... Uneori, scriu pur și simplu pentru a scăpa de o obsesie. ... Atunci îmi scriu povestirea dintr-o dată, în câteva ore... Astfel, *Josefina, ocupă-te de domnii ăștia* a fost începută pe o masă de sufragerie

și terminată pe platoul unei mașini de cusut, când mama mea m-a deranjat ca să pună masa...

— Ce cale — a povestirilor «reale» sau a povestirilor de imaginație — vă gândiți să urmați?

G.C.I.: — Pe calea deschisă de *Josefina* una din povestirile din cartea mea care îmi place cel mai mult. Aș dori să evoc teribila realitate cu candoarea cu care bărbații și femeile din popor din țara mea exprimă lucrurile cele mai atroce. Un cuban pe care îl întâlnești pe stradă poate, în câteva ore, să-ți povestească viața lui, ca în fața duhovnicului. Mai mult decât tendința de a reflecta psihologia cubană, aș dori ca opera mea viitoare să reflecte o atitudine față de viață.

PAVEL SPASOV

Scriitorul Pavel Spasov este unul din reprezentanții de frunte ai literaturii bulgare contemporane. Deși a îmbrățișat cele mai variate genuri literare, el este cunoscut în primul rând ca prozator, și anume ca romancier. Dintre romanele sale amintim *Piinea oamenilor*, în curs de apariție la noi în țară și, *Rechinii*, apărut de curând în versiune românească la Editura pentru literatură universală și prezentat în numărul de față al revistei.

Pavel Spasov este un bun prieten al țării noastre pe care a vizitat-o în mai multe rânduri. La sfârșitul lunii ianuarie, fiind oaspetele redacției revistei «Secolul 20», am folosit prilejul pentru a-i solicita interviul care urmează:

— *Dumneavoastră sînteți unul din scriitorii bulgari foarte cunoscuți în țara noastră. Nu găsiți că o ușoară incursiune în biografia dumneavoastră ar putea fi un lucru interesant și totodată necesar pentru cititorul român?*

P.S.: Am început să scriu la o vîrstă fragedă. Nici nu împlinisem zece ani cînd m-am apucat să scriu glume și să mîzgălesc caricaturi. Văzînd această «creație», tatăl meu, care era profesor la liceu, m-a îndemnat să las «prostiile» și să mă apuc de o treabă

mai serioasă. Atunci, împreună cu fratele meu, ceva mai rășărit decît mine, ne-am apucat să « edităm » un fel de revistă, cu uriașul tiraj de... două exemplare! În ea puteai găsi versuri, povestiri, știri de pe front — era către sfîrșitul primului război mondial. Orașul natal, Ruse, a fost ocupat de francezi și englezi, care treceau prin Bulgaria și România să se războiască cu tînărul stat sovietic, dar s-au întors mai tîrziu fără glorie. În oraș se aflau feluriți soldați: scoțieni, islandezi, francezi, zanzibarezi, sene-galezi. În povestirea *Albi și negri* din volumul *Hoinarii albi*, tradus în limba romînă, descriu fapte de pe atunci, trăite de mine insumi. Războiul s-a terminat, și în Ruse au început să apară două reviste: una pentru liceeni, cealaltă pentru școlari mai mici. În cea de-a doua revistă, am publicat prima oară o povestioară în chip de scrisoare, adresată unui prieten imaginar, descriind orașul ocupat. Aveam aproape patrusprezece ani. Din momentul acela începe activitatea mea literară. Publicațiile amintite erau redactate și finanțate de noi, elevii. Nu cumva să credeți că furam! Erau bani de buzunar, oferiți pentru covrigi, chifle și rar de tot, pentru prăjituri. Din redacția unei astfel de publicații făceam parte și eu, mai tîrziu devenind chiar redactor la două reviste! În ultima clasă de liceu, împreună cu doi prieteni mai mari, ne-am aventurat în editarea unei publicații de literatură și teatru, dar ea a avut o viață efemeră — am falimentat! Am venit la Sofia să-mi fac studiile universitare, m-am împrietenit cu colegii de breaslă, și astfel a început munca mea literară ca o pasiune permanentă și nu ca un capriciu tineresc.

— *Se pare că o bună parte din lucrările dumneavoastră, povestirile, nuvelele, romanele au fost inspirate din fapte reale, poate chiar din întîmplări la care ați participat.*

P.S.: V-am spus că am venit la Sofia să-mi fac studiile universitare, dar cum părinții mei erau lipsiți de mijloace financiare, m-am văzut nevoit să muncesc. Lista « meseriilor » mele este lungă. Am desenat pînă și închisoarea Chillon, cu două lebede albe pe tăbliile paturilor de fier, am făcut și pe zugravul de firme, am lucrat la sucursala firmei ungurești de mașini agricole « Feher Miklos et Co », am fost dactilograf și băiat... la toate; funcționar la bancă, mi-am dat seama că oamenii cei mai nenorociți din lume sînt casierii, fiindcă ziua întregă numără saci cu bani, iar seara tremură, neștiind niciodată dacă le « iese » casa. Am mai fost

și comis-voiajor; cît era ziua de mare alergam din magazin în magazin, tîrînd după mine sumedenii de mostre: pălării, piei, pantofi « Bally », halate de baie, vopsele, nasturi, jartiere, doar-doar voi reuși să obțin comenzi pentru patron. Nu o dată am încercat să plasez niște gramofone de-o calitate îndoielnică, ba chiar și automobile, pe care însă nu le cumpăra nimeni. Mai tîrziu, am avut slujbe « mai înalte »: director de garaj. Firma la care lucram (reprezentanța « Citroenului ») a introdus primele taximetre în Bulgaria. Ea a dat curînd faliment și iată-mă devenit funcționar (singurul de origină bulgară) la « Air France », luînd astfel parte la inaugurarea primei căi aeriene din țară. Apoi, am încercat gustul independenței — am înființat întîi o agenție, iar mai tîrziu am plecat la Iambol, unde am deschis un depozit de tutun. Dar marea criză capitalistă din 1929 m-a cumințit. Înapoiat la Sofia, las la Iambol mii de kilograme de tutun fără cumpărători, aducînd în schimb cu mine peste o jumătate de milion datorii. Cu alte cuvinte, eram dator vîndut! Și cum nu puteam flămînzii, îmi ofer serviciile Monopolului de Stat al cerealelor de-abia înființat (1931). Aici, întocmeam scrisori, încheiam tranzacții de bursă, încărcam prin diferite porturi dunărene șlepuri de grâu. Am ajuns și la Brăila cu un întreg convoi de șlepuri, cunoscîndu-i pe marii negustori, pe domnii « rechini ». Observațiile mele personale, cum lesne ghiciți, m-au ajutat foarte mult cînd am purces mai tîrziu la scrierea romanului *Rechinii*. Îndeletnicirea mea următoare — ca secretar al Uniunii exportatorilor — m-a ajutat să cunosc mai bine viața și activitatea capitaliștilor. Tot timpul acesta scriam și publicam prin ziare și reviste — și... plăteam datorii! Ani de-a rîndul, soneria mă teroriza atît pe mine cît și pe soția mea, deoarece la ușă stăteau portăreii. Ce să ne ia? Praful de pe tobă? În cărțile mele, *Domnii din apus*, *Rechinii*, *La început de veac* precum și în alte lucrări se află o bună parte din experiența mea de viață, adunată cu multă amărăciune și zbucium. Și cu toate acestea, nu regret. Amărăciunea acelor zile a fost răscum-părată de bucuria pe care am încercat-o mai tîrziu descriînd manierele și caracterele « rechinelor ».

— Pentru că ați amintit de « rechini », n-ar fi lipsit de interes să ne vorbiți și despre împrejurările în care s-a născut romanul *Rechinii*?

P.S.: Cu dragă inimă. Plecînd de la Uniunea exportatorilor de cereale, am spus cîtorva prieteni: « Într-o bună zi, voi scrie

un roman despre negoțul cu grâu». Cîndva, mă și apucasem de el, dar l-am abandonat și bine am făcut. Acum douăzeci și cinci de ani, nu aveam experiența necesară pentru a putea pătrunde profund în problemele sociale pe care le ridică romanul. Abia după trecerea anilor am putut să văd adevărul în toată golițiunea lui. Nopti în șir am trăit cu amintirile mele. Vedeam cum intră grîul în depozite, sac după sac, cum se spetesc hamalii, încărcînd zile în șir sute de tone și cum, în citeva clipe, e furată pîinea de la gura oamenilor. « Vedeam » noaptea hamalii muncind pe te miri ce în mijlocul norilor de praf, îi « vedeam » pe cei trei romîni zdrențăroși, palizi, flămînzi, veniți să fure grîu din portul Brăila, îi « vedeam » și pe negustorii eleganți și îmbuibăți de pe strada Misitiilor. Așa s-a născut romanul. Este o creație artistică, fiind în același timp un document cumplit despre felul în care capitaliștii, marii « rechini », batjocoreau pîinea oamenilor.

— *Ce ne poți spune cu privire la proza bulgară contemporană?*

P.S.: Într-o vreme, după 9 septembrie 1944, față de celelalte genuri literare, poezia deținea locul întii. Mai tîrziu, au apărut o serie de romane excelente, nuvele, culegeri de povestiri. Și acum, atît proza, cît și poezia, pășesc hotărît înainte. În cadrul unui interviu mi-e greu să enumăr toți scriitorii noștri care s-au impus cu creațiile lor, și poate că omisiunile mele i-ar leza pe unii colegi talentați. Dintre cei mai vîrstnici, îl voi aminti pe Liudmil Stoianov (ultima lui carte, *Tinerețe*, constituie începutul seriei de *Amintiri* ale scriitorului, care împlinește în curînd șaptezeci și cinci de ani), pe Stoian Zagorcinov (a publicat de curînd un nou roman istoric despre eroul național *Ivailo*), pe Dimităr Talev (autorul *Sfeșnicului de fier*), care a publicat romane despre călugărul Paisie și frații Miladinov, pe Gheorgghi Karaslavov, Orlin Vasiliev, Kamen Kalcev, Andrei Guleașki, Ilia Volen, Pavel Vejinov, Stoian Daskalov, Emilian Stanev, Ivailo Petrov, Viktor Baruh și mulți alții. Dintre cei mai tineri, și tineri de tot, îi voi aminti pe Dragomir Asenov, Bogomil Rainov, Atanas Nakovski, Gheorgghi Markov, Liuber Dilov, Iordan Radicikov, Ivan Ostrikov, Vasil Popov, Petăr Bonev și mulți alții, printre care și talentatul Dimităr Paunov, care abia a împlinit șaptesprezece ani; el scrie cu o măiestrie artistică și un spirit de observație, rare pentru vîrsta lui.

— *Și acum o întrebare fără de care nu se poate... Care sînt proiectele dumneavoastră de viitor?*

P.S.: În general, vorbesc greu despre acest subiect. Din datele publicate în *Secolul 20*, numărul din septembrie 1962, cititorii dumneavoastră au aflat cîte ceva despre mine. Lucrez în prezent la două piese pentru două teatre. Scriu și o carte pentru Editura Tineretului din Sofia, intitulată *Prietenul clasei*. O mulțime de idei îmi trec prin cap, aflîndu-se bineînțeles, în stadii diferite. Unele mai coapte, altele mai puțin. Nu-mi dă de loc pace gîndul să scriu un nou roman (după *Lăsați să cadă cortina* — 1961), inspirat din actualitatea noastră. E mult mai cuminte, însă, să nu vorbesc prea mult despre proiecte aflate încă în fază embrionară. S-ar putea ca fructul să cadă înainte de-a fi copt!

— *Schița dumneavoastră, Necazuri directoriale, publicată în Socolul 20 în numărul pomenit, s-a bucurat de succes. Am fi bucuroși să vă publicăm și alte lucrări, o nuvelă de pildă. Pentru revista noastră...*

P.S.: Vă mulțumesc pentru prețuire. Da, voi scrie o nuvelă anume pentru... *Secolul 20*! De multă vreme mă frămîntă o idee. Aș putea spune că e chiar coaptă... Nu-mi rămîne decît s-o aștern pe hîrtie.

— *Este un lucru bine cunoscut faptul că legăturile dintre popoarele noastre vecine și prietene dăinuie de veacuri. Ne-ar interesa să știm de ce prețuire se bucură literatura și scriitorii romîni în patria dumneavoastră, și dacă considerați că se fac destule traduceri. Ne referim îndeosebi la traduceri din limba romînă în limba bulgară.*

P.S.: Avem deja un pod peste Dunăre. Ne leagă și o serie de proiecte noi, elaborate în vederea strîngerii colaborării tehnice și economice. Faptul acesta a fost accentuat și la tribuna Congresului Partidului Comunist Bulgar, care a acordat o deosebită atenție unei și mai mari apropieri între popoarele noastre frățești. Într-adevăr, prietenia între popoarele noastre dăinuie de veacuri. Și totuși, din punct de vedere literar ne cunoaștem prea puțin. Am mulți prieteni printre scriitorii romîni. Mi s-a oferit prilejul să călătoresc cu minunatul vas « Transilvania », timp de aproape trei săptămîni, prin Orientul apropiat și în Italia. Mă aflu

împreună cu Mihai Beniuc și soția lui, cu Nina Cassian, Victor Tulbure, Titus Popovici, Francisc Munteanu și alții. Prețuiesc mult prietenia lui Mihnea Gheorghiu, Létay Lajos, Aurel Rău. E mare numărul colegilor români cu care am stat de vorbă, rămânând cu impresii de neuitat. Dar dacă prietenii mei români mai știu câte ceva despre mine datorită cărților editate aici — *Hornarii albi*, *Rechinii* și povestirilor publicate în periodice, nu se poate spune același lucru despre mulți colegi de-ai mei bulgari. Din păcate, s-a tradus foarte puțin atât la noi, cât și la voi. Dar legăturile culturale se largesc neconținut și avem tot temeiul să nădăjduim că, în scurtă vreme, prin traduceri efectuate pe-o scară mai largă, prin vizite reciproce, cât și prin alte mijloace, prietenia dintre noi se va cimenta și mai mult.

— *Ca vechi prieten al țării noastre, ne-ai vizitat de mai multe ori. Dacă nu mă înșel, ultima dumneavoastră vizită a avut loc în urmă cu trei ani. Cum vi se pare Bucureștiul acum, la începutul anului 1963?*

P.S.: La Sofia, prietenii mi-au spus: «Nu ești în toate mințile. La București sînt minus treizeci de grade!» Soția mea a adăugat: «De-ar fi primăvară, aș pleca și eu, dar ce pot face? Cînd îi intră ceva în cap, nu mai ai cu cine te înțelege!» Și, într-adevăr, cum mi s-a ivit prilejul plecării, nimic nu m-a mai putut opri. Și iată-mă în România, în Bucureștiul veșnic vesel și tînăr, gătit parcă de sărbătoare, pe un ger de crapă pietrele. Ei da... afară e ger și viscol, dar aici... atmosfera e caldă, asemenea inimilor noastre, iar cafeaua — fierbinte!... Cu toate că ne-am adunat numai pentru un sfert de ceas, discuțiile noastre insuflete s-au prelungit cu mult peste timpul dumneavoastră disponibil. Această insufletire, această furtună de sentimente reciproce ce nu pot fi stăvilit, ne apropie și mai mult, legîndu-ne «pe veci». Furtuna de afară n-are decît să fie de gheață. Ea nu va reuși să înghețe prietenia noastră.

KONSTANTIN SIMONOV

Cunoscutul scriitor sovietic K. Simonov, autorul unor remarcabile volume de versuri și proză și al cărui ultim roman *Vii și morți* a apărut nu de mult în versiune românească, a avut amabilitatea să acorde revistei noastre interviul de mai jos.

— În prezent lucrați, mi se pare, la continuarea romanului « *Vii și morți* » ?

K. S. : Mai bine spus, la ultima parte : la finalul acestui roman.

— Cu ce se încheie romanul, acțiunea sa ?

K. S.: Cu capitularea armatei germane în regiunea Volga. Romanul se termină cînd întreaga acțiune se schimbă brusc, tocmai datorită acestei capitulări.

— Ați putea să ne spuneți cîteva cuvinte despre subiect ?

K. S.: În primul rînd, despre timpul în care se desfășoară acțiunea romanului. Este vorba de ianuarie 1943 adică exact cu douăzeci de ani în urmă. Toată acțiunea romanului are loc în regiunea Volga. Deci, pe locurile și în timpul cînd s-au desfășurat acele lupte crîncene, cunoscute în lumea întreagă și care au schimbat cursul războiului. Sfirșitul romanului se termină cu liniște: cu liniștea care a cuprins întreaga regiune atît de frămîntată de lupte după tragerea ultimului cartuș. Pe aceste locuri liniștea va domina definitiv, cu toate că războiul nu s-a încheiat, ci continuă. În această parte a romanului acționează eroii cunoscuți din romanul « Vii și morți »: Sințov — Serpilin, tînăra doctoriță, și mulți din ceilalți pe care i-ați cunoscut deja, precum și alții noi pe care nu i-ați cunoscut încă.

— Ați putea să ne vorbiți despre evoluția deosebită a vreunui din eroii dumneavoastră ?

K. S.: Fără îndoială, dar — n-aș vrea să anticipez înainte de publicarea romanului.

— De obicei în romanele scriitorilor există multe fapte reale, multe elemente biografice sînt sursă de inspirație pentru crearea de personaje, de conflicte. Dumneavoastră ați putea să ne spuneți măsura în care unele lucruri trăite le-ați cuprins în paginile scrise ?

K. S.: În general am fost în regiunea Volga în perioada despre care scriu și am trăit acele zile din plin. Ca să scriu însă a fost nevoie să mă reîntîlnesc cu vechi camarazi, cu vechi prieteni pe care i-am cunoscut și lîngă care am trăit în acele zile. Întîlnirile sau mai bine zis reîntîlnirile au fost numeroase și au început cu comandantul de divizie pînă la comandantul de pluton și soldați. Bineînțeles că aceste întîlniri au făcut să ne povestim multe, foarte multe care m-au ajutat nu numai să-mi reîmprospătez memoria,

ci să înțeleg mai bine, să simt și mai mult, mai veridic atmosfera acelor ani, să-mi conturez mai bine eroii, acțiunea. Aș vrea să vă relatez o scurtă întâmplare pe care mi-a povestit-o un comandant sovietic din acea perioadă de timp. Într-o zi în timpul luptelor primește un telefon de la comandamentul frontului și este întrebat cum va începe ofensiva din ce flanc, din ce direcție și când. El a răspuns de altfel destul de complicat că în momentul de față nu frontul, ci unitățile sale ocupă, într-un sector în formă de U, o latură, mergînd de sus pînă jos. Această latură este formată dintr-o clădire în care a ocupat etajul doi și trei, în etajul întii continuînd să se afle nemții. A explicat că va trece la ofensivă în casa de alături care are forma unui L pe care o va ocupa de sus în jos și va porni ofensiva prin subsol spre a elibera etajul întii, din prima clădire, ocupat de nemți. Povestirea lui a fost așa de complicată dar nu întâmplător; e ceea ce am vrut și eu să demonstrez: că în acea perioadă de timp luptele erau foarte încurcate și frontul nu arăta așa simplu cum îl vedem pe hartă. De asemeni nici acțiunile oamenilor, nici tot ce s-a întîmplat atunci. De aci a derivat și una din cele mai grele probleme ale mele în legătură cu scrierea romanului și anume cum aleg faptele, cum să desfășor acțiunea romanului, în esență cum să scriu.

Bineînțeles că în spatele multora dintre eroii mei stau oameni adevărați, dar n-aș putea spune care anume. În curînd, adică în cîteva zile, voi pleca la Volgograd cu prilejul aniversării a 20 de ani de la luptele din 1943. Voi avea prilejul să reîntîlnesc oameni cunoscuți și apropiați mie și bineînțeles voi încerca emoția amînțirii acelor ani grei.

— De cînd lucrați...

K. S.: Deja sînt în al treilea an...

— Și cînd terminați?

K. S.: Cred că voi termina romanul la începutul verii și probabil că acesta va fi publicat, tot în «Znamia» în vara acestui an.

— Cu toate că mi-ați spus că aceasta va fi ultima parte a romanului «Vii și morți» totuși, din nenumărate exemple, știm că scriitorii obișnuiesc să continue cu alte volume unele din romanele lor.

K. S.: Da, desigur, și eu cred că voi scrie un roman care va fi în oarecare măsură o continuare a acestuia, dar în el nu veți mai întâlni aceiași eroi, ci alții.

— Ați putea să faceți unele precizări în legătură cu subiectul și acțiunea viitorului roman ?

K. S.: Totul nu-i decât un proiect neconturat exact. Cred că va fi un roman liric care va începe cu anii dinainte de război, acțiunea se va desfășura în timpul războiului și după. Spun însă probabil, trebuie să mă mai gândesc încă.

— Revenind la « Vii și morți » care dintre eroii romanului dumneavoastră v-au fost mai dragi, mai apropiați ?

K. S.: Serpilin — ca și mai înainte. Pe Sintov mai mult ca înainte. Asta nu înseamnă că am reușit să-l redau mai bine: exprim pur și simplu sentimentele mele omeneste față de acest personaj.

— Ce alte perspective de creație mai aveți ?

K. S.: Am de gând să scriu o piesă pentru teatrul « Sovremennik ». Acesta este cel mai apropiat plan al meu.

— Satirică ?

K. S.: Nu.

— Dar ?

K. S.: Nu știu. Am deocamdată numai ideea și dorința de a scrie o piesă.

— Versuri ?

K. S.: Acum nu, sau cel puțin deocamdată. Aștept toamna când va apare filmul « Vii și morți ».

SIQUEIROS (MEXIC)

Siluet

PALATUL PIONIERILOR DIN MOSCOVA

— Când scrieți nu încercați personal sentimentele prin care trec eroii romanelor dumneavoastră ?

K. S. : Ba da. Și emoții ai tot timpul și în diferite cazuri. Ai emoții când asculți pe cineva și știi că din ce auzi vei da ceva și eroului tău, ai emoții atunci când imaginezi, când scrii și când îmbunătățești ceea ce ai scris, mai ales în ultimul caz ai emoții și mai multe pentru că ai impresia că lucrarea nu a ieșit așa cum ai vrut.

— Ce faceți în timpul liber ?

K. S. : Îmi place să mă plimb și să joc tenis.

— Citeva cuvinte pentru « Secolul 20 » și cititorii săi.

K. S. : Doresc succes « Secolului 20 » și transmit cele mai bune urări cititorilor săi și tuturor prietenilor români.

*Interviu, în exclusivitate pentru SECOLUL 20,
luat la Moscova, în ianuarie 1963, de MIHAI MÎRZA*

4 PICTORI PRIVESC SOARELE

CELESTINO PIATTI

(ELVEȚIA)

(FRANTA)

JEAN PICARD LE DOUX

ROBERT SULLIVAN

(ANGLIA)

TOM WOLSEY

(ANGLIA)

LITERATURA ÎN ARTE ȘI SPECTACOLE

ALEXANDR STEIN

A M I N T I R I D E S P R E L A V R E N I E V

Aveam cincisprezece ani cînd am văzut silueta ciudată, cu picioare nespuse de lungi, în manta de artilerist ajungîndu-i pînă la glezne, cu un chipiu boțit purtînd emblema celor două țevi de mortiere încrucișate, pedalînd voinicește pe o bicicletă zăgănitoadă spre sediul redacției ziarului *Turkestankaia Pravda*. Era Bek, foiletonistul.

Cu pamfletele sale caustice, în versuri, virise groaza în nepmanii care-și deschisese « Cestile de ceai » și « Progres »-ele amirosind a șașlik¹ pe întreg cuprinsul Tașkentului; în proprietarii ceaihanalelor unde se fuma pe ascuns anașu, un soi de opium; în funcționarii care-și coseau în postav nasturi cu monograma țarului; în șperțarii; în achizitorii de monezi țariste de cîte zece ruble în aur, provenite din furt; în baii² care acaparaseră prin înșelăciune apa, atît de prețioasă pe terenurile de irigație. Virise groaza în toată această adunătură care mișuna și colcăia în număr neasemuit de mare pe întreaga suprafață a Asiei Centrale. Bek izbea în ei fără milă cînd cu arma iambilor, cînd cu cea a troheilor, și numele său era cunoscut în Tașkent, și nu numai în Tașkent. Dacă ar fi să judecăm după puhoiul de scrisori pe care le primea la redacție, el era cunoscut în întreaga Asie Centrală.

De altfel, Bek avea un rival, și încă unul serios. Îl concura un alt foiletonist, un apărător tot atît de zelos și tot atît de neobosit al adevărului, care, nu se știe de ce, își alesese ca pseudonim titlul lucrării lui Engels: *Anti-Dühring*. Numele lui era Anisifor. Anisifor Anti-Dühring lupta și el îndeobște tot cu aceeași armă a iambilor și troheilor, fără să disprețuiască însă, uneori, nici hexametru.

Mai tîrziu, am aflat cu uimire că Bek, ca de altfel și rivalul său, Anisifor Anti-Dühring, este autorul unor poezii egofuturiste, apărute

¹ frigărui (n. t.)

² bogătaș, chliabur din Asia Centrală (n. t.)

prin deceniul al doilea al secolului nostru; că, la fel cu Anisifor, a fost intoxicat cu gaze pe frontul apusean în primul război mondial, când era ofițer de artilerie; că a mai fost, rind pe rind, comandant de tren blindat în timpul războiului civil și comandant de artilerie în statul major al Comisarului poporului pentru armată, Podvoiski; că a luat parte și la operațiile de nimicire a bandei hatmanului Zelionii, că a mai fost și grav rănit în luptele cu bandiții la încrucișarea Karapși, și că, în sfârșit, Bek și Anisifor Anti-Dühring nu sînt Bek și Anisifor Anti-Dühring ci... una și aceeași persoană, cu numele de Boris Andreevici Lavreniev.

Pe atunci eram un băiețandru, un biet provincial căzut în această clocotitoare capitală asiatică, un amărit de reporter admis doar la rubrica faptelor diverse; nu știam și nici nu puteam ști nimic din toate acestea.

Între timp, omul deșirat, cu picioare lungi, măturînd dușumeaua cu poalele mantalei sale, urca în goană scara spre etajul doi. M-am luat timid pe urmele sale. Necunoscutul trecu fără urmă de stinghereală prin fața birourilor șefului de secție și al secretarului și, lăsîndu-mă la ușă, dispăru în cabinetul redactorului șef.

În vreme ce eu... eu nici habar n-aveam cum arată pe dinăuntru această încăpere.

Am mai continuat cîteva luni modesta mea muncă de strîngere — de la agenții miliției judiciare — a informațiilor pentru rubrica faptelor diverse. Apoi, începu săptămîna ajutorării înfometaiilor. Am fost trimis să asist la ședința comisiei pentru ajutorare dar, întorcîndu-mă la redacție, am scris nu despre felul cum s-a desfășurat ședința, ci despre copiii din guberniile de pe Volga — piperniciți, păduchioși, negri de murdărie și de funinginea locomotivelor, cu obrazurile scofilitice, și ochii arzînd de foame. Îi văzusem pe acești nenorociți prin piețele Tașkentului, printre mormane de stafide verzui și boabe negre de sabza, printre lipii aburinde și grătare cu șaglik tăiat mărunt, așezat în dogoarea tăciunilor.

Astfel, am ajuns în cabinetul redactorului șef, Zonin. În fața lui, într-un fotoliu adînc de piele, dintr-acelea pe care le vezi prin sălile de așteptare ale dentiștilor ședea Anti-Dühring-Bek, făcîndu-și vînt cu foaia de hîrtie pe care îmi așternusem însemnarea. O recunoscui numaidecît. După ce se uită cîteva clipe la mine, pamfletarul schimbă o privire semnificativă cu Zonin și îmi spuse:

— Trebuie să înveți, băiete !...

... În anul 1942, Lavreniev publica povestiri, reportaje, pamflete și îi apărură piesa *Cîntec despre marinarii Mării Negre* — toate acestea în paginile ziarelor *Krasnii Flot* și *Krasnoflotet*. Materialele acestea ajungeau la marinarii flotelor din zona operativă, fiind retipărite în ziarele lor de mare tiraj; erau eficace pentru că marinarii cunoșteau numele lui Lavreniev, pentru că se simțea nevoia unei literaturi care să lovească la țintă și pentru că scriitorul mînuia subiectul și temele aidoma unui ochitor de elită.

Lavreniev lucra ca un adevărat profesionist, iar cei care apreciau această calitate scriitoricească și își aminteau de cuvintele lui Cehov despre călimara de pe masă care poate deveni și pretext, și subiect

al unei povestiri, nu puteau să nu se entuziasmeze de dexteritatea sa, de capacitatea lui de a pătrunde în tainele meseriei, de disciplina militărească de care dădea dovadă: dacă redactorul șef îi solicita o povestire pentru vineri la orele șaisprezece, pentru ca aceasta să apară în numărul de simbătă al ziarului, povestirea apărea pe masa acestuia exact la termenul stabilit; nici mai devreme și nici mai târziu. Lucrarea putea fi mai slabă sau mai bună, dar era făcută întotdeauna cu o conștiinciozitate extremă. Amănuntelor nu le lipseau niciodată elementele de hiperbolă și niciodată narațiunea nu era fadă. Iar limba pe care o folosea, la fel ca și pieptul păros al lui Vasili Guliavin, nu era destinată « delicatei contemplări a cucoanelor »: era o limbă netrecută prin filtrele unei bunecuvințe căutate, o limbă care nu vădea nici facilitate școlărească și nici teama fărnice de ingrediente. Povestirilor sale nu le lipsea niciodată sarea — adevărata sare a mării.

Lavreniev se infuria pe puriști, care cereau ca fraza să fie aidoma mîncării servite prin spitale — nici dăunătoare, dar nici gustoasă...

Și se ferea ca de mama focului să dea jumătăți de măsură!

Într-o zi, a fost trimis în delegație de generalul Musiakov dincolo de Cercul Polar, în Flota din Nord, de unde se întoarse peste vreo cinci ani fulgerînd în dreapta și în stînga tot felul de istorii de front, care de care mai fantastice. Neobișnuitul îl atrăsese încă din tinerețe, încă de pe vremea primelor sale încercări literare, și nu-i putuse rezista niciodată. Și dacă în cîmpul său vizual cotidian nu se arăta nici o întîmplare neobișnuită, ea era făurită din « rezervele » sale literare.

Aceasta era de asemenea o particularitate remarcabilă a sa, fără de care am înțelege anevoie esența artistică a creației lui Lavreniev.

În *Trandafirul de aur*, Paustovski face o remarcă extrem de justă, după părerea mea: *Există oameni, care povestesc excelent, dar scriu prost. Ai zice că își irotesc talentul flecărînd.*

Nu o dată mi-a fost dat să întîlnesc oameni care păreau că promit mult pe tărîmul literelor, ca mai târziu să rămîn uluit de prăpastia care se căsca între arta lor orală și cele ieșite de sub condei. Aveai impresia că omul este un observator atît de fin, că recepționează cu atîta sensibilitate cele văzute, că redă cu atîta talent amănuntele și, cînd colo, pe hîrtie — platitudine.

E nevoie de un talent viguros, observă Paustovski, de un talent ca al lui Gorki, ca să poți povesti în repetate rînduri una și aceeași întîmplare, iar apoi să o așterni pe hîrtie într-un chip cu totul nou, cu totul deosebit decît povestirea orală.

Lavreniev știa să povestească și să scrie în așa fel încît, de fiecare dată, povestirile sale se îmbogățeau cu noi și neverosimile amănunte.

Era de-a dreptul incapabil să povestească în același fel o istorie oarecare. De pildă, am auzit de la el o poveste despre un cîine care « sfîșia toate vietățile ce-i ieșeau în cale »: ci-că acest cîine ar fi « lichidat » toate pisicile din cartierul fostului Chei Frățușesc din Leningrad, ca și de pe toate străzile învecinate. Povestea avea trei — numai eu cunoșteam trei — variante « sîngeroase », cituși de puțin asemănătoare între ele, deși cunoșteam foarte bine că, de fapt, era

vorba despre un pașnic cățeluș care conviețuia idilic, de ani de zile, în același paneraș alături de o pisică, chiar în tinda locuinței scriitorului...

... Și iarăși îmi amintesc de spusele lui Paustovski, în al său *Trandafir de aur*: *De fiecare dată când Gorki istorisea din nou o întâmplare oarecare, amănuntele se amplificau, se schimbau, deveneau tot mai interesante. Din această cauză, Gorki se plictisea îngrozitor în compania unor oameni plași și meticuloși, care își permiteau să se îndoiască de autenticitatea întâmplării istorisite de scriitor. Se posomora la față, se oprea din povestit, iar întreaga sa înfățișare părea că le spune: Plicticos mai e să trăiești pe lume cu voi, tovarăși!*

Greu i-ar fi fost și lui Lavreniev să trăiască pe lume fără a-i minuna și a-i ferma pe oameni, ca și fără aceste uluitoare istorii ale sale.

Și dacă, cine știe din care motive, nu putea să scrie, dacă coala de birnie de pe masa lui de lucru rămânea multă vreme imaculată, istorisirile sale orale se țineau lanț.

Din călătoria sa în Nord, Lavreniev a adus nu numai o sumedenie de detalii culese din generosul folclor al marinei militare, ci ceva mult mai important. El a avut prilejul să se întâlnească cu marinarii și ofițerii de pe vedetele torpiloare, care protejau transporturile venind din Anglia spre Cercul Polar și luaseră parte la temerare atacuri navale. Locuia la comandamentul flotei, observând, cercetînd, trăgînd cu urechea. Astfel, a putut aduce cu el din Nord, în capitală, piesa *Pentru cei de pe mare*, care făcu în curînd ocolul întregii țări.

Dacă răsfoim azi paginile acestei piese, constatăm că nu totul a rezistat încercării timpului. Dar deslușim și astăzi în ea acea limbă vie, specific marinărească, cu laconismul și intonațiile ei precise, vedem asprul colorit al viciei de luptă a marinarilor de dincolo de Cercul Polar.

Pentru destinul său de scriitor, aceasta a avut o deosebită importanță: războiul a adus teatrului un dramaturg, l-a adus înconjurat de eroi cu sînge tînăr, de altă factură, însă de același «os» ostășesc.

În anii grelelor încercări, Lavreniev a fost alături de eroii săi, ceea ce înseamnă același lucru cu prezența sa în bătălie.

Războiul a scos la iveală nume necunoscute pînă atunci și a dat o nouă și puternică strălucire unor nume care abia mijiseră în literatură. Este cazul Olgăi Berggolț, de pildă: glasul ei abia auzit în anii premergători războiului — deși, e drept, scriitoarea avea cîteva plachete de versuri, cîteva poezioare pline de duioșie și sensibilitate — se împlini, se maturiză, lărgindu-și neasemuit gama abia în anii blocadei. La fel și cu Vera Panova.

Nu mă simt decît un ostaș de rînd al armatei noastre literare și-s mîndru de faptul că, în anii războiului, rîndurile ei au fost completate cu noi și noi talente; e o mîndrie firească, pe înțelesul oricui. Războiul ne-a dat o pleiadă de scriitori, fără de care literatura noastră ar fi fost infinit mai săracă... Încercați să v-o imaginați fără Vera Panova și fără romanul ei *Tovarăși de drum*, fără Kazakevici și fără *Steaua*, fără Nekrasov și fără romanul *În tranșeele Stalingradului*.

Oare nu acești autori și nu cărțile lor au spus adevărul despre faptele de eroism ale poporului în timpul războiului? Dar *Șoseaua Volokolamskului* a lui Bek, sau *Pentru o cauză dreaptă* a lui Grossman? Dar *Noaptea comandantului* de Beriozko, *Oamenii cu conștiința curată* de Verșigora, *Povestea unui om adevărat* de Polevoi, *Martie-aprilie* de Kojevnikov, *Cerul Balticei* de N. Ciukovski, dar volumul întâi din *Mesteacănul alb* de Bubennov? ... Chiar dacă enumerarea vă plictisește, după părerea mea, ea este cit se poate de oportună în cazul de față. Uitarea nu este bună, și nu numai în cazul istoricilor.

Dramaturgia și-a avut și ea revelațiile ei; dintre piesele lui Leonov, *Invaria*, după mine, e cea mai viguroasă. Caracterul rus în timp de război a fost conturat cu o mână sigură, limba nu numai că este metaforică, dar e și plină de claritate, fierbințe, puternică. Soarta lui Fiodor Talanov ne spune foarte multe. Ea fundamentează din punct de vedere filozofic ideea despre forța patriotismului, din punct de vedere artistic — ideea înnoirii morale... Filozofia și poezia merg mână în mână în această piesă...

Recitiți *Frontul*. Recitiți-l, și veți descoperi atâtea lucruri de care, poate, nici chiar Korneiciuk, la masa lui de lucru n-a fost conștient până la capăt, și care ne apar acum, ca cerneala simpatică...

Dar piesa lui Kron, *Ofițerul de marină*!

Ce realizare minunată! — Dar nu în interpretarea Teatrului de Artă, pe scena căruia, căpătînd o oarecare rotunjime și închistare, iar vocile fiind prea bine regizate, ea își pierde la un moment dat, minunata asperitate ostășească, intonația ironică a limbajului marinăresc, îndărătnicia pitorească...

Piesa a produs o impresie mai puternică pe modesta scenă a marinarilor Balticei, în montarea regizorului Alexandr Pergament, ofițer de marină, și în interpretarea unor actori care au fost în marină pe timpul războiului...

În această piesă, legile dramei dezvăluie legile războiului. Kron filtrează prin propriul său suflet cele văzute și trăite cîndva. În monologurile eroului se simte poziția fermă a autorului, atenția lui sporită față de problemele denumite astăzi etico-morale, și care pe atunci nu erau decît niște simple probleme de ordin militar.

Piesa lui Lavreniev *Pentru cei de pe mare* a fost un eveniment de seamă în literatura noastră din anii de război, iar teatrele au văzut în ea continuarea logică a *Rupțurii*.

De fapt, așa și era. Ștafeta purtată de Artemi Godun, președintele comitetului de vas de pe crucișătorul «Aurora», a fost preluată de Haritonov, căpitan de rangul doi, comandantul unui divizion de vedete rapide, un om la patruzeci de ani, descoperit de Boris Andreevici Lavreniev în Flota din Nord, unde fusese trimis în delegație.

Piesa a fost publicată într-o revistă, de largă circulație. La Moscova a văzut lumina rampei pe cinci scene simultan — mai mult chiar decît trebuie.

Dar și fără acest exces de zel, piesa lui Lavreniev s-a bucurat de un succes răsunător. A fost tradusă în mai multe limbi, a inspirat filmul cu același nume...

După o pauză de peste douăzeci de ani, teatrele au revenit și la drama *Rupțura*.

Am avut prilejul să asist la premiera *Rupturii*, eveniment care a produs asupra tinereții mele în viața teatrală o impresie tot atât de puternică ca și *Sfârșitul Krivorilskului*.

Sfârșitul Krivorilskului se juca pe scena fostului teatru Alexandrinski, de pe strada Rossi, iar *Ruptura* — în fostul teatru Suvorov, pe Fontanka. Dar și aici, și acolo, minunatul vînt al revoluției sufla cu aceeași proaspătă și tinerească tărie.

Monahov a jucat în *Ruptura* rolul lui Godun — după ce-i interpretase pe Iago și pe Shylok, pe Filip al doilea și pe Sganarel... De altfel, Godun nu este primul rol al lui Monahov în piesele lui Lavreniev. Jucase înainte în *Răscoala*, una dintre cele două piese ale lui Lavreniev care au precedat *Ruptura*...

Îmi amintesc perfect jocul lui Monahov în rolul lui Godun — privirea pătrunzătoare și înțeleaptă a omului din popor care cumpănește în chip nou tot ce înainte i se arătase în altă lumină — îmi amintesc de zîmbetul său stingher, de forța lui reținută, care exprima esențialul. «Teatrul n-a cunoscut așa ceva în toată existența sa» scria, pe atunci, fără excepții, presa vremii. Și acesta era adevărul curat. La galerie și la parter se petrecea ceva de nedescris cînd, în final, puntea crucișătorului se răsucea, spre cer flutura un stindard roșu și marinarii porneau în marș spre sală, cîntînd: «Vînturi vrășmașe ne biciuie-n față...»

... Venise pe scenă adevărul caracterelor umane complexe, adevăr pe care îl și descoperiseră proza și poezia sovietică, dar pe care dramaturgia nu-l cunoscuse încă. Era adevărul revoluției, văzut cu ochii luminoși, plini de romantism ai omului pentru care și Bersenev și Godun, deși se deosebeau, erau totuși apropiați.

Astfel *Ruptura* a devenit un jalon în istoria teatrului nostru, un jalon fără de care nu poți urmări întregul drum străbătut de dramaturgia sovietică.

Și, totuși, piesa pe care visa Lavreniev s-o scrie — era o piesă despre Lermontov.

Aduna materialul, își făcea însemnări. Apoi puse totul la o parte, hotărînd să scrie mai întîi *Răscoala* — despre războiul civil din Asia Centrală, despre basmaci¹, despre bolșevici, despre ofițerii albi...

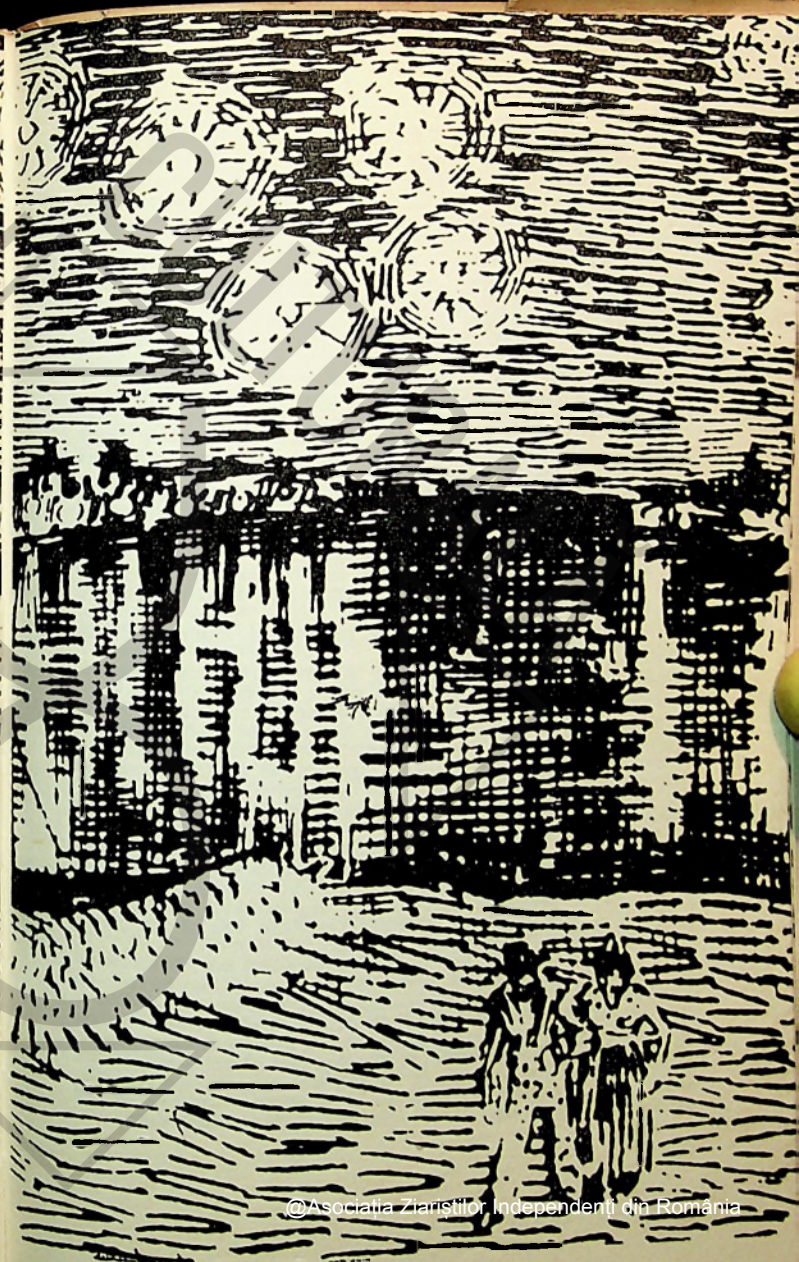
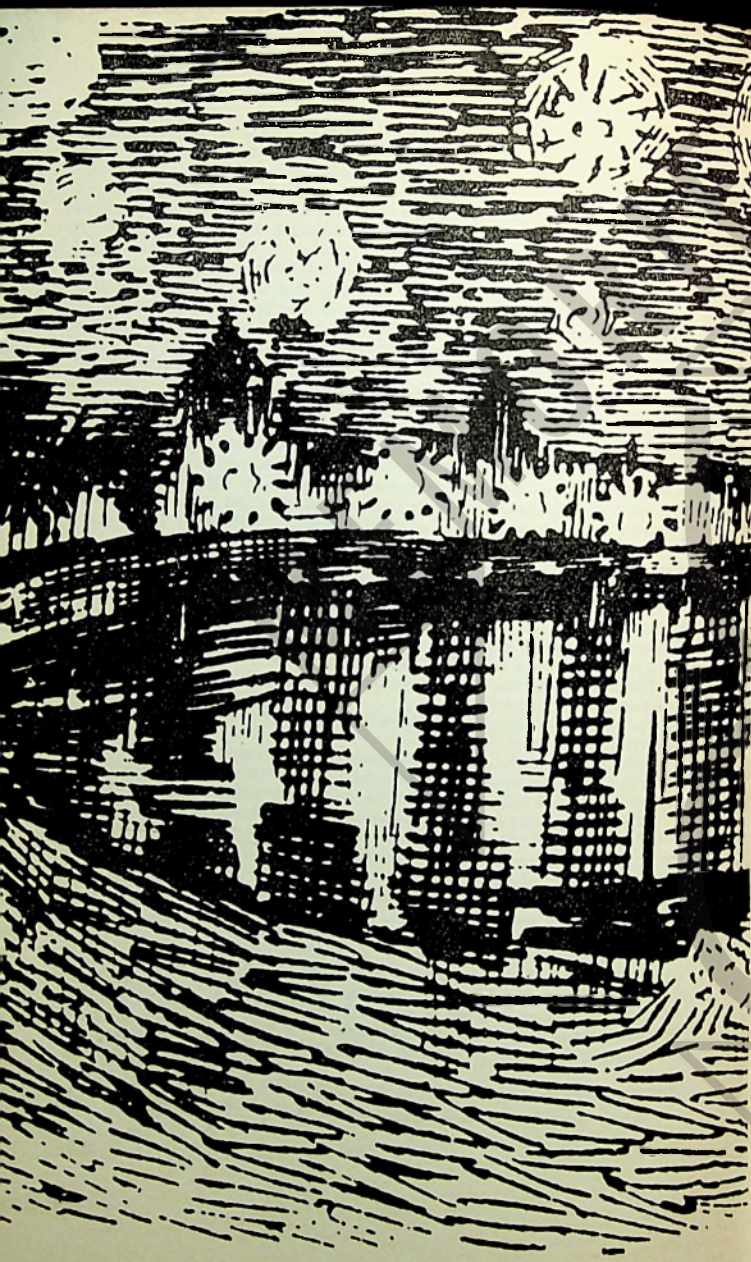
Totuși, visa să realizeze o piesă despre Lermontov.

Și, ultima lui piesă, dinainte de moarte, aceea care a fost jucată de MHAT la Moscova și de Teatrul Pușkin la Leningrad — a fost piesa despre Lermontov.

Lavreniev prețuia pe Lermontov mai mult decît pe Pușkin, mai mult decît pe Tolstoi, și mai mult decît pe Cehov. «*Din literatura noastră rusă clasică, eu apreciez cel mai mult versurile lermontoviene și proza lermontoviană.*»

Plecase de la Moscova la Kislovodsk să-și îngrijească inima bolnavă. Iar din Kislovodsk, din sanatoriul oamenilor de știință unde se simțea vesel și plin de voie bună și umbla întotdeauna înconjurat de o puzderie de admiratori ai talentului său, tineri și mai puțin tineri — Lavreniev evada din cînd în cînd la Piatigorsk, la căsuța lui Lermontov,

¹Contrarevoluționari din timpul războiului civil din Asia Centrală (n. t.)

văruită ca în satele căzăcești, liniștită, luminos-melancolică — ca o elegie lermontoviană. Se înapoia de acolo, fără chef de vorbă, gînditor, așa cum era de obicei cînd se înapoia de undeva. Și nici măcar nu povestea, ca de obicei nici un fel de pățanie nemaipomenită care i s-ar fi întîmplat pe drum. Nu se ducea acolo fără temei, ci, pentru a trăi în atmosfera viitoarei sale piese.

A terminat piesa *Lermontov* de abia la Peredelkino, într-o căsuță așezată pe o alee umbroasă ce dădea în pădure — și alcea a fost numită, la rugămintea sa, strada Lermontov.

Dar de ce acest interes pentru Lermontov?

Ce îi apropia? Stilul, maniera? Cîtuși de puțin: nici nu s-ar putea imagina ceva mai diferit. Proza lui Lavreniev este subliniat ornamentală, complicată ca un filigran, plină de epitete, de comparații, de metafore, profund deosebită prin întreaga ei structură de proza lermontoviană, proză de ascet, surprinzător de săracă în adjective.

Scrisul lor era cu totul diferit. Dar lumea o vedeau într-o lumină asemănătoare. Lumea înconjurătoare le apărea amîndorora într-o lumină proaspătă, romantică.

Ca și Lermontov, Lavreniev caută în viață neobișnuitul, ca și pe Lermontov îl atrag temele deosebite, ca și lui Lermontov, îi sînt dragi și apropiate faptele excepționale, îndrăznețe, pasiunile puternice, conflictele cu totul ieșite din comun...

Față de comun, față de cotidian, față de monoton, Lavreniev avea cam aceeași atitudine ca a lui «Mîrî» față de viața sa zilnică din minăstire.

Probabil că de aceea, Lermontov, și numai el, este eroul primei și ultimei piese a lui Lavreniev...

...Gloria i-a venit lui Lavreniev simplu, fără ocoluri, supusă, învinsă de forța lui tinerească. S-a grăbit să-i facă o vizită cînd, de-abia sosise la Leningrad, și încă dormea, în mantaua lui veche de artilerist, pe niște ziare întinse pe dușumea, în odaia nefîncălzită a unui vechi amic, azi decedat, poetul Mihail Froman... încă pe vremea cînd scria foiletoane pentru săptămînalul sindical *Muncitorul leningrădean*, cînd de-abia ieșiseră de la rotativă paginile proaspete ale celor trei reviste care-i publicaseră nuvelele *Vîntul*, *Culoarea stelelor*, *Al 41-lea*.

Este demn de remarcat că toate aceste trei nuvele, care i-au adus o popularitate neobișnuită, au fost tipărite aproape concomitent, în decurs de numai patru luni — din mai pînă în august 1924.

El plăcea cititorilor, spectatorilor, regizorilor... În torentul literar se vărsase un afluent deosebit de celelalte. Era năvalnic, neliștit, cu un curs neprevăzut de voluntar.

Nu întîmplător, pînă în ultimele zile ale vieții sale, Lavreniev a avut pasiune pentru pictură, a scris despre expoziții, iar în orele lui de răgaz, își lua paleta și pleca pe malul mării, la munte, în pădure. Schițele lui sînt pline de lumină, de un colorit viu, calde de soare. Tot atît de multicoloră era și literatura lui, atît proza cît și piesele. De curînd, am răsfoit nuvela *Al 41-lea* și nici n-am observat cînd am terminat-o. Am impresia că paginile nu sînt scrise cu cerneală, ci în culori. Și ce generozitate năvalnică, uneori nestăpînită și tocmai de aceea și fără rezerve, în zugrăvirea sentimentelor, destinelor,

faptelor, cită frenezie verbală, de asemenea nestăpinită și fără rezerve, făcând necalculată pentru o ureche exigentă!

Eroii lui Lavreniev iubesc cu pasiune, urâsc cu și mai multă pasiune — el ascute contradicțiile, până la tăișul unui pumnal. Așa cum au fost și sînt în epocile cataclismelor istorice uriașe, care fac să se cutremure întreaga planetă. Însuși titlul celei mai bune piese a lui Lavreniev pare să sublinieze preocuparea artistului față de vremuri aspre.

Dar esențialul nu constă în titlu — ci în eroi.

Aci se află originalitatea și farmecul stilului lui Lavreniev.

Lavreniev se străduiește să înfățișeze o personalitate, care să nu semene cu alte mii sau zeci de mii, care să iasă din comun. Totuși — tipică. Și — un caz, care să iasă din comun. Totuși — tipic.

Sînt puțini oameni în literatura noastră, care să se priceapă atît de bine ca Lavreniev să supună acțiunea ideii urmărite. El consideră tratarea neglijentă a subiectului ca o tratare neglijentă a cititorului.

Am asistat la premiera *Rupturei* de acum un deceniu, pe scena Teatrului de artă din Moscova. Alături de mine ședea Boris Andreevici Lavreniev, iar eu îi urmăream nu numai pe actori ci și pe el... Lavreniev era tulburat, nervos, sărea într-una de pe scaun ca să se așeze iar, își scotea ochelarii și iar și-i puneă, într-un cuvînt se comporta ca toți autorii începători...

Și iarăși privesc pereții, vii pentru mine, plini de portrete, gravuri, marine, tresărind la clinchetul neașteptat și domol iscat cînd ating cristalele străvechi, aduse lui Lavreniev cînd a împlinit șaiszeci de ani, de doi elevi ai săi, care le-au descoperit într-un anticariat și le-au cumpărat, punînd mîna de la mîna. Toată ziua aceea a aniversării sale, le-a atins cu un ciocănel, făcîndu-le să vibreze și ascultîndu-le melodia cu desfătare.

Și iarăși rătăcesc prin locuința lui pustie, tăcută, răcoroasă și iarăși intră pe fereastră imperios, freamătul Moscovei de pe Staraia Volhonka... Moscova, albastră-violet în acest ceas al amurgului, tulbure și totodată reliefindu-și puternic linii și contururi, ceas geros de ianuarie, vag melancolic și ciudat de frumos, cînd ziua pleacă, iar noaptea nu sosește încă. Și în umbrele precise ale amurgului mai curînd se bănuiește linia șerpuitoare a rîului Moscova, înghețat, și lanțul punctat, întunecat, ca într-o reclamă mișcătoare, al automobilelor minuscule de pe chei — și nu știu de ce, îmi vine în mînte un drum îngust, de ianuarie din anul 1940, în Finlanda, în direcția Petrozavodskului, cînd tot astfel se mișcau în asfințit, fără să dea drumul la lumină, autocamioane, mașini sanitare, limuzine...

Petersburg, Petrograd, Leningrad, Moscova...

Privesc cu luare-amînte portretele lui Lavreniev, sînt cîteva aici, pictate în maniere diferite și la epoci diferite.

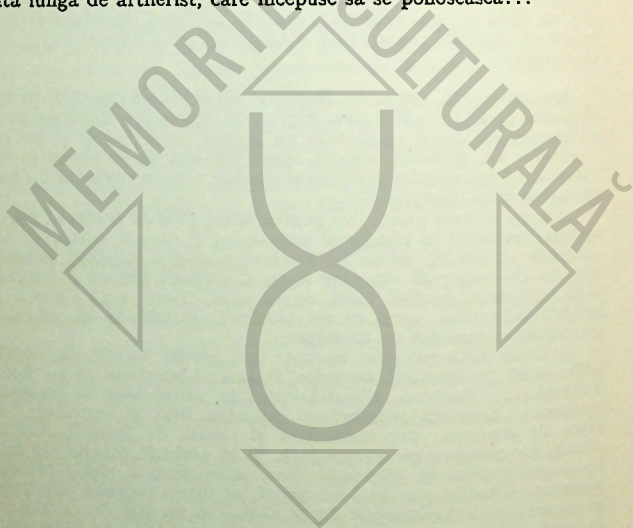
Seamănă și nu seamănă cu el.

Probabil, îi vine greu unui pictor să arate într-un portret drumul străbătut de la Petersburgul țarist pre-revoluționar la Moscova sovietică de astăzi, firea capricioasă a lui Lavreniev, cu « conflictele » ei « neobișnuite », unde totul se împletea și se răsîmpletea — și

Sevastopolul anului 1942, și moșul acela de pe vremea lui Nahimov, Xaverii Ţehanovici, și întunecimea neliniștită, plină de presimțiri a nopții de octombrie, și folclorul aspru al matrozilor de pe trenurile blindate, și sclipirea în toate nuanțele curcubeului, a scurtelor de piele de culoarea smeurei, portocalelor, lămiilor, smaragdului, opalului, ametistului, purtate de cei din Armata Roșie a Turkestanului – vremuri « bubuitoare, tulburi »...

Intellectualitatea rusă și clasa muncitoare din Petrograd, familiile de nobili și detașamentele gărzilor roșii, uniformele țariste și sufletele marinarilor Balticei, Mării Negre, Oceanului înghețat...

Sau poate că dacă aș fi fost pictor, l-aș fi pictat pe Lavreniev în chip de Bek-Anti-Dühring pedalînd nebunește spre redacția ziarului *Turkestanskaia Pravda*, pe o bicicletă antideluviană, într-o manta lungă de artilerist, care începuse să se ponosească...

IMAGINEA PREZENTULUI ÎN LUME

POEZIA
LUI
LANGSTON
HUGHES

*Trufaşa naţiune americană îl sileşte
pe Negru să-i lustruiască ghelele, iar
apoi demonstrează inferioritatea lui
prin faptul că e un lustragiu...*

G. B. SHAW

O introducere la opera lui Langston Hughes — cel mai reprezentativ scriitor negru din Statele Unite — trebuie să porceadă de la constatarea că negrii alcătuiesc a zecea parte a populaţiei unei ţări, care le-a fost totdeauna, şi continuă să le fie, mai degrabă o mamă vitregă decît o patrie. Cei peste cincisprezece milioane de negri americani reprezintă, în ciuda diferenţierii sociale din rîndurile lor, un grup etnic aparte, în care mulţi identifică semnele distinctive ale unei naţiuni. Astfel, în preambulul său la un Apel adresat în 1947 Organizaţiei Naţiunilor Unite, venerabilul cărturar negru american W.E.B. Du Bois scria: «Aşa numitul grup al negrilor americani, fără a fi despărţit fiziceşte în mod absolut de ceilalţi americani, formează totuşi o puternică unitate culturală — unitate născută dintr-o experienţă comună a sclaviei, dintr-o comunitate a suferinţei, dintr-o prelungită interdicţie şi restrîngere a drepturilor politice şi cetăţeneşti, şi mai ales a drepturilor economice şi sociale. În deosebi în această împrejurare îşi au obîrşia darurile culturale făcute de către ei Americii — ritmurile, muzica şi cînteccele lor populare, credinţa

lor religioasă și obiceiurile lor specifice, precum și contribuțiile lor la arta și literatura americană... »

Un alt cărturar negru, Harry Haywood, demonstrează — într-un amplu studiu publicat în 1948 sub titlul *Eliberarea Negrului* (« Negro Liberation ») — că numeroasa populație « de culoare » din Statele Unite reprezintă nu atât o rasă, cât o națiune; în speță, o națiune asuprită: « Între granițele Statelor Unite, și sub jurisdicția aceluiași guvern central, există nu o singură națiune, ci două: o națiune dominantă, albă, cîrmuită de o ierarhie anglo-saxonă; și o națiune subjugată, neagră... Politica de discriminare rasială împotriva poporului negru american, a dus, cu timpul, la formarea unei entități distincte — economice, istorice, culturale — și chiar geografice, în sudul țării... » (Autorul se referă la faimosul « Cordon negru » — o regiune întinsă, cu o populație neagră de peste cinci milioane, și cu o economie de tip colonial).

Același cercetător arată că « nevoia psihologică, precum și nevoia economică de a lupta neconținut pentru dobîndirea egalității în drepturi democratice, pentru sfărîmarea lanțurilor asupririi și pentru cucerirea unei poziții demne, de popor liber, — este și a fost elementul dinamic al culturii negre », — o cultură care, « în ciuda multor puncte de contact cu cultura națiunii dominante albe », își are trăsăturile ei caracteristice, deosebite: « Cultura națională a negrilor își găsește expresia într-un folclor bogat, în muzică, în dans, într-o mișcare teatrală viguroasă, și într-o literatură extrem de dezvoltată. »

Și Haywood îl dădea de exemplu tocmai pe Langston Hughes, « remarcabilul poet popular negru », în a cărui operă, ca și în aceea a confracților săi Countee Cullen și Sterling Brown, au răsunat « cel mai limpede și mai vibrant, chemările de clopot ale luptei de eliberare ».

James Langston Hughes s-a născut la 1 februarie 1902 în orașul Joplin, din statul Missouri, într-o familie destul de săracă, și, pe deasupra, dezbinată curînd după nașterea lui. A avut o copilărie tristă, cu dese schimbări de domiciliu, pe urmele părinților săi. Paralel cu studiile primare și secundare făcute în « școlile publice » din Lawrence, Cleveland și alte cîteva orașe americane, el și-a început, de timpuriu, ucenicia grea a vieții de negru sărac, fiind silit să-și câștige singur existența.

În 1920, după absolvirea liceului din Cleveland — unde maică-sa se stabilise încă în 1916 — Langston Hughes pleacă în Mexic, la tatăl său. După vreun an, se întoarce în Statele Unite și se înscrie la Universitatea Columbia, dar e nevoit să-și întrerupă curînd studiile, pentru a-și putea câștiga pîinea cea de toate zilele. El muncește din greu, la diferiți patroni (printre care un florar newyorkez), iar în cele din urmă se tocmește ca marinar pe un vapor ancorat în apele fluviului Hudson. Vaporul acesta îl va duce, vreme de vreo doi ani, pe zeci de mări și în zeci de țări străine. În 1924, tînărul poet negru (căci Langston Hughes își descoperise, încă pe băncile liceului din Cleveland, adevărata vocație) poposește la Paris, într-o vreme cînd capitala Franței adăpostea o întreagă colonie literară americană. Spre deose-

MAURICE UTRILLO (FRANȚA)

Peisaj parizian

HENRI ROUSSEAU (FRANȚA)

Pădure virgină în apus

bire, însă, de Hemingway, de Ezra Pound, de Scott Fitzgerald și de alți exilați americani din « generația pierdută », Langston Hughes nu a fost un client al bistro-urilor și cafenelelor pariziene, ci un simplu « garçon », sau portar, sau chiar bucătar. A ajuns apoi la Genova, unde a dus o existență de vagabond famelic, până când și-a putut cumpăra (muncind ca vopsitor pe un șantier naval) un bilet de vapor, pentru a se întoarce în Statele Unite.

Curînd după aceea, s-a înscris la Universitatea « Lincoln » din Pennsylvania, pe care a absolvit-o în 1929, luîndu-și cu succes diploma de « bacalaureat în arte » (în 1943 își va lua diploma de doctor, al aceleiași universități).

Între timp, numele lui a început să se impună, treptat, în lumea literară americană. În 1925, la un concurs de poezie inițiat de revista *Opportunity*, i s-a decernat premiul I, pentru un poem intitulat *The Weary Blues* (Blues-urile deznădejdiei) — poem care avea să dea titlul primului său volum de versuri, publicat în 1926. De atunci încolo, Langston Hughes a publicat numeroase plachete de versuri: *Dear Lovely Death* (Moartea cea dragălașă) în 1931; *The Negro Mother* (Mama neagră) în 1931; *The Dream Keeper* (Păstorul viselor) în 1932; *A New Song* (Un cîntec nou) în 1938; *Shakespeare in Harlem* (Shakespeare în Harlem) în 1942; *Fields of Wonder* (Cîmpiile minunilor) în 1947; *One-Way Ticket* (Bilet pentru o singură direcție) în 1949.

Operele sale în proză cuprind romanul *Not Without Laughter* (Nu fără a rîde) publicat în 1930, culegerile de povestiri *The Ways of White Folks* (Obiceiurile oamenilor albi), *Simple Speaks his Mind* (Simple spune ce are pe suflet) și *Laughing to keep from Crying* (Rîd ca să nu plîng), publicate respectiv în 1934, 1950 și 1952.

De asemenea ampla povestire autobiografică *The Big Sea* (În largul mării) publicată în 1940. Langston Hughes a scris și cîteva piese de teatru printre care o dramă intitulată *Mulatto* (1936) precum și libretul unei opere a compozitorului William Grant Still, intitulată *Troubled Island* (Insula tulburată). La această bogată și variată activitate, se adaugă aceea de gazetar. În sfîrșit, se cuvine să amintim voluminoasa antologie de poezie neagră (*The Poetry of the Negro*) editată de Langston Hughes împreună cu un alt scriitor negru, Ana Bontemps, antologie apărută pentru prima oară în 1949.

Langston Hughes face parte dintr-o generație de scriitori negri care lasă o zestre bogată istoriei literelor americane. El s-a ridicat și s-a afirmat cam odată cu vigurosul prozator Richard Wright, și cu o serie întreagă de poeți talentați, ca Sterling Brown sau Countee Cullen. Generația aceasta (care-l numără în rîndurile ei și pe marele cîntăreț Paul Robeson) a fost precedată de una mult mai săracă în nume celebre, dar care a avut meritul de a fi fost deschizătoare de drumuri în toate domeniile. Primul scriitor negru de valoare, înregistrat de opinia literară și de conștiința publică a Americii, a fost poetul Paul Lawrence Dunbar (1872—1906), fiul unui sclav fugit din miazăzi în ajunul războiului civil. În mod semnificativ, opera

care i-a adus oarecare recunoaștere pe plan național, a fost o culegere de versuri în dialect negru, publicată în 1896 sub titlul: *Lyrics of Lowly Life* (Poeme despre viața oamenilor de rând). Când, peste câțiva ani, Dunbar a publicat o culegere de versuri scrise într-o engleză obișnuită, nedialectală, critica oficială a strîmbat din nas, tăgăduindu-i atât talentul, cât și dreptul de a scrie în limba « albilor ».

Pînă la Dunbar, în genere, negrii erau lipsiți chiar și de dreptul de a scrie în dialectul lor. Există, în schimb, o întregă literatură despre negri, ilustrată în cel mai fericit caz de scriitori ca Joel Chandler Harris sau Harriet Beecher-Stowe. Dar pînă și asemenea scriitori progresiști, care-i priveau cu simpatie și bunăvoință pe negri, vehiculau despre ei destule prejudecăți și clișee. În operele lor, negrul era zugrăvit mai degrabă ca un exemplar de umanitate exotică, decît ca un personaj real, — deși, bunăoară în celebra carte a Harrietei Beecher-Stowe, *Coliba Unchiului Tom*, condițiile de viață ale acestui personaj erau înfățișate în chip realist.

Există, așadar, un fel de « monopol al albilor » chiar și în literatura despre negri. Pentru ca un scriitor negru să poată sparge acest monopol, el trebuia, adesea, să recurgă la subterfugii penibile. Așa s-a întîmplat, de pildă, cu talentatul prozator Charles W. Chestnut (1858—1932), care a izbutit să publice cîteva romane sociale despre viața adevărată a negrilor, abia după ce și-a cucerit oarecare faimă printr-o serie de povestiri tipărite fără a-și da în vileag apartenența la « rasa neagră ». Căci, la numeroasele servituți și opreliști ce se ridicau în calea negrilor « emancipați » în urma războiului civil, se adăuga — pentru scriitorul negru american — dependența de editorul burghez.

După primul război mondial s-a produs, totuși, o schimbare radicală în condiția scriitorului negru; sub presiunea mișcării democratice din țară, — mișcare însuflețită de izbînda Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, — a avut loc o anumită « liberalizare » a vieții politice și sociale din Statele Unite. În rîndurile populației negre s-a petrecut, în aceste condiții, un proces de radicalizare, care a dus la trezirea conștiinței ei naționale și sociale. În acest climat nou s-au putut manifesta și scriitorii negri din noua generație. Unul dintre cei mai activi dintre ei, Alain Locke rezuma astfel schimbarea petrecută de la o generație la alta: « Epoca „mătușilor“, a „unchilor“ și a „mamelor“ este, la rîndu-i, depășită. Unchiul Tom și Sambo și-au trăit traiul, și chiar „Colonelul“ și „George“ nu-și mai joacă rolurile decît ocazional, răsufînd ușurați în clipa cînd se sting luminile rampelor. Melodrama populară și-a epuizat resursele, și a sosit vremea să terminăm cu legendele, să azvîrlim în pod gogorițele și să trecem la o zugrăvire realistă a faptelor ». (Alain Locke, *The New Negro — an interpretation* — 1925).

Poezia lui Langston Hughes exprimă cu forță și strălucire tocmai această trecere a literaturii negrilor din Statele Unite, de la faza legendelor și a gogorițelor, la stadiul ei realist. Eroul liric al poeziei lui Hughes este un negru autentic, din Harlem sau din vreun alt ghetto al semenilor săi (există asemenea ghetto-uri negre în mai toate marile orașe americane: cartierul Bronzeville în Chicago, « Valea Paradisului » în Detroit, « Central Avenue » în Los Angeles,

etc.). El este conștient, și totodată mîndru, de apartenența lui la o « rasă » care are uluitoare asemănări cu proletariatul « alb »:

« Și eu cînt America,
Eu sînt fratele cu pielea mai tuciurie.
Sînt trimis să mînînc în bucătărie
Cînd vin musafirii.
Dar eu rîd
Și mînînc zdravăn,
Și prind puteri... »

Negrul acesta umilit, trimis în bucătărie, trage nădejdea că « mîine va sta la masă » cu toți ceilalți. Optimismul lui naiv se întemeiază pe o încredere lucidă în puterile uriașe, deși încă latente, ale « faurilor Americii », cărora Langston Hughes le-a închinat emoționantul poem *Lăsați America să fie ea 'însăși*:

... « Lăsați America să fie ea 'însăși
O țară cum n-a fost încă vreodată,
Dar cum va trebui să fie cîndva —
O țară în care fiecare om să aibă parte
De libertate —
O țară a mea,
A omului sărac, a Indianului, a Negrului, A MEA,
A faurului Americii,
A cărui sudoare, sînge, credință și trudă,
A cărui mîină în fabrici, și-al cărui plug înfipt în țărna udă,
Vor aduce-napoi visul nostru, cîndva... »

O, da,
O spun fără-nconjur —
America n-a fost nicicînd pentru mine o singură Americă.
Și totuși, jur:
Ea va să fie! »...

Optimismul acestui erou liric reprezentativ alternează, în poeziile lui Langston Hughes, cu o deznădejde care exprimă starea de spirit a unui șir întreg de generații de sclavi. Poetul exprimă această stare de spirit în formele originale, create de negri în decursul chinutei lor existențe americane. E vorba de blues-uri, de *spirituals*-uri și de celelalte cîntece populare ale negrilor care au dat Americii nu numai un folclor, ci și un suflet. Blues-urile — un soi de cîntece « de inimă albastră », au stat la baza muzicii de jazz, care, potrivit expresiei unui compozitor american, a început prin a fi, în primii ani ai secolului XX, « dialectul muzical al unei minorități », pentru a deveni, curînd după aceea, « o muzică universală, pentru toți oamenii » (cf. articolul *Jazz Perspective* — *Perspective* asupra jazz-ului — de Dave Brubeck, în revista engleză *Perspectives*, nr. 15, din primăvara 1956).

Langston Hughes a introdus, printre primii, în lirica americană atît blues-urile, cît și *spirituals*-urile (la origine cîntece religioase ale negrilor, cîntate în grup, spre deosebire de blues-uri, care sînt un fel

de litanii individuale). Iată cum le definește, undeva, însuși poetul: « Spre deosebire de *spirituals*, *blues*-urile sînt poeme cu formă fixă: un vers lung, repetat, și un al treilea, care rimează cu primele două. Uneori, al doilea vers este ușor modificat iar alteori, chiar omis cu desăvîrșire, deși asta se întîmplă foarte rar. Spre deosebire de *spirituals*-uri, *blues*-urile nu sînt cîntate pe mai multe voci... În vreme ce *spirituals*-urile au ca temă evadarea din lumea grijilor cotidiene, plecarea în ceruri și fericirea veșnică, *blues*-urile vorbesc despre necazuri, despre singurătate, despre foame, despre chinurile dragostei pămîntești. Tonul *blues*-urilor este aproape întotdeauna trist, dar cînd le aude cîntate, publicul rîde ».

Folosind, cu grație și măiestrie, aceste tipare folclorice, Langston Hughes a turnat în ele un spirit nou, spiritul generației sale, care a descoperit existența a două Americi, despărțite între ele, nu prin hotarul vreunei culori, ci prin granițe sociale vădite. În acest sens, poetul negru s-a întîlnit cu un poet alb de talia lui Carl Sandburg, care, cam în aceeași vreme, a făcut o descoperire asemănătoare. Scriind « *blues*-uri de stînga » — cum caracterizează o istorie literară americană poezia lui Langston Hughes (vezi *Literary History of the United States*, de Spiller, Thorp, Canby și Johnson, ediția 1957, MacMillan, New York) — marele poet negru și-a cucerit un loc de frunte în literatura americană contemporană. Și tot pe aceeași cale a pătruns în conștiința cititorilor de pretutindeni, ca unul dintre cei mai valoroși poeți contemporani.

PETRE SOLOMON

DESEN DE HIDEO MIZUTA (JAPONIA)

IULIAN SEMIONOV

Într-un scurt interviu acordat revistei *Voprost literaturi*, Iulian Semionov spunea: « Poți studia trigonometria sau lingvistica; viața însă, trebuie s-o trăiești, să participi activ la ea. Scriitorul are datoria nu atât să studieze viața, cât s-o clădească, s-o transforme. »

Absolvent al Institutului de orientalistică, specialist în limba afgană pe care a și predat-o la Universitate, Semionov își începe activitatea scriitoricească prin a fi reporter. În această calitate el călătorește mult atât în țară cât și în străinătate. Scrie despre Berlinul distrus, pe care l-a vizitat în primăvara anului 1945, despre Taigaua siberiană, despre oceanul înfuriat gata să înpăiminte pe marinarii cei mai încercați, scrie despre profilul moral al oamenilor sovietici căliți în lupta pentru construirea unei vieți noi.

Debutînd ca nuvelist în anul 1958, în coloanele revistei *Znamia* Iulian Semionov s-a remarcat, chiar de la început, prin simplitatea și, în același timp, prin autenticitatea paginilor sale.

Asimilînd creator experiența unor mari maeștri ai literaturii universale ca Pușkin, Dostoievski, Cehov, Hemingway, Remarque ale căror tradiții le socotește a fi *cele mai apropiate*, Iulian Semionov reușește să ne prezinte o lume uimitor de simplă, dar măreață în simplitatea ei. Eroii lui Semionov sînt oameni obișnuiți, la fel de obișnuite sînt și întîmplările pe care ni le descrie. Sînt obișnuiți și simpli eroii lui Iulian Semionov, dar capabili de cele mai înalte sentimente umane. Ei urăsc și iubesc cu pasiune, urăsc războiul, urăsc minciuna, iubesc întinderile pămîntului rusec, iubesc Volga, iubesc iarna rusească. Oamenii pe care Semionov ni-i prezintă sînt foarte variați; chiar și numai în simplul fapt că ei aparțin celor mai diferite profesii, poate fi concludent în acest sens. Colhoznici, muncitori, vînători, pescari, marinari, aviatori, pictori, muzicieni — iată eroii povestirilor lui Iulian Semionov.

Genul scurt pare a fi preferat de scriitor, poate tocmai în virtutea promptitudinii pe care o oferă în dezbateră problemelor ridicate de actualitate. Totuși, după cum o dovedește ultima nuvelă de proporții mai mari, *În exercițiul funcțiunii*, precum și romanul la care lucrează în prezent, genul scurt a fost numai preludiul unor realizări epice de amploare.

În 1958, I. Semionov a publicat în revista *Znamia*, *Cinci povestiri din viața geologului N. I. Riabinina*. Cu un an mai tîrziu, în paginile aceleiași reviste, apar povestirile *Zile și sărbători* (un ciclu de povestiri) și *Furtună de gradul opt*. Le urmează *Oameni și cai*, *Stăpînul* și, în sfîrșit, nuvela *În exercițiul funcțiunii*. Tematica, după cum, într-un fel, o arată și titlurile povestirilor, este variată. Problemele ridicate sînt tot atât de variate și actuale. Dragostea pentru oameni, în sufletul cărora Iulian Semionov pătrunde discret, reliefind acea căldură care de multe ori se ascunde sub o aparentă răutate și indiferență, prietenia, ura împotriva a tot ce e inuman, respectul față de om, față de muncă

— iată gama problemelor care-l preocupă pe scriitor. În povestirile lui Iulian Semionov se vorbește despre dragoste, despre moarte, despre pământ și cer, și se vorbește simplu, frumos.

Un trauler sovietic se află în larg. Marea e furtunoasă. Căpitanul vasului, îmbrăcându-se de sărbătoare, își pune pantofii de lac « model 1856 », după cum se exprimase un marinar. Începe festivitatea pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai. La bordul vasului se primesc semnale SOS. Este ora 19,05. Traulerul pornește în ajutorul naufragiaților — o șalupă cu marinari de pe o goeletă norvegiană. Începe o adevărată luptă cu forțele descătuse ale naturii. Și oamenii înving. La numai o secundă, după ce ultimul marinar norvegian se afla pe puntea vasului sovietic, șalupa, goală, se sfarmă cu zgomot de bordul traulerului. Lacomul Neptun își primise darul... Este ora 21 și 17 minute. În aceeași sală, căpitanul vasului, încălțat cu aceiași pantofi de lac, spune: «Tovarăși, continuăm ședința solemnă închinată sărbătorii zilei celor ce muncesc din lumea întreagă». În sală se aflau și marinarii norvegieni. Povestirea se intitulează *Furtună de gradul opt* și este scrisă în anul 1959. Și aici, ca de altfel în toate povestirile, lui Iulian Semionov, întâlnim doi îndrăgostiți. Telegrafista, timidă împărtășește dragostea căpitanului. Nu există nimic fără iubire, fără dragoste. Dragostea înalță omul, îl face mai bun. Acesta este mesajul îndrăgostiților din povestirile lui Iulian Semionov.

În interviul, de care am amintit, Iulian Semionov spune de asemenea: *cea mai actuală temă este tema responsabilității cetățenești...* oameni trebuie să fie răspunzători *pentru tot ceea ce se întâmplă în jurul lor*. Semnificativ în acest sens ni se pare povestirea *Stăpînul*. În stepă s-a oprit o motocicletă. Pană de motor. Doi oameni discută despre război, despre stepă, despre motociclete. Cei doi sînt Artiomi și scriitorul. Este oprit un camion și li se dă ajutor. La un moment dat Artiomi observă în urma mașinii două dîre galbene: curgea griul.

— Ei, șofer, strigă Artiomi, ia te uită ce se-ntîmplă acolo, la tine.

— Știu, dădu din cap șoferul, fără să ridice privirea. Nu-i nimic, nu curge el tot...

Deodată, parcă o putere nevăzută l-a zmulc de la pământ. Artiomi îl ridicase cu o singură mîină, și cu o voce de bas îi poruncea:

— Scoate-ți cămașa!

— Ce te-a apucat!?

— Scoate-ți cămașa!

Și era atîta mînie în glasul lui Artiomi încît mi se făcuse frică: te pomenești că vrea să-l dezbrace. Și într-adevăr l-a dezbrăcat. I-a smuls cămașa, a rupt-o în două, și s-a apucat să astupe găurile prin care se scurgea plînea... »

Cine era Artiomi? Era stăpînul plînei care se pierdea în stepă. Nu era, spre surprinderea și amărăciunea șoferului, nici președintele colhozului, nici nu îndeplinea altă funcție, care l-ar fi putut face « de temut ». Era Artiomi, un simplu porcar. Dar se simțea, ca orice om sovietic, stăpîn, și deci răspunzător.

Nuvela *În exercițiul funcțiunii* (apărută fragmentar și în *Scînteia*) este caracteristică pentru întreaga creație a lui Iulian Semionov. Publicată în paginile revistei *Iunosti* (nr. 1 și 2 — 1962) nuvela este o realizare epică de proporții mai mari, relevînd maturizarea

scriitorului, atât în ce privește punerea problemelor, cât și realizarea artistică.

Echipajul unui avion care aprovizionează cu alimente și transportă diferite materiale pentru stațiunile științifice din îndepărtatul Ocean Înghețat, un șef de echipaj foarte exigent, un pilot tânăr, fiul « asului Arcticii » Lavakovski, alți câțiva piloți și Arctica, necuprinsele întinderi ale zăpezilor veșnice, de care eroii nuvelei sînt îndrăgostiți — iată despre ce ne vorbește Iulian Semionov. Problemele ridicate de nuvelă sînt diverse, și nu numai atât, sînt foarte importante: probleme morale, politice, în ultimă instanță probleme privind destinele oamenilor.

Acțiunea nuvelei se petrece într-un timp extrem de scurt. Retrospectiv însă, scriitorul cuprinde o perioadă ce se întinde de-a lungul a peste două decenii, reușind să ne înfățișeze chipurile de neuitat ale unor oameni adevărați. Un astfel de om este, de pildă, aviatorul Strumlin, erou al Uniunii Sovietice. Cine este Strumlin? A lucrat sub comanda lui Levakovski de la care a împrumutat atîtea calități, a participat la războiul împotriva fascismului german, a rezistat cu eroism schingiuirilor la care a fost supus de către hitleriști, a fugit din prizonerat, iar acum, bolnav fiind, nu « renunță » totuși la Cer, mai ales la cerul Arcticii. Căci, *nicăieri nu vezi cerul ca în Arctica. Poate numai în pustiu. În pădure vezi mai întii copacii, în stepă — iarba, iar în Arctica — cerul. Aici, puterea și măreția cerului sînt nemărginite. Și trebuie să fii puternic, ca să-l îndrăgești și să te bucuri de el fără să-ți fie teamă de această măreție rece.*

Strumlin era dintre cei puternici: el îndrăgea cerul și nu se temea de măreția lui.

Bogaciov face parte dintr-o altă generație, mai tînără. La început s-ar părea că scriitorul vrea să-l opună lui Strumlin. Este numai o aparență. Discuțiile pe care le poartă, gîndurile lui Strumlin despre Bogaciov, nu fac decît să evidențieze caracterele puternice ale celor doi eroi, care seamănă atât de mult unul cu altul. Și Strumlin îl îndrăgește pe Bogaciov, pentru că seamănă mult cu Levakovski. Și nu numai pentru asta. Îl îndrăgește pentru că privindu-l pe Bogaciov, se vede parcă pe sine însuși cînd era tînăr, înflăcărat, optimist, categoric, neînfricat. Într-adevăr, Bogaciov nu poate fi mai prejos decît Strumlin numai pentru simplul fapt că aparține altei generații. *O generație, spune Bogaciov, a înfăptuit Revoluția, generația lui Levakovski și Strumlin a cucerit Polul și a învins pe Hitler, iar a noastră, a cucerit Antarctica, pămînturile înfelnite și cosmosul ».*

★

Stațiunea științifică în derivă din Arctica e în primejdie. Ghețurile s-au spart. Se cere ajutorul aviației. Echipajul lui Strumlin se îndreaptă spre Arctica. Aterizarea, după toate calculele, pare imposibilă. Și totuși...

Căci *principalul e să dorești ceva cu pasiune, cu înfrigurare, neclintit. Numai atunci și se împlinește dorința. Cînd omul înțelegează să se mai simtă stăpînul atotputernic al planetei, el devine un biet supus al ei. Și încă ceva: cînd omul întreprinde ceva bun și vitejesc, el trebuie să știe întotdeauna că va fi așa cum și-a pus el în gînd.*

Preluând comanda, Strumplin știa că va salva avionul, din capcana aceea de o sută de metri. Altfel nu s-ar fi putut. Ar fi fost absurd.

Dacă noi nu vom admite, în viață nu se vor întâmpla lucruri absurde.

Noi. El, Strumlin. El, Bogaciiov. Ei, oamenii.

Stațiunea e salvată; viața membrilor expediției — în afara oricărei primejdii. Strumlin moare. Moare în exercițiul funcțiunii, la datorie. Moare privind cerul care gonea în întâmpinarea lui. Și ultimul drum al lui Strumlin a fost tot cerul, pe care el l-a iubit cum iubește un om.

Nuvela *În exercițiul funcțiunii* este un imn închinat omului sovietic: puternic și mândru.

Cîteva cuvinte despre arhitectura nuvelei. Prin asocieri, sau monologuri interioare, scriitorul întrerupe brusc acțiunea, ne trimite cu ani în urmă, revine apoi pe nesimțite reușind astfel nu numai să cuprindă o perioadă mai mare de timp, dar și să contureze tipuri variate și bine individualizate.

Scrisul lui Iulian Semionov este remarcabil prin sobrietate. Activitatea ziariistică i-a ajutat nu numai să cunoască mai bine viața, dar l-a înzestrat și cu acea calitate de a exprima pe scurt, în puține cuvinte, esențialul. Scriitorul intervine cu prudență și foarte rar. De multe ori ne «arată» numai eroul, se retrage și ne lasă singuri. Gîndurile — eroii și le exprimă direct prin monologuri...

În povestirile lui Iulian Semionov descrierile de natură sînt laconice. De cele mai multe ori ele lipsesc. Natura însă e prezentă. În povestirile lui Iulian Semionov «stelele se scaldă în Volga», «soarele rîde», «rîde și rîul», iar bătrînul mesteacă căruia Jenia își plînge durerea, rămîne nepăsător...

★

Cum spuneam la început fără să renunțe la genul scurt, Iulian Semionov lucrează în momentul de față la o amplă carte pe care a intitulat-o *Copii și părinți*. Locul desfășurării acțiunii: Arctica, Afganistan, Kamciatka, Tatjikistan, Saiani, Moscova. Eroii — contemporanii mei.

NICOLAE ROȘIANU

RECHINII

Întîlnim în acest roman al scriitorului bulgar Pavel Spasov o lume care se agită frenetic, ca într-un naufragiu.

E lumea negustorilor, a cămătarilor, a speculanților la jocurile de bursă și a marilor magnăți ai monopolurilor, «a rechinilor» cum sînt denumiți aceștia în carte; naufragiul în care se zbat e criza, marea criză din anii 1929 — 1933. Puține opere literare închinete acestei epoci au reușit să lumineze cu atît a forță artistică un tablou așa de cuprinzător ca acela zugrăvit aici. Puternicile contradicții din sinul societății capitaliste, scoase cu brutalitate la suprafață de crahul economic, deprecierea valutei, ruina maselor sărace, ascuțirea luptei de clasă, probleme cunoscute de noi din istorie își găsesc în aceste pagini o întruchipare artistică impresionantă, ieșită de sub pana unui prozator înzestrat.

Atenția autorului se fixează mai întîi asupra manevrelor disperate ale «cerealiierilor», marii negustori de grîne, care încearcă prin toate mijloacele să strămute și mai mult încă în spinarea maselor sărace, dezastrul cu toate consecințele lui strivitoare. De la bursa din Anvers, la cea din Sofia, rechinii monopolști întind deasupra Europei o uriașă pinză de păianjen, o rețea murdară de afaceri veroase, de intrigi și speculă. Făcînd comerț cu plinea oamenilor ei întreprind acțiuni de-a dreptul criminale. Pentru a nu fi silit să-și desfacă marfa la prețul mic impus de criză, «rechinul» Iancovici aduce cîteva mii de tone de grîu din Jugoslavia, silind statul bulgar, și așa secătuit, să-l plătească greu în aur. În același timp firma Vasilevilor scotea din țară cîteva șleपुरi gemînd de marfă, sperînd obținerea unui profit mai ridicat la negustorii brăileni.

E impresionant redată în carte această epopee a grîului sorbit ca de o putere nevăzută de depozitele unor adevărați regi ai cerealelor ca Böldol și Legrain, sau peregrinînd nevîndut din țară în țară, în timp ce morile nu mai au ce să macine, brutăriile se închid și foamea se întronează în casele atîtor nenorociți. «Prin cîte mîini trece grîul acesta pînă ajunge la oameni? Prin cîte mîini va trece pînă se va face piine?» — se întreabă cu durere unul din personajele cărții. Pătrunzînd adînc în lumea deținătorilor de capital, intuindu-le resorturile intime după care acționează, scriitorul arată cum aceștia, cuprinși de panică, se înșeală și se devorează între ei, după un binecunoscut principiu: «pește mare înghite pe cel mic».

Solidaritatea negustorilor din Anvers, proclamată atât de solemn în localul bursei, este o farsă, pentru că fiecare din asociați pindește momentul unei «lovituri» prin care să-i ruineze pe toți ceilalți. Nimic nu este sfânt pentru acești fanatici adoratori ai «vișelului de aur».

Sentimente, pasiuni, idei, concepții, totul la ei e cenzurat de setea de înăvui-
țire. Iacob Bëndol își împinge soția în brațele asociatului său Legrain, veghind
apoi ca acesta să nu-l «înșele», găsimu-și o altă amantă din afară «firmei». Banchetele fastuoase oferite de frații Vasilev, mărinimia pe care o afișează, împrumutînd mici sume unor cunoscuți și «uitînd» să le ceară înapoi sînt un paravan care nu poate ascunde totuși ipocrizia, rapacitatea, descompunerea lor morală. Pavel Spasov găsește, cu o intuiție și o pătrundere psihologică remarcabile, la fiecare din negustorii care mișună în cartea sa, de la cei mai de sus, și pînă la antreprenorii, misiții mărunti, de tipul lui Moise, trăsătura caracteristică revelatoare.

Pe David Lazăr, de pildă, biblioteca vastă pe care o are și înclinația sa spre poezie nu-l împiedică să-și agonisească o avere de invidiat prin loviturile și combinațiile calculate întotdeauna cu precizie și singe rece.

În contrast cu această faună atât de bogată și de diversă se situează cealaltă lume a muncitorilor și țăranilor, cei înșelați de capitaliști și care suportă, în ultimă instanță, tot greul crizei.

Scriitorul îi zugrăvește ca pe o forță mereu mai puternică, scoțînd în relief creșterea valului revoluționar în anii aceia. Întîlnim în carte figuri izbutite de activiști ai partidului comunist bulgar, cum sînt Petăr, Guzman, Anghel și alții. Aceștia colindă țara în lung și-n lat, se ivesc acolo unde nici nu se așteaptă poliția, organizează mitinguri, greve, le deschid oamenilor ochii asupra vieții pe care o duc. Și sînt încă destui acei care au nevoie de sfatul și sprijinul lor! Purtîndu-ne prin satele bulgare, prin lumea producătorilor acelor saci de grîu pe care capitaliștii au scris «aur», autorul subliniază mizeria cruntă în care aceștia se zbat. Mulți dintre ei nu se pot încă orienta în vîlmășagul atîtor întîmplări din țară, nu pot pătrunde adevărul lor sens politic. Ei mai sînt încă stăpîniți de prejudecăți, mai cred într-o salvare de la foamete care ar putea veni de la un negustor «bun» etc. Dar ei se luminează treptat, venind în contact cu muncitorii, ascultînd tot mai des cuvintele înflăcărâte ale comuniștilor. Scriitorul zugrăvește porturile bulgărești de pe malul Dunării ca pe niște locuri de confluență a diverselor forțe sociale. Aici țăranul venit să-și vîndă pe un preț ridicol ultimul sac de grîu își dă tot mai limpede seama că e jecmănit, grevele și agitația muncitorilor din oraș exercită o puternică influență asupra lui. Aceste adevăruri sînt, din păcate, mai palid ilustrate în carte, scriitorul izbutînd, mai ales, în conturarea personajelor negative. Totuși unii muncitori ca Petăr sau Anghel, ori țărani ca Ruse Ivanov sînt, așa cum spuneam, prezențe vii în roman.

Dintre personajele feminine pe primul plan se situează, desigur, Mitca, tîica țăranului Ruse, ajunsă muncitoare la o mică întreprindere. Ucisă de poliție la un miting, înmormîntarea ei prilejuiește o mare demonstrație de solidaritate a muncitorilor. Prin figura acestei copile de cincisprezece-șaisprezece ani, înflăcărată și curajoasă luptătoare, scriitorul aduce în paginile cărții un ecou din glorioasele fapte săvîrșite în acea perioadă de tineretul bulgar, condus de partidul comunist.

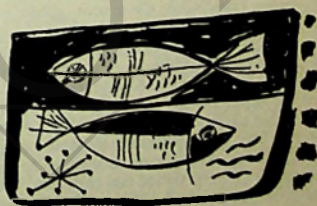
Complexă și complicată, cu o mulțime de planuri care se întretaie, arhitectura acestei cărți amintește de marile creații ale realiștilor francezi (Zola, de pildă, de la care autorul pare a fi preluat și pasiunea

urmăririi minuțioase și a demascării fărădelegilor care se săvârșesc sub acoperișul bursei).

Acțiunea se petrece în orașele și porturile Bulgariei, la Anvers ori Brăila, în orașe și stațiuni balneare pe unde personajele avute călătoresc cu afaceri ori își poartă ca Agatha, soția infidelă a lui Jacob Bôndol, setea de aventură și spleenul. Dar toate aceste fire subțiri, segmente de povestiri, reminiscențe din memoria eroilor, sînt conduse cu o mînă sigură, se unesc într-un șuvoi epic larg, iar romanul, în totalitatea lui, lasă o impresie de construcție solidă.

Traducerea în românește a acestei cărți (traducător V. Deșliu) care în Bulgaria a ajuns într-un răstimp nu prea lung la cea de-a patra ediție, oferă cititorului nostru satisfacția întîlnirii cu unul dintre creatorii cei mai înzestrați ai noii literaturi din țara vecină și prietenă.

MARIN SORESCU

ERICH KÄSTNER — OPOZIȚIONISTUL

Cunoscut mai mult ca autor de povestiri pentru copii (*Emil und die Detektive* — Emil și detectivii), (*Pünktchen und Anton*), sau de povestiri cu copii pentru adulți, (*Das doppelte Lottchen* — Dubla Lotte), (*Die Konferenz der Tiere* — Conferința animalelor), (*Als ich ein kleiner Junge war* — Pe cînd eram un băiețel) etc., scriitorul vestgerman Erich Kästner, astăzi în vîrstă de șaizeci și patru de ani, a desfășurat de asemenea o bogată activitate poetică. A început să scrie versuri pe la douăzeci-douăzeci și doi de ani (paralel cu activitatea de gazetar care-i marchează de altfel debutul propriu-zis pe arena literară), imediat după primul război mondial, cînd curente de „avangardă” încercau să-și impună cu surle și tobe programul lor. În acest asurzitor concert, care s-a dovedit a fi pînă la urmă doar o poleită cacofonie menită să acopere vidul spiritual al atîtor experiențe născute moarte, lira lui Kästner aducea un sunet deosebit. Poet al cotidianului vieții citadine, Kästner se apleacă asupra existenței oamenilor mărunti, asupra preocupărilor și idealurilor lor care nu trec dincolo de zidurile căminului, participă cu duioșie la micile drame. Acest aspect al poeziei lui Kästner a fost reliefat cu precădere de istoriografia literară burgheză.

Kästner și-a exercitat însă lira și-n tăioase pamflete în versuri. Verva lui satirică, țintind mai ales pe micii burghezi dispuși oricînd la genuflexiuni în fața potentatilor, descinde în oarecare măsură din lirica lui Heine, iar pentru preferința formulării lapidare îl are ca model pe Lessing.

Nota dominantă a primelor poezii ale lui Kästner o constituie protestul împotriva războiului. Cînd unii, orbiți, amețiți, îmbătați încă de frazeologia militaristă erau dispuși să deplingă «soarta» Germaniei din 1918, Kästner își avertiza cititorii: *Dacă noi am fi cîștigat războiul / Cu surle, tobe, vuiet de furtună, / Germania ar fi devenit de nesalvat / Și-asemeni unei case de nebuni / ... Am fi fost înblinziți cu muzici / Ca triburile unui neam sălbatic / Și oricînd ne-ar fi ieșit în cale-o uniformă / Pe loc am fi luat poziția de drepți.*

Tema antirăzboinică reprezintă o constanță în registrul liric al lui Kästner. poetul fiind un pacifist care împărtășește soarta amară a celor sortiți să devină carne de tun. Din păcate, poetul nu vedea însă pe cei care pregăteau și aveau interesul să pregătească noi războaie. Kästner era dispus să creadă că simpla acțiune protestatară este suficientă pentru a împiedica un război: *Și cînd izbucni din nou războiul / Femeile spuseră: Nu ! / Își luară soții, fiil, frații / Și-i ascuseră în casă.*

Deși între 1933—1945 Kästner este aproape redus la tăcere (la 1 Mai 1933 cărțile sale sînt arse de hitleriști) după 1945 el se avîntă din nou în bătălia împotriva războiului, atît prin articole de presă, în proză cît și în versuri, avertizînd poporul german, încercînd să-i explice calea greșită pe care a mers, îndemnîndu-l să-și croiască un drum nou. Adresîndu-se celor care poartă răspunderea educării tinerelor generații, Kästner scrie: «La școală am fost educați în spiritul falsului eroism... Falsa măreție ne-a fost înfățișată în culori trandafirii, în vreme ce adevărata măreție alunecase sub catedră. Ni s-au

trîmbiat idealuri false, ascunzîndu-ni-se cele adevărate. Istoria războaielor ne-a fost vîndută drept istorie universală. Doriți oare ca în adevăr istoria universală să rămînă în continuare o istorie a războaielor?»

Tema aceasta e reluată într-o poezie în care Kăstner satirizează falsa democrație din Republica Federală, sub ale cărei lozinci se ascunde aceeași veche amenințare: *Sîntem atît de liberi, ei da, pe cît ne e permis ! Sîntem atît de liberi (exact pe măsura-n care sîntem) — Putem din nou să tremurăm, cînd ni-i frig ! Putem să ne mirăm din nou pe la vitrine ! Putem să respirăm, să rîdem și să vegetăm ! Putem să înjurăm, și capul chiar să ni-l pierdem ! Putem, dac-o să mearg-așa chiar să mărșăluim ! Căci sîntem atît de liberi. Dar asta o să mai vedem...*

E evident că mesajul poeziilor lui Kăstner a devenit mai clar, ținta satirei sale apare mai conturată, poziția poetului mai radicală, deși încă nu revoluționară.

L. V.

DOMENICO CANTATORE (ITALIA) PORTRÉT

Jesus Lopez Pacheco nu mai are nevoie să fie prezentat cititorilor noștri, fiind de cîțiva ani unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați scriitori spanioli contemporani, în țara noastră. Editura de Literatură Universală a publicat de curînd traducerea primului său roman *Lumina tragică* (Central Eléctrica), primit cu interes și căldură de către cititori; poetul român Tiberiu Uta lucrează în prezent la transpunerea în românește a volumului său de poeme intitulat *Pongo la mano sobre España*, din care au apărut cîteva traduceri și în revista *Secolul 20*.

Pacheco face parte din noua generație de scriitori spanioli angajați deschis în lupta împotriva nopții apăsătoare care s-a întins peste pămîntul peninsulei Iberice, făcînd să amuțească cele mai frumoase cîntece ale poporului său.

Privit din acest unghi, romanul *Lumina tragică* se constituie ca un act de acuzare al societății capitaliste și totodată ca o adeziune totală, de comunist convins, la cauza progresului social al omenirii.

Într-un sat sărman al Spaniei zilelor noastre, numit în roman *Aldeaseca* (Valea seacă), se construiește o hidrocentrală electrică, acțiune care, evident, ar trebui să reprezinte un act de progres. Urmările pe care le are însă construirea hidrocentralei pentru locuitorii acestui sat sînt pline de tragism: deposezați de pămînturile pe care robiseră ani în șir, mutați într-un sat nou, *Nueva Aldeaseca*, țăranii se uită înspăimîntați și, mai mult, îngroziți, la comutatoarele electrice, neîndrăznind să le răsucească, prăbușiți sufletește din cauza celor peste două sute de muncitori dispăruți sub dărîmăturile barajului; lipsiți de orice posibilități materiale, lumina electrică nu le folosește la nimic altceva decît pentru a le arăta mai puternic sărăcia cumplită în care se zbat. Se poate vorbi oare de un progres în cazul acesta? Evident că nu. Se poate vorbi de un progres al conștiinței umane atîta timp cît ziarele spaniole care relatează accidentul de mai sus notează cinic: «... de obicei în construcția unei lucrări de asemenea proporții, se înregistrează pierderea a trei-patru sute de oameni...»?

Intrați în casa unui țăran din Aldeaseca, conducătorii șantierului hidrocentralei ar dori să bea o cafea. O cafea? Nevasta gospodarului a uitat de mult înțelesul acestui cuvînt. Iar cînd i se dă cafeaua pentru a o prepara ea nu știe pur și simplu cum să facă acest lucru. Aceasta-i Spania de azi, prima consumatoare de cafea din Europa de altădată. Aceasta-i Spania zilelor noastre. În care oamenii au uitat pînă și să zîmbească.

Din fiecare pagină cititorul deslușește mesajul de luptă al scriitorului spaniol pe care nu l-a ingenunchiat nici temnița, nici amenințările, nici constrîngerile.

Odată terminată hidrocentrala, după o inaugurare festivă cu discursuri sfîrșitoare, Compania electrică își ridică șantierul și dispare brusc, învăluită în praf drumului, nu înainte ca țăranii din Aldeaseca să le distrugă barăcele cu pietre într-o revoltă izbucnită spontan.

Rămăși într-o mizerie și mai cruntă, țăranii vor prefera în locul luminii electrice, opaițele. Acesta e de fapt înțelesul *Luminii tragice*: poporul spaniol va trebui să distrugă mai întîi atmosfera de teroare sub care trăiește de douăzeci și cinci de ani, să dărîme societatea capitalistă apărută cu atîta zel de falanșiști, și-apoi să ridice adevăratele hidrocentrale electrice.

ANA GIUGARIU

TRIUMFUL
DEMNIȚĂȚII

Proza lirică a tînărului scriitor kirkiz Cinghiz Aitmatov din volumul *Djamilia* (care reunește două ample nuvele, una cu același nume iar alta intitulată *Defileul*), seamănă ca tonalitate cu romanele lui Turgheniev, deși experiența autorului este legată de eposul popular oriental.

Aitmatov este un poet de vibrație aleasă, crescut într-o lume în care legenda s-a perpetuat pînă în zilele noastre, fără ca această înclinație să fie în defavoarea observației și analizei. El e un contemplativ al unor fapte mari de viață, un rapsod al bucuriei și fericirii dobîndite de om. Poezia lui Aitmatov rezultă direct din natura conflictelor. Personajele sale au un fel de a fi poetic, de a se confunda cu cele ale povestirilor și basmelor orientale. Djamilia, fată cu nume de prințesă și domniță orientală este ea însăși poezia, cum la fel este și viața lui Asel. Dar Aitmatov nu este un epigon al literaturii clasice kirkize. El caută să dea o expresie nouă eposului popular, îmbogățindu-l cu experiența de viață contemporană. Djamilia și Daniar sînt prin frumusețea făpturii lor morale coborîte parcă din paginile legendelor și basmelor, dar ele reprezintă o frumusețe nouă, dobîndită după revoluția din Octombrie. Ceea ce caracterizează personajele lui Aitmatov este noblețea și puritatea morală a omului liber, descătușat nu numai de exploatare, dar și de concepții și de tradiții retrograde, garanție apriorică a dobîndirii fericirii personale. Deși sintem într-o lume cu o existență milenară în care tradițiile mai tronează în zilele îndepărtate ca o lege, în noile condiții social-politice, e posibilă o ruptură de ele atunci cînd lovesc, sau împiedică afirmarea ei omului. Djamilia și Asel înfruntă împotrivirea neamurilor și ailului, calcă în picioare obiceiurile respectate neam de neam ca să-și dobîndească fericirea. Djamilia și Asel refac într-un alt plan tema femeii care nefericită în căsnicie aspiră spre o altă condiție. Dar Anna Karenina — căci la ea ne gîdim în primul rînd — fusese o victimă a aspirației firești spre fericire. Ea plătește cu viața cutezanța de-a aspirației firești spre fericire. Ea plătise cu viața cutezanța de-a fi încălcat legătura unei instituții pe care societatea burgheză a făcut-o și la urmă de tot de Djamilia. Dar Djamilia nu mai este femeia roabă și la urmă de tot de Djamilia. Dar Djamilia nu mai este femeia roabă și la urmă de tot de Djamilia. Pe ea ar aștepta-o o soartă de roabă casnică, unealtă de muncă supusă în familia lui Sadik. Pe Asel ar aștepta-o aceeași soartă. Sentimentul însă nu mai poate fi legat, demnitatea înfrîntă.

Eroinele lui Aitmatov sînt niște virtuozități care nu se apleacă și nu-și închid speranțele în interiorul ființei lor ca în sipete. Ele luptă pentru afirmarea demnității lor umane și triumfă, pentru că societatea nu le este ostilă. Anna Karenina se luptă cu prejudecățile, cu ipocrizia și minciuna pe care se bazează instituția căsniciei burgheze, se luptă cu moravurile viciate ale unei societăți viciată în structura ei. Djamilia și Asel acționează în acord deplin cu idealurile de viață ale unei societăți în care fericirea și împlinirea omului sînt temelurile de bază. Djamilia nu săvîrșește un adulter, iubindu-l pe Daniar, soldatul întors în locurile natale pe care nu le putea uita. Ea nu e condamnată în numele moralei pentru că își hotărăște singură soarta. Djamilia pleacă împreună cu Daniar în nemărginirea stepei, căci fiind împreună, ei pot fi pretutindeni fericiți. Frumusețea Djamiliei constă în puritatea ei morală, ea nu se poate minți pe sine însăși, nu poate fi ipocrită și nu îngăduie ca neadevărul să triumfe asupra propriei conștiințe. Societatea nu o gonește din sinul ei ca pe o eretică, ci o primește și o ajută să-și găsească cursul normal al afirmării sale.

Aitmatov, ale cărui preocupări practice (este inginer zootehnician), l-au dus către o cunoaștere permanentă și substanțială a realității, posedă un debit deosebit de observații și de impresii din lumea satului kirgiz. E un rapsod al Kirgiziei de azi, un poet și un analist fin, o personalitate artistică deja formată care se poate desfășura pe dimensiuni variate.

Există împlîntată în sufletele personajelor sale, ca și în sufletul autorului, o dragoste sfîntă pentru locurile natale, un legămint statornicit de istorie între oameni și locuri. Eroii sînt desprinși din acest peisaj însoțit, muntos ori deluros, pe care nu-l părăsesc și-l îndrăgesc ca pe un ce al lor. Daniar, acest simbol al cîntecului, fire sensibilă care stă de vorbă cu rîul și ascultă liniștea, tăcut și mîndru, este perechea Djamiliei. El e cîntecul, dar și iubirea. Sînt păstrate ca două taine pe care războiul nu le-au ucis și de care viața Djamiliei avea nevoie ca să se îplinească. Chiar și pentru Daniar, viața pînă a o cunoaște pe Djamilia fusese nerealizată. Orfan, a trebuit să colinde dintr-o parte într-alta, soldat, a luptat pe front pînă ce a fost rănit. E singuratic și ascunde o durere: că e singur, fără rostul căminului. În alt sens și el aspiră la fericire. Aitmatov dezvoltă o problemă superioară de etică a omului comunist. Fericirea nu rămîne pentru niciunul dintre eroii săi o aspirație consumată, trecută în deznădejde. Djamilia părăsește fără nici un regret casa socrilor, fugind cu Daniar. Aceeași situație și în nuvela *Defileul*. Asel a fugit de acasă de dragul șoferului Ilias. Dragostea a fost mai puternică decît hotărîrea părinților de a o mărita cu o rubedenie. Fericirea este însă vremelnică. La un moment dat i se spulberă toate iluziile. Dispecera de la stația de transporturi, Kadicea, îi spune cu cruzime că de acum înainte Ilias nu va mai fi soțul ei. Asel are și un copil cu Ilias, pe Samat. Eroina lui Aitmatov are tăria de a-și învinge neîncrederea în fostul tovarăș de viață. Demnitatea ei nu este călcată în picioare de nimeni și cu atît mai mult de cel căruia îi împărtășise dragostea. În timp ce el era plecat în cursă, Asel ia copilul și pleacă. De-acasă ar fi fost alungată. În aceste condiții tragice, Asel nu disperă, pentru că hotărîrea ei nu contravine eticii societății. Ea nu vrea să păstreze o

căsnicie care nu se întemeiază pe afecțiunea curată a celor doi tovarăși de viață. Nici copilul nu e o piedică care ar obliga-o să suporte umilința. Și Asel împreună cu Samat își regăsește liniștea în tovărășia lui Baitemir, șofer ca și Ilias. Frumusețea morală a lui Asel rămâne o constantă definitorie a vieții sale sufletești. Nu se poate spune că ea nu-l iubise înainte pe Ilias, că nu-i dovedise încontinuu acest lucru, dar când își dă seama că a fost mințită, dragostea pentru Ilias încețază. Nu-l urăște, dar fostul soț îi apare ca un străin. Sufletul acestei femei e de o nobleță rară. Pentru ea Ilias rămâne totuși om, iar la ceasul greu îl ajută așa cum ar fi ajutat pe oricare alt om. În rest nici cea mai neînsemnată atenție, nici cea mai inofensivă și naivă privire nu mai spune că în sufletul ei ar mai exista vreun sentiment pentru Ilias. Încrederea în sine și în noul tovarăș de viață îi dă seninătate și îi reface echilibrul. Pe de altă parte Ilias este și el un nefericit. A plecat în podișul Pamir cu Kadicea, au muncit amândoi, dar după un timp și-au dat seama și unul și altul că între ei nu exista dragoste. Și s-au despărțit. Ilias se întoarce la prima lui soție, la Asel, pe care o găsește, într-un târziu, căsătorită cu Baitemir. Acesta, om superior, lasă ca situația să o limpezească puterea sentimentelor. Nu e nici o opreliște. Baitemir e mărinos și mândru că a crescut copilul și l-a iubit ca pe fiul său. Asel nu e constrinsă să rămână la el. Și chiar de va fi să plece, el nu va fi mhnit pentru că Asel va merge acolo unde o cheamă glasul inimii. Dar, în final, înțelegem că Asel a rămas lângă acela care o salvase, îi dase adăpost ei și copilului. O simplă și incidentală întâlnire nu înseamnă și o revenire. Ilias își va reface și el viața. Nici el nu cunoaște prăbușirea totală. Destinele sînt lovite, sînt puse la încercare de dureri mari, dar structura optimistă a vieții lor nu este desființată niciodată. Și ce este mai înălțător la acești oameni este strădania de a se împlini și de a-și clădi viața pe adevăr și pe trăinicia sentimentelor. *Nora* părăsește casa și familia, mergînd în necunoscut. Ea vrea să se despovăreze de minciună și convenție, dar în afara căminului este haos. Societatea în care trăiește *Nora*, seamănă, la scară redusă, cu familia pe care o părăsește. Chiar dacă năzuie, ea nu poate să-și realizeze fericirea, cîtă vreme societatea îi este potrivnică. *Djamilia* și Asel nu evadează, ei caută printre oameni și alături de oameni fericirea. Destinele lor chiar cînd se despart nu lasă oamenii zdrobiți. Este o năzuință curată și o încredere entuziastă în rînduiala comunistă, în care omul crește în plinătatea frumuseții făpturii sale morale. *Djamilia* și Asel ca și *Sadık* și *Ilias* își vor reface viața și vor afla fericirea, nestîngerîți de prejudecăți și interese. Eroii lui Aitmatov trăiesc pe aceste pîscuri înalte ale frumuseții morale depline.

MARIN BUCUR

VERSURI NOI DE RAFAEL ALBERTI

La şaizeci de ani de viaţă, Rafael Alberti se află în plin avînt creator. Recentul său volum de versuri *Poemas escénicos* (Ed. Losada, 1962) — poeme pentru scenă, « lirice, dramatice, tragicomice, satirice, burleşti » cum le numeşte autorul în cuvîntul său înainte, aduce şi, totodată reîmprospătează motivele întregii sale activităţi de poet. Îl regăsim în acest volum pe « marinarul de uscat », care scrisese în chip de cîntec *Funeraliile copilului marinar*, îl aflăm din nou pe autorul altor cîntece de dragoste din *Zorii mieşunelei*, şi bineînţeles îl întâlnim pe zguduitorul şi nostalgicul autor al *Întoarcerilor viei depărtări*. Iar ceea ce ne bucură în mod deosebit, ca o consonanţă a marilor lire, e suflul straniu, răscolitor, al acestor poeme noi, asemănător nelineştii argheziene pe care tălmăcitorul *Duhovniceascăi* a descoperit-o cel dintîi graiului spaniol. Afinitatea lui Rafael Alberti cu această trăsătură a poetului nostru lămureşte de altfel şi pasiunea şi devoţiunea cu care i-a tălmăcit versurile, încetăţenindu-i spiritul profund românesc şi profund universal în acelaşi timp, în tezaurul liric al lumii.

Dar să răsfoim *Poemele scenice*, după motivele lor cronologice, apărute de-a lungul operei de o viaţă a lui Rafael Alberti. *Marinarul de uscat* se regăseşte de data aceasta într-un peisaj care capătă o dimensiune nouă sub Măslinul bătrîn de acum, ce a văzut marea de « mai bine de o mie de ani »:

*Eu m-am născut privind la mare
pe pietrele roşcate ale colinei blinde...*

Flote şi steaguri, lupte şi înfrîngerii au făcut să curgă « lacrimi roşii » din ramurile sale. Războaie şi dezastre, iubire şi moarte au lăsat fructele sale « triste culori de sînge închegat ».

*Bogat eram. Cu o comoară încă
mai mare, lângă valuri. Mă credeam
mai liber, şi că ramurile mele
erau doar ale vîntului, nu ale
vreunui om. Căci ale tuturor,
sînt ale nimănui. Aşa credeam...*

Cîntecul de înmormîntare al tinărului marinar, care, aruncat peste bord, în mormîntul hărăzit oamenilor de apă, unde se va întîlni cu « grădina reasa mării », cunoaşte de astă dată, « funeralii de nisip », iar marea, « fără suflet », « bolnavă, fără măruntaie, nebună, tilhară, laşă, asasină, surdă », îi aruncă la mal iubita înecată. Poemul este un bocet impresionant prin simplitatea sa, ca plînsul mamei din *Mioriţa* noastră:

*Marinare, nu ştii cum era.
Nu ştii cum era, pescarii mei...*

Nu știți cum era, copii ai mării...

...Capul — floare de bujor.

Fruntea — aripe deschise.

Părul — sălcii plângătoare.

Durerea scoate strigăte sfîșietoare. Iubitul imploră un suris, un cuvînt, i se pare că învie logodnica, pentru a se prăbuși cînd vede că nici vîntul nu-i lasă florile risipite pe nisip.

De altfel, sfîrșitul vieții simbolizat în moartea florilor îi prilejuiește una din cele mai frumoase poezii din volum, de un elan liric care-l apropie într-un fel de Ronsard și, printr-o neștiută afinitate, de *Rondelul rozelor ce mor* al lui Macedonski. Roza se naște pentru o frîntură de vreme:

Ieri te-ai ivit și mîine vei muri.

Pentru o zi, atîta ești născută.

Dar în acest răstimp, floarea își trăiește eternitatea în efemer. Galbenul îi devine aur, soarele o îndrăgește, pasărea colibri o sărută, o « joacă » vîntul, o plînge lacrima unei stele pentru ca, împlinindu-și crugul, să-și lase prin testament inima soarelui, dulceața de miere colibriului, tremurarea și parfumul vîntului, lacrimile de rouă stelelor. E o împăcare cu soarta care îngăduie unei roze să trăiască *totul* într-o efemeridă, pentru a face loc altei roze să se deschidă dimineții. Împăcarea, acomodarea cu moartea o regăsim prezentă și în poemul *Bătrînelului* sprijinit, cîtă viață îi mai rămîne de trăit, de aceeași balustradă a terasei, îndrăgostit într-atîta de azur, încît uneori

să plîng îmi vine, și atunci

— așa-s bătrîni — cred

că lacrimile mele-s tot de-azur.

înamorat de zborul păsărilor, îngrijorat cînd nici una nu traversează înaltul « Tăcerea trece doar, făr-o aripă », el se liniștește numai atunci cînd « o pasăre cu piept de argint » îi făgăduiește să vadă numai și numai albastrul cerului în viitorul său fără de vreme.

Înainte de a trece la un alt capitol, un alt limbaj al acestor poeme, se cade să amintim nu numai pentru delicatețea ori ironia subtilă, ci și pentru înrudirea cu poezia *Mîhniri* de Tudor Arghezi, poemul *Călugărul*. Diaconul Iakint și călugărașul ispitit de Diana sînt proiecții ale realității pe care au cunoscut-o, mai mult sau mai puțin la fel, atît fostul ierodiacon, cît și poetul unei Spanii multisecular catolice. Pe cînd Iakint se simte vinovat de ispita « cu sîinii tari, cu coapsa fină / de alăută florentină », « fratele » lui Alberti se luptă cu ispita, invocă uraganul și fulgerul, să-l despartă de o frumusețe atît de teribilă

Încît pînă și tu, o, doamne,

nu ai scăpa, gol, din îmbrățișarea-l !

E o apropiere de sensibilitate, de delicatețe a strunelor, care poate consona numai la marii lirici. Dar dacă Arghezi, căutătorul adevărului, cercetătorul cerului, revarsă nu o dată imprecății și azvîrle săgețile pamfletelor sale împotriva falsilor slujitori ai divinității, Rafael Alberti recurge la ironia suavă, la batjocorirea elegantă a patimilor lumești ale înalților prelați. Dialogul între monseniorul îndrăgostit și obiectul dragostei sale, mai ales scena înveș-

mintării după noaptea păcatului, văzută ca un ceremonial sacru este de cel mai autentic caracter spaniol;

— Iată zorii, Monsenior,
— Ay, iubirea mea, seniora !
— Epitrahilul, Monsenior.
— Ay, iubirea mea, seniora. (...)
— Și mantia, Monsenior.
— Ay, iubirea mea, seniora !
— Monsenior, iată cirja.
— Ay, iubirea, mea seniora !
— Adio, Monsenior !
Ite, misa est, seniora...

Dar ultimul volum al lui Rafael Alberti e ca un fluviu larg unde se adună apele cele mai limpezi ale celorlalte. Poetul în stradă își reia armele favorite, minuiind cu aceeași abilitate floreta și lancea, săgeata și fulgerul. Dialogul cu oglinda, atât de folosit de un Oscar Wilde, devine la Alberti o confruntare a lui Franco cu propria sa imagine hidoasă, cu propriile crime (*Oglinda și monstrul*), pentru ca în *Generalul* poetul să evoce ca un profet moartea sinistrului caudillo, sfârșitul său implacabil.

Scenetele politice care pot fi jucate de unul sau de mai multe personaje, au forța unor replici agitatorice, care se rețin și prin tonul polemic. Delicatul poet al rozei știe și să biciuiască, gingășia sa putîndu-se schimba în blestem deschis împotriva tiranului.

Am lăsat dinadins la sfîrșit poemul cel mai intens în durere, din toate aceste poeme scenice: *Înmormîntarea*. Moartea florii, a măslinului, a ciinelui — succesor al cățelei Niebla, de atîtea ori întîlnită în versurile lui Alberti — moartea fetei înecate, ajunul sfîrșitului unui bătrîn fără istorie, solitudinea actorului de șaptezeci de ani care-și regretă dragostea neîntîlnită sau a omului care o așteaptă în zadar să-i dezlege singurătatea, atîtea ipostaze ale suferinței în firea lucrurilor, pregătesc parcă adîncimea ecoului stîrnit de acest poem. În el converg toate *Întoarcerile* anterioare. Căci *Înmormîntarea* scrisă la persoana întîia de un necunoscut săvîrșit într-un pat de spital de unde « mortul de schimb » îl alungă în sicriu, și o mîrtoagă îl hurducă grăbită spre groapa comună, această înmormîntare fără martori, însoțită numai de « bieteile cuvinte latinești » ale unui preot solitar, e de fapt nu numai o întoarcere în pămînt a omului, ci și o revenire în țară a exilatului. Este revenirea autumnală acasă, părăsirea pădurilor umbrei, a locuinței de vară, a grădinii ce n-o mai găsește decît în toate grădinile, și în același timp e plecarea în ciuda căreia poetul continuă să rămînă în locurile iubite. *Înmormîntarea* este, « reîmpămîntenirea » exilatului, întîlnirea omului cu ai săi, cinstirea necunoscutului recunoscut erou, chiar dacă această ultimă viziune a mortului anonim se pierde îndărătul perdelei de ploaie...

În albia poemului curg rîurile de lacrimi din *Întoarcerile viei depărtări*, din *Cîntece din Parand*, din atîtea suspine tragice ale exilatului. Și dacă volumul apărut în anul celei de a șazecea aniversări a poetului este o încununare a maturității, fără îndoială că acest poem poate fi asemuit cu briliantul din creștetul coroanei.

VERONICA PORUMBACU

Prezentarea tehnică: CORNEL PÎRVULESCU
Corectura: LIDA IGROȘANU

Tiparul executat la Întreprinderea Poligrafică 4, București
@Asociația Ziaristilor Independenți din România

